

**T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI
İK-YL-2010-0003**

BASEL II YAKLAŞIMI VE TÜRKİYE BANKACILIK SEKTÖRÜNE ETKİLERİ

HAZIRLAYAN

Serdar KEÇECİ

DANIŞMAN

Yrd. Doç. Dr. Osman PEKER

AYDIN-2010

**T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI
İK-YL-2010-0003**

**BASEL II YAKLAŞIMI VE TÜRKİYE BANKACILIK
SEKTÖRÜNE ETKİLERİ**

HAZIRLAYAN

Serdar KEÇECİ

DANIŞMAN

Yrd. Doç. Dr. Osman PEKER

AYDIN-
2010

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

İktisat Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi **Serdar KEÇECİ** tarafından hazırlanan “BASEL-II Yaklaşımı ve Türkiye Bankacılık Sektörüne Etkileri” başlıklı tez, 23.06.2010 tarihinde yapılan savunma sonucunda aşağıda isimleri bulunan jüri üyelerince kabul edilmiştir.

Unvanı, Adı ve Soyadı :

Prof.Dr. Halil ÇİVİ(Başkan)

Yrd.Doç.Dr. Osman PEKER

Yrd.Doç.Dr. Şansel ÖZPINAR

Kurumu :

Adnan Menderes Üniversitesi

Adnan Menderes Üniversitesi

Adnan Menderes Üniversitesi

İmzası:

Jüri üyeleri tarafından kabul edilen bu Yüksek Lisans tezi, Enstitü Yönetim Kurulunun .....sayılı kararıyla ..... tarihinde onaylanmıştır.

Doç.Dr. Ümit TATLİCAN
Enstitü Müdürü

Bu tezde görsel, işitsel ve yazılı biçimde sunulan tüm bilgi ve sonuçların akademik ve etik kurallara uyularak tarafımdan elde edildiğini, tez içinde yer alan ancak bu çalışmaya özgü olmayan tüm sonuç ve bilgileri tezde kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

Adı Soyadı : **Serdar KEÇECİ**

İmza :

YAZAR ADI- SOYADI: Serdar KEÇECİ

BAŞLIK: “Basel II Yaklaşımı ve Türkiye Bankacılık Sektörüne Etkileri ”

ÖZET

Bankalar finansman sağlarken artık şirketlerin genel durumunu değerlendirmek zorundadır. Bankanın kredi riskini karşılaması için belli bir karşılık ayırması gerekir. Banka müşterisine riskli kredi veriyorsa bu sefer de daha fazla karşılık ayırması yani para tutması gerekmektedir. Bu durum, bankaların işlem hacmini düşürmektedir. Bundan dolayı bankalar müşterilerine kredi verirken daha dikkatli davranmak zorundadırlar.

Bu bağlamda Dünya Bankacılık Sektörü'nün karşılaştığı krizler, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin bankalarının sermaye yeterliliği sorununun tekrar ele alınması gerektiği görüşünü ön plana çıkarmıştır. Bu çerçevede Uluslararası Ödemeler Bankası daha önce başlattığı çalışmaları hızlandırmış ve 1988 Basel I Yaklaşımı'nın yerine geçecek yeni bir taslak hazırlamıştır. Bu taslağın adı Basel II Yaklaşımı'dır.

Basel II Yaklaşımı Dünya Bankacılık Sektörü ve dolayısıyla Türkiye Bankacılık Sektörü'nde radikal değişimlere yol açmıştır. Türkiye Ekonomisi gibi gelişmekte olan bir ekonomide faaliyet gösteren bu standartlara tam olarak geçmesi, sermaye güçlerinin önem kazanmasına, risk kavramları, tanımları ve sınıflandırmalarının değişmesine, riske göre ayrılması gereken sermaye karşılığının hesaplanması metodunun değişmesine, bankaların tahsis ettiği kredilerin derecelendirme yaklaşımının değişmesine ve bankacılığın daha güvenilir bir sektör olarak algılanmasını sağlayacaktır.

Bu bakımdan Basel II Yaklaşımı ile ilgili geniş kapsamlı bu çalışmamın henüz yeni bir kavram olan Basel II Yaklaşımı'nın daha iyi anlaşılmasını sağlayacağı ve Türkiye Bankacılık Sektörüne gelecek dönemler için bir yol göstereceği inancım vardır.

ANAHTAR SÖZCÜKLER

Basel Komitesi, Basel I, Basel II, Türkiye Bankacılık Sektörü, Asgari Sermaye Yeterliliği, Piyasa Disiplini, Denetim Süreci.

NAME and SURNAME: Serdar KEÇECİ

TITLE: “Approach to Basel II, and Turkey Impact of the Banking Sector”

ABSTRACT

Now the company provides financing for banks to assess the overall situation is difficult. To meet the bank's credit risk is a particular need for separation. If the credit risk to bank customers at this time to allocate more money to keep the money that is required. This reduces banks' trading volume. Thus, when banks lend to their customers have to act more carefully.

In this context, the World facing crises of the banking sector, developed and developing countries 'banks' capital adequacy problem to be addressed again highlighting the opinion was that. In this context, the Bank of International Payments and accelerated efforts already initiated to replace the 1988 Basel I Approach has prepared a new draft. This draft is the name of the Basel II approaches.

Basel II approach, and therefore the world banking sector has led to radical changes in Turkey Banking Sector. Economy of Turkey, such as developing an economy operating with these standards is fully passed, the capital strength of importance to risk concepts, definitions and classifications to change, compared to the risk must be allocated capital money to calculate the method change the way that banks allocate the payment of grading approach to change, and banking in a more reliable industry will be perceived as.

Basel II approach in this regard with my extensive study yet of a new concept will provide a better understanding of Basel II Approach to Banking Sector in Turkey and a guide for the next period is to have faith.

KEYWORDS

Basel Committee, Basel I, Basel II, Turkey Banking Sector, Minimum Capital Adequacy, Market Discipline, Audit Process.

ÖNSÖZ

Basel II Yaklaşımı ve Türkiye Bankacılık Sektörüne Etkileri adlı yüksek lisans tezi çalışmasında bana her zaman yol gösteren, 2005 yılından buna yana tanıdığım, yüksek lisans tahsilim boyunca benim hep arkamda duran ve bana desteğini hiç esirgemeyen değerli danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Osman Peker'e sonsuz teşekkürlerimi ve şükranlarımı sunarım.

Ayrıca sadece tez çalışması süresince değil 10 yıldan bu yana bütün yüksek öğrenim hayatım boyunca bana akademik bilgi ve deneyimlerini benimle paylaşan, yapıcı eleştirileri ile bana yol gösteren İktisat anabilim dalı başkanımız Prof. Dr. Halil Çivi başta olmak üzere bütün ADÜ Nazilli İİBF öğretim üyelerine ve yüksek lisans öğrenimim süresince bana idari işlerde yardımcı olan bütün ADÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü personeline teşekkürlerimi sunarım. Son olarak, tezin hazırlanış süreci boyunca bana büyük bir sabır ve hoşgörü gösteren, her zaman yanımda olan sevgili aileme ve arkadaşlarıma sonsuz teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

SERDAR KEÇECİ

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
TABLolar ve ŞEKİLLER.....	viii
KISALTMALAR.....	x
GİRİŞ	1
1.1 BANKACILIK SEKTÖRÜNDE SERMAYE YETERLİLİĞİ KAVRAMI.....	4
1.2. SERMAYE YETERLİLİĞİNDE ULUSLAR ARASI BİR AÇILIM OLAN BASEL YAKLAŞIMLARI.....	5
1.2.1 Basel Komitesinin Kuruluşu ve Tarihsel Gelişimi.....	5
1.2.1.1. Uluslararası Ödemeler Bankasının Kuruluşu.....	6
1.2.1.2 Basel Komitesinin Kuruluşu ve Gelişimi	6
1.2.2 Basel Süreci-Kurumsal Çerçeve	7
1.2.3 Basel I Yaklaşımı	10
1.2.3.1 Basel Yaklaşımını Ortaya Çıkaran Nedenler	10
1.2.3.2 Basel I Yaklaşımının Temel Özellikleri	11
1.2.3.3 Basel I Yaklaşımının Piyasaya Dahil Edilmesi.....	21
1.2.3.4 Türkiye’de Basel I Yaklaşımının Uygulanması	23
1.2.3.5 Basel I Yaklaşımının Yetersizliği ve Yöneltilen Eleştiriler.....	24
1.2.4 Basel II Yaklaşımı	27
1.2.4.1 Basel II Yaklaşımını Ortaya Çıkaran Nedenler.....	28
1.2.4.2 Basel II Yaklaşımının Amacı ve Kapsamı	28
1.2.4.3 Basel II Yaklaşımının Temel Özellikleri	31
1.2.3.4.1 Birinci Yapısal Blok – Asgari Sermaye Yeterliliği	31
1.2.3.4.2 İkinci Yapısal Blok – Denetim Süreci	32
1.2.3.4.3 Üçüncü Yapısal Blok – Piyasa Disiplini	36
1.2.4.4 Basel II Yaklaşımına Yöneltilen Eleştiriler	40
1.2.5 Basel I ve Basel II Yaklaşımlarının Karşılaştırması	42
1.2.5.1 Basel I ve Basel II Yaklaşımlarının Benzer Yönleri	43

1.2.5.2 Basel I ve Basel II Yaklaşımlarının Farklı Yönleri	43
2.1. TÜRKİYE BANKACILIK SEKTÖRÜNDE SERMAYE YETERLİLİĞİ	
SORUNUNUN ANALİZİ	48
2.1.1. Makroekonomik Olumsuzluklar	49
2.1.1.1. Nisan 1994 Krizi.....	50
2.1.1.2. Kasım 2000 Krizi.....	53
2.1.1.3. Şubat 2001 Krizi	56
2.1.2. Türkiye Bankacılık Sektörünün Yapısal Sorunları	58
2.1.2.1. Kredi Portföyü Kalitesi	59
2.1.2.3. Döviz Pozisyon Açıkları	65
2.1.2.4. Finansal Tabloların Güvenilirlik Düzeyi	70
2.1.2.5. Düzenleme ve Denetimlerin Etkinlik Düzeyi	73
2.2 BASEL II YAKLAŞIMINDA BANKACILIK RİSKLERİ VE ÖLÇÜM	
MODELLERİ	79
2.2.1 Piyasa Riski.....	80
2.2.1.1 Standart Yöntem	82
2.2.1.1.1. Faiz Oranına İlişkin Sermaye Gereksinimi	83
2.2.1.1.2. Kur Riskine İlişkin Sermaye Gereksinimi.....	84
2.2.1.1.3. Hisse Senedi Fiyat Riskine İlişkin Sermaye Gereksinimi.....	86
2.2.1.1.4. Ticari Mal Riskine İlişkin Sermaye Gereksinimi	87
2.2.1.1.5. Opsiyon Riskine İlişkin Sermaye Gereksinimi	88
2.2.1.2. İçsel Model Yöntemi	89
2.2.1.2.1. İçsel Model Yönteminin Tarihsel Gelişimi	89
2.2.1.2.2. İçsel Model Yönteminin Uygulanma Şartları.....	90
2.2.1.2.3. İçsel Model Yöntemine Yönelik Etkinlik Testleri.....	92
2.2.1.3. İçsel Model Yönteminde Ölçüm Yaklaşımları.....	93
2.2.1.3.1. Parametrik Yaklaşım.....	94
2.2.1.3.2. Tarihsel Simülasyon Yaklaşımı	94
2.2.1.3.3. Monte Carlo Simülasyonu Yaklaşımı	95
2.2.2. Kredi Riski	96
2.2.2.1. Standart Yaklaşım.....	98
2.2.2.2. İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım.....	101

2.2.2.2.1. Temel İçsel Derecelendirme Yaklaşımı	101
2.2.2.2.2. Gelişmiş İçsel Derecelendirme Yaklaşımı	102
2.2.3. Operasyonel Risk	104
2.2.3.1. Operasyonel Risk Türleri	106
2.2.3.1.1 İnsan	106
2.2.3.1.2 Süreç Riski.....	107
2.2.3.1.3 Sistem Riski.....	108
2.2.3.1.4 Dışsal Risk.....	109
2.2.3.2 Operasyonel Riskin Asgariye İndirilmesi Uygulamaları.....	110
2.2.3.3 Operasyonel Riskin Ölçümüne Yönelik Yaklaşımlar.....	111
2.2.3.3.1 Temel Gösterge Yaklaşımı.....	111
2.2.3.3.2 Standart Yaklaşım.....	112
2.2.3.3.3 İleri Ölçüm Yaklaşımları.....	113
2.2.3.3.3.1 Zarar Dağılımı Yaklaşımı	114
2.2.3.3.3.2 Puan Kartı Yaklaşımı	114
3.1 TÜRKİYE BANKACILIK SEKTÖRÜNDE BASEL II YAKLAŞIMINA	
YÖNELİK HAZIRLIK ÇALIŞMALARI.....	116
3.1.3. Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Türkiye Bankacılık Sektörü ve Basel-II	
Yaklaşımına Uyum Olanakları	117
3.1.3.1. AB Bankacılığında Basel-II Kriterlerine Uyum Çabaları.....	118
3.1.3.2. Türkiye Bankacılığında Basel-II Kriterlerine Uyum Çabaları.....	119
3.1.3.3. AB ve Türkiye Bankacılık Sektörlerinin Karşılaştırılması	123
3.2 BASEL II YAKLAŞIMININ TÜRKİYE BANKACILIK SEKTÖRÜ ÜZERİNE	
KATKILARI	127
3.2.1. Birinci Yapısal Blok (Asgari Sermaye Yeterliliği) Kapsamındaki Katkıları	
.....	127
3.2.2 İkinci Yapısal Blok (Denetim Süreci) Kapsamındaki Katkıları	132
3.2.3 Üçüncü Yapısal Blok (Piyasa Disiplini) Kapsamındaki Katkıları.....	133
3.3 BASEL II YAKLAŞIMININ REEL SEKTÖR ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNE	
İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER.....	135
3.3.1 Basel II'nin Şirketler Kesimine Etkileri	135
3.3.2 Basel II'nin KOBİ'lere Etkileri.....	136

3.4 BASEL II YAKLAŞIMI VE FİNANSAL İSTİKRAR.....	141
3.5 EKONOMİK KRİZ SÜRECİNDE BASEL II KRİTERLERİNDE ÖNGÖRÜLEN DEĞİŞİKLİKLER	145
3.6 BDDK’NİN KASIM 2008, MAYIS 2009 VE EYLÜL 2009 DÖNEMLERİNDE BANKACILIK SEKTÖRÜ BASEL II İLERLEME RAPORLARINA İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER	150
3.6.1 Kasım 2008 Raporu ve Analizi.....	150
3.6.2 Mayıs 2009 Raporu ve Analizi	152
3.6.3 Eylül 2009 Raporu ve Analizi.....	153
3.7 ÖRNEK OLARAK X BANKASININ 2008 BİLANÇOSU ÜZERİNDE İNCELEME.....	156
SONUÇ	166
KAYNAKÇA	170
ÖZGEÇMİŞ.....	188

TABLOLAR ve ŞEKİLLER

Tablo 1.1: Basel I Kapsamında Uygulanan Risk Ağırlıkları	23
Tablo 2.1: 1990-1994 Yılları Arası Bazı Ekonomik Göstergeler.....	51
Tablo 2.2: 1994-2000 Yılları Arası Bazı Ekonomik Göstergeler.....	53
Tablo 2.3: 2000-2001 Yılları Arası Bazı Ekonomik Göstergeler.....	57
Tablo 2.4: Menkul Değer Yatırımları/Toplam Varlıklar Oranlar	64
Tablo 2.5: Döviz Pozisyon Açığı/Toplam Varlıklar Oranları.....	68
Tablo 2.6: Döviz Pozisyon Açığı/Öz kaynaklar Oranları	69
Tablo 2. 7: Yabancı Para Varlıklar/Yabancı Para Yükümlülükleri Oranları.....	69
Tablo 2.8: Faiz Oranı Riskine Dönük Vade Merdiveni Tablosu.....	84
Tablo 2.9: Sermaye Yeterliliği Hesaplamasında Ek Çarpım Katsayıları	93
Tablo 2.10: Basel Yaklaşımında Dışsal Derecelendirmeye Dayalı Risk Ağırlıkları ...	100
Tablo 2.11: Basel-II Yaklaşımında Kredi Riski Ölçüm Yöntemleri	103
Tablo 2.12: Operasyonel Risklerden Dolayı Oluşan Büyük Kayıplar	105
Tablo 2.13: Operasyonel Risk Standart Yaklaşımında Faaliyet Kolları.....	113
Tablo 3.14: Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye'de Uzun Vadeli Faiz Oranları.....	124
Tablo 3.15: Piyasa Risklerinin Ölçümünde İçsel Model Kullanımı ve Modellerin	127
Dayandığı Yöntemler (%).....	127
Tablo 3.16: Piyasa Riski Analizi Sonuçlarının Karar Alma Süreçlerinde Kullanılması (%)	128
Tablo 3.17: Kredi Riski Azaltma Yöntemlerinin Kullanım Sıklığı.....	129
Tablo 3.18: Operasyonel Risk Hesaplamasında Kullanılacak Yöntemler.....	130
Tablo 3.19: Operasyonel Risk Hesaplamasında İleri Yöntemlere Geçiş (%).....	130
Tablo 3.20: Standart Yöntemde Bilgi ve Veri Sistemleri Alt Yapısının Yeterliliği	131
Tablo 3.21: Operasyonel Risk Analizi Sonuçlarının Karar Alma Süreçlerinde Kullanımı (%)	131
Tablo 3.22: CRD/Basel II'de Öngörülen Kamuya Açıklama Yükümlülüklerine Uyum Düzeyi	134
Tablo 3.23: Basel II Standart Yaklaşım'da KOBİ'lerin Risk Ağırlıkları	137

Tablo 3.24: Standart Yaklaşımında Kurumsal Portföyde Yer Alan KOBİ Kredilerine Uygulanacak Risk Ağırlıkları.....	138
Tablo 3.25: X Bankası 2008 Yılı Aktifler Toplamı.....	157
Tablo 3.26: X Bankası 2008 Yılı Öz Kaynak Hesaplaması.....	159
Tablo 3.27: X Bankası 2008 Yılı Risk Ağırlıkları Tablosu	162
Tablo 3.28: X Bankası 2007- 2008 Yılı Sermaye ve Öz kaynak Rakamları Karşılaştırması.....	163
Tablo 3.29: X Bankası Konsolide Sermaye Yeterliliği Standart Oranına İlişkin Özet Bilgi:	163
Şekil 2.1: Basel Yaklaşımı Genel Çerçevesi.....	80
Şekil 3.1: Basel II ve Finansal İstikrar İlişkisi.....	142

KISALTMALAR

AB : Avrupa Birliği

BCBS: Basel Bankacılık Denetim Komitesi (Basel Committee on Banking Supervision)

BDDK: Bankacılık Dzenleme ve Denetleme Kurulu

BIS : Uluslararası Ödemeler Bankası (Bank for International Settlements)

CAD-3: Üçüncü Sermaye Yeterliliği Direktifi (Third Capital Adequacy Directive)

CGFS: Global Finansal Sistem Komitesi (Committee on the Global Financial System)

CPSS: Ödeme ve Takas Sistem Komitesi (Payment and Settlement Systems Committee)

DİBS: Devlet İç Borçlanma Senetleri

DM: Alman Markı (Deutsche Mark)

€: AVRO (EURO)

FFR: Fransız Frangı (Franc Français)

FIS: Finansal İstikrar Enstitüsü (Financial Stability Institute)

GBP: İngiliz Sterlini (Great Britain Pound)

GSMH: Gayri Safi Milli Hasıla

HDTM: Hazine Dış Ticaret Müsteşarlığı

IADI: Uluslararası Mevduat Sigortacıları Birliği (International Association of Deposit Insurers)

IASI: Uluslararası Sigorta Denetçileri Birliği (International Association of Insurance Inspectors)

IMF : Uluslararası Para Fonu (International Monetary Found)

IOSCO: Basel Komitesi ve Uluslararası Menkul Kıymet Komisyonları Örgütü
(International Organization of Securities Commissions)

İMKB: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası

KOBİ : Küçük ve Orta Büyüklükte İşletmeler

KRED: Kredi Riskine Esas Tutar

MC: Piyasalar Komitesi (Markets Committee)

MDC: Menkul Değer Cüzdanı

OECD : Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (Organization for Economic Cooperation and Development)

ORED: Operasyonel Riske Esas Tutar

PRED: Piyasa Riskine Esas Tutar

POAŞ: Petrol Ofisi Anonim Şirketi

RMD: Riske Maruz Değer

QIS : Sayısal Etki Çalışması (Quantitative Impact Study)

\$: Amerikan Doları (USD = United States Dollar)

TBB : Türkiye Bankalar Birliği

TCMB : Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası

TEFE: Toptan Eşya Fiyat Endeksi

TL : Türk Lirası

TMSF: Tasarruf ve Mevduat Sigorta Fonu

JPY: Japon Yeni

GİRİŞ

Son dönemlerde uluslararası finansal piyasalar ve bu piyasaların önde gelen aktörlerinden olan bankacılık sektöründe çok önemli ve hızlı değişimlerin yaşandığı gözlenmektedir. Teknolojideki büyük gelişmelerin finansal sektöre uygulanması sektörel faaliyet hacmi ve kârların da hızla artmasına neden olmuştur. Bankacılık sektöründeki bu değişim sürecinde sisteme yeni finansal ürünler girmiş ve bankaların risk yapısında değişiklikler meydana gelmiştir.

Bununla birlikte sektörde faaliyet gösteren kurumların ve düzenleyici otoritelerin kurumsal yapılarının bu gelişmelerin gerisinde kalması yapısal zayıflıklara neden olmuştur. Gerek mikro olarak bankalar bazında gerekse makro olarak finansal sistemler bazında ciddi sorunlar yaşanmış ve bunlar dönem dönem finansal kriz şeklinde ortaya çıkan uluslararası ölçekte büyük ekonomik ve sosyal maliyetlere yol açmıştır.

Son yıllarda dünyada karşılaşılan bu ekonomik krizler, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin bankalarının sermaye yeterliliği sorununun tekrar ele alınması gerektiği görüşünü ön plana çıkarmıştır. Bu çerçevede uluslararası işbirliğini öngören çalışmalar hızlandırılmıştır.

Uluslararası piyasalarda yaşanan finansal krizler nedeniyle bankacılık sektöründe uluslar arası farklılıkların ve boşlukların giderilmesi amacıyla Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Komitesi adı altında BIS (Bank for International Settlements) bünyesinde Basel Komitesi kurulmuştur. Basel Komitesi ilk olarak 1988 yılında Basel Sermaye Uzlaşısı'nı (Basel Capital Accord) yayımlamıştır. Bu uzlaşının yayınlanma gerekçesi 1980'li yıllarda uluslararası risk artarken, uluslararası bankaların sermaye yeterlilik rasyolarının gerilemesidir. Uzlaşım ilk başta uluslar arası bankalar için yayınlanmışken daha sonra tüm bankalar tarafından uygulanmıştır.

1988 sonrası dönemde dünya finans sisteminin karşılaştığı krizler, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin bankalarının sermaye yeterliliği sorununun tekrar ele alınması gerektiği görüşünü ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda Basel Komitesi asgari sermaye yeterliliği, sermaye yeterliliğinin denetimi ve piyasa disiplini olmak üzere üç saç ayağı olan Basel II yeni sermaye uzlaşısını hazırlamıştır.

Yeni yaklaşımın temel unsurları; finansal piyasalarda istikrarlı bir faaliyet ortamının yaratılması, ulusal ve uluslararası finansal sektörün geliştirilmesi ve güçlendirilmesi, her alanda şeffaflığın sağlanması, fırsat eşitliğini bozmadan rekabetçi yapının geliştirilmesi, piyasa mekanizmasının etkin olarak çalışmasının sağlanması için ekonomik faaliyeti düzenleyen kuralların birbirleri ile uyumlu hale getirilmesi ve kuralların etkinlikle uygulanması, finansal sistemde denetim yapısının güçlendirilmesi, denetim etkinliğinin artırılması olmuştur. Bu kapsamda, gelişmekte olan ülkelerde hem ekonominin hem de geleneksel olarak finansal sistemin en önemli kurumlarını oluşturan bankaların yeniden yapılandırılması önem kazanmıştır.

Uluslararası genel kabul görmüş Basel II Yaklaşımı ilke ve standartları Türkiye Ekonomisi'nde uluslararası rekabete açık ve düzenlemeler itibariyle AB'ye uyuma hazır sektörlerin başında gelen Türkiye Bankacılık Sistemini de etkilemiştir. Nitekim Türkiye'de 2000 ve 2001 yıllarında yaşanan ekonomik krizler sonrasında bankalarda risk yönetimi ve sermaye yeterliliği konusunda yasal düzenlemelere gidilmiş ve yeni bir döneme girilmiştir.

Bu düzenlemelerin sonucu olarak Basel II Yaklaşımı'na uyum çabaları kredi faiz oranının belirlenmesi ve hangi unsurların teminat olarak kabul edilebileceği konularında bankalar ve kredi talep eden işletme sahiplerinin alışkanlıklarının önemli ölçüde değişmesine yol açmıştır. Süreç halen devam ettiği için değişikliklerin daha başka konularda da sürmesi sürpriz olmayacaktır.

Türkiye Ekonomisi ve Türkiye Bankacılık Sistemi gelişmesini hızlı bir şekilde sürdürmektedir. Bu gelişmenin en belirgin göstergesi, bankacılık sektörüne yapılan yabancı sermaye girişindeki artıştır. Bu durum, zaten uluslararası nitelik arz eden bankacılığın bu niteliğini daha da artırmakta ve bankacılık sektörü ile ilgili uluslararası girişimlerin bağlarını güçlendirmektedir. Bu anlamda Basel II Yaklaşımı, bankacılık sektörünün bazı yeni kurallarını oluşturmaktadır.

Bu çalışmanın amacı Basel II Yaklaşımı'na geçiş sürecinde Basel Komitesi'nin öngördüğü düzenlemeler ve düzenlemeler çerçevesinde Türkiye Bankacılık Sektörü'nde yapılan çalışmalar ve Basel II Yaklaşımı'nın Türkiye Bankacılık Sektörü'ne etkilerinin neler olduğunu tespit etmektir. Tez çalışması üç bölümden oluşmaktadır.

Tezin birinci bölümünde sermaye yeterliliği kavramı, Basel I ve Basel II yaklaşımlarının tarihsel gelişim süreci irdelenmiştir. Ayrıca Basel I ve Basel II yaklaşımlarının temel özellikleri belirtilerek iki yaklaşımın farklı ve benzer yönleri karşılaştırılmıştır.

Tez çalışmasının ikinci bölümünde Türkiye Bankacılık Sektörü'nde sermaye yeterliliği sorunu ve Basel II Yaklaşımı'nın sermaye yeterliliğine dönük risk ölçüm modellerine değinilmiştir. Türkiye Bankacılık Sektörü'nde sermaye yeterliliği sorunu, yaşanan ekonomik krizler ve yapısal sorunlar ışığında analiz edilmeye çalışılmıştır. Basel II Yaklaşımı'nda bankacılık riskleri ve ölçüm yöntemleri piyasa riski, kredi riski ve operasyonel risk olarak gruplanarak irdelenmekte ve ölçüm yöntemleri de bu başlıklar altında kullanılmaktadır. Her bankacılık risk türünün ölçülmesi için ayrı ölçüm yöntemleri bulunmakta olup tezin bu bölümünde bu ölçüm yöntemleri anlatılmıştır. Basel II Yaklaşımı ile ele alınmaya başlayan operasyonel risk unsurları da ayrıca ele alınmıştır.

Tezin üçüncü ve aynı zamanda son bölümünde ise Türkiye Bankacılık Sektörü'nde Basel II Yaklaşımı'na yönelik hazırlık çalışmaları AB uyum sürecinde ele alınmış, bankacılık sektörünün AB ve Türkiye arasında karşılaştırılması yapılmıştır. Basel II Yaklaşımı'nın her üç yapısal blok açısından Türkiye Bankacılık Sektörü'ne katkıları sıralanmıştır. Basel II Yaklaşımı'nın reel sektör ve finansal istikrar üzerindeki etkileri de değerlendirilmiş, ekonomik kriz süresinde Basel II Yaklaşımı'nda öngörülen değişiklikler ele alınmıştır. Ayrıca uygulama olarak BDDK'nın Kasım 2008, Mayıs 2009 ve Eylül 2009 dönemlerinde bankacılık sektörü Basel II İlerleme Raporları'na ilişkin değerlendirmeler analiz edilmiştir. Bunun yanı sıra sektörde lider durumda bir bankanın 2007 ve 2008 yıllarına ait bilançoları Basel II Yaklaşımı kriterleri bazında değerlendirmeye alınarak bir sonuca varılmaya çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

BASEL I VE BASEL II SERMAYE YETERLİLİĞİ YAKLAŞIMLARI

1.1 BANKACILIK SEKTÖRÜNDE SERMAYE YETERLİLİĞİ KAVRAMI

Bankalar ağırlıklı olarak öz sermayeleri ile değil yabancı kaynaklarla yani müşterilerinin yatırdığı mevduatı bir başka müşteriye kredi olarak kullanarak aradaki faiz farkı ve komisyondan gelir elde ederler. Her ticari işletmenin olduğu gibi bankaların da varlıklarını sürdürebilmeleri için asıl amacı kârdır. Bu amaca ulaşmak isteyen bankalar pozisyonlarında aşırı risk alabilirler. En kötü olasılıkla bankanın karşılaştığı risklerin gerçekleşmesi halinde sermaye, müşterilerin uğrayacağı zararın karşılanması anlamında doğrudan bir güvence sağlamaktadır. İşte bu noktada düzenleyici bir otoriteye gereksinim duyulur ve bu konuda yapılan düzenlemeler, bankacılık sektörünün istikrarı için son derece önemlidir. Dolayısıyla düzenleyici otoriteler, sermaye yeterliliği kısıtlamalarını gündeme getirmiştir (Yıldız, 2007: 5).

Bankacılık krizlerinin çok kısa sürede yayılması ve ekonomide yarattığı yüksek tahribat nedeniyle dikkate alınması gerekir. Taşıdığı sistematik risk nedeniyle tek bir banka krizinin bile çok kısa bir sürede yaygın bir bankacılık krizine dönüşebilmesi nedeniyle, diğer sektörlerle oranla bankacılık sektörüne yönelik düzenlemeleri, tüm ülkelerde çok önemli ve üzerinde özenle çalışılan bir konu haline getirmiştir (Kaufman, 1996: 17). Bu doğrultuda gerçekleştirilen çalışmaların en önemli konusu ise, risk düzeylerine bağlı olarak hesaplanan sermaye yeterliliği düzenlemeleridir. Çeşitli risk unsurlarına karşı olası kayıpları karşılayabilmek amacıyla oluşturulan “sermaye yeterliliği oranı” bir bankanın güvenli ve sağlıklı işleyişinin en önemli göstergelerinden biridir (Greuning ve Bratanovic, 2003: 102). Bankanın yükümlülüklerinin sağlanmasına yönelik ortaya çıkan risklere karşı koruma sağlaması sermayenin temel görevidir.

Son yıllarda ortaya çıkan bankacılık krizlerinin en önemli nedenlerinden biri sermaye yetersizliği sorunudur (Schwarz, 1998: 141). Bu bakımdan sermaye yeterliliği bir bankanın sağlamlık durumunu gösterir. Bankacılık sisteminde yeterli bir sermayeye sahip olan bir banka göreceli olarak sağlam ve güvenilir bir bankadır.

Bir bankanın karşılaşılabileceği tüm risk unsurları göz önüne alınarak belirlenen sermaye yeterliliği gereksinimi, gerek piyasa dalgalanmalarından gerekse de yönetim hataları gibi içsel sorunlardan kaynaklanabilecek kayıplara karşı bankayı güvence altına almaktadır.

1.2. SERMAYE YETERLİLİĞİNDE ULUSLAR ARASI BİR AÇILIM OLAN BASEL YAKLAŞIMLARI

Bankacılıkta sermaye yeterliliği konusunda gerek teorik gerekse uygulama olarak birliktelik sağlayarak sermaye yeterliliği kavramının bankacılıkta kurumsallaşmasına çok önemli katkı sağlayan Basel Yaklaşımları, Basel Komitesi tarafından gerçekleştirilen kapsamlı çalışmalar sonucunda oluşturulmuştur. Yakın geçmişte yaşanan finansal krizler göz önüne alınarak değerlendirildiğinde, söz konusu yaklaşımlar uluslararası finans piyasalarında istikrarın sağlanması açısından çok büyük önem taşımaktadır.

Basel Yaklaşımları, ortaya çıkan gereksinimler doğrultusunda biçimlendirildiği için, yalnızca iyi hazırlanmış kapsamlı bir kurumsal çalışma olarak kalmamış, uygulamada da önemli başarılar sağlamıştır. İlgili çevrelerin eleştiri ve önerileri doğrultusunda oluşturulmuş olması, gerekli esnekliği de sağlayarak yaklaşımların uygulanabilirlik gücünü artırmıştır.

Çalışmanın bu kısmında her iki Basel Yaklaşımı, ortaya çıkma nedenleri, temel özellikleri ve eksiklikleri çerçevesinde karşılaştırmalı olarak incelenmektedir.

1.2.1 Basel Komitesinin Kuruluşu ve Tarihsel Gelişimi

Bankacılık alanında ortaya koyduğu düzenlemelerle, özellikle 1990'lı yıllardan itibaren finans alanında çok önemli bir yer edinen Basel Komitesi, 1974 yılı sonunda BIS bünyesinde, 1970'li yılların ilk yarısında sabit kur sisteminin terk edilmesi (Bretton Woods sözleşmesinin sona erdirilmesi) ve 1974 yılında yaşanan petrol krizi sonucunda, uluslararası döviz ve bankacılık piyasalarında büyük dalgalanmalar yaratan sorunlara ortak bir çözüm bulmak amacıyla kurulmuştur (Yıldız, 2007: 6). Çalışmada konunun daha iyi anlatılabilmesi ve bütünlüğün sağlanması bakımından öncelikle BIS'in tarihsel

gelişimine kısaca yer verilmekte, devamında Basel Komitesi tarihsel açıdan ele alınmaktadır.

1.2.1.1. Uluslararası Ödemeler Bankasının Kuruluşu

Dünyanın en eski uluslararası finansal kurumu olan BIS, Birinci Dünya Savaşı sonrasında Almanya'ya kabul ettirilen Versailles Anlaşması çerçevesinde, Almanya'nın savaş tazminatı ödemelerini izlemek ve bunun yanı sıra merkez bankaları arasındaki işbirliğini geliştirmek üzere 1930 yılında kurulmuştur (Bank for International Settlements [BIS] History, 2009).

Savaş tazminatı ödemelerinin sona erdiği 1932 yılından itibaren ise, parasal ve finansal istikrarı sağlama hedefi doğrultusunda merkez bankaları ve diğer finansal kurumlar arasındaki işbirliğini geliştirmeye odaklanmıştır (Baker, 2002: 1). Merkez bankaları arasındaki altın ve döviz alım satımına aracılık etmenin yanı sıra finans ve parasal iktisat alanlarında gerçekleştirdiği araştırmalarla önemli finansal verilerin toplanması, derlenmesi ve yayınlamasını sağlamıştır.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında 1970'li yılların başlarına kadar Bretton Woods sabit para sisteminin sürdürülmesine dönük olarak çalışmalar yapan BIS, uluslararası finansal istikrarın bankacılık sistemine olan bağımlılığının artmasına koşut olarak, ilerleyen yıllarda çalışma alanını daha da genişletmiştir.

1.2.1.2 Basel Komitesinin Kuruluşu ve Gelişimi

1970'li yıllardaki petrol krizi, uluslararası borç krizi ve aşırı döviz ticareti sonucu meydana gelen önemli banka iflasları sonrasında BIS, uluslararası bankacılık faaliyetleri ve sınır ötesi sermaye akımlarının düzenlenmesine odaklanmış, Basel Komitesi de bu doğrultuda kurulmuştur.

BIS bünyesinde, gelişmiş 10 ülkenin (G-10) merkez bankaları başkanları tarafından 1974 yılında İsviçre'nin Basel kentinde kurulan komite, her yıl düzenli olarak dört defa toplanmakta ve bankacılık sektörü açısından önemli kararlar almaktadır. Komitenin uluslararası düzeyde bir yaptırım gücü ya da denetim rolü bulunmamakta, alınan kararlar öneri niteliği taşımaktadır (BIS History, 2004: 1). Komite yeni katılımlarla beraber Belçika, Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya,

Lüksemburg, Hollanda, İsveç, İsviçre, İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere 12 üye ülkeden oluşmaktadır.

Komite ilk olarak 1975 yılında, yaşanan rekabet eşitsizliklerini gidermek ve finansal krizlerin diğer ülkelere de yayılmasını önlemek amacıyla hazırladığı raporu yayınlamıştır. Uluslararası bir bankanın bulunduğu ülke ile şubelerinin bulunduğu ülkelerin düzenlemeleri arasındaki ilişkileri içeren bu rapor, değişen piyasa koşulları da dikkate alınarak genişletilmiş ve 1983 yılında yeniden yayınlanmıştır (Baker, 2002: 10).

Sonraki yıllarda ise, farklı uluslararası sermaye yeterliliği düzenlemelerinden kaynaklanan rekabet eşitsizliklerinin ortadan kaldırılması, uluslararası bankacılık sisteminin güçlendirilmesi ve istikrara kavuşturulması amacıyla yeni ve kapsamlı bir rapor daha hazırlanmıştır. Bu rapor 1988 yılında, üye ülkelerin merkez bankaları başkanları tarafından imzalanarak kabul edilip bankalara sunulmuştur.

Basel I Yaklaşımı olarak bilinen bu düzenlemeler, değişen koşullar ve ortaya çıkan gereksinimler doğrultusunda sürekli geliştirilmiş, 1999 yılından itibaren köklü değişikliklerle Basel II Yaklaşımı olarak son halini almıştır. Çalışmada Basel I ve Basel II Yaklaşımlarına daha sonraki bölümlerde değineceğiz.

1.2.2 Basel Süreci-Kurumsal Çerçeve

Basel sürecinin merkezinde BIS yer almaktadır. 1930 yılında kurulan BIS'in günümüzde de hissedarları merkez bankalarıdır ve görevi yine parasal ve finansal istikrarın sağlanması amacıyla merkez bankaları ile diğer kurumlar arasında işbirliğini güçlendirmektir. BIS, merkez bankası başkanları ve diğer üst düzey yetkililer için düzenli olarak iki ayda bir toplantılar düzenlemekte ve uzmanların bir araya geldiği bir çok toplantıya da ev sahipliği yapmaktadır (Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası [TCMB] 2005: 37-38).

Basel süreciyle ilgili gruplar şöyle sıralanabilir (TCMB, 2005: 37):

Standart Belirleyiciler

- 1-) Basel Bankacılık Denetim Komitesi (BCBS)
- 2-) Uluslararası Sigorta Denetçileri Birliği (IASI)
- 3-) Uluslararası Mevduat Sigortacıları Birliği (IADI)
- 4-) Ödeme ve Takas Sistemleri Komitesi (CPSS)

Standart Yayıncılar

- 1-) Finansal İstikrar Enstitüsü (FIS)

Diğer Gruplar

- 1-) Global Finansal Sistem Komitesi (CGFS)
- 2-) Piyasalar Komitesi (MC)
- 3-) Finansal İstikrar Forumu (FSF)

Standart belirleyiciler, standart yayıncılar ve diğer gruplar yukarıda gösterilmiştir. Finansal İstikrar Enstitüsü (FSI), BIS'in bir parçası konumundadır. Öte yandan, Ödeme ve Takas Sistem Komitesi (CPSS), Global Finansal Sistem Komitesi(CGFS) ve Piyasalar Komitesi (MC) gruplarının BIS'le bağlantıları zayıftır. Uluslararası Sigorta Denetçileri Birliği (IASI), Uluslararası Mevduat Sigortacıları Birliği (IADI) ve Finansal İstikrar Enstitüsü (FIS) gruplarının BIS'le hiçbir bağlantıları olmayıp, sadece BIS'in bu grupların toplantılarına ev sahipliği yapmaktadırlar. FSI dışındaki tüm organların kendi başkanları olup, gündemlerini kendileri belirlemekte serbesttirler. Buradan FSI dışındaki tüm organların BIS'ten bağımsız olduklarını çıkartabiliriz.

Basel sürecinin önemli bir bölümünü uluslararası standartların belirlenmesi oluşturmaktadır. Küresel bir finansal düzenleyici olmaması durumunda, uluslararası standart belirleyiciler uluslararası güvenilir uygulamaları ve piyasa dönemini yansıtır. Bu kriterlere yumuşak yasalar da denmekte ve bu nedenle uygulamalarında sorunlar çıkmaktadır. Ancak bu yasal düzenlemeler genellikle yetki alanı içinde kabul edildikleri için bağlayıcılığı olan kanunlara dönüşebilmektedir (TCMB, 2005: 38). Örneğin Basel I kriterlerini 100'e yakın ülke kabul etmiş ve bu standartlar bu ülkelerin ulusal mevzuatı haline gelmiştir. Türkiye de bu ülkelerinden biridir.

Standart belirleme süreci ise Basel I'den sonraki Basel II standartları Basel Bankacılık Denetim Komitesi (BCBS) tarafından hazırlanmıştır. Hazırlanan bu standartlarda BCBS'ye üye olmayan ülkelerin ve özel sektörün de görüşleri alınmıştır. Müzakere sürecinde Basel Komitesi ve FSI arasında pek çok toplantı yapılmıştır. Böylelikle süreç fazlaca politik olmasına rağmen, yeni gelişmeler ve riskleri de dikkate

arak finansal sistemin düzenlemelerle sıkışmasının önüne geçmesini ve piyasa ile daha uyumlu olmasını sağlamıştır.

Standartların yayılması sürecine geçtiğimizde FSI, standartların, kural ve uygulamaların yayılması ve aynı zamanda finansal sektör düzenleyicilerinin deneyim ve bilgilerini geliştirilmesine yardım etmekte, düzenleme ve denetleme konularında araştırma yapılmasını özendirilmektedir. Üstlendiği tüm bu görevlerle FSI, aynı tanım ve dilin kullanılmasını teşvik ederek standartların daha iyi anlaşılmasına olanak tanımaktadır. FSI; düzenlediği çeşitli toplantı, konferans ve seminerlerle bu sürecin önemli bir parçasını oluşturan finansal düzenleyiciler arasında iletişim kurulmasını sağlamaktadır. Dünya üzerinde pek çok şubesi ve iştiraki bulunan uluslararası ölçekte faaliyet gösteren bankalar için merkez-ev sahibi düzenleyici koordinasyonunun uyum içinde olması büyük önem taşımaktadır (TCMB, 2005: 39).

Basel sürecinin diğer bir ayağı da makroekonomik izleme sürecidir. Bu faaliyetlerle ilişkili iki komite bulunmaktadır. Bunlardan birincisi CGFS'nin (Global Finansal Sistem Komitesi) amacı, potansiyel stres kaynaklarını tespit edip tanımlamak ve istikrarlı finansal piyasaların gelişmesine katkıda bulunmaktır. İkinci komite ise Piyasalar Komitesi'dir. Piyasalar Komitesi (MC), G-10 ülkelerinin merkez bankalarından piyasa işlerinden sorumlu üst düzey yetkililerin bir araya geldikleri ve döviz piyasası ve ilgili diğer finansal piyasalardaki güncel gelişmeleri tartıştıkları bir forum görevi görmektedir (TCMB, 2005: 39).

Finansal İstikrar Forumu (FSF) da Basel sürecinin parçasıdır. FSF, global olarak entegre olmuş bir finansal sistemin varlığını kabul eden ilk gayri-resmi gruptur. Özellikle makro ekonomik konulara, mikro ihtiyatlı düzenlemelere, denetleme ve beraberinde ödeme ve takas sistemlerine ilişkin altyapı konularına odaklanır. Asıl amacı, uluslararası finansal sistemde potansiyel kırılganlıkları tespit edip değerlendirmek ve bunlara karşı alınan önlemleri tanımlamak ve denetlemektir. FSF'nin katılımcıları arasında ulusal finansal otoriteler, uluslararası finansal kuruluşlar, uluslararası standart belirleyiciler ve merkez bankası uzmanlarından oluşan komiteler bulunur (TCMB, 2005: 40).

Basel sürecinin tek başına finansal istikrarı sağlaması mümkün olmamakla beraber farklı yasal sistemlere sahip ve küreselleşmiş finansal piyasaların var olduğu günümüzde bankacılık sistemine önemli katkılar sağladığı da bir gerçektir.

1.2.3 Basel I Yaklaşımı

Bankacılık sektöründe düzenleme ve denetleme yapmakla yükümlü idari kurullar, bu konuda yapılan ilk düzenlemelerden beri sermayeyi, banka iflaslarının önlenmesi ve finansal sistemin güvenilir bir şekilde işlemesi amacıyla yönelik olarak kullanmışlardır (E.Gup ve W.Kolari, 2005: 347).

Hızla küreselleşen finansal piyasalarda, uluslararası büyük bankaların bilançolarının kötü durumu büyük risk oluşturmuş, bu alanda yapılacak bir reform gereksinim haline gelmiştir. Bu amaçla kurulan Basel Komitesi de kurulduğundan beri risk oluşturan unsurların yok edilmesine dönük sermaye yeterliliği düzenlemelerine ağırlık vermiştir.

Basel I Yaklaşımı ortaya çıkan ihtiyaca yönelik olarak söz konusu riskin asgariye çekilmesi amaçlı sermaye yeterliliği düzenlemesi olarak hazırlanmıştır. Bu düzenleme, denetime tabi sermayenin uluslararası olarak ilk kabul edilmiş tanımını ve ölçümünü ortaya koyan ilk yaklaşımdır.

Basel I Yaklaşımı'nın ana amacı, bankacılık sisteminin sorunlarla karşı karşıya olduğu bir dönemde bankaların sermaye yapılarının güçlenmesine katkıda bulunarak finansal sistemde istikrarı sağlamaktır.

1.2.3.1 Basel Yaklaşımını Ortaya Çıkaran Nedenler

Basel Komitesi kurulduğu 1974 yılından itibaren sermaye yeterliliğinin belirlenmesi konusunda büyük çaba harcamıştır. Krizlerle geçen 1970'lerden sonra birçok banka iflas etmiş, faaliyette olan büyük ölçekli bankalara varlıklarına oranla düşük sermayelerle çalışarak dünya ekonomisi bakımından patlamaya hazır bir bomba haline gelmiştir.

Sermaye yükümlüğünün ölçülmesinde Komite üyesi ülkelerin birbirinden farklı karmaşık uygulamaları riski daha artırmıştır. Alınması gereken önlemler konusunda ortak bir yaklaşımın oluşturulmasına gereksinim duyulmuştur.

İçinde bulunduğu risk sınırları aşarak küresel bir boyut kazanan bankacılık sektörüne yönelik çalışmalarda bulunan Basel Komitesi, tüm ülkeler için geçerli olacak bir sermaye tanımı ve sermaye yeterliliği hesaplama yöntemini içeren raporunu, 1987

yılında bir tasarı halinde yayınlayarak tartışmaya açmıştır. Yapılan bazı değişikliklerle 1988 yılında son şeklini alan ve Basel I Yaklaşımı olarak bilinen düzenlemeler, “Sermaye Ölçümü ve Standartlarının Uluslararası Uyumu” adı altında sunularak yayınlanmıştır (Avcıbaşı, 2008: 1).

1.2.3.2 Basel I Yaklaşımının Temel Özellikleri

1988 yılında kabul edilen Basel I Yaklaşımı, asıl olarak uluslararası düzeyde faaliyet gösteren bankaların sermaye yapılarını güçlendirmeyi, sermaye yükümlülüğü konusunda ülkeler arasındaki farklılıkları ortadan kaldırılarak piyasalar arasında rekabet eşitliği sağlamayı ve finansal yenilikleri takip etmeyi amaçlamaktadır. Basel I Yaklaşımı, bankalara risklerine göre oranlanmış varlıklarının ve bilanço dışı kalemlerinin % 8’i oranında sermaye bulundurma yükümlülüğü getirerek, banka rekabet koşullarını uluslararası düzeyde eşitlemeyi hedeflemektedir (Kocacıyık, 2007: 1).

Basel I düzenlemesinin temel taşlarından birisi olan ülke riskinin hesaplanmasında ülkeler; OECD (Organization for Economic Cooperation and Development) üyesi ülkeler ve OECD üyesi olmayan ülkeler ayırımına tabi tutmuştur. Basel-I’de bankanın bilanço içi ve dışında yer alan varlıkları ve alacakları kulüp kuralı (club rule) olarak adlandırılan ülkelerin OECD üyesi olma durumları ve tarafların devlet veya mali kurum olması veya alacağın teminatının gayrimenkul olmasını esas alan bir yöntemle risk ağırlıklarına tabi tutulması benimsenmiştir (Avcıbaşı, 2008: 11). Basel I Yaklaşımı varlıkların risk ağırlıklarının belirlenmesinde borçlunun özelliklerini dikkate alan iki temel varsayımda bulunulmuştur (Altıntaş, 2006: 70):

- OECD’ye üye ülkelerin merkez bankaları ve hazinelerine olan alacaklar kredi riski taşımazlar (Risk ağırlığı % 0).
- OECD’ye üye ülkelerde kurulu banka ve finans kuruluşlarından olan alacaklar ile çok taraflı banka ve mali kurumlardan olan alacaklar, OECD üyesi olmayan ülkelerde kurulu banka ve finans kuruluşlarından olan alacaklara oranla daha az kredi riski bulundurlar (Risk ağırlığı % 20). Şu kadar ki bu alacakların vadesinde serbestçe tasarruf edilebilir olması gerekir. Örneğin herhangi bir OECD ülkesi bankası nezdinde, bu bankaca verilmiş bir kredinin teminatı olmak üzere depo edilmiş bir para % 20 değil

% 100 risk ağırlığına tabidir. Böylece aktifin kalitesini ortaya koymak ve bunun bankanın sermayesi ile ilişkilendirmesi öngörülmüştür. Buna göre bankaların “Özkaynak /Risk Ağırlıklı Varlıklar oranının” % 8’in üzerinde olması kabul edilmiştir.

Basel I Yaklaşımı ilk olarak sermayenin tanımını yapmaktadır. Buna göre sermaye, “ana sermaye” ve “katkı sermaye” olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Sermaye yeterliliği oranının hesaplanması doğrultusunda bu iki başlık altındaki kalemler toplanmakta, daha sonra komite tarafından belirlenen sermayeden indirilenler değerler toplamı düşülerek sermaye tabanına ulaşılmaktadır. Buna göre sermaye tabanı şu şekilde hesaplanmaktadır (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu [BDDK] 2002: 18):

1.ANA SERMAYE

- a-) Ödenmiş sermaye
- b-) Kanuni yedek akçeler
- c-) İhtiyari ve fevkalade yedek akçeler
- d-) Dönem kârı ve geçmiş yıllar kârı toplamı
- e-) Dönem zararı ve geçmiş yıllar zararı toplamı (-)

2.KATKI SERMAYE

- a-) Genel kredi karşılığı tutarı
- b-) Banka sabit kıymet yeniden değerlendirme fonu
- c-) Banka sabit kıymet yeniden değerlendirme tutarı (yıl içi)
- d-) İştirakler, bağlı ortaklıklar sabit kıymet yeniden değerlendirme karşılığı
- e-) Alınan sermaye benzeri krediler
- f-) Menkul değerler değer artış fonu
- g-) Muhtemel riskler için ayrılan serbest karşılıklar

3.SERMAYE (1+2)

4.SERMAYEDEN İNDİRİLEN DEĞERLER

- a-) Mali iştirakler
- b-) Özel maliyet bedelleri

c-) İlk tesis giderleri

d-) Peşin ödenmiş giderler

e-) İştiraklerin, bağlı ortaklıkların, diğer ortaklıkların ve sabit kıymetlerin rayiç değeri kayıtlı değerinin altında ise aradaki fark

f-) Türkiye’de faaliyet gösteren diğer bankalara verilen krediler

g-) Şerefiye

h-) Aktifleştirilmiş giderler

5.SERMAYE TABANI (3-4)

Ana sermaye ve katkı sermaye sınıfına girebilecek kalemlerinin taşınması gereken koşullara ilişkin ayrıntılı tanım Basel Komitesi’nce yapılmış, bu çerçevede her ülke kendi muhasebe düzenlemeleri çerçevesinde çeşitli bilanço kalemlerini katkı sermaye olarak değerlendirip değerlendirmeme konusunda serbest bırakılmıştır. Sonuçta Basel I Yaklaşımı ülkeler için doğrudan uygulanması gereken hukuki kriterler olmamakla beraber, her ülke kendi ekonomik koşulları ve mevzuatları doğrultusunda farklı uygulamalarda bulunabilir.

Varlık kalemleri ve bilanço dışı işlemler ise taşıdıkları risklere göre 5 ayrı sınıfa ayrılmakta ve her bir sınıf Basel Komitesi’nce belirlenen % 0,% 10,% 20,% 50 ve % 100 katsayıları ile ağırlandırılmaktadır (Avcıbaşı, 2008: 9). Daha sonra söz konusu oranlanmış tutarlar toplanarak risk ağırlıklı varlıklar toplamına ulaşılmaktadır. Sermaye yeterlilik oranı ise sermaye tabanının risk ağırlıklı varlıklar tutarına bölünmesi yoluyla bulunmaktadır:

Sermaye Yeterlilik Oranı=Sermaye Tabanı/Risk Ağırlıklı Varlıklar

Basel I Yaklaşımı’nda bu oranın en az % 8 olması gerekmektedir. Bu oran 1992 yılı ve sonrasını kapsamakta olup, günün koşullarına göre 1988 yılından itibaren 1989 yılı için % 5,1990 yılı için % 6 ve 1991 yılı için % 7 şeklinde aşamalı olarak yükseltilmiştir (BIS, 1988: 30).

Sermaye yeterliliği hesaplamasında risk ağırlıklı varlıklarda varlık kalemleri ve buna karşılık gelen risk katsayıları şöyledir (BDDK, 2002: 304):

AÇIKLAMA

a-) A Grubu: Hazine, TC. Merkez Bankası, Kamu Ortaklığı İdaresi, Özelleştirme İdaresi, OECD ülkeleri merkez bankaları ile merkezi ve bölgesel yönetimleri,

b-) A1 Grubu: A Grubu ve Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş'yi,

c-) B Grubu: Yurt içi bankalar, OECD ülkeleri bankaları ve çok taraflı banka ve mali kurumları ile bunların denetim ve gözetim otoriteleri

ç-) A Grubu menkul kıymetler: A Grubunda yer alanlar tarafından veya bunların kefaletiyle veya nakit karşılığı çıkarılan veya bunlarca ödenmesi garanti edilen menkul kıymetleri,

d-) A Grubu teminatlar: A Grubu menkul kıymetler, A Grubunda yer alanların kefalet ve garantilerini ve nakdi,

e-) B Grubu menkul kıymetler: B Grubunda yer alanlar ile Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş tarafından veya bunların kefaletiyle çıkarılan veya bunlarca ödenmesi garanti edilen ipotek teminatlılar dışındaki menkul kıymetleri,

f-) B Grubu teminatlar: B Grubu menkul kıymetler ile B Grubunda yer alanların veya Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş'nin kefalet ve garantilerini ifade eder.

SERMAYE YETERLİLİĞİ HESAPLAMASINDA KREDİ RİSKİNE ESAS TUTAR

% 0 RİSK AĞIRLIKLIL BİLANÇO İÇİ VARLIKLAR, GAYRİNAKDİ KREDİLER, TAAHHÜTLER VE TÜREV FİNANSAL ARAÇLAR

- NAKİT DEĞERLER

- a- Kasa,
- b- Efektif deposu,
- c- Yoldaki paralar,
- d- Kıymetli maden deposu.

- VADESİ GELMİŞ MENKUL DEĞERLER

- a- Vadesi gelmiş A grubu menkul kıymetler ile bunların kuponları

- T.C. MERKEZ BANKASI

- YURT İÇİ, YURT DIŞI BANKALAR, YURT DIŞI MERKEZ VE ŞUBELER

a- A Grubu teminatlar ile teminat altına alınanlar

- PARA PİYASALARINDAN ALACAKLAR

- TERS REPO İŞLEMLERİNDEN ALACAKLAR

a- A Grubu Menkul Kıymetler karşılığı yapılanlar

- ZORUNLU KARŞILIKLAR

- KREDİLER

a- A Grubunda yer alanlara kullanılanlar,

b- A Grubu teminatlar karşılığı kullanılanlar,

c- İlgili kanun, kararname ve tebliğe teşkil edilmiş fonlardan yetkili mercilerin talimatı ile tahsis olunan ve riski aracı bankaya ait bulunmayan fon kaynaklı krediler,

ç- Bankaların kendi çıkardıkları menkul kıymetlerle teminat altına alınanlar (yatırım fonu katılma belgeleri hariç)

d- Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ő.' ye kullanılanlar,

e- Kurum tarafından belirlenen banka ve mali kurumlardan, nitelikleri sözleşme ile belirlenen taraf ve konuların finansmanında kullanılmak üzere risk sermayesi olarak sağlanan ve Kurumdan izin alınmak kaydıyla kullanılanlar.

- KİRALAMA İŞLEMLERİNDEN ALACAKLAR

a- A1 Grubunda yer alanlardan olanlar veya A Grubu teminatlar ile teminat altına alınanlar.

- SATILMAYA HAZIR MENKUL DEĞERLER

a- A Grubu Menkul Kıymetler ile kıymetli madenler.

- VADEYE KADAR ELDE TUTULACAK MENKUL DEĞERLER

a- A Grubu Menkul Kıymetler ile kıymetli madenler.

- AKTİFLERİMİZİN VADELİ SATIŞINDAN ALACAKLAR

a- A1 Grubunda yer alanlardan olanlar veya A Grubu teminatlar ile teminat altına alınanlar.

- MUHTELİF ALACAKLAR

a- A Grubu teminatlar ile teminat altına alınanlar,

b- Fonlardan alacaklar.

- FAİZ VE GELİR TAHAKKUK VE REESKONTLARI

a- % 0 risk ağırlığına tabi tutulan hesaplar için.

- DİĞER AKTİFLER

a- Ayniyat mevcudu,

b- Peşin ödenmiş vergiler,

c- Kamu kurum ve kuruluşlarından alacaklar,

ç- Özkaynak hesaplamasında indirimine konu edilmemiş ertelenmiş vergi aktifi tutarı,

d- Şubeler cari hesabı,

e- A1 Grubunda yer alanlardan olan diğer alacaklar ile A Grubu teminatlar ile teminat altına alınanlar.

- GAYRİNAKDI KREDİLER VE TAAHHÜTLER

a- A Grubu teminatı bulunan veya A1 Grubundakilere verilen gayrinakdi krediler ve taahhütler

b- % 0 risk ağırlığına tabi aktif değerlerin vadeli alım taahhütleri,

c- Riski bankaya rücu edilebilen, % 0 risk ağırlığına tabi banka aktif değerleri ile ilgili satış işlemleri

- TÜREV FİNANSAL ARAÇLAR

a- A1 Grubunda yer alanlarla gerçekleştirilen veya A Grubu teminatlar ile teminat altına alınan türev finansal araçlar.

% 20 RİSK AĞIRLIKLI BİLANÇO İÇİ VARLIKLAR, GAYRİNAKDI KREDİLER, TAAHHÜTLER VE TÜREV FİNANSAL ARAÇLAR

- NAKİT DEĞERLER

a- Satın alınan çekler.

- VADESİ GELMİŞ MENKUL DEĞERLER

a- Vadesi gelmiş B grubu menkul kıymetler ile bunların kuponları.

- YURT İÇİ, YURT DIŞI BANKALAR, YURT DIŞI MERKEZ VE ŞUBELER

a- B Grubunda yer alanlar nezdinde bulunan hesaplar,

b- B Grubu teminatlar ile teminat altına alınanlar,

c- YurtdiŐi merkez ve Şubeler.

- TERS REPO İŞLEMLERİNDEN ALACAKLAR

a- A grubu menkul kıymetler dışındaki menkul kıymetler karşılığı yapılanlar

- KREDİLER

a- B Grubunda yer alanlara kullanılanlar,

b- B Grubu teminatlar karşılığı kullanılanlar.

c- Risk bazlı sermaye yükümlülüğü dahil olmak üzere koruyucu denetim ve düzenlemelere tabi olan OECD ülkeleri sermaye piyasası aracı kurumlarına verilen veya bu aracı kurumların kefaleti veya garantisini ile verilen nakdi krediler.

- KİRALAMA İŞLEMLERİNDEN ALACAKLAR

a- B Grubunda yer alanlardan olanlar veya B Grubu teminatlar ile teminat altına alınanlar.

- SATILMAYA HAZIR MENKUL DEĞERLER

a- B Grubu Menkul Kıymetler ile yatırım fonu katılma belgeleri.

- VADEYE KADAR ELDE TUTULACAK MENKUL DEĞERLER

a- B Grubu Menkul Kıymetler ile yatırım fonu katılma belgeleri.

- AKTİFLERİMİZİN VADELİ SATIŞINDAN ALACAKLAR

a- B Grubunda yer alanlardan olanlar veya B Grubu teminatlar ile teminat altına alınanlar.

- MUHTELİF ALACAKLAR

- a- B Grubu teminatlar ile teminat altına alınan muhtelif alacaklar.
- b- Risk bazlı sermaye yükümlülüğü dahil olmak üzere koruyucu denetim ve düzenlemelere tabi olan OECD ülkeleri sermaye piyasası aracı kurumlarından alacaklar veya bu aracı kurumların kefaleti veya garantisini ile teminat altına alınan muhtelif alacaklar.

- FAİZ VE GELİR TAHAKKUK VE REESKONTLARI

- a- % 20 risk ağırlığına tabi tutulan hesaplar için.

- DİĞER AKTİFLER

- a- B Grubunda yer alanlardan olanlar ile B Grubu teminatlar ile teminat altına alınanlar.

- GAYRİNAKDİ KREDİLER VE TAAHHÜTLER

- a- B Grubu teminatı bulunan veya B Grubundakilere verilen gayrinakdi krediler ve taahhütler
- b- B Grubu menkul kıymetlerin ihracına aracılık taahhütleri,
- c- % 20 risk ağırlığına tabi aktif değerlerin vadeli alım taahhütleri,
- ç- Riski bankaya rücu edilebilen, % 20 risk ağırlığına tabi banka aktif değerleri ile ilgili satış işlemleri,
- d- Geçici 1 inci madde kapsamında geçici ve kesin teminat mektupları.

- TÜREV FİNANSAL ARAÇLAR

- a- B Grubunda yer alanlarla gerçekleştirilen veya B Grubu teminatlar ile teminat altına alınanlar.

% 50 RİSK AĞIRLIKLI BİLANÇO İÇİ VARLIKLAR, GAYRİNAKDİ KREDİLER, TAAHHÜTLER VE TÜREV FİNANSAL ARAÇLAR

- KREDİLER

- a- İkamet amacıyla kullanılan gayrimenkullerin birinci derece ipoteği karşılığı kullandırılanlar,
- b- Belediye sınırları dahilindeki tapulu arsa ve araziler ile gayrimenkullerin birinci derece ipoteği karşılığı verilen nakdi krediler,

c- Bu gayrimenkuller üzerine 2. veya 3. dereceden tesis edilmiş ipotekler karşılığında (banka tarafından tesis edilen ipotek tutarı, bankanın ipotek derecesinden önde gelen ipotek ve boş ipotek değerleri toplamı ile gayrimenkullerin rayiç değeri arasındaki farkı aşmamak kaydıyla) kullanılan nakdi kredilerin 2/3'ü.

- FAİZ VE GELİR TAHAKKUK VE

a- % 50 risk ağırlığına tabi tutulan hesaplar için.

- GAYRİNAKDİ KREDİLER VE TAAHHÜTLER

a- İkamet amacıyla kullanılan gayrimenkullerin birinci derece ipoteği karşılığı verilen gayrinakdi krediler ve taahhütler,

b- Belediye sınırları dahilindeki tapulu arsa ve araziler ile gayrimenkullerin birinci derece ipoteği karşılığı verilen nakdi krediler,

c- Bu gayrimenkuller üzerine 2 veya 3. dereceden tesis edilmiş ipotekler karşılığında (banka tarafından tesis edilen ipotek tutarı, bankanın ipotek derecesinden önde gelen ipotek ve boş ipotek değerleri toplamı ile gayrimenkullerin rayiç değeri arasındaki farkı aşmamak kaydıyla) kullanılan nakdi kredilerin 2/3'ü,

ç- % 50 risk ağırlığına tabi aktif değerlerin vadeli alım taahhütleri,

d- Riski bankaya rücu edilebilen, % 50 risk ağırlığına tabi banka aktif değerleri ile ilgili satış işlemleri,

e- Geçici 1 inci madde kapsamında akreditifler.

%100 RİSK AĞIRLIKLIL BİLANÇO İÇİ VARLIKLAR, GAYRİNAKDİ KREDİLER, TAAHHÜTLER VE TÜREV FİNANSAL ARAÇLAR

- VADESİ GELMİŞ MENKUL DEĞERLER

a- A grubu ve B grubu menkul kıymetler dışında kalan vadesi gelmiş menkul kıymetler ile bunların kuponları.

- YURT İÇİ, YURT DIŞI BANKALAR, YURT DIŞI MERKEZ VE ŞUBELER

a- OECD ülkeleri bankaları ile çok taraflı banka ve mali kurumlar nezdinde teminata verilmiş, bloke edilmiş, bankanın serbest tasarrufunda bulunmayan mevcutlar,

b- % 0 ve % 20 risk ağırlıkları dışında kalan yurtdışı bankalar.

- KREDİLER

a- % 0, % 20 ve % 50 risk ağırlıkları dışında kalan krediler.

- TASFİYE OLUNACAK ALACAKLAR (NET) (İlgili kanun, kararname ve tebliğle teşkil edilmiş fonlardan yetkili mercilerin talimatı ile tahsis olunan ve riski aracı bankaya ait bulunmayan fon kaynaklı krediler hariç)

- İŞTİRAKLER, BAĞLI ORTAKLIKLAR VE BİRLİKTE KONTROL EDİLEN ORTAKLIKLAR (NET) (Sermayeden indirilenler dışında kalan tüm iştirakler, bağlı ortaklıklar ve birlikte kontrol edilen ortaklıklar)

- SATILMAYA HAZIR MENKUL DEĞERLER

a- % 0 ve % 20 risk ağırlıkları dışında kalan satılmaya hazır menkul değerler.

- VADEYE KADAR ELDE TUTULACAK MENKUL DEĞERLER

a- % 0 ve 20 risk ağırlıkları dışında kalan vadeye kadar elde tutulacak menkul değerler.

- MADDİ DURAN VARLIKLAR (NET) (Finansal kiralama anlaşması kapsamında kiracı olarak kullanılanlar ve alacaklardan dolayı edinilenler dahil)

a- Menkuller

b- Gayrimenkuller

- AKTİFLERİMİZİN VADELİ SATIŞINDAN ALACAKLAR

a- % 0 ve 20 risk ağırlıkları dışında kalan aktiflerimizin vadeli satışından alacaklar.

- MUHTELİF ALACAKLAR

a- % 0 ve 20 risk ağırlıkları dışında kalan aktiflerimizin vadeli satışından alacaklar.

- FAİZ VE GELİR TAHAKKUK VE REESKONTLARI

a- %100 risk ağırlığına tabi tutulan hesaplar için.

- DİĞER AKTİFLER

a- % 0 ve 20 risk ağırlıkları dışında kalan diğer aktifler.

- GAYRİNAKDİ KREDİLER VE TAAHHÜTLER

- a- İştirak ve bağıli ortaklıkların sermayesine iştirak taahhütleri,
- b- Çekler için ödeme taahhütleri,
- c- Kredi kartları harcama limiti taahhütleri,
- ç- % 100 risk ağırlığına tabi aktif değerlerin vadeli alım taahhütleri,
- d- Riski bankaya rücu edilebilen, % 50 risk ağırlığına tabi banka aktif değerleri ile ilgili satış işlemleri
- e- % 0, % 20 ve % 50 risk ağırlıkları dışında kalan gayrinakdi krediler ve taahhütler.

- TÜREV FİNANSAL ARAÇLAR

- a- % 0 ve % 20 risk ağırlıkları dışında kalanlar

- RİSK AĞIRLIĞI VERİLMEMİŞ HESAPLAR

1.2.3.3 Basel I Yaklaşımının Piyasaya Dahil Edilmesi

Basel I Yaklaşımı'nın 1988 yılında yayınlanan ilk biçimi, sermaye yeterliliğinin hesaplanmasında yalnızca kredi riskini dikkate almaktadır. Ancak küreselleşen piyasalarda önemli bir unsur olan piyasa riskinin göz ardı edilmiş olması nedeniyle, sermaye yeterliliğinin doğru olarak belirlenmesi konusunda Basel I Yaklaşımı yetersiz kalmıştır.

Bunun üzerine Komite 1993 yılında, piyasa riskini de hesaplama katan yeni bir rapor yayınlamıştır. Ancak bu rapor da piyasa riskini yüzeysel olarak dikkate almıştır (Duman, 2000: 32). 1995 yılında Basel Komitesi bankalara piyasa riskine dayalı sermaye yükümlülüklerini hesaplamada kendi içsel modellerini kullanmaya olanak sağlayan taslak raporu yayınlamıştır. Basel I Yaklaşımı'nda köklü yenilikler oluşturan rapor yapılan tartışmalar sonucu 1996 yılında son şeklini almıştır.¹ Böylelikle bankalar piyasa riskinin ölçülmesinde ve sermaye yeterliliklerinin hesaplanmasında 1993 yılında önerilen standart yöntemi kullanabilecekleri gibi, ülkelerindeki resmi denetim kurumlarından izin almak koşuluyla, kendi içsel modellerini kullanabileceklerdir.

1996 yılında mevcut düzenlemeye piyasa riskinin de eklenmesi ile sermaye yeterlilik oranının hesaplanması aşağıda belirttiğimiz formül ile şu şekilde ifade edilebilir (Avcıbaşı, 2008: 11):

¹ Bu süreçle ilgili daha ayrıntılı bilgi için bk. , "History Of The Basel Committee And Its Membership", (www.bis.org/bcbs/history/pdf, 31.08.2009)

$$\text{Sermaye Yeterlilik Oranı} = \frac{\text{Sermaye Tabanı}}{\text{Kredi Riski} + \text{Piyasa Riski}} \geq \%8$$

1996 yılında güncellenen sermaye yeterlilik oranı formülünde, paydaya piyasa riskinin de eklenmesiyle bankaların bilançolarında bulundurması gereken sermaye yeterlilik tutarı daha da artmıştır.

1996 yılında getirilen önemli değişikliklerden biri de sermaye tanımına yöneliktir. Komite, sadece piyasa riskinden kaynaklanan sermaye ihtiyacının hesaplanmasında kullanılmak üzere, sermaye benzeri kredilerin de belli oranlarda “üçüncü kuşak sermaye” adı altında ilave edilmesini öngörmüştür. Üçüncü kuşak sermaye, katkı sermayenin ana sermayenin üzerinde kalan kısmı ile başlangıç vadesi en az iki yıl olan ve vade şartı hariç ikincil sermaye benzeri borç niteliğini haiz krediler ya da ihraç edilen Sermaye Piyasası Kurulu kaydına alınmış borçlanma araçlarından oluşur. Üçüncü kuşak sermaye yalnızca piyasa riskinden kaynaklı özkaynak gereksinimini karşılamak üzere kullanılabilir. Üçüncü kuşak sermaye, ana sermayenin kredi riski için kullanılmayan ve piyasa riski için kullanılacak kısmının % 250’sini geçemez (BDDK, 2001b). Bu düzenlemelerle sermaye tabanı şu şekilde bulunmaktadır:

I- ANA SERMAYE

II- KATKI SERMAYE

III- ÜÇÜNCÜ KUŞAK SERMAYE

IV- SERMAYE (Yönetmelikte öngörülen sınırlar çerçevesinde: (I+II+III))

V- SERMAYEDEN İNDİRİLEN DEĞERLER

VI-SERMAYE TABANI (IV-V)

Sermaye tabanının hesaplanmasında, kredi riski için bulundurulması gereken sermaye sadece ana sermaye ve katkı sermayeyi içermektedir. Piyasa riski için bulundurulması gereken sermaye ise ana sermaye ve üçüncü kuşak sermayeyi içermektedir. Düzenleme ile sermaye tabanında ortaya çıkan kısıtlamalar şu şekilde sıralanabilir (Basel Committee on Banking Supervision [BCBS] 2004):

- Toplam serbest karşılık tutarının ana sermayenin % 25'ini aşan kısmı katkı sermayeye dâhil edilememektedir.

- Katkı sermayenin % 100'ünden fazla olan kısmı sermaye tabanı hesabında dikkate alınamamaktadır. Aşan kısım üçüncü kuşak sermaye olarak değerlendirilebilir.

- Sermaye benzeri kredilerin ana sermayenin % 50'sini aşan bölümü katkı sermayeye dâhil edilemez.

Tablo 1.1: Basel I Kapsamında Uygulanan Risk Ağırlıkları

RAV ve G.NAKDİ YÜKÜMLÜLÜKLER	RİSK AĞIRLIKLARI
Nakit değerler, devlet iç borçlanma senetleri, OECD ülkelerinin menkul kıymetleri ve hükümetlerine verilen krediler, devlet iç borçlanma senetleri karşılığı verilen garanti ve kefaletler, cirolar vs.	% 0
Yurtiçi ve OECD ülke bankaları nezdindeki hesaplar, yurtiçi ve OECD ülke bankalarının kefaletlerine dayanılarak verilen krediler, vs.	% 20
İkametgah amaçlı gayrimenkul ipoteği karşılığı verilen krediler, garanti ve kefaletler, menkul kıymet ihracına aracılık ve kefalet işlemleri vs.	% 50
Kurumsal krediler, takipteki alacaklar, sabit kıymetler, iştirakler ve bağlı ortaklıklar, diğer aktifler vs.	%100

Kaynak: (Aykut, 2008:2)

1996 düzenlemeleri ile Basel I Yaklaşımı'na piyasa riski tam olarak dahil edilmiş ve sermaye yeterliğinin ayrıntılı ve net olarak hesaplanmasına olanak sağlayan içsel modeller kullanılmaya başlanmıştır.

1.2.3.4 Türkiye'de Basel I Yaklaşımının Uygulanması

1988 yılında kabul edilen Basel I standartlarını Türkiye'de bu tarihte imzalanmış ve kabul etmiştir. 1989'da yayımlanan ve üç yıllık bir kademeli geçiş sürecini de içeren düzenleme ile Basel I Yaklaşımı Türkiye'de uygulanmaya başlanmıştır (Çelik ve Kızıl, 2008: 20). Türkiye'de sermaye yeterlilik rasyosu 1989 yılında % 5, 1990 yılında % 6, 1991 yılında % 7, 1992 yılında % 8 olarak uygulanmıştır (Teker, Bolgün ve Akçay, 2005: 45).

Türkiye’de yüksek faiz oranları ve döviz kurları dalgalanmaları sonucu ortaya çıkan 2000 yılı krizi sonrasında 10 Şubat 2001 tarihinde yürürlüğe giren “Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik” ile piyasa riskleri de Basel I Yaklaşımı’na uygun olarak sermaye yeterliliği ölçümlerine ilave edilmiştir. BDDK (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu) 2001 yılı sonundan itibaren ilgili yönetmeliğin uygulanmasını zorunlu hale getirmiştir (Atiker, 2005: 13). 10.02.2001 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan “Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik” daha sonra revize edilmiş ve opsiyon işlemlerine ilişkin hükümler ihdas edilerek 31.01.2002 tarihinde yenilenmiştir. Bu tarih 2001 Şubat’ında yaşanan bankacılık krizi sonrasına rastlamaktadır. Bu yönetmeliğin amacı, bankaların mevcut ve potansiyel riskler nedeniyle oluşabilecek zararlara karşı konsolide ve konsolide olmayan bazda yeterli öz kaynak bulundurmalarının sağlanmasıdır (Bektaş, 2005: 50). Ayrıca, 08.02.2001 tarih ve 24312 sayılı Resmi Gazete’de bankaların iç kontrol ve risk yönetimi sürecinin tesis edilmesi amacıyla “Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetim Sistemlerine İlişkin Yönetmelik” yayımlanmıştır (BDDK, 2001a: 50).

Türkiye’de faaliyet gösteren bankalar için halen geçerli olan ve piyasa riski ilave edilmiş sermaye yeterlilik oranı, aşağıda ifade edilmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası [TCZB] 2005: 5):

$$\text{Sermaye Yeterlilik Oranı} = \frac{\text{Özkaynak}}{\text{KrediRiski} + \text{PiyasaRiski}} = \% 8$$

1.2.3.5 Basel I Yaklaşımının Yetersizliği ve Yöneltilen Eleştiriler

Basel I Yaklaşımı uluslararası piyasalarda faaliyet gösteren bankalara bir takım standartlar getiren bir düzenlemedir. Söz konusu bankaların maruz kaldığı risklerin oranlanarak buna karşı gelen asgari sermaye oranını tespit etmeye yönelik yöntemler önermektedir. Oldukça basit bir hesaplama yöntemine sahip olan Basel I Yaklaşımı bankacılık sektöründe ortaya çıkan baş döndürücü gelişmeler karşısında kısa sürede

sorgulanır hale gelmiştir. Finansal piyasalar ve bankacılık sektöründe hızlı değişim ve yeniliklerin yaşandığı 1990'lı yıllarda ortaya konan Basel I Yaklaşımı, sürekli eleştirilmiş piyasalardaki gelişmelere paralel olarak değişim göstermek zorunda kalmıştır. Ancak eleştiriler 1996 yılında yapılan kapsamlı değişikliklerden sonra bile hız kesmemiş, artarak devam etmiştir. Özellikle 1990'lı yılların ikinci yarısında yaşanan banka krizinden sonra, Basel I Yaklaşımı'nın sermaye yükümlüğünü ölçme konusundaki yeterliliği tartışılır hale gelmiştir.

Basel I Yaklaşımı'na yönelik bankacılık literatüründeki eleştiriler maddeler halinde şu şekilde özetlenebilir:

a-) Kredi risklerine dayalı sermaye yükümlülüğünün hesaplanmasında borçlu farklılaştırması yapılmamaktadır. Örneğin finansal yapısı güçlü olan köklü bir firmaya verilen kredi ile henüz yeni kurulmuş veya mali durumu zayıf olan bir firmaya verilen kredide müşteri kalitesine bakılmaksızın, aynı miktarda sermaye bulundurmamaktadır.

b-) Basel I Yaklaşımı, ikincil piyasalar ve türev piyasalardaki değişim ve yenilikleri öngörememiştir. Birçok banka borçlarını menkul kıymetleştirme yoluyla satarak veya türev piyasalarda pozisyon alarak gerçekte taşımakta olduğu riskleri düşük gösterebilmiş ve böylelikle olması gerekenden daha düşük sermayelerle faaliyetlerini sürdürebilmiştir (Matten, 2000: 90). Sermayesine oranla riskli yatırımlara girişen ve taşıdığı risk düzeyini söz konusu işlemler yoluyla olduğundan düşük gösteren birçok banka, ilerleyen yıllarda bankacılık krizlerine neden olmuştur.

c-) Basel I Yaklaşımı sadece uluslararası ölçekte faaliyet gösteren büyük bankalara yönelik olarak düzenlenmiştir. Oysaki sistematik risk unsuru sebebiyle, büyük ölçekli bankalarla yoğun ilişki içinde bulunan küçük bankaların da sistem için önemli sorunlar yaratma olasılığı mevcuttur.

d-) Basel I Yaklaşımına yöneltilen eleştirilerden biri de ülkelerin risk oranlanmasının OECD üyesi olup olmamalarına göre yapılması; yani kulüp kuralı ile ilgilidir. Kulüp kuralı, OECD üyesi ülkelerin kamu garantisi haiz krediler ülke farkı gözetilmeksizin sıfır risk ağırlığı ile oranlanmasını uygun görmüştür. Buna ek olarak varlık kalemlerinin

risk katsayılarının belirlenmesinde özel sektör firmalarına verilen kredilerde firmanın risk özelliği göz önünde bulundurulmaksızın sermaye yeterliliği standart rasyosu hesabında risk ağırlıklı varlıklar toplamına % 100 standart risk ağırlığı dahil edilmektedir. OECD ülkelerinden bir bankaya açılan krediler için % 20, OECD üyesi ülkelere verilen borçlar (örneğin hazine bonoları) içinse % 0 oranı uygun görülmüştür. Gerçek risk düzeylerini yansıtmaktan uzak olan ve OECD ülkelerine ayrıcalık sağlayan durum sermaye yükümlülüklerinin doğru olarak hesaplanmasına engel olmaktadır (Baker, 2002: 79). Bu kaba ayırım hem üye ülkeler hem de üye olmayan ülkeler arasında ülke risklerini tam olarak ayırt edememiştir. Risk düzeyleri düşük olarak ele alınan ülkeler ilerleyen yıllarda finansal krizler yaşamışlardır.

e-) Basel I Yaklaşımı, kredi karşılıklarını sermaye yeterliliği hesaplamalarında yeterince dikkate almamıştır. Yaşanan finansal krizlerde kredi karşılıkları yetersiz olan birçok banka, yüksek sermaye yeterliliklerine rağmen iflastan kurtulamamışlardır.

f-) Uluslararası ölçekte faaliyet gösteren bankalar, muhasebe sistemlerinin farklılık göstermesi sebebi ile diğer ülkelerdeki şubelerinden gelen farklı finansal tablolar nedeniyle sorunlar yaşamışlardır (Baker, 2002: 80).

g-) Kredi portföylerinin kendi içindeki yapısı göz ardı edilmekte, örneğin 60 milyon Dolarlık tek bir kredi ile 12'şer milyon Dolarlık beş ayrı krediden oluşan portföyün riskleri farklılaştırılmamaktadır. Yani sermaye gereksiniminin hesaplanmasında portföydeki çeşitlendirme dikkate alınmamıştır.

h-) Basel I Yaklaşımı'nda geniş aralıklarla bölümlendirilmiş risk sınıfları, aslında farklı risk taşıyan bazı varlıkları aynı risk katsayıları ile oranlandığından, birçok banka daha yüksek kâr elde etmek amacıyla aynı sınıftaki düşük riskli yani düşük getirili varlıkları elden çıkararak daha yüksek riskli ve yüksek getirili varlıklara yönelmiştir. Bu durum bankaları riskli hale getirmiştir.

1-) Basel I Yaklaşımı, operasyonel risk unsurunu içermemesi ve kredi riskinin yanlış ölçüm biçimi nedeniyle risk duyarlılığı düşük bir düzenleme olmuştur.

1.2.4 Basel II Yaklaşımı

1988 sonrası dönemde dünya finans sisteminin karşılaştığı krizler, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin bankalarının sermaye yeterliliği sorununun tekrar ele alınması gerektiği görüşünü ön plana çıkarmıştır (Avcıbaşı, 2008: 13). Finans dünyası 1990'lı yıllarda önemli gelişmeler yaşamış ve sonuçta, Basel I Yaklaşımı'nın hesaplanmış sermaye yeterlilik oranı kriterinin artık bankaların finansal durumunu doğru olarak yansıtmadığı anlaşılmıştır. Bu yıllarda, artan piyasa oynaklığı ve Asya ve Rusya para krizleri, Sumitomo Bankası'nın sermayesi ile ilgili problemler ve uzun vadeli hedge fonlar yeni sermaye uzlaşısının hazırlanması ve piyasalara adapte edilmesi için gerekli zemini hazırlamıştır. Bunlara ek olarak, son yıllarda yaşanan banka iflasları ile Worldcom ve Enron gibi dev sermayelerin çöküşü, ayrıca bunlarla birlikte lider bankaların ve diğer finansal kuruluşların da global etkilenmenin sürecine girmeleri yeni bir sermaye uzlaşısını gerekli kılmıştır. Yerel düzenleyici kuruluşlar ve Basel Komitesi tüm bu olaylarla birlikte operasyonel risk ve kredi riski konularını daha ön planda tutmaya ve bu konular hakkında düzenlemeler yaratma ihtiyacı hissetmişlerdir (David ve Sidler, 2005: 5). Buradan hareketle Basel Komitesi çalışmalarını yoğunlaştırmış ve 1999 yılında yeni bir yaklaşım geliştirmek üzere bir rapor hazırlayarak ilgili çevrelerden görüş istemiştir. Söz konusu rapor, Basel I Yaklaşımı'ndaki finansal sistemdeki güveni ve rekabet eşitliğini sağlama amaçlarının yanında, risklerin ele alınması konusunda daha ayrıntılı bir yaklaşım hedeflemektedir.

Basel Komite, 1999 yılında Basel II'nin ilk taslağı olan İstişare Metni (Consultative Paper 1 (CP))'ı yayınlamıştır. Ardından 2001 yılında İkinci İstişare Metni (Consultative Paper 2) ve 2003 yılında da Üçüncü İstişare Metni (Consultative Paper3)'ı yayınlamıştır. Haziran 2004'te son hali verilerek nihai metin Basel II Yeni Sermaye Uzlaşısı yayınlanmıştır (Avcıbaşı, 2008: 13). Komite, yeni yaklaşımın üye ülkelere 2009 yılı sonunda tüm bankaları ve menkul değer ortaklıklarını kapsayacak biçimde uygulamaya geçilmesini öngörse de bu tarih yapısal sorunlar ve bankacılık mevzuatları sebebiyle sürekli ertelenmekte ve uygulamaya tam olarak ne zaman geçileceği bilinmemektedir. Geçiş süreci sürekli olarak 2001 yılından beri her yıl uzatılmakta ve yeni şekil kazanmakta olup, bu durum eleştirilere ve tartışmalara sebep olmaktadır. Bu konuyu çalışmanın daha sonraki bölümlerinde ele alınmaktadır.

1.2.4.1 Basel II Yaklaşımını Ortaya Çıkaran Nedenler

Basel I Yaklaşımı'nda yapılan düzenlemelere rağmen özellikle 1997 Asya finansal krizi sonrası, yaklaşım risk duyarlılığının yetersiz olması ve sermaye yeterliğinin yanlış belirlenmesi sebebiyle sıkça eleştirilmiştir (Greunning and Bratanovic, 2003: 103- 104). Banka faaliyet alanlarının sürekli çeşitlenerek karmaşıklaştığı ve finansal yeniliklerin yoğun olarak yaşandığı bu ortamda, karşılaşılan risklerin çeşitliliği ve boyutları da aynı paralelde artmıştır. Yaşanan finansal krizlerin ekonomiye maliyetleri tahmin edilenden daha yüksek boyutlara ulaşmıştır. Bu durum etkin bir risk yönetimine olan gereksinimi doğurmuştur.

Basel I Yaklaşımı'nın, risklerin ölçümü ve önlenmesi konusundaki yetersizliğinin dışında önemli bir diğer eksikliği de denetim aşamasının ihmal edilmiş olmasıdır. Ortaya çıkması olası olumsuzlukların önceden tahmin edilerek önlenmesini ve risk yönetimi çalışmalarının her aşamasının kontrol edilmesini gerektiren yeni yaklaşım, etkin bir risk yönetiminin mutlaka içermesi gereken bir unsur olarak, denetimi ön plana çıkarmıştır.

Basel I'in, birbirinden çok farklı bankalar için yeterince esnek olmayan uygulama olanakları sunması, riskin tanımlanmasında, ölçülmesinde ve gerekli önlemlerin alınmasına yönelik olarak sunduğu dar kapsamlı çözümler nedeniyle ortaya çıkan yoğun eleştiriler, uygulanmakta olan yaklaşımda birtakım değişiklikler yapmak yerine, çok daha köklü değişiklikleri içeren yeni bir yaklaşımın hazırlanmasını zorunlu kılmıştır.

Bankaların bazı bilanço oynamaları ile taşıdıkları riskleri olduğundan düşük gösterebilmeleri ve gerçekte olması gereken düşük sermayelerle çalışmış olmaları, bankacılıkta risk yönetiminin sermaye yeterliliği kurallarının ötesindeki diğer unsurlarla geliştirilmesi gereğini ortaya çıkarmıştır.

1.2.4.2 Basel II Yaklaşımının Amacı ve Kapsamı

Basel I Yaklaşımı'nda olduğu gibi yeni önerilen çerçevenin de odak noktası ilk planda uygulayıcı olarak hedeflediği kitle uluslararası piyasalarda faal olan bankalar olsa da, önerinin dayandığı üç temel dayanakta şekillenen yeni düzenlemeler, uygulama açısından diğer bankalar için de uygundur.

Basel II Yaklaşımı, bankalarda etkin risk yönetimini ve piyasa disiplini geliştirmek, sermaye yeterliliği ölçümlerinin etkinliğini artırmak ve bu sayede sağlam ve etkin bir bankacılık sistemi oluşturarak, finansal istikrara katkıda bulunmayı hedeflemektedir (Dinçer, 2006: 126).

Basel II Yaklaşımı genel olarak bankalarda taşınan risklerin en doğru ve piyasa değişimlerine en hassas şekilde ölçülmesi ve risk yönetimi sürecinde kullanılmasını amaçlamaktadır. Bu amaca uygun olarak, bankalar daha basit ve standart yöntemlerle risk ölçümlerinden, daha ayrıntılı ve hassas risk ölçümlerine yöneldikçe, alınan riskleri daha doğru tanımlama, ölçebilme ve yönetebilme yeteneğine sahip olacaklardır (Tekler, Bolgün ve Akçay, 2005: 54).

Yeni düzenlemede temel olarak risk duyarlılığı daha fazla olan ve daha esnek bir yapının oluşturulması, sermaye gereği hesaplamasında risk duyarlılığının artırılması, düzenleyici yükümlülüklerde teşviklerin ve uyumluluğun artırılması amaçlanmıştır. Basel II ile ulaşılmak istenen amacı ise şöyle özetlenirse; ulusal veya uluslararası anlamda dünya üzerinde meydana gelen tüm sermaye hareketlerinin belirli kurallar çerçevesinde gerçekleşmesi amaçlanırken söz konusu sermaye hareketlerinin oluşumunun olabildiğince bilinir ve şeffaf olması hedeflenmiştir (Atiker, 2005: 14).

Basel Komitesi yeni yaklaşımda daha kapsamlı ve piyasanın gereksinimlerini göz önüne alan yeni bir sermaye yeterliliği çerçevesinde beş temel ilkeye odaklanmıştır (BCBS, 2001: 7). Buna göre;

- Yeni uzlaşma finansal sistemdeki güveni ve sağlamlığı özendirmeye devam etmelidir.
- Yeni uzlaşma rekabete dayalı eşitliği güçlendirmeye devam etmelidir.
- Yeni uzlaşma risklerin ele alınması açısından daha kapsamlı bir yaklaşım oluşturmalıdır.
- Yeni uzlaşma bankaların karşı karşıya kaldıkları risklerin ölçülmesinde daha duyarlı yaklaşımlar kullanılmalıdır.
- Yeni uzlaşma, uluslararası faaliyet gösteren bankalar üzerinde yoğunlaşmalı, fakat temel ilkeler farklı karmaşıklık ve gelişmişlik düzeylerindeki bankalar için de geçerli olmalıdır.

Basel II Yaklaşımı'nın uygulama kapsamı bakımından Basel Komitesi, 1988 Sermaye Yeterlilik Çalışması'nın anahtar noktalarını bu çalışmasında da göz önüne almıştır. Bu anahtar noktalar içerisinde, bankaların riske göre oranlandırılmış toplam

varlıklarının değerinin % 8'i kadar toplam sermaye tutma gerekliliği, piyasa riski ile ilgili olarak 1996 piyasa riski kavramındaki değişikliği gözeten basit yapı ve bulundurulması gereken sermayenin tanımı mevcuttur. Bankaların risk yönetim politika ve uygulamalarının şekillerini veya operasyonel ayrıntılarını dikte etmek gibi bir niyet Basel Komitesi tarafından hiçbir zaman ortaya konmamıştır. Her denetim otoritesi, Basel II'den yola çıkarak sermaye yeterliliği hesaplarına bir taban teşkil edecek iç kontrol mekanizma ve prosedürlerini kendileri geliştireceklerdir.

Basel II'nin uygulama kapsamının en önemli özelliklerinden biri de bankaların birbirlerine iştirakleriyle oluşan banka gruplarını da ayrıca ele almasıdır. Başka bir ifadeyle Basel II, bir grubu oluşturan bankaları hem ayrı olarak ve hem de grubun tümü olarak ele alınmasını ve sermaye gereklerinin buna göre tanımlanmasını gündeme getirmektedir. Bankaların diğer finansal alanlardaki ortaklıkları ile ticari şirketlerdeki ortaklıkları ise ayrıca göz önüne alınmaktadır. Burada ilke, bu tür ortaklıklarla kurulan ilişkiler yoluyla bankaların yapay sermaye genişlemesine gitmelerini engellemektir. Bu çerçevede içinde iki yol önerilmektedir (Türkiye Bankalar Birliği [TBB] 2000: 3):

- Banka gruplarını konsolide ederek* ayrı ayrı ele almaktır.
- Bir bankanın tüm bağlı kurumlarındaki yatırımları ile önemli azınlık paylarının, defter değeriyle bankanın sermayesinden düşülerek ulaşılan yalıtılmış bankayı esas almaktır.

Ayrıca Basel II'ye geçilmesi durumunda ortaya çıkabilecek değişimleri öngörmek amacıyla farklı ülkelerde çok sayıda bankayı kapsayan ve Türkiye'de de BDDK'nın yaptığı QIS (Quantitative Impact Study) Türkçe açılımı "Sayısal Etki Çalışmaları" yapılmıştır. Bu çalışmaların en son yapılmış olanlarını tezin son bölümünde ele alınacaktır.

Kredi ve piyasa risklerinin yanında operasyonel risk de Basel II'de sermaye yeterliliği hesaplamasına konu bir risk unsuru olarak dâhil edilmiştir. Bunun yanı sıra, sadece risklerin belirlenip ölçülmesiyle yetinilmemiş, doğru bir risk yönetiminin uygulanmasında ve finansal istikrarın sağlanmasına yönelik olarak denetim otoritesinin

---

* Konsolide etmek: Aralarında holding ilişkisi vb. bağlar bulunan birden çok şirketin mali tablolarının birbirlerine olan borç ve alacakları mahsuplaştırılarak ortak bir mali tablo hazırlanması.

(<http://sozluk.bilgiportal.com/nedir/konsolide%20etmek>, Erişim: 01.05.2010.)

incelenmesi ve piyasa disiplini de tamamlayıcı unsurlar olarak Basel II Yaklaşımı'nda yer almıştır.

1.2.4.3 Basel II Yaklaşımının Temel Özellikleri

İlk taslağı 1999'da hazırlanarak ilgili çevrelerin görüşlerine sunulan, daha sonra 2001 ve 2003 yıllarında gözden geçirilip düzeltilerek yeniden ilgililerin görüşlerine sunulan ve son haliyle 2004 yılında üye ülkelerce onaylanarak kabul edilen Basel II Yaklaşımı (Mercan, 2006: 21), üç yapısal blok üzerine kurulmuştur (Kocacı, 2007: 16). Bunlar;

Birinci Yapısal Blok : Asgari sermaye gerekliliği,

İkinci Yapısal Blok : Denetim süreci,

Üçüncü Yapısal Blok : Piyasa disiplini.

Birinci Yapısal Blok asgari sermaye yeterliğinin amacı; kredi ve operasyonel riskin hesaplanmasının finansal kurumlar ve piyasalar arası önemini vurgulamaktır.

İkinci Yapısal Blok piyasa riski, bankanın bünyesindeki sermayesine oranla, riskini hesaplamasını gerektirir. Bu risk hesaplaması ancak, banka yönetimine süreçleri ciddi biçimde yönetebilmek için gerekli disiplinin var olması ve riskin doğru anlaşılmasıyla doğru yapılabilir.

Basel II'nin Üçüncü Yapısal Blok olarak değindiği nokta; şeffaf olmak suretiyle piyasa disiplininin sağlanmasıdır. Riski ve sermayeyi oluşturan anahtar noktaların yatırımcılara ve diğer üçüncü taraflara daha fazla bildirilmesi, bu tarafların bilgi edinmesi açısından çok gereklidir.

Aşağıdaki kısımlarda bu üç temel özellik daha ayrıntılı olarak ele alınmaktadır.

1.2.3.4.1 Birinci Yapısal Blok – Asgari Sermaye Yeterliliği

Basel II Yaklaşımı'nda sermaye tanımı, Basel I Yaklaşımı ile karşılaştırıldığında fazla değişmemiş ve sermaye yeterlilik oranının en az % 8 olma şartı korunmuştur. Bununla beraber Basel II, çeşitli risk unsurlarına dikkate alınmasına ve gereken sermaye miktarının hesaplanmasına yönelik daha ayrıntılı bir yaklaşım sunmaktadır.

Yeni yaklaşımda kredi riski daha ayrıntılı olarak ele alınmış ve sermaye yeterliliği rasyosunun hesaplanmasına operasyonel risk unsuru da eklenmiştir. Basel II’de belirlenen sermaye yeterlilik rasyosu formülü şöyle ifade edilmiştir (İşeri, 2004: 176):

$$\text{Sermaye yeterlilik oranı} = \frac{\text{Toplam Sermaye}}{\text{Kredi Riski + Piyasa Riski + Operasyonel Risk}} = \% 8 \text{ (en az)}$$

Operasyonel risk; banka içi süreçlerin, personelin ve sistemlerin veya dışsal olayların yetersiz ya da başarısız olması neticesinde doğacak kayıp olarak tanımlanmıştır. Kredi ve piyasa risklerine ek olarak bir de operasyonel risk kavramı yeni uzlaşıda tanımlanmış ve bunun için de sermaye karşılığı ayrılması gerekliliği öne sürülmüştür. İkinci olarak, yeni sermaye uzlaşısı taslağında yoğunluk (konsantrasyon) riskine karşı da bazı düzenlemeler getirilmiştir. Yani banka, tek bir sektör ya da müşteriye sahip ise, yani tek bir sektör ya da müşteriye çok fazla kredi vermiş ise bunun içinde ilave bir sermaye karşılığı ayırmak zorunda kalacaktır. Üçüncü bir yenilik ki en önemlisi olduğu da düşünülebilir; kredi riskini ölçme yaklaşımları tamamen değişmiştir. Bunun sonucunda sermaye yeterlilik oranı hesaplaması farklılaşmış, formülasyonu yukarıda belirttiğimiz gibi değişikliğe uğramıştır.

Basel II Yaklaşımı’nda asgari sermaye yeterliliğinin hesaplanmasında temel olarak kullanılan kredi riski, piyasa riski ve operasyonel risk grupları çalışmanın ikinci bölümünde daha ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

1.2.3.4.2 İkinci Yapısal Blok – Denetim Süreci

Bir bankanın sermaye yeterliliğini sağlamış olması Basel Komitesi tarafından olası risklere karşı yeterli bir önlem olarak görülmemektedir. Risklere karşı korunma, ancak kullanılan ölçüm modellerinin riskin doğru ölçülmesindeki etkinliği ile sağlanabilir. Bu açıdan değerlendirirsek denetim süreci, sadece tüm risklerin sermaye ile desteklenmesi değil, bankaların, risklerin izlenmesi sürecinde daha iyi risk yönetim metotları geliştirmelerini ve kullanmayı özendirmeyi amaçlamaktadır (BCBS, 2004: 158). Bu suretle riskin ölçülmesinde ve buna karşılık tutulması gereken sermayenin belirlenmesinde kullanılan yöntemlerin etkin olması hedeflenmektedir.

Denetim süreci, işlemlerinden doğan riskleri üstlenen bankaların sadece yeterli sermayeye sahip olmaları için değil, ayrıca riski daha iyi takip ve analiz edip yönetebilmenin yollarını aramaları için onları zorlayıcı bir unsurdur. Denetim ve düzenleme mekanizmasının görevi bankaların sermaye gereksinimlerini belirlerken ne kadar iyi çalıştıklarını kontrol etmek ve gerektiğinde süreçlere müdahale etmektir. Bu yüzden, bankacılıkla ilgili düzenleme ve denetleme kurumları ile bankalar arasındaki iletişim, açıkların tespit edildiği durumlarda, riskleri azaltmak ya da sermayeyi güçlendirmek için aksiyon almaya yardımcı olur. Basel Komitesi bankanın riskleri karşısında sahip olduğu sermayeye itibar edilmesi gerektiğini vurgulayarak, bankanın risk yönetimine ve iç kontrol süreçlerinin güçlülüğünü ve etkililiğine önem vermesi gerektiğini ileri sürmektedir. Ancak; bankanın riskini arttırmasının getireceği tek yükün karşılık sermaye ayırma zorunluluğu olduğunu düşünmek yanlıştır. Risk yönetimini güçlendirmek, banka içi limitler uygulamak, provizyon ve rezervlerin düzeylerini güçlendirmek, iç kontrol süreçlerini geliştirmek riski alırken dikkat edilmesi gereken noktalardır. Sermaye sadece yetersiz iç kontrol süreçleri ve risk yönetimi süreçlerinin yerine bir ikame kurtarıcı olarak görülmemelidir (Avcıbaşı, 2008: 41).

Komite tarafından denetim sürecinde uyulması gereken dört temel ilke belirlenmiştir (BCBS, 2004: 159-164):

İlke 1: Bankalar risk yapıları ile bütünleşik bir içsel sermaye yeterliliği değerlendirme sürecinde ve sermaye düzeyinin korunmasına yönelik stratejilere sahip olmalıdır.

Komite, sermaye yeterliliğini değerlendirmek için kullanılan yöntemlerin niteliğinin; bankanın ölçeğine, işlemlerinin karmaşıklığına ve faaliyet stratejisine bağlı olacağını bilincindedir. Gelişmiş yöntemler kullanan büyük bankalar, ekonomik sermaye modellerine geçiş yapabilecektir. Karmaşık faaliyetlerde bulunmayan daha ufak bankalar, sermaye planlaması için, gelişmiş ve karmaşık içsel risk değerlendirme yöntemleri yerine kanaate dayalı değerlendirme modelleri tercih edebileceklerdir. Bu bankalar, içsel sermaye hedeflerinin risk profilleri ile tutarlı biçimde ve sağlam temellere dayanarak belirlenmiş olduğunu göstermek durumundadır (BDDK, 2004: 25).

Bu prensibin uygulamaya konulabilmesi için, bankanın risk ölçüm yöntemlerinin var olan tüm riskleri ölçebilecek şekilde gelişmiş olması gerekmektedir. Sermayenin riskli varlıklarla doğru bir şekilde ilişkilendirilmesi, iç denetim ve bankanın diğer birimlerinin koordinasyonunun sağlanabilmesi açısından önemlidir.

Konuyu denetim otoritesi açısından ele aldığımızda bankalar, hedefledikleri sermaye düzeyinin, karşı karşıya oldukları risk düzeyiyle ve mevcut ekonomik koşullarla tutarlı olduğunu açıklayabilmelidirler. Bu bakımdan içsel değerlendirme süreci şu unsurları taşımaktadır:

- **Yönetim kurulu ve üst düzey yönetimin gözetimi:** Bankanın risk alma kapasitesinin belirlenmesi ve bankanın risk düzeyi ile ilişkili sistemini ilişkilendiren bir çerçeve oluşturulmasından, izlenmesinden iç kontrollerin ve iç kontrollere ilişki süreçlerinin oluşturulmasından bankanın yönetim kurulu sorumludur
- **Sağlam ve güvenilir sermaye değerlendirmesi:** Bankanın risklerinin belirlenmesi, belirlenen risklerin ölçülmesi ve raporlanması ile sermaye yeterliliğini risklilik düzeyi ile ilişkilendiren bir süreçtir.
- **Risklerin kapsamlı bir biçimde değerlendirilmesi:** Bankaların karşı karşıya kaldığı kredi riski, operasyonel risk, piyasa riski, bankacılık işlemleri faiz oran riski, likidite riski ve itibar, strateji gibi diğer risk gruplarının sermaye değerlendirme sürecinde bir bir ele alınarak değerlendirmeye tabi tutulmaktadır.
- **İzleme ve raporlama:** Banka risklerini izleyebilmek için gerekli altyapı ve sistemi oluşturmalı ve bu sayede değişen risk profilinin sermaye yeterliliğini nasıl etkileyebildiğini izleyebilmekte ve raporlayabilmektedir.
- **İç denetim sistemi:** Bağımsız iç ve dış denetçiler tarafından sistem denetlenir. Banka sermayesinin sınırın altına düşmemesi için gerekli müdahaleler denetim otoriteleri tarafından yapılmalıdır.

İlke 2: Denetim otoriteleri bu süreç ve stratejileri düzenli olarak incelemeli ve değerlendirmelidir. Uygun görüldüğünde gerekli önlemleri almalıdır.

İkinci Yapısal Blok olan denetim süreci, bankalara kendi risk ve sermaye yeterliliklerinin değerlendirmesinde yol göstermektedir ve eğer denetim mekanizması uygun görürse, bunları değerlendirmektedir. Sadece minimum sermayenin hesaplanması bankalar ve denetçiler için yeterli değildir. Denetçiler, bankaların risk profillerini ve

risklere karşı yeterli derecede sermayeleştirdiğini doğrulamak için ekstra gözlem seti sağlamalıdır (Carauna, 2005: 254).

Bankalar hem mali kesim hem de ekonominin geneli açısından çok önemli olduğu için, bankacılık sektöründeki sorunlar ve krizler de ekonominin geneline hemen yayılabilmektedir. Bunun için bankaların denetimi ve denetlemeler sonucunda gerekli önlemlerin alınması gerekir. Bu bağlamda gözetim ve denetim otoriteleri, bankaların sermaye yeterliliği değerlendirme sistemleri ile stratejilerinin yeterliliğini gözden geçirmeli, bankanın iç sisteminin yeterli bulunmadığı durumlarda gerekli tedbirleri almalıdır (Kocabıyık, 2007: 53).

Bu değerlendirme kapsamında bir bankanın sermayesi, o bankanın risk profili, risk yönetim sisteminin uygunluğu ve iç kontrol sistemi dikkate alınarak belirlenmelidir. Ayrıca denetim otoritesi, bankanın yönetim bilgilendirme sisteminin kalitesi ile banka yönetiminin yeni ortaya çıkan ya da değişen risklere karşı aldığı önlemleri gözden geçirmelidir. Bu değerlendirmenin sonucunda, yetersiz olduğu düşünülen bankalar hakkında gerekli önlemler alınmalıdır.

İlke 3: Denetim otoriteleri, bankaların asgari sermaye yükümlülüğünü yerine getirmelerini sağlayacak güce sahip olmalıdır.

Üçüncü ilkede, asgari sermaye yeterliliği rasyosunun tutturulamamasının yanında gerekli görülen durumlarda bankalarda asgari sermaye tutulmasının talep edebileceği belirtilmektedir (Parasız, 2007: 252). Yerel otoriteler bankaların minimum sermaye yeterliliğinin üzerinde faaliyet göstermelerini beklemeli ve gerekli gördüklerinde minimum sermayenin üzerinde sermaye bulundurulmasını talep edebilmelidirler.

Normal bir faaliyet sürecinde, bankaların aktivitelerinin tipi ve hacmi değişebilir. Bu değişim, bankaların risk profilleri, dolayısıyla da sermaye yeterlilik oranları üzerinde olumsuz etki yaratabilir. Gerek piyasa koşullarının gerekse de bankanın genel durumunun olumsuz olduğu dönemlerde sermaye artırımının maliyetinin yüksek olacağı gerçeğinden hareketle denetim otoriteleri, bankaların asgari düzenleyici sermaye miktarının üzerinde bir sermaye ile çalışmalarını beklemeli ve bunu sağlayacak önlemleri uygulamalıdır.

İlke 4: Denetim otoriteleri, banka sermayelerinin asgari düzeyin altına inmesini önlemek için uygun önlemleri önceden alabilmelidir. Sermayenin korunamadığı durumlarda ise bankadan düzeltici önlemlerin hızlı bir biçimde alması istenmelidir.

Düzenleyici otorite tarafından alınması gereken orta vadeli önlemler arasından erken uyarı sistemlerinin hayata geçirilmesi gelmektedir (İşeri, 2004: 124). Yerel otoriteler, erken müdahalede bulunarak sermayenin belirlenen minimum düzeyin altına düşmesini engellemeli ve bankalardan hızlı önlem almaları hususunda istekte bulunmalıdırlar.

Otoriteler, bankaların yukarıda belirtilen prensiplere ilişkin eksikliklerinin olduğunu belirlemeleri durumunda bir takım önlemler almalıdırlar. Bu önlemler; bankaya yönelik gözetimin derinleştirilmesi, temettü ödemesinin sınırlandırılması, bankadan sermaye yeterliliğinin yeniden tesis edilmesi yönünde bir plan hazırlanmasının istenmesi ya da hemen sermaye arttırmasının talep edilmesi yönünde olabilir.

1.2.3.4.3 Üçüncü Yapısal Blok – Piyasa Disiplini

Sermaye yeterliliği ve denetim süreçlerini tamamlayıcı bir unsur olarak belirlenen bu dayanakta temel amaç bankanın piyasa disiplini altında çalışmasını sağlamaktır. Bankaların sermaye yeterliliği ve risk ölçüm metodlarını da içine almak üzere, önem taşıyan konularda kamuya açıklama yapma gerekliliğini ortaya koyan bu dayanakta, bankalar arasında karşılaştırma yapılabilmesi ve bu yolla şeffaflığın sağlanması hedeflenmektedir (Yayla ve Kaya, 2005: 4).

Bu başlık altında Basel Komitesi, bankaların finansal durumları ile ilgili bilgileri kamuoyuna ne şekilde açıklamaları gerektiğini belirtmektedir. Ayrıca bankalardan konsolide tablolarının nasıl hazırlandığını, sermaye yapılarını, sermaye yeterliliği hesaplama yöntemlerini ve bu çerçevede hesaplanan kredi riski, piyasa riski ve operasyonel risk tutarlarını sunmalarını istenmektedir (BCBS, 2004: 177-186).

Bankalara yönelik bu yükümlülüklerle, piyasa katılımcılarının bankaların risk yapıları ve sermaye yeterliliği konusunda daha fazla bilgi sahibi olabilmeleri için gerekli şeffaf ortamın sağlanması hedeflenmektedir.

Basel II Yaklaşımı'nın üçüncü yapısal bloğunun içeriği; denetleyici otoritenin inceleme süreci ve asgari sermaye gerekliliğinin tamamlanmasına ek olarak piyasa disiplini ile desteklenmesinin nasıl olacağıdır. Komite, piyasa katılımcılarının,

uygulama, sermaye, risk ve risk toplama süreçleri ve asgari sermaye hesaplama süreçlerinde raporlama ve bildirim kurallarını koyarak bunu özendirmeyi amaçlamaktadır. Komite, bu tip bildirimlerin ve raporlamaların, sermaye yeterliliği hesaplamalarında daha doğru bilgiye ulaşabilmesi için destekleyen bir unsur olarak görmektedir.

Prensip olarak, bankaların bildirimleri, banka üst yönetiminin ve yönetim kurulunun riske bakışı ve riski yönetmesi ile tutarlı olmalıdır (Avcıbaşı, 2008: 45). Böylelikle bildirim konusundaki önem, bankanın hukuki olarak zorunlu olan veya olmayan bir takım bildirimler ile piyasayı ve kamuyu riskleri hakkında anlaşılabilir şekilde bilgilendirmek zorunda olmasından kaynaklanıyor diyebiliriz. Bu bildirimler sonucu ortaya çıkacak raporların ve sayısal verilerin karşılaştırılabilirlik ve analiz edilebilirlik açısından kendi içerisinde tutarlı olması da zorunlu hale gelmektedir.

Bankaların, bir kamuoyunu aydınlatma politikası olması gerektiği noktasından hareket eden piyasa disiplini unsuru, sermaye yeterliliğine yönelik kamuya açıklanacak bilgilere ilişkin çizilen genel çerçeve şu şekildedir:

A-) Uygun Bilgilendirmeyi Başarma

Verilerin, üçüncü tarafları bilgilendirmede kullanılmasından önce, yorumlanabilir hale getirilip, doğruluğunun kanıtlanması gerekir. Bu durum, veri kaynaklarının ve yeni verilerin gereksinmesinden doğacak sistemlerin olduğu kadar, şimdiye kadar denetlenmemiş finansal bilgiler gibi bilgilerin güvenilirliğini doğrulamak için veri sağlama süreçlerini gerektirmektedir. Buna ek olarak, artan bildirim ortamında, banka performansını ne derece etkilediği de dikkat edilmesi gereken bir noktadır (Michael J. ve Charles, 2002: 34).

Bildirimler altı aylık periyotta olmalı ve şunları kapsamalıdır:

- a- Sermaye yapısı,
- b- Riskin belirlenmesi,
  - Kredi riski, piyasa riski, ve operasyonel risk,
  - Dereceleme sisteminin açıklanması,
  - Sektör ayrıntıları, karşılık tipleri, vade dağılımı, tehlikeye düşen kredi tutarı, batık

krediler için karşılıklar ve diğer karşılıklar için ayrıntılar belirtilmeli,

- Kredi risk yönetimi fonksiyonlarının organizasyon ve tanımları,
- Portföylerin her segmentinin iç ve dış derecelendirmelerle ile analiz edilmesi,
- Her derecelendirme kategorisi için temerrüt olasılığı tahminleri
- Sistemin kalite ve güvenilirliğini performans sonrası ölçmeye yarayan bir gösterge,
- Kredi risk azaltma teknikleri, teminata uygulanan muameleler

B-) Muhasebe Bildirimlerinin Etkileri

Basel Komitesi, üçüncü yapısal bloğun kamuyu bilgilendirme konusunun daha geniş kapsamlı olan muhasebe standartları paralelinde yapılacak açıklama gereksinimleriyle çelişmemesi gereğini benimsemiştir. Komite, amacı bankaların sermaye yeterlilikleri konusunda kamunun bilgilendirilmesi olan üçüncü yapısal bloğun görece dar odaklı perspektifinin daha geniş kapsamlı olan muhasebe yükümlülükleri ile çelişmemesini sağlamak için önemli ölçüde çaba göstermiştir (Mercan, 2006: 111). Bunun da ötesinde, Basel Komitesi muhasebe otoritelerinin devam etmekte olan çalışmalarının üçüncü yapısal blok kapsamındaki bildirim gereksinimleri üzerinde bir takım etkiler yaratacağını da göz önünde bulundurarak ilgili otoritelerle halen yürütmekte olduğu ilişkileri devam ettirme niyetindedir. Komite, bu alanda yapacağı gözlem ve değerlendirmeler ile sektörde meydana gelecek gelişmelerin ışığı altında üçüncü yapısal blokta gerekli değişikliklerin yapılması hususunu göz önünde bulunduracaktır.

Banka yönetimi, bilgilerin hangi araçlar aracılığıyla ve hangi ortamda açıklanacağını belirlerken inisiyatiflerini kullanabilmelidir. Bankalar muhasebe raporları kapsamındaki yükümlülüklerini veya sermaye piyasası otoriteleri tarafından yürürlüğe konulan kayıt yükümlülüklerini karşılamak üzere bilgi açıklamasında bulunmuş olmaları durumunda, üçüncü bankalar uygulanabilir nitelikteki beklentilerini karşılamada bu bildirimlere dayanabileceklerdir. Bu gibi durumlarda bankalar muhasebe veya diğer bilgi açıklamaları ile bilgi açıklamanın denetimsel temelleri arasındaki önemli farklılıkları açıklamalıdır. Bu açıklama, tüm bilgilerin kalem kalem mutabakatına bakılması şeklinde olmak zorunda değildir (Mercan, 2006: 111).

Muhasebe ve diğer yükümlülükler kapsamında zorunlu kılınmamış bilgi açıklamaları için banka yönetimleri üçüncü yapısal blok çerçevesinde açıklanacak bilgileri, ulusal denetim otoritelerinin düzenlemeleriyle uyumlu olan diğer araçlar (kamunun erişimine açık internet web siteleri veya banka denetim otoriteleriyle birlikte doldurulacak kamusal denetim raporları gibi) yoluyla sunabileceklerdir. Ancak, bankalar ilgili tüm bilgileri mümkün olduğunca aynı nokta üzerinden sunma konusunda teşvik edilmektedir. Ayrıca, bankalar bilgi açıklamasının finansal raporlar aracılığıyla yapılmamış olduğu durumlarda bu ek bilgilerin nereden sağlanabileceğini de göstermek durumundadır. Finansal raporları veya diğer zorunlu bilgi açıklamalarını geçerli olarak tanımının, açıklanan bilgilerin doğruluğunun nasıl sağlanacağı hususuna da açıklık getirilmesine yardımcı olması beklenmektedir. Örneğin, yıllık finansal raporlarda yer alan bilgiler genellikle denetimden geçmiş bilgiler olmaktadır ve bu tip açıklamalarla birlikte yayımlanan ek bilgilerin de denetlenen bu bilgilerle uyumlu olması gerekmektedir. Ayrıca, diğer bilgilendirme yükümlülüklerini (sermaye piyasası otoriteleri tarafından zorunlu kılınmış kayda alma ve kayıta kalma yükümlülükleri gibi) yerine getirmek amacıyla yayımlanan ek bilgiler de (“Yönetimin Görüş ve Değerlendirmeleri” gibi) geçerlilik şartlarını karşılayabilmeleri amacıyla genellikle oldukça sıkı incelemelere tabi tutulmaktadır (iç kontrol değerlendirmeleri gibi). Bir bilginin geçerlilik incelemesinden geçmeksizin açıklanmış olması durumunda, internet sitesinde yayımlanan münferit bir rapor veya bir bölüm gibi, banka yönetimi derhal bilginin aşağıda ortaya konan kamuyu bilgilendirme genel prensiplerine uygun biçimde onaylanması sağlanmalıdır. Buna göre, muhasebe standartları kurulları, sermaye piyasası otoriteleri veya diğer otoriteler tarafından ihdas edilen yükümlülükler çerçevesinde aksi öngörülmediği sürece Üçüncü Yapısal Blok çerçevesinde açıklanan bilgilerin dış denetimden geçmesi gerekmeyecektir (Özerkek, 2006: 74).

C-) Bildirimler İçin Asgari Operasyonel Gereklilikler

Kurumlar asgari operasyonel yükümlülükleri bildirmek üzere aşağıdakileri tesis etmek zorundadır (PricewaterhouseCoopers [PWC] 2001: 34):

- Yönetim kurulu onayı, kamuyu aydınlatma politikasının belirlenmesinde zorunlu unsurdur. Yönetim kurulu onayı, Basel gereklilikleri ile örtüşen politikaların yaratılması için gereklidir.

- Mevcut bildirimlerin sıklığı ile Basel'in getirdiği bildirim zorunluluklarının sıklığı arasındaki boşluğu kapatmak zorundadır. Finansal kurumlar, standartları sağlayabilmek için nerelerden nasıl ilgili verileri elde edebileceklerini bilmek zorundadırlar. Normal finansal raporlamalarda kullanılmayan ancak yeni standartların gerekliliğine istinaden kullanılacak bu bilgiler bankaların sistemlerin içerisinde nerelerde muhafaza edilecektir bunların tanımlanması gereklidir. Dışsal denetimin talep edeceği verileri, onların istediği ve kullanılabilir halde nasıl sunulacağı bankalarca bilinmelidir.

- Bildirim için geliştirilmesi gereken prosedürler, daha sık bildirim gerekliliğini yerine getirecek ve sermaye piyasalarının içerisinde meydana gelecek fiyat dalgalanmalarını yansıtabilecek olmalıdır. Bunun yanı sıra vergisel konular gibi ilişkili birçok ulusal otorite için de kullanılabilir ve güvenilir bilgi yaratacak nitelikler taşınmalıdır.

1.2.4.4 Basel II Yaklaşımına Yöneltilen Eleştiriler

Basel II Yaklaşımı Basel I Yaklaşımı'na yöneltilen eleştirilerin önemli bir kısmının giderilmesini sağlamış olsa da birçok yeni eleştirinin de hedefi haline gelmiştir. Bu eleştiriler şu şekilde özetlenebilir:

- Basel I Yaklaşımı'nın en fazla eleştirilen yönlerinden biri olan risk katsayılarındaki katılık, bağımsız kredi derecelendirme kuruluşlarının (Standard&Poors, Fitch, Moodys, vb) devreye konulmasıyla ortadan kalkmış, ancak bu durum yeni sorunları da beraberinde getirmiştir. 1997 Asya krizinde yaşandığı gibi kredi derecelendirme kuruluşlarının risklerin boyutlarını doğru bir biçimde ölçememesi ya da risklerin gerçek boyutlarının farkına gecikmeli olarak varması, krizlere yönelik zamanında önlem alınmasına olanak vermemektedir. Bunun yanında kriz sürecinde ülke ve kurum notlarının 1997 Asya krizinde olduğu gibi aniden düşürülmeye başlanması krizi derinleştiren bir unsur olabilmektedir (Jones ve Spratt, 2001: 6).

- Basel II Yaklaşımı, bankaları piyasa gelişmelerine duyarlı olan benzer risk yönetim sistemleri geliştirmeyi özendirilmektedir. Ancak kriz dönemlerinde bankaların birbirine benzer hareket etmesi krizin yoğunluğunu arttırıcı bir unsur olabilmektedir. Bu bağlamda, özellikle kısa vadede piyasa gelişmelerine duyarlı risk yönetim

yöntemlerinin uygulanması -sürü psikolojisiyle- varlıklar arası korelasyonun artmasına ve bankaların olası kayıplarının daha da yükselmesine yol açabilmektedir (Yayla ve Kaya, 2005: 16).

- Basel II Yaklaşımı'nda yıllık satış cirosu 50.000.000 €'un altında olan firmalar Küçük ve Orta Boy İşletme (KOBİ) olarak değerlendirilmektedir. Sermaye yeterliliğinin hesaplanması sürecinde ele alınmak üzere, KOBİ'lerin kullandığı 1.000.000 €'dan daha düşük krediler Basel Komitesi'nce "perakende krediler" kapsamına konulmaktadır. Kurumsal kredilere yönelik risk ağırlıkları, derecelendirme kuruluşlarının kredi notu veya bankalarca içsel değerlendirme sonucu oluşturulan öngörüler ile belirlenirken, perakende krediler için bu oran % 75 olarak belirlenmiştir. Dolayısıyla Basel II Yaklaşımı perakende kredi kullanan KOBİ'ler için büyük yükler getirmektedir (Yayla ve Kaya, 2005: 16). Ayrıca kredi değerliliği düşük olan işletmeler için düşük sayılabilecek bu oran, kredi değerliliği yüksek işletmeler açısından yüksek olarak değerlendirilmekte olup, bu durumun rekabet eşitliğini olumsuz olarak etkilemektedir.

- Basel II Yaklaşımı standart yaklaşım açısından, dışsal derecelendirmenin henüz yaygınlaşmadığı ülkelerde, dışsal derecelendirmenin yaygın olduğu ülkelere göre önemli bir rekabet eşitsizliğine neden olmaktadır. Yaklaşım çerçevesinde kredi notu olamayan firmalara kredi verilmesinde % 100'lük bir risk ağırlığı öngörülmektedir. İçsel derecelendirme yönteminde ise risk ağırlığı güvenilir firmalar için % 20'nin altına düşebilmektedir. Dolayısıyla dışsal kredi notu olamayan ve standart yöntem kullanan güvenilir bir firmayla içsel derecelendirme yöntemini kullanan güvenilir bir firma arasında önemli bir risk eşitsizliği ve adaletsizlik doğurmaktadır (Boyacıoğlu, 2002: 76). Söz konusu risk katsayılarının, KOBİ'lerin finansman maliyetlerini arttırmamak amacıyla bu şekilde tasarlandığı düşünülse de her bir firmanın bulunduğu ülke ve çevre bakımından ve de belli kriterler açısından değerlendirilmeyerek ve kategorize edilmeyerek aynı kefeye konulması rekabet eşitliğini zedeleyici bir unsur olmaktadır.

- Kredi riskinin hesaplanmasına dönük standart yaklaşımda, kredi notu olmayan firma kredileri doğrudan % 100 ile ağırlandırıldığından, kredi notu hiç olmayan bir firma düşük notlu ve dolayısıyla daha yüksek risk katsayısına sahip firmalara göre üstünlük

sağlamaktadır. Örneğin notu BB- olan bir bankaya verilecek kredilerde risk katsayısı % 150 olarak belirlenmiştir. Bu durum riskli firmaların dışsal değerlendirmeden kaçınma olasılığını güçlendirmektedir (Danielson vd. , 2001: 12).

- Kredi riski hesaplamasında kullanılan standart yaklaşımda risk ağırlıkları belirlenirken borçlunun kredi notu dikkate alınmaktadır. Ancak işletmelerinin önemli bir bölümünün kredi notuna sahip olmadığı ülkelerde dışsal derecelendirmenin gelişmesi kısa vadede mümkün görülmemektedir. İçsel derecelendirme yaklaşımlarının uygulanması zorlukları da dikkate alındığında, Basel II'nin getirdiği bazı yeniliklerin uygulanmasının gelişmekte olan ülkeler açısından zor olduğu ve geniş bir zamana yayılacağı görülmektedir. Unutmamalıdır ki her ülke kendi bankacılık ve finans sistemine kendi iç dinamikleri açısından şekil verecek, uygulamada kendi iç sistemine göre değişiklikler yapacaktır. Hiçbir gelişmekte olan ülkenin sadece belirli gelişmiş ülkelerde uygulanan kriterleri harfiyen uygulamaya sokacağı ve yerine getireceği düşünülemez.

- Sermaye yeterliliği hesaplamalarında kullanılan katsayı ve formüller gelişmiş ülke koşullarına göre kurgulandığından, gelişmekte olan ülkelerde yeni yöntemin kullanılmasıyla sermaye yeterlilik oranları düşmüştür. Her ülkenin kendi ekonomik iç dinamiklerine göre sistemler ve hesaplama yöntemleri geliştirmesi gerekir. Aksi takdirde o ülke olası krizlere karşı savunmasız duruma düşer.

1.2.5 Basel I ve Basel II Yaklaşımlarının Karşılaştırması

Basel I Yaklaşımı'nın bankacılık risklerinin yönetilmesinde yetersiz kalması sonucu başlatılan ve uzun süreli yoğun çalışmalar sonunda ortaya çıkan Basel II Yaklaşımı, Basel I'in bazı temel özelliklerinin korunmasının yanında bankacılık alanında köklü değişiklikler getirmiştir. Her iki yaklaşıma göre de bankaların riskli varlıklarının % 8'i kadar sermaye bulundurmaları gerekmesine karşın her iki yaklaşım arasında riskli varlıkların tanımında farklılık olup Basel II Yaklaşımı ile risklerin daha ayrıntılı incelenmesi, bankacılık sisteminin ve reel sektörün daha şeffaf bir yapıya kavuşturulması hedeflenmektedir.

1.2.5.1 Basel I ve Basel II Yaklaşımlarının Benzer Yönleri

Basel II Yaklaşımı Basel I Yaklaşımı'na oranla çok önemli farklılıklar getirmektedir. Yeni yaklaşımda değişmeyen veya önceki yaklaşımdaki niteliklerini büyük ölçüde koruyan unsurlar şu şekilde sıralanabilir:

- Basel I Yaklaşımı'nda % 8 olarak belirlenen sermaye yeterliliği oranı alt sınırı Basel II Yaklaşımı'nda da aynen korunmuştur.
- Basel I Yaklaşımı'nda ortaya konan sermaye tabanı hesaplama yöntemi Basel II Yaklaşımı'nda da büyük ölçüde benimsenmiştir.
- 1996 yılında kapsamlı değişikliklerle yenilenen ve bu haliyle içsel yaklaşımları da içeren piyasa riski ölçüm yöntemlerine yönelik olarak Basel II Yaklaşımı'nda önemli bir değişiklik yapılmamıştır.

1.2.5.2 Basel I ve Basel II Yaklaşımlarının Farklı Yönleri

Daha önce de belirttiğimiz gibi Basel II Yaklaşımı çok önemli yenilikler getirmektedir. Bu yenilikler karşılaştırmalı olarak ve maddeler halinde şöyle ele alınmaktadır:

- Basel I Yaklaşımı yalnızca risk ölçümlerine odaklanmış bir sermaye yeterliliği düzenlemesidir. Basel II Yaklaşımı ise sermaye yeterliliği ölçümünün yanında denetim ve piyasa disiplini unsurlarını içeren bir yönetim felsefesidir. Basel II Yaklaşımı içerisinde bankaların sermaye yeterliliklerini kendilerinin değerlendirmesi istenmekte ve hem sermaye yeterliliği hem de bankanın kendisini değerlendirme sürecinin bankacılık denetim otoritesi tarafından denetlenmesi ve değerlendirilmesi istenmektedir. Denetim sürecinin bankacılık sisteminin işleyişini olumsuz olarak etkileyecek ve tıkayacak şekilde çok sıkı olmamakla birlikte sistemde suiistimallere meydan vermeyecek şekilde etkin olarak yürütülmesi amaçlanmaktadır.

- Basel I Yaklaşımı'nda her banka için aynı ölçütler kullanılırken, Basel II Yaklaşımı değişik risk ölçüm modellerini kullanabilme olanaklarını içeren çok daha esnek bir risk yönetim biçimidir.

Basel II Yaklaşımı'nda her bir risk kategorisi için alternatif yöntemlerin varlığı nedeniyle sağlanan esneklik yanında bankaların iç risk ölçüm yöntemlerinin kullanılması özendirilmiştir (Danielson vd. , 2001: 14). Ayrıca, Basel II Yaklaşımı'nda risk yönetiminin önemine yapılan vurgu ve banka yetkililerinin risk yönetiminden sorumlu kılınması sağlanmıştır (Zicchio, 2005: 36).

- Basel I Yaklaşımı fazla seçenek içermeyen ve katı bir uygulama olanağı sunarken, Basel II Yaklaşımı risk duyarlılığı çok daha yüksek olan ölçüm yöntemleri önermektedir.

• Basel I Yaklaşımı, bir bankanın iflası halinde mevduat sahiplerinin karşılaşılabileceği zararları en aza indirmek için asgari olarak tutulması gereken sermaye üzerinde odaklanmıştır. Basel II Yaklaşımı'nın temel amacı ise, bankaların risk yönetimine daha fazla önem vermesini ve risk değerlendirme tekniklerini geliştirmesini sağlamaktır.

- Basel II Yaklaşımı'nda sermaye tanımında çok önemli değişiklikler olmasa da, sermaye yeterliliğine konu olan risk unsurlarına operasyonel risk unsuru da eklenerek düzenlemenin risk duyarlılığı artırılmış ve Basel I Yaklaşımı'ndaki önemli bir eksiklik giderilmiştir.

• Kredi riskinin ölçümünde kullanılan ve gerek varlık kalemleri gerekse de bankalar açısından yeterli farklılaştırma sağlayamadığı için yoğun eleştiriler alan risk ağırlıklarının katılığı sorunu Basel II Yaklaşımı'nda sunulan farklı seçeneklerle giderilmiştir.

- Basel II Yaklaşımı Basel I Yaklaşımı'ndan farklı olarak banka iştiraklerinden oluşan holdingleri de sermaye yeterliliği kapsamına almıştır. Bir holdingi oluşturan bankaları hem ayrı olarak hem de iştiraklerden oluşan holdingin tümü olarak ele almış ve sermaye gereksinimlerini buna göre tanımlamıştır.

- Basel I Yaklaşımı'nda kredi riskine ilişkin katsayıların belirlenmesinde OECD ve OECD üyesi olmayan ülke ayrımı yapılmış, OECD üyesi ülkelere avantajlar sağlanmıştır. Basel II Yaklaşımı ile Basel I Yaklaşımı'nda kredi risklerinin hesaplanmasında OECD ülkelerine ayrıcalık sağlayan kulüp kuralı kaldırılmıştır. Bunun yerine kredi derecelendirme kuruluşu notlarının veya bankaların kendi içsel değerlendirme yöntemlerinin kullanılması öngörülmüştür.
- Basel I Yaklaşımı'nda temel kredi riski olarak OECD üyeliğini esas almıştır. Bankaların farklı faaliyet alanlarının olduğu göz ardı edilmiş ve bütün bankalar tek tip olarak ele alınmıştır. Riskin hesaplanması da bu şekilde yapılmıştır. Basel II Yaklaşımı'nda kredi riskinin ölçümünde otorite tarafından basit, orta ve gelişmiş düzeyde olmak üzere üç farklı yaklaşım sunulmuştur. Komite bankalara kredi risklerine ilişkin sermaye gereksinimlerini hesaplamak için iki ana yöntem arasında seçim yapma olanağı vermiştir. Bu yöntemlerden biri, kredi riskinin bağımsız kredi derecelendirmelerine dayanılarak standart biçimde ölçülmesi diğeri ise, denetim otoritesinin onayını alarak bankaların kredi riski için içsel derecelendirme sistemlerini kullanmalarıdır (Kocabıyık, 2007: 57).
- Basel II Yaklaşımı'nda içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşım ile kredi riski ölçümlerinde hem borçlunun hem de tek tek kredilerin risk özelliklerine bağlı olması beklenmektedir. Beş farklı varlık sınıfına ayrılan krediler ayrıca kendi içlerinde de sınıflandırılmıştır. Basel I Yaklaşımı'nda ise böyle bir sınıflandırma yapılmamıştır (Kocabıyık, 2007: 57).
- Basel I Yaklaşımı'nda özel sektör firmalarına verilen krediler risk yapısına bakılmaksızın, teminat yapısı dikkate alınarak büyük oranda % 100 risk ağırlığına sahipken, Basel II Yaklaşımı'nda standart yöntem altında kurumsal portföydeki firmaların risk ağırlığı firmaların kredi notuna bağlanmıştır (Kocabıyık, 2007: 57). Basel II Yaklaşımı'nda kredi riski, krediyi alan tarafların derecelendirme notlarına göre belirlenmektedir. Basel II Yaklaşımı'nda yer alan bazı yöntemler bağımsız derecelendirme kuruluşları (Standard&Poors, Fitch, Mooddys, vb) tarafından verilen derecelendirme notlarını kullanırken bazı ileri yöntemlerde bankacılık denetim otoritesi

iznine tabi olmak üzere bankaların kendi değerlendirmelerine dayanak verdikleri derecelendirme notları dikkate alınmaktadır (Bektaş, 2005: 83).

- Basel I Yaklaşımı'nda kredi riskinin ölçülmesinde perakende kredi ayrımı yapılmazken, Basel II Yaklaşımı'nda perakende krediler ayrı olarak değerlendirilmektedir. Perakende krediler içine gerçek kişiler ve KOBİ'ler girmektedir. Gerçek kişilere yönelik bireysel krediler dışında, bir firmaya yapılan kredilendirmenin perakende kredi sayılabilmesi için iki ön şart ileri sürülmektedir. Bunlardan ilki, bir firmanın bankadan alacağı kredinin toplamının 1.000.000 €'nun altında olması, diğeri ise firmanın yıllık satış gelirinin 50.000.000 €'nun altında olmasıdır. Bu koşullardan en az birini sağlayan firmalar KOBİ olarak kabul edilmektedir. Perakende krediler % 100 yerine % 75 risk ağırlığı üzerinden değerlendirileceği için bir bankanın perakende (KOBİ) kredisi ne kadar fazla ise maliyeti o oranda düşecektir (Yayla ve Kaya, 2005: 16). Böylece Basel II Yaklaşımı ile birlikte KOBİ kavramı da önem kazanmıştır. Ayrıca yerel derecelendirme şirketlerinin KOBİ'lere vereceği kredi dereceleri bankalarca KOBİ'lere verilecek kredilerde baz alınacaktır.

- Basel II Yaklaşımı kapsamında sermaye yeterliliğine ilişkin olarak Basel II'ye özgü ayrıntılı bilgilerin kamuya açıklanması zorunluluğu getirilmiştir. Basel I Yaklaşımı'nda ise böyle bir zorunluluk yoktur.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE BANKACILIK SEKTÖRÜNDE SERMAYE YETERLİLİĞİ SORUNU VE BASEL II YAKLAŞIMININ SERMAYE YETERLİLİĞİNE DÖNÜK RİSK ÖLÇÜM MODELLERİ

Türkiye 24 Ocak 1980 Kararları sonrası ekonomik anlamda serbestleşme ve liberalleşme hareketlerine ek olarak, 1989 yılında uygulamaya konulan “Türk Parası Kıymetini Koruma Kanunu Hakkında 32 Sayılı Karar” ile birlikte Türk Lirası’nın yabancı paralara dönüştürülebilirliğini ve sermaye hareketlerinin serbestleşmesini sağlamış ve bu yolla ekonomisinin dışa açılmasında önemli bir adım atmıştır (Uslu, 2007). Bu çerçevede, her türlü menkul değer ve borç senedinin alınıp satılması serbestleştirilmiş ve böylelikle portföy yatırımlarında konvertibiliteye geçilmiştir.

Türkiye’de 1980 sonrasında yaşanan finansal gelişmeler aşağıdaki şekilde özetlenebilir (Oksay, 1996: 6):

- Mevduat ve kredi faiz oranları serbestleştirilmiştir,
- Bankaların ve mevduat sahiplerinin döviz işlemlerine getirilen kısıtlamalar kaldırılmıştır,
- Kişilere portföylerinde döviz bulundurma imkanı tanınmıştır,
- Mali piyasalarda gerçekleşen işlemler ile buradan elde edilen gelirlerin üzerindeki vergiler azaltılmıştır,
- Aracılık hizmetlerinin maliyetleri düşmüştür,
- Mali sistem kurumsallaştırılmıştır,
- Yabancı ve yerli bankaların mali sisteme katılmalarına ilişkin getirilen kısıtlamalar azaltılmıştır,
- Menkul kıymet piyasaları oluşturularak, şirketlere yeni finansman kaynakları yaratılmıştır,
- TL piyasasının oluşturulması ve benzeri gelişmeler olmuştur.

Tüm bu finansal gelişmelerin sonucu olarak Türkiye Ekonomisi uluslararası finansal risklere de açık hale gelmiştir. Tüm bu gelişmiş ülke ekonomileri düzeyine çıkmaya yönelik olarak atılan bu adımlardan sonraki süreç iyi yönetilememiş ve sonuçta Türk Ekonomisi büyük ölçekli krizler yaşamıştır.

Son dönemlerde Dünya’da ve Türkiye’de meydana gelen birçok finansal krizin temel belirleyicisi olan bankacılık sektörüne yönelik olarak düzenlenen Basel-II Yaklaşımı’nın, Türk Bankacılık Sektörü’nde sermaye yeterliliğine ilişkin risk ölçümü ve yönetimi konularında çok önemli katkılar yapması beklenmektedir.

2.1. TÜRKİYE BANKACILIK SEKTÖRÜNDE SERMAYE YETERLİLİĞİ SORUNUNUN ANALİZİ

Türkiye’de Bankacılık Sektörü’nün ortaya çıkışı ve gelişim süreci, toplumun geleneksel yapısı ve devletin içinde bulunduğu siyasal ve ekonomik yapıyı da içeren tarihsel nedenlerden ötürü oldukça sancılı olmuştur. Bu sürecin yüklediği olumsuzluklar, ilerleyen yıllarda çözümü zor birer yapısal sorun haline gelmiştir. Sermaye yetersizliği, söz konusu diğer yapısal olumsuzlukların birçoğuyla ilişkili olması nedeniyle ilgili çalışmalarda Türkiye Bankacılığı’nın en önemli sorunu olarak ortaya konmaktadır. Kapsamlı bir çözümlenmeye ulaşabilmek amacıyla bu çalışmada sermaye yeterliliği sorunu, kendisini oluşturan diğer birçok yapısal sorunun bir sonucu olarak ele alınmakta ve bunlarla ilişkilendirilerek incelenmektedir. Söz konusu yapısal sorunlar Basel-II Yaklaşımı’nın sermaye yeterliliğine dönük risk algılamaları ışığında, yani kredi riski, piyasa riski ve operasyonel risk ile yetersiz denetim ve şeffaflık unsurlarına konu olup olmadıklarına göre belirlenmiştir.

Türkiye’de özellikle 1990’lı yıllardan bu yana uygulanan ve halen devam eden bazı makroekonomik politikalar Türkiye Bankacılık Sektörü’ndeki yapısal sorunların önemli bir nedenidir. Bankalara çok kârlı imkânlar sunarak yüksek risk almaya özendiren söz konusu politikalar, sektörün sorunlu yapısıyla yoğun bir etkileşim içerisinde ülkeyi 1994, 2000 ve 2001 yıllarında gerçekleşen üç önemli finansal krize sürüklemiştir. Sektörde çok önemli oranlarda sermaye kaybına neden olan bu krizler aynı zamanda sorunların daha da derinleşmesine neden olmuştur. Dolayısıyla, sermaye yeterliliği sorununun kalıcı bir biçimde çözümü, ancak onu ortaya çıkaran ve besleyen diğer

unsurların da doğru bir biçimde belirlenip çözüm aşamasında dikkate alınmasıyla gerçekleşebilir.

Yukarıda ana hatlarıyla ortaya konulan etkileşim doğrultusunda, bu bölümde Türkiye'nin bazı makroekonomik sorunları -çok önemli sermaye kayıplarına neden olan- finansal krizler ekseninde ele alınmakta, devamında ise bankacılık sektörünün sermaye yetersizliğine temel oluşturan yapısal sorunlar irdelenmeye çalışılmaktadır.

2.1.1. Makroekonomik Olumsuzluklar

Türkiye Bankacılığı'nın yapısal sorunlarının ortaya çıkmasının ve bu sorunların uzun yıllar boyunca çözülememiş olmasının belki de en önemli nedeni makroekonomik işleyişteki çarpıklıklardır. Aşağıda sunulacak olan makroekonomik göstergeler ve bankacılık sektörünün yapısal sorunlarına ilişkin rakamlar yıllar itibariyle karşılaştırıldığında, bu ilişkinin açıkça görülmesi mümkündür. Bu bağlamda yapısal sorunların incelenmeye başlanmasından önce söz konusu çarpık işleyişin ele alınması, gerek sorunların doğru tanısı gerekse çözüme yönelik önerilerin tutarlılığı açısından oldukça önemlidir.

Finans piyasaları, bankacılık sektörünü de içine alan oldukça geniş bir kavramdır. Dolayısıyla finansal kriz bankacılık krizinden daha geniş kapsamlı bir olgudur. Ancak bankacılık sektörünün finans piyasalarındaki çok önemli yeri nedeniyle, herhangi bir bankacılık krizi devamında finans piyasalarının tamamını etkilemekte veya örneğin bono piyasalarındaki bir çöküş hemen ardından bankacılık krizini de tetikleyebilmektedir.

Finansal krizler diğer zamanlarda gizli kalabilen piyasalardaki bazı olumsuzlukların da ortaya çıktığı dönemsel deneyimler olarak, makro ekonomik sorunların doğru bir biçimde çözümlenmesine önemli katkılar sağlamaktadır. Dolayısıyla bir ülkedeki bankacılık sektörünün sorunları ve bankacılık krizleri incelenirken, finans piyasalarının ve bu piyasalarla iç içe olan makroekonomik yapının da ele alınması bir zorunluluktur.

Bu doğrultuda Türkiye Bankacılık Sektörü'ndeki sorunların makro ekonomik dayanakları, yaşanan üç önemli kriz ekseninde irdelenecektir.

2.1.1.1. Nisan 1994 Krizi

1980'den başlayarak ekonomisini hızla dışa açma çabasına giren Türkiye, bunun yanı sıra, bu süreci destekleyecek finans piyasalarındaki kurumsallaşma çalışmalarına da ağırlık vermiştir. Sermaye hareketlerinin serbest bırakıldığı 1989 yılından itibaren ülkeye yabancı sermaye çekmek amacıyla iki yıl boyunca çok çarpıcı biçimde düşük kur politikası izlenmiştir. 1989 ve 1990 yıllarında her ne kadar hazine bonusu faizleri, enflasyon oranına yakın olsa da, döviz kuru artış oranının oldukça üzerinde seyretmiş ve yabancı sermayeye önemli oranda arbitraj kârı imkânı sunulmuştur. Dövizin yurtdışı borçlanma maliyetleri de hesaba katıldığında söz konusu durum, yerli yatırımcıların da ilgisini çekerek, özellikle bankaların yurtdışından kısa süreli borçlanarak sağladıkları kaynakları yurtiçinde Türk Lirası'na çevirip DİBS (Devlet İç Borçlanma Senetleri) yatırımlarına aktarmaları sürecini başlatmıştır (Parasız, 1996: 238-239).

Tablo 2.1'de de görüleceği üzere, 1991 yılından itibaren Hükümet, döviz kurları ve hazine bonusu faiz oranlarına yönelik olarak -söz konusu politikanın temel stratejisini etkilemeyen- bazı değişikliklere gitmiştir. Kur artışları enflasyon oranının üzerine çekilmiş, bunun yanı sıra hazine bonusu faiz oranları da sert bir biçimde yükseltilmiştir. Bir taraftan kur artışları ve faiz oranları arasındaki geniş aralık korunurken, aynı zamanda kur artışlarının enflasyon oranına yakınlaştırılmasıyla Türk Lirası, yabancı paralar karşısında gerçek değerlerine yaklaştırılmış; böylelikle dışarıdan arbitraj kârı elde etmek amacıyla ülkeye giren yabancı sermaye açısından güven ortamı artmıştır. Oluşan -görece- güvenli yatırım ortamı yerli sermayenin de ilgisini çekmiş, bankacılığın çok kârlı hale gelmesi nedeniyle banka sayısı hızla artmaya başlamıştır. Bu dönemde banka kârlılıkları da oldukça yüksek düzeylere çıkmış, örneğin 1989 yılında % 35.1 olan özel sermayeli ticaret bankalarının öz sermaye kârlılık oranları 1990-1994 arası dönemde sırasıyla % 42.0, % 47.3, % 40.6, % 56.5 ve % 53.7 olarak gerçekleşmiştir.

İçine girilen ve genel çerçevesi yukarıda çizilen yeni süreçte bankalar ana faaliyet alanlarının ötesinde, yurtdışından önemli tutarlarda döviz cinsinden kısa süreli kaynak edinerek bunları yurt içinde yüksek getirili (TL cinsinden) hazine bonolarında değerlendirme yoluna gitmiş ve böylelikle, kurların aniden artışı olasılığı karşısında yüksek düzeyde risk oluşturmuştur. Tablo 2.1' deki veriler, anılan makroekonomik yapıyı açıkça ortaya koymaktadır.

Tablo 2.1: 1990-1994 Yılları Arası Bazı Ekonomik Göstergeler

Yıllar	Enflasyon (TEFE,%)	TL/\$ Kuru Artışı(%)	Hazine Bonusu Faizleri(yıllık,%)	Cari Açık (milyon \$)	İç Borç Stoku/GSMH(%)
1990	48,62	26,7	53,0	-2.625	14,4
1991	59,22	73,4	80,0	250	15,4
1992	61,40	68,6	86,5	-974	17,6
1993	60,26	69,0	86,7	-6.433	17,9
1994*	74,00	134,2	128,3	-6.634	

Kaynak: www.tcmb.gov.tr, www.hazine.gov.tr, www.die.gov.tr adreslerinden derlenmiştir.

* Mart ayı itibariyle, yıllık.

Henüz ihracatın yeterince gelişmediği ve tasarrufların bankalar tarafından Hazineye aktarıldığı bu dönemde, dövizin bollaşması ve dolayısıyla ucuzlaşmasının da etkisiyle ithalatın hızla artması, cari açığı tehlikeli boyutlara çekmeye başlamıştır. Durumun sürdürülebilirliği konusunda şüphelerin oluşması faiz oranlarının daha da yükselmesine yol açmıştır. Yüksek borçlanma maliyetlerini düşürmek ve artık önemli boyutlara ulaşan kısa süreli sermaye girişlerini yavaşlatmak amacıyla faiz oranlarını düşürmeye çalışan hükümet, bu doğrultuda, Hazinesin para ihtiyacı için iç borçlanma yerine dış borçlanma olanaklarını daha fazla kullanmaya ve TCMB'den (Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası) kısa süreli avans almaya başlamıştır (Matlum, 2007: 26). Eylül 1993'te 89 trilyon TL olan Hazinesin bono stoku Aralık 1993'te 65 trilyon TL'ye düşmüş, buna karşın TCMB'den kullanılan kısa vadeli avans tutarı bu dönemde 29 trilyon TL artmıştır. 1994 yılının ilk 20 gününde ise Hazine, yıl boyunca çekebileceği toplam kısa vadeli avans tutarının yarısından fazlasını kullanmıştır (Kansu, 2004: 161). Ancak bu nedenle piyasada artan likidite önce Borsaya ardından da döviz yönelmeye başlamış, oluşan likidite fazlalığını çekmekte geç kalan TCMB, dövizin hızla yükselmesine engel olamamıştır.

İşte bu ortamda 1993 yılı dış ticaret açığının 14 milyar Dolar gibi (o dönem için) çok yüksek bir düzeyde gerçekleşeceği anlaşılınca, uluslararası derecelendirme kuruluşları Türkiye'yi "yatırım yapılabilir ülke" konumundan "spekülatif ülke" konumuna düşürmüştür. Bu haber döviz talebinin daha da artmasına neden olmuş, TCMB döviz fiyatlarının aşırı yükselişini engellemek ve piyasadaki likidite fazlasını gidermek için 1994'ün ilk aylarında piyasaya 3,5 milyar Dolar döviz satmıştır. Ancak rezervlerdeki dövizin kurlardaki yükselişi durdurmaya yetmeyeceği anlaşılınca satış uygulamasından vazgeçilmiş ve kurların yükselmesine engel olunmamıştır (Şahin, 2000: 207). Döviz talebini sınırlamak için TCMB ayrıca bankalar arası faiz oranını

yükseltmiş, Hazine ise kısa vadeli borçlanma faizlerini %200'e kadar artırmıştır (Karacan, 1996: 178-179).

Bu süreçte Türk Lirası 26 Ocak, 1 Mart ve 5 Nisan 1994 tarihlerinde önemli oranlarda devalüe edilmiştir. Kriz nedeniyle imalat sektöründe reel ücretler % 36 gerilemiş, 1993 yılı sonunda 30.000 puan dolaylarında olan İMKB (İstanbul Menkul Kıymetler Borsası) - 100 Endeksi 13.000 puana gerilemiştir (www.dtm.gov.tr, 2009). 1994 Ocak ayı başında 15.000 TL olan dolar fiyatı kriz sonrası 42.000 TL düzeyine kadar yükselmiş ve Nisan ayı sonlarında 28.000-30.000 TL aralığına oturmuştur (www.polipen.com, 2009). Ayrıca çok sayıda işletme kapanmak zorunda kalmış ve on binlerce çalışan işsiz kalmıştır.

1994 krizi ve ekonomik dengedeki yapısal sorunlar, bankacılık sektörüne yansiyarak sistem içinde giderek derinleşen olumsuzluklara yol açmıştır. Sonuçta ekonomik ve siyasal faktörlerdeki beklenmedik gelişmeler Türk Ekonomisi ve dolayısıyla Türk Bankacılık Sektörü'nü bir kriz ortamına sürüklemiştir. Bu kriz, uzun yılların ve ekonomideki yapısal sorunların birikiminden kaynaklanmıştır (Demirci, 2005: 168).

1994 yılında kamu borçlanma faizlerini düşürme gayretlerinin artmasının bir sonucu olarak meydana gelen, kurlarda dalgalanma ve devalüasyon ile birlikte mali yapıda ortaya çıkmaya başlayan yeni bir bankacılık krizi, sistemden büyük miktarlarda mevduat çekilmesine neden olmuştur. Çekilen mevduat ilk olarak büyük ölçekli bankalara ve devlet tahviline, daha sonra buradan da dövize yönelmiş ortaya çıkan bu durum da bankacılık sistemini sıkıştırmıştır.

Türk Bankacılık Sistemi 1994 yılında yaşanan bu ekonomik krizle birlikte hızla küçülme sürecine girmiş, bankacılık sisteminin öz kaynakları erimiştir. Bu dönemde bankacılık sistemine olan güven ve itibar önemli ölçüde zedelenmiştir.

1994 krizi sırasında sisteme yönelik olarak sarsılan güven bunalımını yok etmek için mevduat sigortası kapsamı genişletilerek tüm mevduat, sigorta kapsamına alınmıştır (Altunbaş ve Sarısu, 1996: 66).

1994 krizinin tüm bankacılık sistemini ve ekonomiyi tehdit edecek şekilde yayılmasının asıl nedeni, TCMB'nin duruma zamanında müdahale edecek kadar rezervi olmamasından kaynaklanmıştır. Fakat mevduat sigorta limitindeki sınırın kaldırılmasıyla krizin aşılması yoluna gidilmiştir. Türkiye Bankaları 1994 yılında

yaşanan krizle birlikte zor bir dönem içerisine girmişlerdir. Fakat bankalar dış yükümlülüklerini zamanında karşılayarak kendi risklerinin ülke riski şekline dönüşmesine engel olmuşlardır.

Son olarak 1994 krizinin devlete ve ekonomiye getirdiği yüklerle değinecek olursak, bu krizle başlayan süreçlerin daha sonra da etkilerini sürdürmesi krizin başlıca özelliğidir. Etkilerin başında, kredi veren yabancı bankalara “devlet garantisi” verilmesi, ödenemeyen özel kredileri devletin ödemeyi üstlenmesidir. İkincisi ise, TMSF (Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu) yoluyla devletin (belirgin sınırlamalarla da olsa) banka paniklerini önlemek için banka mevduatlarının garantörlüğünü yapmasıdır (Kazgan, 2009).

2.1.1.2. Kasım 2000 Krizi

1994 yılında çok ağır bir finansal kriz yaşayan ve sonraki bir yıl boyunca bunun olumsuz etkilerini gidermeye çalışan Türkiye, krizden çok kısa bir süre sonra, 1995 yılından itibaren yeniden ‘düşük kur-yüksek faiz’ politikasına dönmüş ve kısa süreli yabancı sermaye için çekim merkezi haline gelmiştir. 1994 krizi sonrasında yaşanan iyileşmelere karşın, ilerleyen yıllarda reel faiz ile milli gelir büyüme hızı arasındaki fark, özellikle 1997’den sonra giderek büyüyerek borç dinamiğini hızlandırmış ve çözümü oldukça zor bir sorun haline getirmiştir (Celasun, 2002: 7).

Tablo 2.2: 1994-2000 Yılları Arası Bazı Ekonomik Göstergeler

Yıllar	Enflasyon (TEFE, %)	TL/\$ Kuru Artışı (%)	Hazine Bonosu Faizleri (yıllık, %)	Cari Açık (milyon \$)	İç Borç Stoku/GSMH (%)
1994	149,56	165,7	158,0	2.631	20,6
1995	65,63	54,9	123,2	-2.339	17,3
1996	84,89	80,7	134,2	-2.437	21,0
1997	90,96	90,6	124,5	-2.638	21,4
1998	54,26	53,4	115,5	1.984	21,7
1999	62,91	72,2	109,6	-1.344	29,3
2000*	41,38	43,0	38,0	-9.293	

Kaynak: www.tcmb.gov.tr, www.hazine.gov.tr, www.die.gov.tr

* Ekim ayı itibariyle, yıllık.

1994 krizinde sermayelerinin önemli kısmını kaybeden bankalar, kısa süreli yabancı sermayeye dayalı büyüme sürecine geri döndüğünde, beklenen faiz geliri ve dövizle borçlanma maliyeti arasındaki fark yüksek olduğu sürece yurtdışından borçlanmayı sürdürmüşlerdir (Afşar, 2004: 139). 1995-1999 arası süreçte öz sermaye

kârlılığı özel sermayeli ticaret bankaları için sırasıyla % 77.3, % 80.0, % 69.9, % 70.8 ve % 65.2 gibi yüksek oranlarda gerçekleşmiştir (www.tbb.org.tr, 2009). Kâr olanaklarının bu derece yüksek olması, risk alma eğilimini besleyen en önemli etken olmuştur.

Bütçe açıklarına ve cari açığa dönük yapısal önlemler almak yerine bu açıkların ağırlıklı olarak kısa süreli yabancı sermaye yoluyla finanse edilmesi tercihi, ilerleyen yıllarda sorunları yeniden taşınamaz boyutlara getirmiştir. 1999 yılı sonu itibariyle banka kredilerinin toplam aktiflere oranı bir önceki yıla göre % 38'den % 30'a düşmüş, sistemin döviz açık pozisyonu 8,4 milyar dolardan 13,2 milyar dolara yükselmiştir (TBB, 2001: 46-47). Bu veriler de şunu göstermektedir ki o dönemde Türkiye'deki bankalar, kaynaklarını ana faaliyetleri olan piyasayı kredilendirme yerine devlet iç borçlanma senetleri almak yoluyla hazineye aktarır duruma gelmiştir.

Sorunların kalıcı bir biçimde çözümünde çok önemli yer tutan reel sektör yatırımlarının artırılmasına dönük olarak kullanılabilir birikimlerin bu şekilde verimsiz alanlara aktarılması, reel kesim açısından önemli bir kaynak sıkıntısına da neden olarak, ekonomide sorunları sürekli büyüten bir kısır döngü oluşturmuştur. Nitekim 1999 yılsonu itibariyle ekonomi % 6,1 oranında küçülmüş, TEFE (toptan eşya fiyatları endeksi) % 63'e, hazine bonusu faizlerinin yıllık bileşik oranı ise % 110 düzeyine ulaşmış, bütçe açıkları oldukça tehlikeli boyutlarda gerçekleşmiştir (www.hazine.gov.tr, 2009).

23 Kasım 1999 tarihinde ekonomide kalıcı bir iyileşme ve sürdürülebilir bir büyüme sağlamak amacıyla dönemin Hükümeti ve IMF (International Monetary Found) arasında 2000 yılı başından itibaren geçerli olacak bir "Stand-by Anlaşması" imzalanmıştır. Program çerçevesinde 2000 yılı sonu için TEFE oranının % 20, TÜFE (Tüketici Fiyatları Endeksi) oranının ise % 25 olarak gerçekleşmesi hedeflenmiştir. Ayrıca 1 Amerikan Doları ve 0,77 Euro'dan oluşan kur sepetinin TL karşısındaki değer artışının 2000 yılı için TEFE hedefi olan % 20 düzeyinde kalacağı öngörülmüştür (Celasun, 2002: 12).

Program başlangıçta hedeflere uygun olarak yürütülmüş ancak ekonomik büyüme alanında gösterilen başarı enflasyonun düşürülmesinde sağlanamamıştır. Enflasyon oranının başlangıçta hedeflenmiş olan döviz kuru artış oranının üzerinde gerçekleşmesi, zaman içerisinde Türk Lirası'nın döviz karşısında aşırı değerlenmesine yol açmıştır

(Alp, 2002: 161). Bu durum hem cari açığın hızla artmasına yol açmış hem de oluşan yüksek arbitraj olanağı sonucunda bankaların yıllardan beri süregelen alışkanlıklarını arttırarak devam ettirmelerine zemin oluşturmuştur. Kamu bankalarına oranla döviz mevduatlarına daha yüksek faiz veren özel bankalar, gerek bu yolla yurtiçinden topladıkları dövizleri gerekse de yurtdışından borçlanarak edindikleri kısa süreli kaynakları Türk Lirası'na çevirip, hazine bonusu yatırımlarını arttırarak sürdürmüşlerdir. Sektörü ve ülkeyi yüksek risklerle karşı karşıya bırakarak çok önemli boyutlarda kazançların sağlandığı bu süreç sonunda Türkiye'de çok sayıda banka, dünyanın en kârlı bankaları arasında yer almaya başlamıştır (Uyar, 2003: 127).

2000 yılının Kasım ayına girildiğinde, Türk Lirası'ndaki değerlenmenin uzun süreli olarak sürdürülmesinin olanaksız gözükmesi ve yıl sonunun da yaklaşmış olması nedenleriyle bankalar ve Türkiye'de yatırım yapan yabancı yatırımcılar pozisyonlarını kapatmaya yönelmiştir (Alp, 2002: 161). Bu durum piyasanın Türk Lirası likiditesinin azalmasına ve dolayısıyla faizlerin yükselmesine neden olmuştur. Aynı dönemde, ekonomide bir türlü yapısal dönüşümün sağlanamamasında bankacılık sektörünün olumsuz işleyişinin etkili olduğu yargısının da katkısıyla, bankacılık kesimine yönelik düzenlemeler hız kazanmaya başlamıştır. Bunun üzerine bankalar açık pozisyonlarını kapatmak üzere döviz alabilmek için Türk Lirası taleplerini arttırmış, bu ise faiz oranlarda yükselişin hızlanmasına yol açmıştır.

Faiz oranlarındaki bu beklenmeyen yükseliş, aktiflerinde yüksek miktarlarda hazine bonusu bulunduran ve bunları repo piyasasından finanse eden bankaları zor durumda bırakmıştır. Zor durumdaki bazı bankaların para bulamaması nedeniyle ellerindeki bonoları piyasaya sürmeye başlamaları bono fiyatlarını daha da düşürmüş ve devamında, Arjantin piyasalarında yaşanan olumsuz gelişmeler yüzünden krizlere oldukça duyarlı olan yabancı yatırımcıların piyasadan çekilmeye başlamalarına yol açmıştır (Uyar, 2003: 127).

Likidite sıkıntısı içine giren ve ellerindeki bonoları fonlamak zorunda olan bu bankalar faiz oranlarının çok yüksek düzeylere çıkması sonucu önemli tutarlarda kayıplarla karşı karşıya kalmıştır. Bu sırada TMSF'nin bazı bankalara el koyacağı söylentilerinin yayılması bankaların birbirlerine olan kredilerini en aza indirmelerine yol açmış, nakit sıkıntısı yaşayan bankaların durumları daha da kötü hale gelmiştir (Uygur, 2001: 15-16). Faiz oranları hızla yükselirken yabancı yatırımcılar

pozisyonlarını kapatıp dövize dönerek piyasadan çıkışlarını daha da hızlandırmış, sonuçta gecelik faiz oranları o döneme kadar olan en yüksek düzeyleri görmüştür. Öte taraftan bazı yerli bankalar, yurtdışındaki bankalarda depo yapılarak karşılığında döviz cinsinden borçlanılan Eurobondların değerinin çok düşmesi sonucu aradaki farkların ödenmesini isteyen yabancı bankalara karşı oldukça zor duruma düşmüş; yükümlülüklerini yerine getirebilmek için döviz taleplerini daha da arttırmışlardır (Uyar, 2003: 127).

İçine girilen süreçte yaşanan her gelişme, krizin yoğunluğunu daha da arttıran bir unsur olmaya başlamıştır. Gecelik faiz oranlarının % 1000'in üzerine kadar çıktığı bu kriz, -geç de olsa- TCMB'nin net iç varlıklar sınırlarını aşarak bankaları repo ihaleleri yoluyla fonlaması ve IMF'nin ek kredi güvencesi sonucu aşılabilmektedir.

Bankacılık sektörünün öz sermayesinin önemli oranda aşındığı bu krizde, bono portföyünü hızla arttırması sonucu -aktif büyüklüğü bakımından- sektörün büyük bankalarından biri haline gelmiş olan Demirbank TMSF'ye devredilmiş, Park Yatırım Bankasının ise faaliyet izni kaldırılmıştır (Matlum, 2007: 31). 15 Kasım 2000 tarihinde 11.500 puan düzeylerinde olan İMKB - 100 endeksi sürekli azalarak krizle beraber 7.329 puana kadar düşmüştür (Güloğlu, 2001: 6). 2000 yılı için % 20 olarak belirlenen enflasyon oranı hedefi yıl sonunda % 32.66 olarak gerçekleşmiştir.²

Finans piyasalarındaki bu kriz kısa bir süre sonra reel kesimi de derinden etkilemeye başlamış ve giderek krize dönüşmüştür. Bu ise kaçınılmaz olarak bankaların geri dönmeyen kredi oranlarını yükseltmiş ve sonuçta reel kesime dönük kredilerin kısılması sonucu yeniden bir kısır döngüye yol açmıştır.

2.1.1.3. Şubat 2001 Krizi

Kasım 2000 krizinden üç ay sonra, krizin etkilerinin henüz giderilemediği ve kamuoyunun uygulanan ekonomik istikrar programına güvenin oldukça düşük olduğu bir süreçte, 19 Şubat 2001 tarihinde, Başbakan ve Cumhurbaşkanı arasında yaşanan bir gerginlik zaten çok duyarlı olan piyasaları yeniden ve bu defa çok daha etkili olarak sarsmıştır.

² Bu süreçle ilgili daha ayrıntılı bilgi için bkz, Uygur, age. , ss. 15-17.

Hem yerli hem de yabancı yatırımcılar Türk Lirası cinsinden menkul kıymet yatırımlarını çözümlenerek döviz alımına yönelmeye başlamıştır. TCMB net iç varlıklar hedefine önem vermiş ve bunun sebebi olarak 1994 krizindeki deneyimlere dayanarak gibi piyasaya sürülen Türk Lirası'nın tamamının döviz olarak dönmesi ve döviz rezervlerinin erimesi tuzağına düşmemek olmuş,fakat bu krizin sonuçları daha farklı olmuştur. TCMB net iç varlıklar hedefinden vazgeçmemek amacıyla piyasadaki Türk Lirası talebini yine karşılamamış, sonuçta finans piyasaları kilitlenmiş ve ödemeler sistemi çökmüştür.Sonuç olarak 2000 yılı başında uygulamaya konulan “Ekonomik İstikrar Programı”ndan vazgeçilmiş ve Türk Lirası piyasalarda dalgalanmaya bırakılmıştır (Kumcu, 2001: 30).

Tablo 2.3: 2000-2001 Yılları Arası Bazı Ekonomik Göstergeler

Yıllar	Enflasyon (TEFE,%)	TL/\$ Kuru Artışı(%)	Hazine Bonosu Faizleri(yıllık,%)	Cari Açık (milyon \$)	İç Borç Stoku/GSMH(%)
2000	32,66	24,3	38,2	-9.819	29,0
2001*	28,31	21,2	64,9	-10.323	-
2001	88,56	115,3	99,9	3.390	69,2

Kaynak: www.tcmb.gov.tr, www.hazine.gov.tr, www.die.gov.tr

* Ocak ayı itibariyle, yıllık.

Kriz sırasında artan döviz talebi faiz oranlarıyla durdurulmak istenince bankalar arası gecelik faiz oranları % 50'den % 6200'e kadar çıkmış, 16 Şubat 2001 tarihinde 10.169 olan İMKB-100 endeksi 19 Şubat 2001 tarihinde 8.683 puana gerilemiştir. Bu krize bağlı olarak Türkiye Ekonomisi 2001 yılında % 9.5 oranında küçülmüş, kişi başına milli gelir % 28 oranında düşmüştür (Oruç, 2002: 12). Yükselen faizler dolayısıyla bankalar, % 35 faizle aldıkları hazine bonolarını çok yüksek finansman maliyetleriyle taşımak zorunda kalmışlardır.

2000 Kasım ve 2001 Şubat aylarında yaşanan finansal krizler, bankacılık sektörünü doğrudan ve önemli ölçüde etkilemiştir. 2001 yılında yaşanan kriz ve sonrasında bankacılık sektörü 50 Milyar Dolara yakın öz kaynağını kaybetmiştir. 84 olan banka sayısı 54'e düşmüştür. Yaklaşık 1600 banka şubesi kapanmış ve 50 bin bankacı işsiz kalmıştır (Dinçer, 2004: 32). Çok kısa sürede reel kesime de yayılan, ekonomide çok büyük kayıplara neden olan ve olumsuz etkileri uzun yıllar boyunca atlatılmayan bu krizler, bankacılık sektöründe bir bütün olarak risk yönetiminin gerekliliğini çarpıcı bir biçimde ortaya koymaktadır.

2.1.2. Türkiye Bankacılık Sektörünün Yapısal Sorunları

Türkiye Bankacılık Sektörü'nün yapısal sorunları, Türkiye'de yapılan ekonomik çalışmalarda uzun zamandır işlenen ve çeşitli bakış açılarına göre değişiklik gösterebilen epey kapsamlı bir konudur. Çalışmanın kapsamı gereği konu burada yalnızca sermaye yetersizliği ekseninde ele alınacak, dolaylı biçimde de olsa sermaye yetersizliğine neden olan sorunlar ve bunların kaynağı irdelenmeye çalışılacaktır. Ancak çalışmanın sağlıklı ve ölçücü sonuçlara ulaşabilmesi bakımından, başlangıçta bazı ayrımlamaların yapılmasında yarar görülmektedir.

Türkiye Bankacılığı'nda kamu bankalarının önemli bir ağırlığı bulunmaktadır. TMSF'ye devredilen bankaların bazı yıllardaki toplam içerisindeki ağırlığı da göz önüne alındığında, çok önemli tutarlarda devlet desteği alan bu bankalara ilişkin finansal oranların özel sermayeli bankaların ilgili oranlarından ciddi olarak farklılaştığı görülmektedir. Sektörün kendi doğal üretkenliği sonucu değil, kamu desteğiyle farklılaşan ve sonuçta bütüne ilişkin göstergeleri büyük ölçüde etkileyen bu durum, yapılacak çalışmalarda mutlaka dikkate alınmalıdır.

Sorunun gerçek boyutlarının anlaşılabilmesi açısından, kamu güdümünde çalışan ve riskleri devlet tarafından üstlenilen (olası zararları devlet tarafından karşılanan) bu banka grupları yerine, piyasa koşulları altında çalışmak zorunda olan ve tarihsel açıdan bakıldığında, yaşanan bankacılık krizlerindeki rolü daha büyük olan özel sermayeli ticaret bankalarının verilerinin izlenmesinde yarar vardır.

Türkiye Bankacılık Sektörü, nitelikleri zamanla değişebilen çok sayıda sorunla karşı karşıya kalabilmektedir. Ancak bunların tamamının yapısal sorun olarak kabul edilmesi doğru bir yaklaşım olmayacaktır. Çalışmada sermaye yetersizliğine neden olan yapısal sorunlar belirlenirken, bunların uzun zamandır süregelen olması niteliği göz önünde bulundurulmuştur. Bir olgunun yapısal bir sorun kabul edilmesinde süre açısından gösterilen titizlik, sorunun çözüme kavuştuğu yargısına ulaşmak için de benimsenmiştir. Dolayısıyla sektörün son zamanlarda gösterdiği olumlu gelişmeler, bunların kalıcı olup olmadıklarına ilişkin yeterli süre geçmediğinden, yapısal sorunların tanımlanmasında belirleyici olarak kabul edilmemiştir. Yaşanan kriz deneyimlerinin yanında, yakın geçmişte yaşanan ve banka finansal tablolarının güvenilirliğinin

sorgulanmasını gerektiren bazı örnekler bu tutumda etkili olmuştur. Bu anılan örnekler, ileriki başlıklarda daha ayrıntılı olarak ele alınmaktadır.

2.1.2.1. Kredi Portföyü Kalitesi

Kredi kalitesi temel olarak banka alacaklarının zamanında ve sözleşmede belirlenen şartlarda tahsil edilebilme olanaklarıyla ilgilidir. Bu çerçevede kredi portföyünün dağılımı, teminat yapısı ve takipteki kredilerin oranı, kredi kalitesinin izlenmesinde kullanılan en önemli göstergelerdir. Ancak Türkiye Bankacılık Sektörü'nün finansal tablolarının güvenilirliği yıllardır süregelen önemli bir tartışma konusudur. TMSF'ye devredilen bankaların devir öncesi ve sonrası kredi portföyü verileri bunun açık bir göstergesidir.³ Bu durum banka bilançolarından yola çıkarak, kredi kalitesinden kaynaklanan riskin rakamsal olarak gerçek boyutlarıyla ortaya konulmasını engellemektedir. Dolayısıyla burada kredi kalitesiyle ilgili gösterge niteliğindeki sorunlardan çok, bunların ortaya çıkmasına ortam hazırlayan daha temel nedenler üzerinde durulacaktır. Bu doğrultuda öncelikle seçici (selektif) kredi politikalarının neden olduğu "kredi yoğunlaşması" sorununun en önemli unsurlarından biri olan grup kredilerine değinilecektir.

Türkiye Bankacılık Sektörü'nün ortaya çıkışı ve gelişimi -özellikle varlığını uzun süre devam ettirebilen ulusal sermayeli bankalar açısından- incelendiğinde, bu bankaların sermaye gereksinimi içinde olan girişimciler tarafından kurulduğu görülmektedir. Ulusal sanayinin geliştirilmesi hedefine dönük olarak ülkenin kendi koşulları içerisinde gelişen ve o yılların genel ekonomi politikalarıyla da uyumlu olan bu süreçte reel sektörün bir uzantısı olarak ortaya çıkan bankalar, topladıkları kaynakları yoğun olarak kendi grup firmalarına aktarmışlardır.⁴ Ancak 1980'li yıllardan başlayarak Türkiye Ekonomisi'nin dışa açılmaya başlaması, küreselleşme süreciyle beraber finans piyasalarının hızla gelişmesi ve kırılgan hale gelmesi, sektörün taşıdığı riskleri çok daha önemli hale getirmiştir.

³ Ayrıntılı bilgi için bk. , 'BDDK Yıllık Rapor-2000', Mayıs 2001, s. 32-33.

(http://www.bddk.org.tr/turkce/yayinlar/veraporlar/rapor/bddk/bddk_yillikrapor_2000.doc, 22.11.2009

⁴ Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için bk. , Öztin Akgüç, *100 Soruda Türkiye'de Bankacılık*, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1989, s. 163-165.

Grup kredilerini sektörün önemli bir yapısal sorunu haline getiren asıl gelişmeler ise 1990'lı yıllarda yaşanmıştır. Bu süreçte Türkiye'deki özel sermayeli ulusal bankaların tamamına yakını belli holding ya da grupların kontrolünde olmuştur. Bazı grupların birden çok bankaya sahip olduğu bu yıllarda bankalar, kredilerinin çok önemli bir bölümünü bağlı bulunduğu grubun şirket ve iştiraklerine aktarır duruma gelmiştir (Günel, 2001: 47). O dönemdeki yüksek faiz getirisi olanaklarının da etkisiyle kurulan veya satın alınan bankalar, tasarruf mevduatının tamamına güvence verilmesinden sonra daha da rahat bir biçimde, piyasadan yüksek faizlerle fon toplayarak bunları düşük teminatlar karşılığında grup şirketlerine (bazı örneklerde paravan şirketlere) aktarmışlardır. Genellikle vadesinde yenilenen ve boyutları gittikçe artan bu krediler, zamanla olumsuz ekonomik gelişmeler, kötü yönetim veya kötü niyetli yönetim gibi nedenlerle batık hale gelmiştir.⁵

İştirak yatırımı yüksek olan bazı bankaların söz konusu iştiraklerine yüksek oranlarda kredi aktarması da, yine grup kredileri sorunu altında incelenebilecek önemli bir risk unsurudur. Sektör geçmişte, dönemin kendi koşulları gereğince kredilendirme işlevi yanında, ülke sanayileşmesine katkıda bulunmanın da bir yolu olarak çeşitli alanlarda faaliyet gösteren bazı şirketlerin sermayelerine katılmış ya da işletmeler kurmuştur. Ancak çağdaş bankacılıkta likiditesi düşük yatırımların yüksekliği, önemli riskleri de beraberinde getirmektedir. Türkiye Bankacılığı'nın önemli bir sermaye yetersizliği sorunuyla karşı karşıya olduğu ve çok büyük finansal krizlerin yaşandığı bir ortamda, Cumhuriyet tarihinin en önemli özelleştirme ihalelerinde bazı bankaların da katılımcı olabilmesi bu açıdan oldukça düşündürücüdür. T. İş Bankası'nın POAŞ'ın özelleştirilmesi ihalesine girmesi, bu duruma örnek olarak verilebilir. Sektörün kaynak yapısının genellikle kısa ve orta süreli fonlardan oluşması dolayısıyla, bu tür sabit değer yatırımlarının özellikle kriz dönemlerinde bankalar üzerinde önemli bir yük oluşturduğu bilinmektedir. Kredi riski çerçevesinde ele alındığında ise, bankaların iştirak yatırımları yapması, sonrasında teminat kalitesi ve miktar sınırlamaları göz ardı edilerek bunlara kredi aktarılması sonucunu da doğurmaktadır.

---

⁵ Bu soruna temel oluşturan grup(holding) bankacılığıyla ilgili daha ayrıntılı bilgi için bk. , Ebubekir Ayan, *Ülkeyi Krize Götüren Süreçte Türk Bankacılık Sektörünün Sorunları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, 2002, s. 22-23.

1990'lı yıllar boyunca sıkça gündeme gelen ve çeşitli sınırlamalar getirilen grup kredileri sorunu uygulamada bir türlü çözülememiş, bankalar sınırlamalardan bir şekilde kaçınarak söz konusu politikalarını sürdürebilmiştir. İştiraklere ve grup şirketlerine yönelik kredi sınırlamalarını asmak için bankalar genellikle karşılıklı kredi (back to back) kredi seçeneğini kullanmakta, yani sınırlamaları aşan fonları karşılıklı olarak birbirlerinin şirketlerine kullandırmaktadırlar. 2001 krizi sürecinde TMSF'ye devredilen bazı bankaların bilançolarının durumu, bu konuda daha önce yapılmış düzenlemelerin başarı derecesi konusunda yeterince fikir vermektedir.

Bankaların iştirak yatırımlarının sınırlanması ve kredilerde risk yoğunlaşmasının bu yolla bir ölçüde önlenmesine dönük olarak 12.05.2001 tarihinde kabul edilen 4672 sayılı kanunla, bankaların mali kurumlar dışındaki bir ortaklığa iştirakleri kendi öz kaynaklarının en fazla % 15'i, bu iştiraklerin toplam tutarı ise banka öz kaynaklarının % 60'ı ile sınırlandırılmıştır. Uygulamanın başlaması için bankalara 2009 yılı sonuna kadar geçiş süreci tanınmıştır. Yine aynı kanun kapsamında, 2002 yılından başlamak üzere, geleceğe ilişkin yükümlülük doğuran türev işlemler de kredi kapsamına alınmış, böylece kredi tanımı genişletilmiştir (BDDK, 2001: 21). Ayrıca 27 Haziran 2001 tarihli "*Bankaların Kuruluş ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik*"le, bir gruba kullanılacak kredilere ilişkin sınırlamaların hesabında doğrudan krediler ve dolaylı krediler birlikte ele alınmış ve "risk grubu" tanımı yapılmıştır. Banka ortak (hissedar) ve iştiraklerinin de aynı risk grubu içerisinde değerlendirildiği düzenleme ile banka kaynaklarının belirli gruplar üzerinde yoğunlaşmasının engellenmesi amaçlanmaktadır (Resmi Gazete, 2001).

Bir kredi portföyünün taşıdığı olduğu risk düzeyi, kullanılan kredilerin çeşitli açılardan dağılımına bağlı olduğu gibi, bu kredilerle ilgili olarak alınan teminat ve garantilerin niteliğiyle de doğrudan ilgilidir. Türkiye Bankacılık Sektörü'ndeki tahsili gecikmiş alacakların (dönük kredilerin) teminat yapısı incelendiğinde, söz konusu kredilerin önemli kısmının II. grup teminat sayılan ipotek ve senet karşılığı verildiği görülmektedir. Geri ödemenin gecikmesi halinde ipoteklerin paraya çevrilmesinin görece uzun zaman alması ve maliyetinin yüksekliği, bu tür teminat karşılığı verilen kredilerin zarara dönüşme oranını arttıran bir unsurdur. Teminat yapısındaki söz konusu durumun, 2009 yılı itibarıyla de devam ettiği görülmektedir.

2.1.2.2. Menkul Değer Yatırımları

Bankaların menkul değer cüzdanı, faiz bazlı borçlanma senetleriyle pay senedi ve yatırım fonu kalemlerini kapsamaktadır. Ancak hisse senetleri ve yatırım fonlarının banka portföyleri içerisindeki paylarının görece düşük olması nedeniyle bunlar önemli bir piyasa riski kaynağı teşkil etmemektedir. Banka menkul değer yatırımlarının çok önemli bir kısmını DİBS (Devlet İç Borçlanma Senetleri) oluşturmaktadır (BDDK, 2004: 12-13) Dolayısıyla burada özellikle DİBS yatırımlarının düzeyi ve bunun neden olduğu riskler üzerinde durulacaktır.

Bilindiği gibi Basel-I Yaklaşımı doğrultusunda, OECD ülkelerince çıkarılan devlet iç borçlanma senetlerinin geri ödenmeme riski taşımadığı varsayılmakta, dolayısıyla bankalar açısından kredi riski çerçevesinde bir sermaye gereği doğurmamaktadır. Ancak bu varlıklar Basel Komitesi'nce 1996 yılında sermaye yeterliliği hesaplama kapsamına alınan piyasa riskinin en önemli kaynaklarından birini oluşturmaktadır. Özellikle Türkiye gibi makro ekonomik yapının kırılgan olduğu ve bankaların DİBS yatırımlarının oldukça yüksek düzeylerde gerçekleştiği ülkelerde piyasa riski, sermaye gereklerini önemli ölçüde arttıran bir unsur haline gelmiştir. Kriz dönemlerinde yükselen faizlerin etkisiyle hızla değer kaybeden bu senetler çok önemli zararlara neden olabilmektedir.

1990'lı yıllardan itibaren bütçe açıklarını finanse etmek için iç borçlanma seçeneğinin yoğun olarak kullanılmaya başlanması, buna karşın kamu kesimi borçlanma gereklerinin artarak devam etmesi, ekonomideki toplam fonların düşüklüğünün de etkisiyle DİBS faizlerinin enflasyona oranla oldukça yüksek düzeylerde gerçekleşmesine yol açmıştır. 1992- 1999 döneminde yıllık ortalama GSMH (Gayri Safi Milli Hasıla) büyüme hızı % 4'ün altındayken, iç borçlanmada reel faiz oranları % 32 düzeyinde gerçekleşmiştir (Toprak ve Demir, 2001: 14). Bu süreçte bankalar açısından DİBS, gerçek faaliyet alanlarına oranla göre risksiz ve çok daha yüksek getiri sağlayan yatırım aracı haline gelmiştir.

Bu yıllarda banka kurmanın da kolaylaştırılması sonucu sektördeki banka sayısı hızla artmıştır. Daha önce bankacılık sektöründe faaliyet göstermemiş birçok girişimci, düşük kur-yüksek faiz politikaları sonucu oluşan yüksek getiri olanaklarından yararlanmak üzere ya yeni bir banka kurarak ya da var olan bir bankayı satın alarak sektöre giriş yapmıştır. Türkiye'nin 1994, 2000 ve 2001 yıllarında yaşadığı büyük çaplı

finansal krizlerin ortaya çıkmasında ve derinleşmesinde, bankaların çok yüksek riskler üstlenerek gerçekleştirdikleri bu politikaların etkisi oldukça büyüktür.

Sorunun boyutlarını rakamsal olarak ortaya koymak amacıyla gösterge niteliğinde ele alınan menkul değerler cüzdanı büyüklükleri, 2002 yılına kadarki bilançolarda, DİBS yatırımlarının gerçek boyutlarını ortaya koymaktan oldukça uzak kalmıştır. Bunun önemli nedenlerinden biri, vadeye kadar elde tutulması tasarlanan ancak bir taraftan repo işlemlerinde kullanılan DİBS'lerin nazım hesaplar altında izlenmiş olmasıdır. Özellikle Kasım 2000 krizi öncesinde yaşandığı gibi, faiz oranlarının düşme eğiliminde olduğu dönemlerde bankalar, DİBS yatırımlarını repo işlemlerinde kullanmış, dolayısıyla hem bunları gecelik piyasadan fonlamış hem de bilanço dışında tutmuştur.

Uygulanan istikrar programının olumlu bir sonucu olarak vadesi 15 aya kadar uzayan borçlanma senetlerini kısa vadeli kaynaklarla fonlayan bankalar, ortaya çıkan vade uyumsuzluğu nedeniyle son derece yüksek faiz riski taşıyor duruma gelmiştir (Keyder, 2001: 39). Örneğin 2000 yılının en önemli DİBS alıcısı olan Demirbank'ın 2000 yılı Eylül ayı bilançosunda MDC (menkul değer cüzdanı) tutarının toplam aktiflere oranı % 20.8 iken repo işlemleri tutarının toplam aktiflere oranı % 69.7 düzeyinde gerçekleşmiştir (www.tbb.org.tr, 2009). Banka, DİBS yatırımlarının çok önemli bir kısmını repo işlemlerinde kullanarak bunları hem çok riskli bir biçimde gecelik piyasadan fonlamış hem de MDC yerine nazım hesaplarda (yani bilanço dışında) izleme olanağına kavuşmuştur. Bilanço dışı olarak taşınan bu yüksek riskler, sektörün ve ülkenin karşı karşıya kaldığı krizi başlatan etkenlerden biri olmuştur.

Menkul değerler rakamlarını 2002 yılı öncesine kadar güvenilir olmaktan uzaklaştıran diğer etken ise, bağlı menkul değer yatırımlarının MDC'de değil Bağlı Değerler Kalemi altında izlenmiş olmasıdır. 2002 yılında yayımlanan "Tekdüzen Hesap Planı ve İzahnamesi Hakkındaki Tebliğ" ile 2002 yılından itibaren, MDC ve Bağlı Menkul Kıymetler Hesapları kullanımdan kaldırılmış, menkul değer yatırımları "Alım Satım Amaçlı Menkul Değerler", "Satılmaya Hazır Menkul Değerler" ve "Vadeye Kadar Elde Tutulacak Menkul Değerler" olmak üzere üç ayrı hesapta izlenmeye başlanmıştır. Söz konusu hesaplar gerek repo işlemlerinde kullanılan ancak vadeye kadar elde tutulması tasarlanan menkul değerleri, gerekse de bağlı menkul değer

yatırımlarını kapsamaktadır.⁶ Bu durum 2002 yılından itibaren hazırlanan bilançolardaki Menkul değer yatırımı büyüklüklerini daha güvenilir hale getirmiştir. Tablo 2.4'teki veriler hazırlanırken, rakamların karşılaştırılabilir bir nitelik kazanması açısından 1992-2001 dönemine ilişkin menkul değer yatırımı büyüklüklerine, ilgili yıllardaki bağlı menkul değerler hesabı da eklenmiştir.

Tablo 2.4: Menkul Değer Yatırımları/Toplam Varlıklar Oranlar

	1992	1993	1994*	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000*	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Türkiye Bankacılık Sektörü	11,2	11,2	10,7	11,3	10,6	15,9	14,1	15	19,9	16	17,7	35,8	40,5	42,8	40,4	36
Ticaret Bankaları (TB)	11,7	11,6	11,1	11,8	11,1	16,6	14,6	15,5	20,4	16,4	18,1	37,3	42	44,2	41,4	36,7
Özel Sermayeli TB	10,6	8,5	9,3	10,4	11,5	16,1	16,7	18,1	25,2	19,5	18,3	27,4	33,3	36,2	32,1	30
Kamu Sermayeli TB	12,8	16,1	12,8	13,2	10,3	16,8	11	10,7	10,9	8,1	8,9	53,7	57,9	57,4	57,8	52
TMSF Bünyesindeki TB	-	-	-	-	-	-	-	14,4	26,7	37,3	52,5	56,9	50	70,4	78	41,1
Yabancı Sermayeli TB	14,7	12,2	14	15,5	12,8	23,8	16,9	23,6	32,4	25	22,2	23,4	23,5	23,3	24,4	21,2
Yatırım ve Kalkınma B.	4,1	5,3	5,7	6,1	4,6	4,8	4,9	4,5	10	7,5	8,2	4,8	8,9	10,4	12,2	16,8

Kaynak: TBB internet sitesinde sunulan bilanço verileri kullanılarak hesaplanmıştır. 1992- 2001 dönemi için, (<http://www.tbb.org.tr/turkce/bulten/3%20aylik/aralik2001/grupkumule/default.asp>, 22.11.2009); 2002-2005 dönemi, (<http://www.tbb.org.tr/turkce/bulten/3%20aylik/TopluMaliTablolar/default.asp>, 22.11.2009)

* Mart 1994, Eylül 2000 (Söz konusu yıllardaki finansal krizlerden hemen önceki dönem verileri)

Tablo 2.4'teki verilerin uzun süreli eğilimi göz önüne alındığında, Türkiye Bankacılık Sektörü'nde 1990'lı yılların başlarından itibaren menkul değer yatırımlarının hızlı bir artış eğiliminde olduğu gözlemlenmektedir. Özellikle ekonomik istikrar programlarının uygulandığı dönemlerdeki artışlar dikkat çekici boyutlardadır. İlgili dönemlerdeki enflasyon oranının görece düşük gerçekleşmesinin yanında kur artışı ve faiz oranları arasındaki farkın yüksek olması gibi makro ekonomik olgular, bankacılık risklerinin ve dolayısıyla sermaye gereksiniminin artmasına ortam hazırlayan etmenler olmuştur.

Tablo 2.4'teki, 2001 yılından itibaren sektörün konsolide bilançosundaki menkul değer rakamlarında oluşan ani ve büyük boyutlu yükselisin nedeni ise, kamu sermayeli ticaret bankalarına ve TMSF bünyesindeki ticaret bankalarına "banka sermayelerini güçlendirme programı" çerçevesinde Hazine tarafından aktarılan DİBS'lerdir. Ancak bu etkiden uzak olan özel sermayeli ticaret bankalarının ilgili rakamları da -görece düşük de olsa- aynı eğilimi göstermektedir.

⁶ Ayrıntılı bilgi için bk. , "Tekdüzen Hesap Planı ve İzahnamesi Hakkındaki Tebliğ", (<http://www.bddk.org.tr/turkce/mevzuat/mevzuat.htm#2>, 22.11.2009)

Menkul değer yatırımlarının boyutlarının bütün açıklığıyla ortaya konması açısından kullanılabilecek bir başka gösterge de Hazine Müsteşarlığı'nın borçlanma istatistikleridir. Buna göre 1991-1999 döneminde ihraç edilen DİBS'ler yıllar itibariyle % 72 ile % 93 arasında değişen oranlarda bankalar tarafından alınmıştır (Demir ve Toprak, 2001: 14). Bu oran 2000 ve 2005 arasında ise sırasıyla % 75.9, % 74.5, % 79.8, % 75.5, % 85.8 ve % 88.3 olarak gerçekleşmiştir (www.treasury.gov.tr, 2009).

Yaşanan büyük boyutlu kriz deneyimlerine karşın DİBS'lerin sunduğu yüksek getiri olanaklarının sürüyor olmasının etkisiyle sektörün menkul değer yatırımları yükselmeye devam etmektedir. Banka kaynaklarının önemli ölçüde borçlanma senetlerine aktarıldığı bu süreç, buna koşut olarak sektörün taşıdığı piyasa riskini de arttırmaktadır. Ekonomideki kaynakların verimsiz alanlara aktarılmasına yol açan ve bankaları bunun en önemli aracısı haline getiren bu sorunlu yapının kalıcı bir biçimde çözümü, riski düşürmeye dönük etkili önlemlerin yanında, asıl olarak yüksek reel faizlerin düşürülmesi çabalarının başarısına bağlıdır. Reel kesimin gelişimini hem doğrudan hem de dolaylı olarak önemli ölçüde sınırlayan bu yapı, ancak her iki alanı da kapsayan eşgüdümlü çözüm çabalarıyla aşılabılır.

Her ne kadar 2004 yılından itibaren beliren bir azalış eğilimi söz konusu olsa da, menkul değer yatırımı düzeylerinin hâlâ çok yüksek olduğu kabul edilmektedir. Olası bir finansal kriz durumunda bunların değerinde meydana gelebilecek ani düşüşler nedeniyle, bankaların çok önemli kayıplarla karşı karşıya kalması olasıdır.

Öte yandan, kamu kesimi borçlanma gereği bu denli yüksek boyutlarda sürdükçe, söz konusu açıkların kapatılmasına dönük en önemli fon sağlayıcı olan bankaların söz konusu politikalarını sürdürmeleri en başta kamu kesimi için bir gerekliliktir. Dolayısıyla bu temel sorun çözülmedikçe, bankaların menkul değer yatırımlarını kabul edilebilir düzeylere indirecek ve kredi kullandırma oranlarını gelişmiş ülke boyutlarına yükseltecek etkin düzenlemelerin gerçekleştirilebilmesi olanaklı gözükmemektedir.

2.1.2.3. Döviz Pozisyon Açıkları

Döviz kurlarındaki değişiklikler nedeniyle bankaların karşı karşıya kalabilecekleri kayıp olasılığı döviz kuru riski olarak adlandırılmaktadır. Döviz fiyatlarındaki değişmelerin, döviz cinsinden varlıklar ve yükümlülükler ile henüz

gerçekleşmemiş döviz cinsinden olası gelir ve giderlerin değerini etkileme olasılığı ise döviz kuru riskine açık olunmasını ifade etmektedir (Delikanlı, 1999: 64).

1970’li yılların başında sabit kur sisteminin terk edilmesi ve sonraki yıllarda hız kazanan finansal piyasalardaki bütünleşme süreci, beraberinde döviz işlemlerinin banka bilançolarındaki görelî paylarını arttırmış ve kur riskini tüm sektör açısından önemli bir sorun haline getirmiştir (Karacan, 1996: 24). Kur riskinin izlenmesinde temel olarak döviz pozisyon açığı tutarı dikkate alınmaktadır. Döviz pozisyon açığı ise, döviz cinsinden toplam varlıklardan döviz cinsinden yükümlülükler çıkarılarak elde edilmektedir.

1989 yılında çıkarılan 32 Sayılı Karar’la uluslararası sermaye hareketlerinin serbestleşmesi Türkiye’de “para ikamesi” sürecini başlatmış ve bankalardaki döviz mevduatları hızla artmaya başlamıştır (Toprak ve Demir, 2001: 8). Bunun yanında yine o yıllardan başlayarak çeşitli dönemlerde uygulanan ekonomik istikrar programlarında enflasyonun düşürülmesi amacıyla döviz kurlarının çapa olarak kullanılması (döviz artışlarının sınırlanması), TL cinsinden finansal araçların getirilerinin döviz getirisinin üzerinde gerçekleşmesi sonucunu doğurmuştur (Sayılğan, 2004: 41-42). Sonuçta, oldukça yüksek düzeylerdeki reel faizlerin de etkisiyle bankalar, yurtdışından borçlanarak elde ettikleri kaynakları yurt içinde TL’ye çevirip DİBS yatırımlarına aktarmışlardır. Bankalar açısından çok önemli bir kazanç olanağı oluşturan bu süreç, yüksek pozisyon açıkları nedeniyle bankaları aynı zamanda çok önemli risklerle de karşı karşıya bırakmıştır.

Nisan 1994 krizinin ortaya çıkmasında sektörün pozisyon açıklarının bulunmasının önemli bir etken olması, bu konudaki düzenlemeleri ve bunların etkinliğini tartışma konusu yapmıştır. Bu doğrultuda Hazine Müsteşarlığı ve Merkez Bankası tarafından başlatılan çalışmalar sonucu 01.03.1995 tarihinde bankalara “Yabancı Para Net Genel Pozisyonu/Sermaye Tabanı Standart Rasyosu” olarak adlandırılan oransal sınırlamaya uyma yükümlülüğü getirilmiştir (Delikanlı, 1999: 67). Yabancı para net genel pozisyonu, döviz cinsinden toplam varlıklardan döviz cinsinden toplam yükümlülükler çıkarılarak elde edilmektedir. Aradaki fark pozitifse döviz pozisyon fazlası, negatifse döviz pozisyon açığı söz konusudur.

“Yabancı Para Net Genel Pozisyonu/Sermaye Tabanı Standart Rasyosu” için oran 1995 yılında en fazla % 50 olarak belirlenmiştir. 7 Ağustos 1996 tarihinde

yayımlanan tebliğ ile Hazine garantisi olan dövize endeksli varlık ve yükümlülüklerin % 100'ünün, dövize endeksli diğer varlık ve yükümlülüklerin ise % 50'sinin "Yabancı Para Net Genel Pozisyonu" hesaplaması kapsamına alınması kararlaştırılmıştır. 30 Haziran 1998 tarihinde yapılan düzenlemeyle ise dövize endeksli varlık ve yükümlülüklerin tamamı için oran % 100 olarak belirlenmiş, daha önemlisi, vadeli döviz alım satım işlemleri de hesaplama kapsamına alınmıştır. Yani "Yabancı Para Net Genel Pozisyonu" tutarı bulunurken yurtiçi/yurtdışı ve bilanço içi/bilanço dışı (nazım hesap) ayrımı yapılmaksızın bilanço kalemlerinin tümünün dikkate alınması öngörülmüştür. Bir taraftan da yine aynı düzenlemeyle söz konusu standart pozisyon oranı aşamalı olarak önce % 30'a, 5 Ağustos 1999'ta yapılan düzenlemeyle de % 20'ye indirilmiştir. Söz konusu sınırlamaların aşılması durumunda ise, sınırı aşan kısma - mevduata uygulanan oranda- disponibilitate yükümlülüğü getirilmiştir. 2000 yılı Mayıs ayında yapılan düzenleme ile bu yükümlülük % 100 olarak değiştirilmiş, yani döviz pozisyon sınırlamasını aşan kısmın tamamının TCMB'nda serbest mevduat olarak tutulması zorunluluğu getirilmiştir (Kaplan, 2002: 13-14-18).

Ancak dövize endeksli varlıkların ve vadeli döviz işlemlerinin de hesaplama kapsamına alınmış olması, oranların indirilmesi sonucu sektörün döviz kuru riskinin azaltılmasına yönelik olası olumlu sonuçların doğması olanağını ortadan kaldırmıştır. Bankalar söz konusu kalemleri sınırlamalardan kaçınmanın aracı olarak kullanmıştır.

Denetimi yine BDDK tarafından yürütülen diğer sınırlama ise, 21 Aralık 1999 tarihinde yayımlanan ve banka iştiraklerinin de öz kaynaklarıyla uyumlu bir şekilde döviz pozisyonu tutmalarını hedefleyen "Yabancı Para Genel Konsolide Pozisyon/Sermaye Tabanı Standart Rasyosu"dur. Bu oranın da en fazla % 20 olması istenmektedir (Alpaslan, 2000: 81). Bu sınırın aşılması durumunda ise ilgili bankalar, hesaplama tarihini izleyen altı aylık dönem içerisinde öz kaynaklarını en az, aşan kısma karşılık gelen tutar kadar arttırmak zorundadırlar (Kaplan, 2002: 17).

1998 yılında getirilen düzenlemeyle bankaların döviz cinsinden işlemlerinin öz kaynakları ile uyumu hedeflenirken, 1999 yılındaki düzenlemeyle de bankalar ve iştiraklerinin döviz cinsinden işlemlerinin öz kaynakları ile uyumu hedeflenmiştir. Ancak aradan geçen yıllarda, yapılan düzenlemelerdeki esnekliklerden yararlanan bankalar döviz pozisyon açıklarını arttırarak sürdürmüşlerdir. Düzenlemeler çerçevesinde dövize endeksli varlıkların da toplam döviz varlıkları içerisinde

gösteriliyor olması, söz konusu hesaplamayı risklerin gerçek boyutunu yansıtmaktan uzaklaştıran unsurlardan biri olmuştur. Çünkü bu varlıklar, örneğin döviz endeksli krediler, herhangi bir kriz anında döviz girişi sağlamamaktadır. Döviz açık pozisyonuna ilişkin sınırlamaları etkili olmaktan uzaklaştıran en önemli unsur ise 1998 yılından itibaren -gerekli önlemler alınmaksızın- bilanço dışı işlemlerin de hesaplama kapsamına alınmasıdır. Bankalar oldukça yüksek gerçekleşen bilanço içi pozisyon açıklarını yasal sınırların altında tutabilmek amacıyla suni olarak vadeli döviz alım işlemleri yapmış ve bu yolla yasal düzenlemelerden kaçınma imkânı bulmuşlardır (Kaplan, 2002: 18-20). Bankalar bu çerçevede iştiraklerini de kullanmışlar, taşıdıkları riskleri bu kuruluşlara yükleyerek gizleme olanağı bulmuşlardır.

Pozisyon açıklarına ilişkin 2002 yılına kadar yayınlanan standart oranlar, yukarıda anlatılan ve ilgili kamu otoritesince de kabul edilen nedenlerle güvenilirlikten oldukça uzaktır. Pozisyon açıklarının kapatılmasına yönelik gerçekleştirilen işlemlerin çok önemli kısmının aslında suni olması gerekçesiyle Tablo 2.5 ve Tablo 2.6'nın hazırlanmasında bilanço içi pozisyon açığı rakamlarının kullanılması benimsenmiştir.

Tablo 2.5 ve Tablo 2.6, 1991-2001 döneminde bankaların döviz pozisyon açıklarının -kriz sonrasında yaşanan zorunlu ve yüksek maliyetli azalışlar dışında- genel bir artış eğiliminde olduğunu göstermektedir. Açık pozisyon riskinin bir başka göstergesi olan ve Tablo 2.7'de sunulan "Yabancı Para Varlıklar/Yabancı Para Yükümlülükler" oranları da bu saptamayı desteklemektedir. 2002 yılından itibaren ise, BDDK'nın aldığı sıkı önlemler sonucunda pozisyon açığı rakamlarının düşüş eğilimine girdiği görülmektedir.

Tablo 2.5: Döviz Pozisyon Açığı/Toplam Varlıklar Oranları

	1992	1993	1994*	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000*	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Türkiye Bankacılık Sektörü	4,8	6,9	7,1	1,6	4,5	3,1	5,2	7,1	9,8	14,3	11,2	9,4	4	4	3,3	3,4
Ticaret Bankaları (TB)	4,9	6,9	7	1,4	4,7	3,2	5,6	7,5	10,5	15	11,9	10	4,3	4,3	3,6	3,5
Özel Sermayeli TB	7,1	9,8	8,9	2,7	6,8	5,6	8,5	10,4	11	16,8	15,7	13,5	5,4	4,9	4,3	4,2
Kamu Sermayeli TB	2,2	2,3	4,2	-0,5	-1,3	-0,5	0,6	0,5	0,1	0,7	1,2	1,7	1,4	1	2	1,9
TMSF Bünyesindeki TB	-	-	-	-	-	-	-	32,7	65	116	30,6	30,1	14,1	28,1	5,2	4,6
Yabancı Sermayeli TB	8,1	12	14,8	5,3	12,5	9,9	17,9	13,4	15,6	25,3	15,4	9,3	3	6,1	6,4	4,9
Yatırım ve Kalkınma B.	4,1	7,3	8,7	3,9	1	0,4	-2,2	-1,8	-1,9	0,7	-4,6	-2,8	6,4	-2,6	-3,6	1,2

Kaynak: TBB internet sitesinde sunulan bilanço verileri kullanılarak hesaplanmıştır. 1992- 2001 dönemi,

(<http://www.tbb.org.tr/turkce/bulten/3%20aylik/aralik2001/grupkumule/default.asp>, 21.11.2009); 2002-

2005 dönemi, (<http://www.tbb.org.tr/turkce/bulten/3%20aylik/TopluMaliTablolar/default.asp>,

21.11.2009)

* Mart 1994, Eylül 2000 (Söz konusu yıllardaki finansal krizlerden hemen önceki dönem verileri)

Tablo 2.6: Döviz Pozisyon Açığı/Öz kaynaklar Oranları

	1992	1993	1994*	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000*	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Türkiye Bankacılık Sektörü	56,6	74,5	108	19,6	50,3	34,2	55,6	79,6	169	203	162	131	33,6	28,1	22,2	25,3
Ticaret Bankaları (TB)	58,6	74,5	105	16,5	53	37,6	62,2	89,1	201	239	196	153	39,2	33,2	25,9	28,3
Özel Sermayeli TB	71,1	103	110	26,5	41,3	49,9	78,3	81,3	85,4	108	114	242	42,2	33,8	28	34,6
Kamu Sermayeli TB	36,1	26,4	90,8	-8,6	-26,8	-11,1	10,2	12,5	3,5	20,3	40	20	13,8	12,2	21,2	17,6
TMSF Bünyesindeki TB	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	12,5
Yabancı Sermayeli TB	60,9	108	123	28,8	85,9	70,1	167	104	125	218	189	46,6	14,3	25,7	31,8	30,8
Yatırım ve Kalkınma B.	37,4	74,6	145	81,8	14,4	3,5	-14,5	-9,9	-10,4	2,8	-18,8	-14	31,8	-8,4	-9	2,5

Kaynak: TBB internet sitesinde sunulan bilanço verileri kullanılarak hesaplanmıştır. 1992- 2001 dönemi, (<http://www.tbb.org.tr/turkce/bulten/3%20aylik/aralik2001/grupkumule/default.asp>, 21.11.2009); 2002-2005 dönemi için, (<http://www.tbb.org.tr/turkce/bulten/3%20aylik/TopluMaliTablolar/default.asp>, 21.11.2009)

* Mart 1994, Eylül 2000 (Söz konusu yıllardaki finansal krizlerden hemen önceki dönem verileri)

Tablo 2.7: Yabancı Para Varlıklar/Yabancı Para Yükümlülükleri Oranları

	1992	1993	1994*	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000*	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Türkiye Bankacılık Sektörü	87,3	84,6	84,8	96,4	90,6	93,6	89,6	84,9	79,4	71,6	75,9	83,7	91,9	90,7	91,7	90,4
Ticaret Bankaları (TB)	85,9	84,3	84,6	96,8	89,6	92,9	88,6	83,8	78,1	70,4	74,4	82,7	91,3	90	91,1	90,2
Özel Sermayeli TB	85,2	83	85,1	95	87,9	90,3	86,1	82,6	82,2	72,5	74	80,3	90,9	90,6	91,1	90,2
Kamu Sermayeli TB	89,8	89,9	85,2	102	95,7	102	102	97,8	99,2	96,7	93,8	95,4	96	96,1	92,2	91,1
TMSF Bünyesindeki TB	-	-	-	-	-	-	-	36,3	23	13,7	53,2	54,6	72,1	27,6	62,8	44,5
Yabancı Sermayeli TB	83,3	84,6	76,9	91,2	78,1	81,8	70,6	78,7	75,4	64,2	72,6	85,2	94,7	87,7	85	88,2
Yatırım ve Kalkınma B.	90	85	86,7	94,7	98,6	101	104	103	104	98,7	110	105	106	109	108	96,4

Kaynak: TBB internet sitesinde sunulan bilanço verileri kullanılarak hesaplanmıştır. 1992- 2001 dönemi, (<http://www.tbb.org.tr/turkce/bulten/3%20aylik/aralik2001/grupkumule/default.asp>, 21.11.2009); 2002-2005 dönemi, (<http://www.tbb.org.tr/turkce/bulten/3%20aylik/TopluMaliTablolar/default.asp>, 21.11.2009)

* Mart 1994, Eylül 2000 (Söz konusu yıllardaki finansal krizlerden hemen önceki dönem verileri)

TMSF bünyesindeki bankalara ilişkin verilerde göze çarpan yüksek değişkenlik, o dönem Fon'a devredilen bankaların getirdiği yeni yüklerden kaynaklanmaktadır. Kamu bankalarının pozisyon açıklarının oldukça düşük düzeylerde gerçekleşmesi durumu da göz önüne alındığında, sektörün tamamına ilişkin veriler yerine, piyasa koşulları altında çalışmakta olan özel sermayeli ticaret bankalarının verilerinin çok daha anlamlı olduğu düşünülmektedir.

Tablolar incelendiğinde bankaların, özellikle dövizin baskı altında olduğu dönemlerde, artan getiri olanakları nedeniyle pozisyon açıklarını daha da arttırdıkları gözlemlenmektedir. Kriz öncesindeki rakamlar ele alındığında ise, yaşanan krizlerle sektörün pozisyon açıkları arasındaki ilişki açıkça göze çarpmaktadır.

Ülkeyi üst üste krizlere sürükleyen bu çarpık yapı, BDDK tarafından 2002 yılında gerçekleştirilen yeni bir düzenlemeyle ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda döviz pozisyonuyla ilgili 1998 ve 1999 yıllarında getirilen düzenlemeler

yürürlükten kaldırılarak 01.02.2002 tarihli yönetmelik uygulamaya konulmuştur. Bu çerçevede gerek konsolide gerekse de konsolide olmayan bazda yapılan hesaplamalarda, standart oranların tutturulmasına yönelik (pozisyon kapatma amaçlı) suni işlem yapıldığının belirlenmesi durumunda bunların iptal edileceği ve bu işlemlere karşılık gelen tutarların geriye yönelik olarak varlık ve yükümlülüklerden düşülmesi yoluyla hesaplamaların yeniden yapılacağı duyurulmuştur. Suni işlem tanımı kapsamına giren uygulamalar ise şu şekilde sıralanmaktadır (BDDK, 2002):

- İşlemin vadesinden önce iptal edilmesi,
- İşlemin vadesinde nakit olarak gerçekleştirilememesi veya vadesinin uzatılması,
- İşlemin vadesinde ters yönde spot işlemle kapatılması,
- İşlemin karşı tarafını oluşturan kişi veya kuruluşların vadeli döviz alım/satım taahhüdünü yerine getirebilecek finansal güce sahip olmaması,
- İşlemin taraflarından birinin yükümlülüğünün diğer tarafça yerine getirilen yükümlülük ile sağlanması,
- Aynı gün yapılan vadeli döviz alım/satım işlemlerinin fiyatlarının birbiri ile tutarlı olmaması.

Döviz pozisyon açıklarını kapatmaya dönük olarak gerçekleştirilen suni işlemlerin önlenmesi amacıyla yayınlanan bu Genelge sonrası bilanço içi döviz pozisyon açığı rakamlarında dikkate değer düşüşler sağlanmıştır. Ancak pozisyon açıklarını özendiren koşulların bütün yoğunluğuyla sürüyor olması ve bazı bankaların zaman zaman (özellikle de bilanço tarihi dışındaki “dönem içi” süreçte) söz konusu riski taşıma eğilimleri, sistemik risk olgusu göz önüne alındığında, sorunun her an canlı olduğunu ve önemini koruduğunu göstermektedir.

2.1.2.4. Finansal Tabloların Güvenilirlik Düzeyi

Türkiye Bankacılık Sektörü'nün sorunlarının çözümlenmesine dönük olarak yalnızca bankalarca yayınlanan veriler kullanılarak yapılan çalışmaların yeterince güvenilir olmayacağı düşünülmektedir. TMSF'ye devredilen bankaların devir öncesi ve sonrası bilançolarının kamuoyunca da bilinen durumu bunun en önemli göstergesidir. Fon'a devredilmeden önce kredi portföyleri sorunsuz görünen bankaların, devir sonrası

yapılan düzeltmeler sonucu aslında çok büyük zararlarla karşı karşıya oldukları, kredi portföylerinin aslında bazı suni işlemlerle olumlu hale getirildiği, dolayısıyla önceki finansal tablolarının güvenilirlikten oldukça uzak olduğu ortaya çıkmıştır (Günel, 2001: 17).

Söz konusu kredi portföyleri BDDK tarafından limit aşımı, gruba ait kıyı ötesi (off-shore) bankalara yapılan depolardan grup şirketlerine kullandırılan krediler, paravan şirketlere aktarılan krediler ve gerçek kişilere açılan usulsüz krediler başlıkları altında ele alınmıştır (Apak, 2002: 5). Dolayısıyla sorun bir bütün olarak sadece kötü yönetimi değil, bunun yanında kötü niyetli yönetimi (suistimal) de kapsayan daha geniş boyutlu bir yapıya sahiptir.

Konunun daha somut bir biçimde ve belgeye dayalı olarak anlatılabilmesi bakımından burada, BDDK'nın 2002 yılında kamuoyuna sunduğu "Pamukbank Bilgilendirme Raporu"ndaki bilanço bulgularına değinmekte yarar vardır. Anılan banka, gerçekte çok büyük boyutlara ulaşmış olan kredi risklerini gizlemek amacıyla tahsili gecikmiş ve şüpheli hale gelmiş kredileri ilgili hesaplarda değil, yine krediler hesabında izlemiştir. Grup şirketlerine aktarılan kredilerin vadesi bankaca sürekli yenilenmiş, bunlara ilişkin faiz tahakkuku ve tahsilatı yapılmamış, bunun yerine sadece faiz reeskontu yapılmış, kur farkı ve reeskontları da tek düzen hesap planına aykırı olarak krediler ve diğer aktifler içindeki alt hesaplarda izlenmiştir. Banka dönem sonlarında bu kredilere ilişkin zararı giderecek ve bir miktar da kâr oluşturacak şekilde reeskont uygulayarak, gerçekte önemli ölçülerde zarar edildiği ve bu zararlar sürekli büyüdüğü halde, finansal tablolarını kârlı göstermeye devam etmiştir (BDDK, 2009).

Bankaların kredi portföylerinin sorunlu hale gelmesine ve dolayısıyla varlık kalitesinin bozulmasına yol açan usulsüz işlemler aşağıdaki biçimde özetlenebilir (Altınok, 2009):

- Sorunlu hale gelen kredilere karşılık ayrılmaması, tersine bunlara ilişkin faiz tahakkukununun devam ettirilmesi,
- Aslında faal olmayan ya da çok sınırlı faaliyeti olan paravan şirketlere (daha sonra bunlar yoluyla grup şirketlerine aktarılmak üzere) kredi açılması,
- Kıyı ötesi (off-shore) bankalar yoluyla yine grup şirketlerine kredi aktarılması,

- İki ayrı bankanın, grup şirketlerine yönelik kredi sınırlamalarından kaçınmak üzere karşılıklı olarak (back to back) birbirlerinin grup şirketlerine kredi açmaları.

Sorunlu kredilerin yanında, sermaye yeterliliğini etkileyen ancak bankalar tarafından yine suni bilanço işlemleriyle gizlenmekte olan bir başka önemli olumsuzluk da döviz pozisyon açıklarıdır. Yasadaki tüm sınırlamalara karşın bankalar, örneğin 2000 yılı Eylül ayında bilanço içi pozisyon açıklarını % 200 düzeyine kadar çıkarabilmişlerdir. Bu açık bankalar tarafından bilanço dışında (nazım hesaplar altında) izlenen vadeli döviz alım işlemleriyle giderilmiş gibi gösterilmiştir. Ancak daha sonra bu sözleşmelerin önemli kısmının grup şirketleriyle suni olarak yapılmakta olduğu ve gerçekte döviz yükümlülüklerinin çok az bir kısmına karşılık geldiği anlaşılmıştır (Uygur, 2001: 16). Söz konusu uygulamaların gerçekliği, 2002 yılında BDDK tarafından Pamukbank'la ilgili olarak yayınlanan raporda da çarpıcı bir biçimde belirtilmektedir.

Taşınan risklerin suni bilanço işlemleriyle gizlenmesi sonucu, örneğin 1992-2000 arası dönemde, bilanço verilerinden yola çıkarak hesaplanan sermaye yeterliliği standart oranları incelendiğinde (TMSF bünyesindeki bankalar dışında) sektörün önemli bir sermaye yetersizliği sorunu yaşamadığı, tersine, birçok bankada oranların alt sınır olarak kabul edilen % 8'in oldukça üzerinde olduğu gözlemlenmektedir. Oysa yaşanan bankacılık krizleri, sektörün aslında sermayesine oranla çok daha yüksek riskler taşıdığını, bir başka deyişle sermayesinin taşıdığı riskleri karşılamaktan uzak olduğunu ortaya koymuştur. Söz konusu dönemdeki sermaye yeterliliği oranı verilerine göre Pamukbank'ın sermayesi taşıdığı kredi riskine oranla sürekli olarak alt sınırın üzerinde gerçekleşmiş, 1992 yılında % 8.6 olan bu oran artmaya devam ederek 1997 yılında % 9.8, 1999 yılında % 14.1 ve 2000 yılında % 17.1 düzeyine ulaşmıştır.⁷ Ancak TMSF'ye devir sonrası yayınlanan BDDK raporu, o dönemde banka tarafından taşınan kredi risklerinin gerçek boyutunun sürekli arttığını ve buna bağlı olarak sermaye yeterliliğinin düştüğünü, bankanın ise bu çarpık yapıyı suni bilanço işlemleriyle gizlediğini ortaya koymuştur. TMSF bünyesindeki bankaların devir öncesi ve sonrası sermaye yeterlik rakamları karşılaştırıldığında, arada, Pamukbank örneğini doğrular nitelikte farklılıkların olduğu görülmektedir.

⁷ Veriler yukarıda anılan "Pamukbank Bilgilendirme Raporu"ndan alınmıştır.

Uluslararası kabul görmüş temel bankacılık ilke ve düzenlemeleri ile muhasebe standartlarına uyulmasındaki gecikmeler, mali tabloların bağımsız denetiminde yaşanan sorunlar ve denetim-raporlama sisteminin etkin olmaması gibi nedenlerle finansal tablolarda güvenilirliğin sağlanamaması, sektörü oldukça olumsuz etkileyen bir unsurdur. (Chambers, 2004: 14) İlgili verilerin sorunları tüm açıklığıyla yansıtan bir niteliğe sahip olmaması, mevcut ve olası sorunların çözümüne yönelik kamusal önlemleri boşa çıkararak taşınan gerçek riskleri karşılayacak sermaye yeterliliğinin sağlanmasını engellemektedir.

2.1.2.5. Düzenleme ve Denetimlerin Etkinlik Düzeyi

Bankacılık sisteminin ekonomide kaynak dağılımını etkilemesi, kaydi para oluşturma gücüne sahip olması, ekonomik istikrarı derinden etkilemesi, kullandıkları fon kaynaklarının önemli kısmının mevduat sahibi geniş kitlelere ait olması ve herhangi bir başarısızlığın tüm ekonomiye yansması gibi nedenlerle bankaların kamu denetimine tutulması kaçınılmaz bir gerekliliktir (Akgüç, 1989: 179).

Türkiye Bankacılık Sektörü'nde sermaye yeterliliği konusundaki düzenlemeler 1980'li yıllara kadar olan dönemde 2243, 2999 ve 7129 sayılı bankalar kanunlarına bağlı olarak çıkarılan yönetmeliklerle yapılmıştır.⁸ 1933 yılında yürürlüğe giren 2243 sayılı Bankalar Kanunu, bankaların mevduat kabul etmeleri için sahip olmaları gereken sermaye tutarını o bölgenin nüfusu ile ilişkilendirmiştir. 1936 yılında yürürlüğe giren 2999 sayılı Bankalar Kanunu'nda da, bankanın sahip olması gereken sermaye tutarı faaliyet gösterilen bölgenin nüfusu arasında bağlantı kurulması yaklaşımı sürdürülmektedir. Ayrıca bir bankanın üstlenebileceği kredi riskinin sınırlandırılması için, bankanın tek bir müşteriye kullandırabileceği kredi tutarına toplam sermayesinin % 10'u sınırlaması getirilmiştir. 2243 sayılı kanunla getirilen tasarruf mevduatı toplama sınırları yeni Kanunla genişletilmiştir (Değirmenci, 2003: 89). 1958 yılında yürürlüğe giren 7129 Sayılı Bankalar Kanunu'nun getirmiş olduğu en önemli değişiklik ise bankalar üzerindeki denetimin kapsamının genişletilmesidir. Denetçilerin daha önce son derece kısıtlı olan bankalardan bilgi isteme yetkileri bu kanunla arttırılmıştır. Sermaye ile yerleşim yerinin nüfusu arasındaki ilişkinin kapsamı daha da genişletilmiş, ayrıca

⁸ Bu kanunlar hakkında daha ayrıntılı bilgi için bk. , Abdullah Taşcıoğlu, "Cumhuriyet Dönemi Bankalar Kanunları ve İlgili Yasal Düzenlemeler", Türkiye Bankalar Birliği, İstanbul, 1998.

taşınan riskleri sınırlandırmak amacıyla kaynak kullanımına ilişkin kısıtlamalar getirilmiştir (Değirmenci, 2003: 90).

1980'lerden itibaren başlatılan ekonomik serbestleşme politikalarının birer yansıması olarak Türkiye Bankacılık Sektörü'ne yönelik, bankalar arası rekabeti özendirmeyi ve finansal sistemin sağlamlığını ve etkililiğini arttırmayı amaçlayan bir dizi kurumsal reform gerçekleştirilmiştir. Yaşanan banka iflaslarının oluşturduğu güvensizliği ortadan kaldırmak ve tasarruf sahiplerini banka krizlerinin olumsuz etkilerinden korumak amacıyla, 1983 yılında Bankalar Kanunu'nda yapılan bir değişiklikle Merkez Bankası bünyesinde Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu kurulmuştur (TCMB, 2002: 17).

1985 yılından bugüne kadar Türkiye'de toplam üç ayrı Bankalar Kanunu yürürlüğe girmiştir. Bunlardan ilki 1985 yılında uygulamaya giren 3812 sayılı Bankalar Kanunu'dur. Bu kanunun temel amacı akılcı bir düzenleme ve denetleme sistemi getirebilmek için gerekli yasal alt yapıyı oluşturmaktır. Bu kanun çerçevesinde bankaların işleyişlerini ve finansal yapılarını denetlemek üzere bankalar yeminli murakıpları yetkilendirilmiştir. Buna ek olarak bankaların bağımsız denetçiler tarafından da uluslararası muhasebe standartlarına göre her yıl denetlenmesi kararlaştırılmıştır. Ayrıca bireysel müşterilere açılan kredi miktarı sınırlandırılmış, bunun yanında hükümete riskli bankaların yönetimlerini değiştirme yetkisi verilmiştir. 1987 itibarıyla bankalara bağımsız dış denetimden geçmiş finansal raporlarını Merkez Bankası'na sunma zorunluluğu getirilmiş, Ekim 1989'da ise aktiflerindeki risklere karşılık olarak sermaye yeterliliklerini Basel Yaklaşımı çerçevesinde sağlama zorunluluğu getirilmiştir (TCMB, 2002: 18). Bu oran 1989 yılı için en az % 5 olarak belirlenmiş olup izleyen yıllarda her yıl birer tamsayı artarak 1992 yılında % 8'e ulaşmaktadır.

Ancak HDTM'nin (Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı) Tebliği, Basel Komitesi'nin Raporu'na göre bazı farklılıklar göstermektedir. Söz konusu tebliğin ilk taslağında sermaye tabanı hesaplanırken, bankaların taşınmaz mallarının ve iştiraklerinin de sermayeden indirilen değerler arasında yer alması öngörülmüşken, bazı bankaların yoğun baskısı üzerine taşınmazlar sermayeden indirilen değerler arasından tümüyle çıkarılmış, iştiraklerden de yalnız mali iştirakleri sermayeden indirilmesi benimsenmiştir (Akgüç, 1989: 187). 1994 krizi sonrasında tasarruf mevduatının

tamamının güvence kapsamına alınması ve prim sisteminde bankaların risk düzeylerinin göz ardı edilmesi, ilerleyen yıllarda sektörün daha da riskli hale gelmesine yol açan önemli bir etken olmuştur.

1993 ve 1995 yıllarında HDTM tarafından yayımlanan Tebliğlerle sermaye yeterliliği hesaplamalarında kullanılan sermaye tabanının içeriğine ilişkin bazı değişiklikler yapılmıştır. Basel Komitesi'nin 1996 yılında sermaye yeterliliği hesaplamaları kapsamına aldığı "piyasa riski" unsuru, HDTM tarafından 1998'de yayımlanan Tebliğde ayrıca ele alınmış ve tanımlanmıştır. Sermaye tabanına dönük olarak da, öncekilere göre daha geniş çerçeveli bir değişiklikte -yalnız piyasa riskine ilişkin sermayenin hesaplamasında kullanılabilir- "üçüncü kuşak sermaye"nin tanımı yapılmaktadır.

Sektörün gün geçtikçe daha da riskli hale gelen kırılgan yapısının iyileştirilmesine ve güçlendirilmesine dönük olarak hazırlanan 4389 sayılı Bankalar Kanunu 23.06.1999 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bankaların finansal yapılarının güçlendirilmesini hedefleyen bu Kanun, aynı zamanda denetim sistemiyle ilgili olarak uluslararası standartlarla ve AB uygulamalarıyla uyum sağlamak amacını da taşımaktadır. Bu Kanunla ayrıca, sektörde etkinliği, sağlamlığı ve rekabeti arttırmak, olası riskleri önleyerek kamu güvenini sağlamak amacıyla, özerk bir yapıya sahip olması öngörülen BDDK kurulmuştur (TCMB, 2002: 19).

Söz konusu kanun yürürlüğe girene kadar bankaların denetim ve gözetimi HDTM ve TCMB tarafından yürütülmüştür. Ancak ortaya çıkan sorunlar sonrasında kamuoyunda, denetim sonuçlarına uygun önlem alınmadığı ya da önlemlerin siyasi kaygılarla geciktirildiği yolunda tartışmalar başlamıştır. Bu tartışmaların temelinde yer alan denetim ve yaptırım yetkilerinin ayrı kurumlara ait olması görüşlerinden yola çıkılarak, söz konusu yetkilerin BDDK' da toplanması öngörülmüştür (Günel, 2001: 33). Kurumun 1 Eylül 2000 tarihinde göreve başlamasıyla HDTM ve TCMB bir protokolle denetim yetkilerini kuruma devretmiştir. Bankaların yerinde denetimini yapan bankalar yeminli murakıpları kurulu ile dışarıdan denetimini yapan Merkez Bankası Bankacılık Müdürlüğü de bu çerçevede kuruma devredilmiştir. Bunun yanı sıra TMSF yönetimi ve temsili de kuruma geçmiştir (Günel, 2001: 34). Yine bu Kanun çerçevesinde 01.06.2000 tarihinde yapılan düzenlemeyle 01.01.2001 tarihinden itibaren

tasarruf mevduatının sadece 50 milyar TL'ye kadar olan kısmının sigorta kapsamında olması karara bağlanmıştır.

Göreve başladığı andan itibaren bir taraftan bazı sorunlu bankaları çeşitli gerekçelerle TMSF'ye devreden BDDK, bir taraftan da mevcut bankaların sorunlarından arındırılmasına dönük düzenlemeler gerçekleştirmiştir. Bu çabaların bir sonucu olarak ortaya çıkan ve sermaye yeterliliğinin sağlanmasını hedefleyen 10.02.2001 tarihinde yayımlanan Yönetmelik uyarınca bankalara, sermaye yeterliliği hesaplamalarında piyasa riskini de göz önünde bulundurmaları zorunluluğu getirilmiştir. Bu Yönetmeliğe göre uygulamaya, konsolide olmayan finansal tablolara ilişkin hesaplamalarda 01.01.2002, konsolide bazdaki finansal tablolara ilişkin hesaplamalarda ise 01.07.2002 tarihinden itibaren geçilmiştir.

Ayrıca, taşınan risklerin daha doğru bir biçimde ve bir bütün olarak ortaya konmasının sağlanması amacı doğrultusunda hazırlanan ve 22.06.2002 tarihinde yürürlüğe giren “Muhasebe Uygulama Yönetmeliğine ilişkin 15 Sayılı Tebliğ” gereğince; ana ortaklık niteliği taşıyan bankalara, ana faaliyet konusu para ve sermaye piyasaları ve sigortacılık olan bağlı ortaklık, birlikte kontrol edilen ortaklık ve iştirakleri de kapsayacak biçimde konsolide finansal tablolar hazırlama yükümlülüğü getirilmiştir.

15 Mayıs 2001 tarihinde ise kamu ve TMSF bankalarının finansal sistem için yüksek risk oluşturan sorunlarının çözümü, yaşanan krizlerden olumsuz etkilenen bazı bankaların sağlıklı bir yapıya kavuşturulması ve sistemin finansal ve operasyonel yapısının güçlendirilmesine yönelik olarak hazırlanan “Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı” uygulamaya konulmuştur.⁹ Söz konusu programın toplam maliyeti 47,3 milyar Dolar olarak gerçekleşmiştir. Bunun 39,3 milyar Doları kamu kaynaklarından, 5,2 milyar Doları TMSF gelirlerinden ve kalan 2,7 milyar Doları özel sektör bankaları tarafından karşılanmıştır. Bunun yanında, bankacılık kesimine olan borçlarından dolayı güç duruma düşmüş olan reel sektörün sorunlarının çözümüne dönük olarak da önemli çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Bu çerçevede ortaya çıkan İstanbul Yaklaşımı, finans zorluğu içinde bulunan işletmelerin bankalar tarafından

⁹ Ayrıntılı bilgi için bk. , “Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı”, BDDK, 2001.

(http://www.bddk.org.tr/turkce/yayinlarveraporlar/rapor/yapilandirmaprogrami/bank_yapilandirma_pr og.doc, 30.11.2009)

desteklenmesi ve borçlarının belirli bir vadeye yayılarak yeniden yapılandırılması amacını taşımaktadır (BDDK, 2003: 7).

AB'ye giriş sürecinin hızlanması ve bu konudaki olumlu gelişmelere koşut olarak yeni bir Bankacılık Kanunu'na olan gereksinim artmış, bu doğrultuda gerçekleştirilen çalışmalar sonucu hazırlanan 5411 sayılı yeni Bankalar Kanunu 1 Kasım 2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Yeni Bankalar Kanunu ile özel finans kurumları "katılım bankası" adı altına alınarak mevduat bankaları hükümlerine tabi hale getirilmiş, ayrıca risk yönetimi, iç kontrol ve iç denetim sistemlerinin örgütsel (şematik) yapısı ve görevleri ilk defa bu Kanunla tanımlanmıştır. Bunun yanında sistemik risk olgusuna da değinilmiş ve buna karşı alınacak önlemlerde Bakanlar Kurulu yetkili kılınmıştır.¹⁰

Yaşanan deneyimler ışığında, sorunların çözülememesinde düzenleme ve denetim eksikliğinden çok bunların yeterince etkili olamaması sorunun baskın olduğu gözlemlenmektedir. Yıllar boyunca hazırlanan Kanunlar ve bunlar doğrultusunda çıkarılan yönetmeliklerin yoğunluğu da göz önüne alındığında, sorunların tam olarak giderildiğine yönelik bir kanının ilgili çevrelerde henüz oluşmamış olması, söz konusu düzenlemelerin yeterince etkili olamadığını ortaya koymaktadır.

Türkiye Bankacılık Sektörü, uluslararası kabul gören bankacılık düzenlemelerine uyum konusunda sürekli direnç göstermiş, gerektiğinde baskı kurarak söz konusu düzenlemelerin geciktirilmesini ya da daha esnek hale getirilmesini sağlamıştır. Örneğin 1990'lı yıllar boyunca taşınan ve ülkeyi büyük krizlere sürükleyen en önemli risk grubunu oluşturan piyasa riski, ancak 2002 yılında sermaye yeterliliği hesaplamaları kapsamına alınmıştır. Yani sektörün Basel-I Yaklaşımı'na tam uyumu, söz konusu yaklaşımın çağdaş bankacılık açısından risk algılamada ve buna bağlı sermaye gereklerinin belirlenmesinde oldukça yetersiz kaldığının yaygın olarak kabul edildiği ve bu doğrultuda hazırlanan yeni Basel Yaklaşımı'nın son şeklini aldığı bir dönemde gerçekleşebilmiştir.

---

¹⁰ Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için bk. , "5411 Sayılı Bankalar Kanunu Paneli", Bankacılar Dergisi, TBB, Sayı:55, 2005, ss. 50-87; ayrıca, "5411 ve 4389 Sayılı Bankalar Kanunu Karşılaştırmalı Tablosu", <http://www.tbb.org.tr/turkce/kanunlar/5411/5411%204389%20ile%20Karşılaştırmalı%20Tablo.doc>, 30.11.2009.

Sektörün uluslararası düzenlemelere uyum konusundaki yavaşlığından daha çarpıcı olan ve yapılan düzenlemeleri boşa çıkaran daha önemli sorunu ise, bazı suni bilanço işlemleriyle sınırlamalardan kaçınması ve böylelikle riskli yapısını sürdürebilmiş olmasıdır. Türkiye Bankacılık Sektörü'nün sermaye yeterliliğinin sağlanması çerçevesinde -yoğun kamuoyu baskısının da etkisiyle- gerçekleştirilen düzenlemeler tarihsel açıdan incelendiğinde, getirilen sınırlamalara rağmen, bankaların sınırlamalardan kaçınmaya olanak veren yeni yollarla riskli yapılarını sürdürebildikleri gözlenmektedir. Örneğin bankalar için çok yüksek getiri olanakları sunan pozisyon açıklarının sermaye tabanına oranı 1995 yılındaki düzenlemeyle % 50 olarak sınırlandırılmış, ancak 1996 yılında gerçekleştirilen yeni bir düzenlemeyle dövize endeksli varlık ve yükümlülüklerin yarısının da hesaplama kapsamına alınmasıyla bankalara bu sınırlamadan kaçınma olanağı doğmuştur. 1998 yılında pozisyon açığı standart oranı aşamalı olarak % 30'a, 1999 yılında ise % 20'ye indirilmiştir. Ancak 1998'deki aynı düzenlemeyle dövize endeksli kalemlerin kapsama alınma oranı % 100 olarak genişletilmiş, bunun yanında vadeli döviz işlemlerinin de hesaplama kapsamına alınması karara bağlanmıştır.¹¹ Bu durum, sürdürülen çabaların arkasındaki siyasi kararlılığın da sorgulanmasını gerektirmektedir.

O dönemlerde kamuoyuna da yansdığı gibi, daha sonra büyük zararlarla TMSF'ye devredilmek zorunda kalınan bazı bankalara dönük kamu denetçilerinin hazırladığı, olumsuz görüşleri ve buna yönelik alınması gerekli önlemleri içeren raporların gereğinin yapılmayarak ilgili bakanlıklarca uzun süre göz ardı edilmiş olması, sorunun kapsamının genişliği konusunda ipuçları vermektedir. Kuşkusuz anılan diğer sorunlar gibi bu sorun da Türkiye Ekonomisi'nin yapısal zayıflıklarıyla doğrudan ilgilidir ve ancak eşgüdümlü çabalarla ortadan kaldırılabilecektir.

BDDK tarafından düzenli olarak yayınlanan gelişme raporları göz önüne alınarak değerlendirildiğinde sektörün durumu gün geçtikçe iyiye gitmektedir. Ancak, 2005 yılında el değiştiren Yapı ve Kredi Bankası'nın yeni yönetimince hazırlanarak İMKB'ye sunulan 30.05.2005 tarihli bilançosunda gerçekleştirilmiş olan ve önceki döneme göre bankanın öz kaynaklarını 4.559.720 TL'den 2.067.067 TL'ye indiren çok büyük çapta düzeltmeler, finansal tabloların güvenilirliğine yönelik kuşkuları yeniden ortaya

¹¹ Söz konusu düzenlemelerle ilgili ayrıntılı bilgi için bk. , Kaplan, age. , ss. 13- 18.

çıkarmıştır.¹² Bu durum, yine söz konusu gelişme raporlarında, alınan önlemler sonucunda düşürüldüğü vurgulanan döviz pozisyon açıklarının bankalar tarafından aslında grup şirketlerine (ve iştiraklere) aktarıldığı ve dolaylı olarak taşınmaya devam edildiği iddialarına önem kazandırmaktadır.

2.2 BASEL II YAKLAŞIMINDA BANKACILIK RİSKLERİ VE ÖLÇÜM MODELLERİ

Basel-II Yaklaşımı, hem yalın hem de oldukça kapsayıcı bir kavramsal açılımla bankacılık risklerini üç ana başlık altında ele almış; gerek risklerin tanımlanması gerekse de ölçümlenmesi konusunda uluslararası birliktelik oluşmasına olanak vererek bankacılıkta risk yönetimi işlevine çok önemli bir katkı sağlamıştır.

Kredi riski, piyasa riski ve operasyonel riskten oluşan söz konusu risk türleri, kapsamlarının genişliği ve taşıdıkları yüksek önem dolayısıyla gerek kuramsal alanda gerekse uygulamada ayrı birer uzmanlık dalı haline gelmiştir. Bunda, risk türlerinin kapsamlarının genişliğinin yanında, ölçümlemede kullanılan içsel modellerin karmaşık yapısının etkisi de büyüktür.

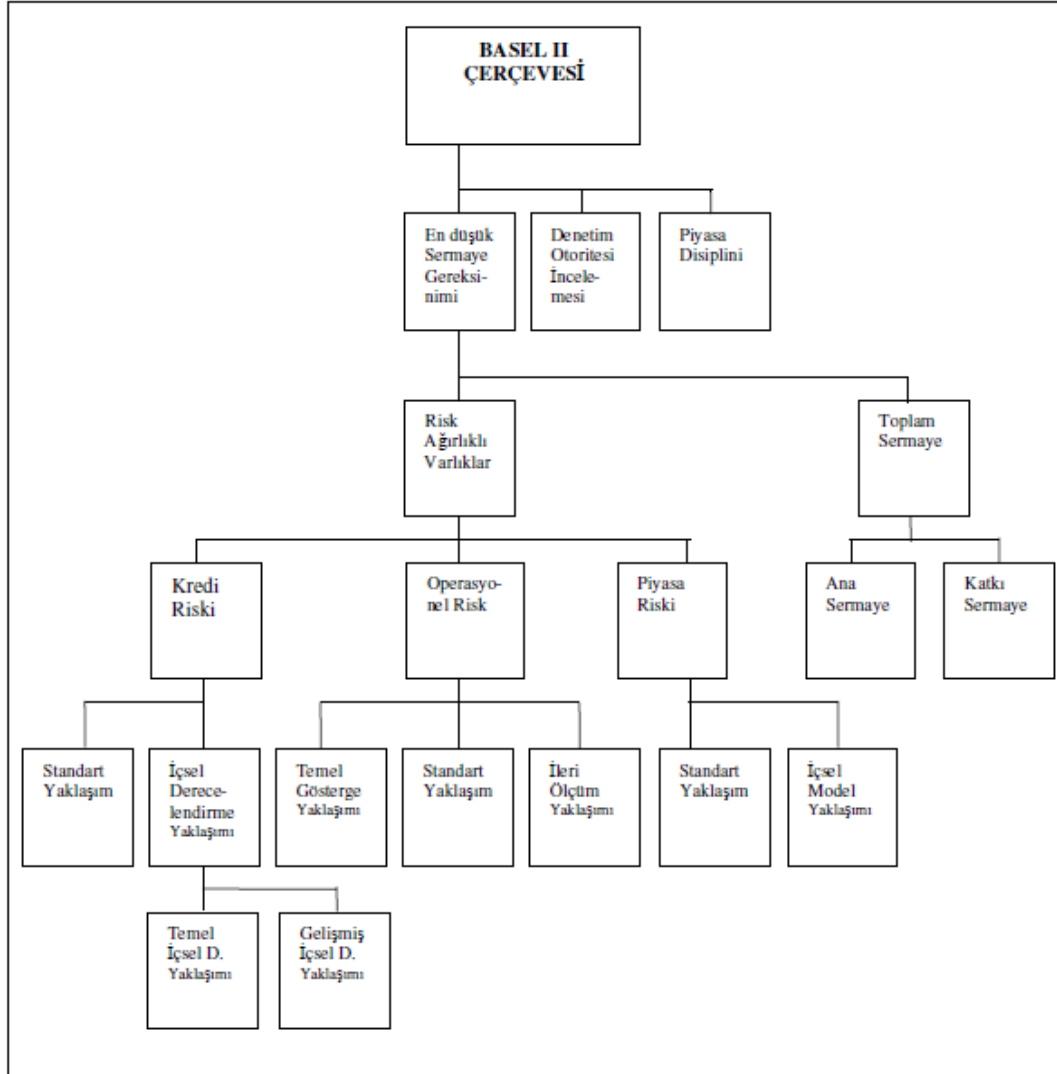
Bankacılığın ortaya çıktığı ilk zamanlardan beri varolmasına rağmen, bahsedilen risklerin ölçümüne dönük ileri yöntemlerin geliştirilmesindeki asıl hızlanma ancak 1990'lı yılların başından itibaren olmuştur. Bunda en önemli etken, özellikle karmaşık ve geniş kapsamlı yaklaşımlar için gereken çok sayıdaki verinin bir araya toplanması ve işlenmesine imkân tanıyan bilgisayar teknolojisindeki gelişmelerdir.

Aşağıdaki şekilde Basel-II Yaklaşımı'na ve özellikle risk ölçüm yaklaşımlarına ilişkin özet bir sınıflandırma görülmektedir.

---

¹² Bilanço için bk. , "<http://www.imkb.gov.tr/bilanco/mtablodonem.htm>"

Şekil 2.1: Basel Yaklaşımı Genel Çerçevesi

Kaynak: (Dieric, Pires, Scheicher, Spitzer, 2005: 10)

Bu bölümde her üç risk türünün tanımlanması ve ölçülmesine ilişkin bilgiler piyasa riskinden başlayarak sunulmakta ve incelenmektedir.

2.2.1 Piyasa Riski

1990'lı yıllara kadar bankacılık alanında kredi riskine oranla çok daha geri planda olan ve Basel-I Yaklaşımı'nın ilk halinde göz ardı edilmiş olan piyasa riski, finansal piyasalardaki bütünleşmenin hız kazandığı o yıllardan itibaren Komite'nin gündemine gelmiştir. Basel I'e dönük yoğun eleştirilerin ve sunulan önerilerin etkisiyle gerçekleştirilen çalışmalar sonucunda, piyasa riski için de sermaye ayrılmasını

öngören taslak, 1993 yılında ilgili çevrelerin görüşleri alınmak üzere yayınlanmıştır. Söz konusu taslakta bankalarca gerçekleştirilen işlemler “bankacılık işlemleri” ve “alım satım işlemleri” olarak ikiye ayrılmış ve alım satım işlemlerinden kaynaklanan piyasa riski için sermaye yükümlülüğü öngörülmüştür.¹³ 1988 yılındaki Basel-I Yaklaşımı’na ek olarak hazırlanan ve piyasa riskini de sermaye yeterliliği hesaplamalarına ekleyen yeni düzenleme, 1996’da son halini alarak (1997 yılı sonunda yürürlüğe girmek üzere) yayınlanmıştır.

Genel anlamda piyasa riski, bankanın alım-satım hesapları içinde yer alan ve getirisi faiz oranı ile ilişkilendirilmiş borçlanmayı temsil eden finansal araçlar, hisse senetleri, diğer menkul kıymetler, bankanın bilanço içi ve bilanço dışı kalemlerinde yer alan, yabancı para cinsindeki tüm döviz varlık ve yükümlülükleri, sayılan araçlara dayalı türev sözleşmelerine ilişkin pozisyonların değerinde faiz oranları, hisse senedi fiyatları ve döviz kurlarındaki dalgalanmalar nedeniyle meydana gelebilecek zarar riskini ifade eder (Kocabıyık, 2007: 43).

Basel Komitesi söz konusu riskin kaynağını oluşturan etkenleri, faiz oranı riski, kur riski, pay senedi fiyat riski, ticari mal (emtia), fiyat riski ve opsiyon riski olmak üzere beş ayrı başlık altında toplamıştır.

Yaşanan bankacılık krizlerinin de gösterdiği gibi Türkiye Bankacılık Sektörü, bu risk gruplarından özellikle kur riski ve faiz oranı riskinin etkisi altındadır. Pay senedi riskinin, bu alana yönelik yapılan yatırımların boyutlarına koşut olarak oldukça düşük olduğu gözlemlenmektedir. Organize borsalarda işlem gören fiziksel ürünlerdeki fiyat değişim olasılıklarını yansıtan emtia riski ise, yine işlem boyutu ekseninde, henüz Türkiye Bankacılık Sektörü’nü etkileyebilecek büyüklükte bir risk unsuru olarak değerlendirilmemektedir.

Gerçekte tüm bankacılık işlemleri piyasa riski içermektedir. Ancak söz konusu yeni düzenleme, fiyatların günlük olarak pazara uyarlanabilmesi ve böylece hesaplamaların doğru bir biçimde yapılmasının olanaklı hale gelmesi gerekçesiyle özellikle alım satım portföyleri üzerine odaklanmaktadır (Hendricks ve Hirtle, 1997: 2). Basel-I Yaklaşımı’na yönelik olarak gerçekleştirilen bu ek düzenleme, alım satım

---

¹³ Daha ayrıntılı bilgi için bk. , “*The Supervisory Treatment Of Market Risks*”, Basel Committee On Banking Supervision, 1993.

işlemlerinden kaynaklanan fiyat risklerine karşı bankalara güvenli bir sermaye koruması sağlamayı amaçlamaktadır.

Kredi riskine oranla daha yeni bir risk unsuru olan piyasa riskinin ölçümüne dönük çalışmalar, finansal piyasalarda ve özellikle bankacılık sektöründe krizlere karşı duyarlılığın gittikçe artmasının da etkisiyle oldukça yoğun biçimde gerçekleşmiş; bu çerçevede, yeni istatistiksel ölçüm yöntemlerini de içeren çok önemli gelişmeler sağlanmıştır. İleri istatistiksel yöntemler ilk defa bu risk türünün ölçümünde kullanılmıştır.

Basel Komitesi tarafından piyasa risklerinin, ölçülebilmesi için bankalara iki yöntem önerilmiştir (Avcıbaşı, 2008: 31). Bunlar:

- Standart Yöntem
- İçsel Model Yöntemi

Basel-II Yaklaşımı'nda piyasa riski ölçümünde, 1996 düzenlemesine ek olarak önemli bir değişiklik yapılmasına gerek duyulmamıştır.

2.2.1.1 Standart Yöntem

Standart Yöntem, bankanın bilanço içi ve bilanço dışı kalemlerinde yer alan; faiz, fiyat ve kur hareketleri sonucu değerlerinde değişimler oluşabilecek varlıkların, belirli risk ağırlıkları ile oranlanması esasına dayanmaktadır. Standart Yöntem ile piyasa riski ölçümünde; temel olarak bilanço verileri kullanılmakta, para ve sermaye piyasalarındaki geçmiş dalgalanmaların (volatilite) dikkate alınmaması nedeniyle, hesaplanan risk büyüklüğü, hesaplamaya konu tutarlarda farklılık olmadıkça belirgin bir değişim göstermemektedir (Evcil, 2009).

Piyasa riskinin ölçümünde içsel modelleri kullanmayan, risk ölçüm modelleri denetim otoritesince yeterli görülmeyen ya da denetim otoritesi tarafından modellerinin yeterliğinin ve güvenilirliğinin kaybolduğuna karar verilen bankalara, piyasa riskine ilişkin sermaye yeterliliğinin hesaplanmasında standart yöntemini kullanmaları şartı getirilmiştir. Bu yöntemin işleyişi 1996 yılındaki ek düzenlemede kur, faiz oranı, hisse senedi, ticari mal ve opsiyon riskleri olmak üzere beş ayrı başlık altında ele alınmaktadır (BCBS, 1996: 3).

Faiz oranı ve hisse senedi risklerinin genel piyasa riski ve spesifik risk olmak üzere iki ayrı bileşeni vardır. Genel piyasa riski, piyasa fiyatları ve faiz oranlarındaki dalgalanmalara bağlı olarak ortaya çıkarken; spesifik risk, bir menkul değer fiyatında, çıkarımcısının niteliğinden kaynaklanan nedenlerle meydana gelebilecek dalgalanmaları tanımlamaktadır. Sermaye gereksinimi hesaplamaları, bu risk bileşenlerinin her biri için ayrıca yapılmaktadır (Hirtle, 2002: 3).

2.2.1.1.1. Faiz Oranına İlişkin Sermaye Gereksinimi

Daha önce de belirttiğimiz gibi faiz oranı riskinin genel piyasa riski ve spesifik risk olmak üzere iki ayrı bileşeni vardır. Standart Yöntem içerisinde getirisi faiz oranı ile ilişkilendirilmiş, borçlanmayı temsil eden her türlü menkul değer ile bunlara dayalı olarak gerçekleştirilen repo işlemlerine ve türev araçlara ilişkin faiz oranındaki değişikliklerden kaynaklanabilecek genel piyasa riski, söz konusu finansal araçlara dönük kısa ve uzun pozisyonların “vade merdiveni tablosu” üzerinde sınıflandırılması yoluyla hesaplanmaktadır. Bu doğrultuda, sabit faizli menkul değerler vadeye kalan sürelerine göre, değişken faizli menkul değerler ise yeniden fiyatlama tarihine kalan sürelerine göre Tablo 2.8’de yer alan vade dilimlerine yerleştirilmekte ve her bir vade dilimindeki uzun ve kısa pozisyon tutarları, ilgili risk katsayısı ile oranlandırılmaktadır (BDDK, 2002: 10).

Tablo 2.8: Faiz Oranı Riskine Dönük Vade Merdiveni Tablosu

Vadeye Kalan Süre	Risk Ağırlığı Katsayısı
I. ZAMAN ARALIĞI	
1 aydan daha az	0,00
1-3 ay arası	0,20
3-6 ay arası	0,40
6-12 ay arası	0,70
II. ZAMAN ARALIĞI	
1-2 yıl arası	1,25
2-3 yıl arası	1,75
3-4 yıl arası	2,25
III. ZAMAN ARALIĞI	
4-5 yıl arası	2,75
5-7 yıl arası	3,25
7-10 yıl arası	3,75
10-15 yıl arası	4,50
15-20 yıl arası	5,25
20 yıl ve daha fazla	6,00

Kaynak: BDDK. “Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik” (2002: 11)

(http://www.bddk.org.tr/turkce/mevzuat/sermaye_yet_y2.doc, 02.01.2006)

Tabloda her bir vade diliminde yer alan uzun ve kısa pozisyonlar arasındaki fark üzerinden dikey sermaye gereksinimi, vade dilimleri arasında çeşitli düzeylerde oluşan farklı yönlerdeki (uzun veya kısa) pozisyonlar için ise yatay sermaye gereksinimi hesaplanmaktadır. Hesaplanan dikey ve yatay sermaye gereksinimlerinin toplanması suretiyle faiz oranı genel piyasa riski tutarına ulaşılmaktadır (www.bis.org, 2009). Faiz oranı spesifik riskinin hesaplanmasında ise, bulundurulmuş menkul kıymetlerin kamu menkul kıymeti olup olmadığı önemli olmaktadır. Kamu menkul kıymetleri % 0 risk ağırlığına tabi tutulurken diğer menkul kıymetler ise çeşitli kriterlere göre daha yüksek risk ağırlıklarına tabi tutulmaktadır.

2.2.1.1.2. Kur Riskine İlişkin Sermaye Gereksinimi

Kur riskine ilişkin genel piyasa riski ise her bir para cinsi bazında hesaplanan net pozisyonlar üzerinden yapılmaktadır. Net pozisyonları pozitif olan para cinslerinin net pozisyon tutarları toplanarak uzun net pozisyonlar toplamı, net pozisyonları negatif olan para cinslerinin net pozisyon tutarları toplanarak da kısa net pozisyonlar toplamı elde

edilmektedir. Daha sonra bu iki tutardan büyük olanının % 8'i kur riski olarak hesaplanmaktadır (Kocabıyık, 2007: 56).

Bankalar tüm döviz varlıkları ve yükümlülükleri, vadeli döviz işlemleri ve kur riski içeren türev işlemleri üzerinden sermaye yükümlülüklerini hesaplamak zorundadırlar. Döviz endeksli varlık ve yükümlülükler de, net pozisyon hesaplamasında (bağlı oldukları para birimi cinsinden) döviz varlık ve yükümlülükleri arasında gösterilmekte; öz kaynak hesaplamasında sermayeden indirilen yabancı para varlıklar içinse, kur riskine dönük sermaye yükümlülüğü hesaplanmamaktadır (BDDK, 2002: 13).

Fiyat hareketlerinin döviz kuru hareketlerine benzemesi ve bankalar tarafından benzer yöntemlerle yönetilmesi dolayısıyla, altın da kur riski hesaplamaları kapsamında değerlendirilmektedir (BCBS, 1996: 23).

Bu yönteme göre kur riski için sermaye gereksinimi hesaplamasında, öncelikle söz konusu varlık ve yükümlülükler piyasa fiyatlarından yola çıkarak ulusal para birimine çevrilmekte ve daha sonra (bu değerler üzerinden) her bir yabancı para birimi için kısa ve uzun pozisyon tutarları bulunmaktadır. Yabancı paralara ilişkin bu pozisyonlar kendi içerisinde ayrı ayrı netleştirilmekte (büyük olan değerden küçük olan çıkarılmakta), sermaye gereksinimi ise toplam net uzun pozisyon ve toplam net kısa pozisyon tutarlarından (mutlak değer olarak) büyük olanı temel alınarak hesaplanmaktadır. Altın net pozisyonu ise, pozisyonun uzun veya kısa olmasına bakılmaksızın sermaye yeterliliği hesaplamasında esas alınacak tutara eklenir (Allen vd. , 2004: 204). Aşağıda 1996 yılındaki ek düzenlemede sunulan örnek uygulamaya yer verilmiştir (BCBS, 1996: 25).

JPY	DM	GBP	FFR	USD	ALTIN
50	100	150	-20	-180	-35
300			200		(35)

$$300 + 35 = 335$$

$$335 \times \%8 = 26,8$$

Görüldüğü gibi burada Japon Yeni (JPY), Alman Markı (DM) ve İngiliz Sterlini (GBP) para birimleri için net uzun pozisyon; Fransız Frangı(FFR), Amerikan Doları (USD) ve altın için de net kısa pozisyon söz konusudur. Tablonun son satırındaki pozisyonlar kendi aralarında toplanarak toplam net pozisyon değerlerine ulaşılmaktadır.

Yabancı para cinsinden toplam net uzun pozisyon tutarı daha yüksek olduğundan, altın net pozisyonunun da bu tutara eklenmesi ve kur riskine dönük sermaye gereksiniminin bu tutar üzerinden hesaplanması gerekmektedir.

2.2.1.1.3. Hisse Senedi Fiyat Riskine İlişkin Sermaye Gereksinimi

Bankalar, alım satım hesaplarında yer alan her türlü hisse senedi, yatırım fonu ve katılma belgesi ve hisse senedi fiyat değişimlerinden etkilenen bilanço içi ve dışı pozisyonlar ile opsiyonlar dışında kalan hisse senedine dayalı diğer türev araçlardan oluşan pozisyonlar üzerinden spesifik risk ve genel piyasa riski için sermaye yükümlülüğünü hesaplamak zorundadır (BDDK, 2002: 12). Spesifik risk, bankanın tüm (kısa ya da uzun) hisse senedi pozisyonlarının toplamını; genel piyasa riski ise, söz konusu kısa ve uzun pozisyonlar arasındaki farkı tanımlamaktadır.

Hisse senetleri için yapılan hesaplamalarda ise, hisse senetleri işlem gördükleri ülke borsalarına göre gruplanmakta ve her bir ülke için uzun ve kısa pozisyonlar belirlenmektedir. Daha sonrasında ise her bir ülke için hesaplanan net pozisyonların % 8'i hisse senedi genel piyasa riskini oluşturmakta, uzun ve kısa pozisyonların mutlak değer olarak toplamlarının çeşitli kriterler çerçevesinde % 2, % 4 veya % 8'i hisse senedi pozisyonu spesifik riskini oluşturmaktadır (Özçam, 2004: 9).

Likit ve iyi çeşitlendirilmiş portföylerde özel risk için ayrılması gereken sermaye yükümlülüğü % 4, tersi durumda ise % 8 olarak belirlenmiştir. Genel piyasa riski için öngörülen sermaye yükümlülüğü oranı ise net pozisyonun (toplam uzun pozisyonlarla toplam kısa pozisyonlar arasındaki farkın) % 8'dir (BCBS, 1996: 19).

Kurumca belirlenmiş endeksler içinde yer alan pay senetlerinden oluşan portföyler;

a. Bir hisse senedine ilişkin tutulan pozisyon tutarı, her bir ülke piyasasında tutulan pozisyon tutarının (ülke portföyünün) % 10'unu aşmıyorsa,

b. Ülke portföylerinin % 10'unu aşmayan ve en az % 5'ini oluşturan hisse senedi pozisyon tutarlarının toplamı, bankanın tüm hisse senedi portföyünün % 50'sini aşmıyorsa, likit ve iyi çeşitlendirilmiş kabul edilmektedir. Ayrıca söz konusu endekslere dayalı sözleşmeler için spesifik (özel) risk oranı % 2, diğer endeksler içinse % 8 olarak belirlenmiştir.

2.2.1.1.4. Ticari Mal Riskine İlişkin Sermaye Gereksinimi

Ticari mal, ikincil piyasalarda işlem görebilen fiziksel ürünler olarak tanımlanmaktadır. Piyasa riski konusundaki düzenlemeyle, tarım ürünleri, enerji ürünleri ve altın dışındaki değerli madenlerden oluşan bu varlık sınıfından kaynaklanan riskler için de sermaye yükümlülüğü şartı getirilmiştir. Bu ürünlerin fiyat riski, kur ve faiz riskine oranla daha karmaşık ve dalgalanmaya açıktır. Ayrıca mal piyasaları, döviz ve faiz piyasalarına göre daha düşük likiditeye sahip olduğundan, arz ve talepteki değişimler fiyatlarda daha sert etkiler oluşturabilmektedir (BCBS, 1996: 27).

Basel II kapsamında piyasa riskine ilişkin değişikliğe uğrayan temel husus borçlanmayı temsil eden menkul kıymetler için hesaplanan spesifik risk tutarıdır. Mevcut mevzuat çerçevesinde bu tutarın hesaplanmasında kamu menkul kıymetlerinin tamamı % 0 risk ağırlığına tabi tutulurken, basitleştirilmiş standart yaklaşım olarak sınıflandırılan hesaplamalarda bu menkul kıymetler, ihracat kredi kurumları tarafından bu menkul kıymetleri ihraç eden ülkeye verilen derecelendirme notlarına göre (notlar 0 ile 7 arasındadır), standart yaklaşım olarak sınıflandırılan hesaplamalarda ise bağımsız derecelendirme kuruluşları (ECAI-örneğin, S&P, Mood's, Fitch) tarafından bu menkul kıymetleri ihraç eden ülkeye verilen derecelendirme notlarına göre farklı risk ağırlıklarına tabi tutulmaktadır (Evcil, 2009).

Ticari mal pozisyon riskinin ölçümüne dönük olarak vade merdiveni yöntemi, basitleştirilmiş yöntem ve içsel ölçüm yöntemi olmak üzere üç ayrı seçenek sunulmaktadır. İlk iki yöntem ticari mal piyasasındaki işlem yoğunluğu düşük bankalar için önerilirken üçüncü yöntem işlem hacmi yoğun olan bankalar için önerilmektedir (BCBS, 1996: 27-28).

Vade merdiveni yönteminde, öncelikle her bir ticari mal pozisyonu ilgili ölçü birimlerine (varil, kilo, vb) göre sınıflandırılmakta, daha sonra her bir ürün sınıfının kısa ve uzun pozisyonları piyasa fiyatından ulusal para birimine çevirmektedir. İkinci aşamada ise söz konusu uzun ve kısa pozisyonlar belirli bir vade merdivenine göre yeniden ayrımlandırılırlar (BCBS, 1996: 29). Her bir vade dilimindeki pozisyonlardan rakamsal olarak daha düşük olanın iki katı alınarak % 1,5 katsayısıyla, net pozisyonsa % 0,6 katsayısıyla oranlandırılmaktadır. Oranlandırılmış tutarların toplamı, o vade dilimi için gerekli sermaye yükümlülüğünü oluşturmaktadır. Buna ek olarak her bir vade dilimindeki net pozisyon, bankanın pozisyon tuttuğu sonraki vade dilimine

aktarılmakta ve yukarıdaki işlem o vade dilimi için de tekrarlanmaktadır. Oranlandırılmış tutarların toplamı ise, ticari mal riskine ilişkin sermaye yükümlülüğü tutarını oluşturmaktadır.¹⁴

Basitleştirilmiş yöntemde yine her bir ürün grubunun değeri ölçü birimlerine göre ayrımlanmakta ve piyasa fiyatlarıyla ulusal para birimine çevrilmektedir. Sermaye gereksinimi ise her bir ürün grubu için, net pozisyonlarının % 15'i olarak belirlenmektedir (BCBS, 1996: 30-31).

İçsel risk ölçüm yöntemi ise, ticari mal pozisyonlarıyla ilgili olası tüm riskleri kapsamaktadır. Yöntem ayrıca, teslim tarihi ve işlemcilere tanınan pozisyon kapatma yetkisi gibi bilgileri de dikkate almaktadır.

2.2.1.1.5. Opsiyon Riskine İlişkin Sermaye Gereksinimi

Bankacılık işlemlerinde geniş bir yeri olması ve fiyat riskinin ölçülmesindeki zorluklar nedeniyle opsiyon riskinin ölçülmesinde bankalara, ulusal denetim otoritesinin gözetiminde çeşitli ölçüm seçenekleri sunulmaktadır. Piyasa riski kapsamında opsiyonlara ait risklerin hesaplanmasında ise opsiyon sözleşmesini sadece satın alan bankalar “Basitleştirilmiş Metot”u, opsiyon sözleşmesini ayrıca satan/yazan bankalar standart “Delta-Plus Metodu”nu veya “Senaryo Metodu”nu kullanmak zorundadır. Ayrıca portföy faaliyetleri büyük ölçüde opsiyon alım satımına dayalı olan bankaların daha gelişmiş içsel ölçüm metotlarını kullanmaları gerekmektedir (BIS, 2005).

Basitleştirilmiş yöntem çerçevesinde, sınırlı sayıda opsiyon satın alan bankaların sermaye yükümlülükleri, şu şekilde hesaplanmaktadır (BDDK, 2002: 14):

Sözleşmeye konu varlığa ilişkin uzun pozisyon ve uzun satım pozisyonu veya sözleşmeye konu varlığa ilişkin kısa pozisyon ve uzun alım opsiyonunda sermaye yükümlülüğü, sözleşmeye konu varlığın piyasa fiyatı ile özel ve genel piyasa riski oranları toplamının çarpımından, kârda opsiyonun gerçek değerinin çıkarılması ile bulunur.

¹⁴ Bu konuda ayrıntılı bir örnek için bk. , “*Amendment To The Capital Accord To Incorporate Market Risk*”, s.53.

Uzun alım opsiyonu veya uzun satım opsiyonu sermaye yükümlülüğü ise, sözleşmeye konu varlığın piyasa fiyatı ile özel veya genel piyasa risk oranları toplamının çarpımından ve opsiyonun piyasa fiyatından küçük olandır.

2.2.1.2. İçsel Model Yöntemi

Bilgi teknolojilerindeki hızlı gelişme, finansal araçlardaki çeşitlenme ve işlem boyutlarındaki artışın bir sonucu olarak piyasalarda karşı karşıya kalınan risklerin türü ve boyutları da artmış; işlevlerini artık oldukça kırılgan koşullarda sürdürmek zorunda olan finansal kurumlar, risklerin olabildiğince kapsamlı ve doğru bir biçimde ölçülebileceği gelişmiş ölçüm yöntemlerine gereksinim duymaya başlamıştır. Özellikle risk yönetim süreçlerindeki yetersizliklerden kaynaklanan büyük boyutlu krizler sonrasında bu gereksinim daha da artmış, dolayısıyla araştırmacıların bu yöndeki çabaları da yoğunlaşmıştır.

Gelecekteki piyasa koşullarının istatistiksel metotlar kullanılarak tahmin edilmesi, bankalar için finansal risklerin ölçülebilmesini mümkün kılmaktadır. Bankacılık sektöründeki yasal düzenlemelerin temelini oluşturan BIS, bankaların maruz kaldıkları piyasa riskinin ölçülmesinde içsel model yönteminin başka bir deyişle RMD (Riske Maruz Değer) yönteminin kullanılmasını önermektedir (Avcıbaşı, 2008: 33).

İngilizce kısaltması VaR (Value at Risk) olan İçsel Model Yöntemi, finansal piyasalarda belirli bir zaman aralığında ve olasılıkta, belirli bir güven aralığında, belli bir dönem içinde meydana gelebilecek en yüksek zararı geleceğe dönük olarak, bankanın maruz kaldığı risklerin tek bir ölçüde (para biriminde) ortaya konmasına olanak sağlamaktadır (Katırcıoğlu, 2006: 102).

2.2.1.2.1. İçsel Model Yönteminin Tarihsel Gelişimi

İçsel model yöntemi ilk olarak 1980'lerin sonlarında, uluslararası finansal hizmetler sunan J.P. Morgan şirketinin tepe yönetimi tarafından geliştirilmiştir. J.P.Morgan, işletmenin değerine dönük risklerin kazançlara dönük risklerden çok daha önemli olduğu düşüncesi doğrultusunda içsel model yöntemini kullanmaya başlatmıştır (Jorion ve Philippe, 2001: 22).

İçsel Model Yöntemi resmi düzeyde ilk olarak G- 30 ülkelerince oluşturulan "Türev Ürünler Çalışma Grubu"nun 1993 yılı Temmuz ayında yayınladığı raporda gündeme

gelmiştir. Söz konusu raporda türev işlem portföylerinden kaynaklanan piyasa riskinin en doğru biçimde RMD (Riske Maruz Değer) yöntemini kullanılarak ölçülebileceği belirtilmiştir.¹⁵ Konu daha sonra BIS bünyesindeki bir çalışma grubu tarafından hazırlanan raporda da ele alınmış, 1994 yılında IOSCO (International Organization of Securities Commissions) tarafından ortak yürütülen çalışmalar sonucunda piyasa riskinin ölçümüne dönük olarak içsel model yöntemini ve bunun kullanım şartlarını içeren yeni bir taslak yayınlanmıştır. İçsel model yöntemini de içeren ve piyasa riskinin sermaye ihtiyacının belirlenmesine yönelik hesaplamalarda kullanılmasını öngören yeni düzenleme, son şeklini alarak 1996 yılı Ocak ayında yayınlanmıştır. Böylece bankalara kendi içsel ölçüm modellerini kullanma imkânı tanınmıştır (Küçüközmen, 1999: 75).

2.2.1.2.2. İçsel Model Yönteminin Uygulanma Şartları

İçsel Model Yöntemi, bankalar tarafından taşınan risklerin ölçülmesinde ve bunlara karşılık tutulması gereken sermayenin hesaplanmasında çok daha doğru sonuçlar alınmasına olanak vermekte, ayrıca uygulama şartlarındaki standartlar nedeniyle kurumlar (bankalar) arası karşılaştırmaların daha güvenilir olmasını sağlamaktadır (Hendricks vd. , 1997: 8).

İçsel modellerin kullanılması ulusal denetim otoritesinin iznine bağlı tutulmuştur. İzin verilmesi ise şu genel şartlara bağlıdır (BCBS, 1996: 38):

- Uygulanan risk yönetim sisteminin kavramsal olarak tutarlı olması ve güvenle uygulanabilmesi,
- Alım satım işlemleri, risk kontrolü, denetim ve gerekliyse destek birimlerine yönelik gelişmiş risk ölçüm modellerini kullanabilecek ölçüde, yeterli sayıda ve nitelikte eleman bulundurulması,
- Risk ölçümünün doğruluğunu sağlamaya yönelik denetim otoritesi tarafından onaylanmış güvenilir bir kayıt sisteminin varlığı,

---

¹⁵ Daha ayrıntılı bilgi için bk. , “*Derivatives: Practises and Principles*”, New York, Group of Thirty Global Derivatives Study Group, 1993. (<http://risk.ifci.ch/136160.htm>)

- Düzenli olarak dayanıklılık (stres) testi ve geriye dönük test (backtesting) uygulanması.

Bu genel şartların yanında, risk ölçüm modellerinin niteliğine ve niceliğine ilişkin yine Basel Komitesi tarafından belirlenmiş bazı standartların da yerine getirilmesi gerekmektedir.¹⁶ 1996 yılındaki sermaye yeterliliği düzenlemesiyle, söz konusu şartları yerine getiren bankalara, piyasa risklerini kendi içsel yöntemlerini kullanarak ölçme ve bunlara yönelik sermaye gereksinimini belirleme olanağı verilmiştir.

İçsel Model Yöntemi banka yönetimine, elde bulundurulan ticari portföyün riskini açık ve şeffaf olarak sunmayı amaçlamaktadır. İçsel model yöntemi bankalara farklı pozisyonlar ve risk faktörlerinden kaynaklanan riskleri bir araya getirebilme ve tek bir değerle ifade edebilme olanağı vermektedir.

İçsel Model Yöntemi hesaplama sürecinin parametreleri şunlardır (TCZB, 2005b: 28):

- Elde Tutma Süresi
- Örnekleme Periyodu
- Güven Aralığının Belirlenmesi
- Risk Faktörleri Arasındaki Korelasyonların Belirlenmesi
- Sermaye Zorunluluğunun Hesaplanması

Elde tutma süresi, portföydeki kıymetin istendiğinde hazır hale getirilmesinin ne kadar süre alacağını ifade etmektedir. Piyasa düzenleyicileri, olumsuz piyasa şartlarında likiditenin düşeceği ve alım-satım faaliyetlerinin zorlaşacağını düşünerek, hesaplamalarda daha uzun bir elde tutma süresini öngörmektedirler. Basel Komitesi'nce bu süre 10 iş günü olarak dikkate alınmaktadır (Avcıbaşı, 2008: 33).

İçsel Model Yöntemi'nin hesaplama sürecinin diğer bir parametresi, fiyat değişimlerinin gözleneceği ve buna dayanarak oynaklık ve korelasyonların hesaplanacağı örnekleme periyodudur. Örnekleme periyodu ve içerdiği veriler oynaklık hesaplamalarının daha sağlıklı yapılabilmesini sağlamaktadır. Basel Komitesi örnekleme periyodu için bir yıllık asgari süre öngörmüştür.

---

¹⁶ Söz konusu standartların tamamı için bk. , "Amendment To The Capital Accord To Incorporate Market Risk", ss. 39- 45.

Güven aralığı, İçsel Model Yöntemi hesaplamalarının kapsadığı tespit edilmesi gereken diğer bir parametredir. İçsel Model Yöntemi hesaplamaları istatistiksel metotlar kullanılarak yapılmaktadır. Bu nedenle ulaşılan sonuçların anlamlı olabilmesi için güven aralığının belirtilmesi gereklidir. Güven aralığı ne kadar yüksek olursa ortaya çıkan RMD rakamları o kadar yüksek olmaktadır. Basel Komitesi, % 99 düzeyinde ve tek taraflı güven aralığının kullanılmasını öngörmektedir.

Banka portföyleri tek bir finansal araçtan oluşmamaktadır. Portföy riskinin ölçülmesinde portföyde bulunan varlıklar arasındaki korelasyonların tespit edilmesi gerekir. Farklı finansal varlıklar aynı olaylara karşı farklı tepkiler verdiği için farklı enstrümanlardan oluşan bir portföyün riski enstrümanların aralarındaki korelasyonlardan dolayı değişken bazında toplanıp bulunan toplam riskten daha azdır.

Basel Komitesi, bankaların piyasa riskine dayalı sermaye şartlarının hesaplanmasında RMD rakamının kendi başına yeterli olamayacağını düşünmektedir. Bu nedenle, hesaplanan RMD rakamı çarpım faktörü ve modelin performansına yönelik artı çarpım faktörü olarak adlandırılan belli bir katsayı ile çarpılarak bankalarca bulundurulması gerekli sermaye tutarına ulaşmaktadır (Avcıbaşı, 2008: 34).

2.2.1.2.3. İçsel Model Yöntemine Yönelik Etkinlik Testleri

RMD modelleri portföyün belirli bir zaman aralığında uğrayabileceği en yüksek kaybı belli bir güven düzeyinde gösterir. Ancak model varsayımlarının geçersiz kalacağı beklenmedik olaylar karşısında ortaya çıkabilecek kaybın boyutları hakkında bilgi vermemektedir. Bu eksikliğin giderilmesine yönelik olarak RMD hesaplamalarının stres testleriyle tamamlanması gerekmektedir. Bu doğrultuda 1996 düzenlemesinde ayrıca, risk ölçümünde içsel modeller kullanan bankaların düzenli olarak stres testi uygulamaları öngörülmüştür.

Stres testinde, risk faktörlerinin olağandışı koşullardaki (örneğin kriz dönemlerindeki) fiyat hareketleri göz önüne alınarak ya da suni olarak ani değişim değerleri üretilerek, portföydeki değer kaybının olası boyutları belirlenmeye çalışılmaktadır. Stres testleri, banka sermayesinin olası büyük kayıpları karşılayabilme gücünü ölçmeye, riski azaltıcı ve sermayeyi koruyucu önlemleri ortaya koymaya yönelik olarak, hem doğrusal hem de doğrusal olmayan fiyat özelliklerine sahip pozisyonlar için uygulanmaktadır (BCBS, 1996: 46).

Basel-II Yaklaşımı uyarınca bankalar ayrıca, kullandıkları içsel modellerin doğruluğunu ve etkinliğini ölçmek amacıyla “geriye dönük test” uygulamak zorundadırlar. Geriye dönük test, kullanılan ölçüm modellerinin, belirlenen güven aralığında olası en yüksek kaybın ölçülmesinde ne derece başarılı olduğunun ortaya konması amacıyla gerçekleştirilmektedir. Bir başka deyişle geriye dönük test, hesaplanan RMD değeriyle gerçekleşen RMD değerleri arasındaki farkı dikkate alarak modelin doğruluğunun gözlemlenmesini sağlayan bir uygulamadır.

Basel-II Yaklaşımı’nda, RMD modellerinin etkili olmadığı saptanan bankalara daha fazla sermaye tutma yükümlülüğünün getirilmesi öngörülmektedir. Bu çerçevede, günlük olarak ölçülen RMD değerleri reel değerlerle karşılaştırılmakta, reel değer daha yüksekse, bu durum o gün için bir sapma olarak değerlendirilmektedir. Aylık sapma sayısının belirli bir düzeyin üzerine çıkması durumunda ise sermaye gereksinimi hesaplamasında kullanılan çarpım faktörü, sapma sayısının düzeyi ile orantılı olarak arttırılmaktadır. “Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik”te yer verilen sapma sayısı ve çarpım faktörü ölçeği şu şekildedir (BDDK, 2002: 8):

Tablo 2.9: Sermaye Yeterliliği Hesaplamasında Ek Çarpım Katsayıları

Sapma Sayısı	Çarpım Faktörü	Ek Çarpım Sayısı
4 ve daha az	3.00	0.00
5	3.00	0.40
6	3.00	0.50
7	3.00	0.65
8	3.00	0.75
9	3.00	0.85
10 ve daha fazla	3.00	1.00

Kaynak: BDDK. “Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik” (2002: 8).

2.2.1.3. İçsel Model Yönteminde Ölçüm Yaklaşımları

Riske Maruz Değer (RMD) hesaplanmasında genel olarak üç yaklaşım benimsenmektedir. Bunlar Parametrik Yaklaşım, Tarihsel Simülasyon Yaklaşımı ve Monte Carlo Simülasyonu yaklaşımlarıdır (Kocabıyık, 2007: 47)

2.2.1.3.1. Parametrik Yaklaşım

Analitik ya da Varyans-Kovaryans Yaklaşımı olarak da adlandırılan bu yaklaşımda alım-satım portföyünün değerini etkileyen parametreler belirlenmekte ve belirli bir olasılık düzeyinde meydana gelebilecek dalgalanmalardan yola çıkarak oluşabilecek en yüksek değer kaybı hesaplanmaktadır (Akan vd. , 2003: 31).

2.2.1.3.2. Tarihsel Simülasyon Yaklaşımı

Portföy değerindeki değişimlerin dağılımının hesaplanmasında parametre tahminleri ve varsayımlar yerine, Tarihsel Simülasyon yaklaşımında gerçekleşmiş tarihsel verilerden yararlanılmaktadır. Söz konusu yaklaşım bu nedenle ilgi yazında non-parametrik (parametrik olmayan) yaklaşım olarak da adlandırılmaktadır. Geçmiş fiyat değişimlerinin gelecekte de devam edeceği varsayımı, yöntemin temelini oluşturmaktadır (Avcıbaşı, 2008: 34).

Bu yaklaşımda portföyün olası kâr veya zararlarının dağılımı, piyasa etkenlerinin geçmiş bir dönem boyunca gerçekleşmiş olan değişimlerinin eldeki portföye uygulanması ile elde edilmektedir. Böylece reel veriler, simülasyon için tarihsel senaryolar oluşturmakta kullanılmaktadır. Böylece piyasa fiyatları ile değerlendirilmiş varsayımsal portföy değeri bulunmakta ve bu varsayımsal portföy değerlerinin her biri portföyün mevcut değeri ile karşılaştırılmakta, elde edilen farklar varsayımsal kâr veya zararları dolayısıyla portföy getirisinin dağılımını vermektedir. Bu şekilde elde edilen getiriler reel portföyü temsil etmekten çok, portföydeki varlıkların mevcut aşırılıkları kullanılarak varsayımsal bir portföyün geçmişinin yeniden oluşturulmasını ifade etmektedir.

Portföyün varsayımsal değerleri, portföyü oluşturan varlık getirilerine ilişkin zaman serilerinin, söz konusu varlıkların portföydeki ağırlıklarıyla çarpılması sonucu elde edilmektedir.

$$R_{p,t} = \sum_{i=1}^N w_i R_{i,t} \quad (t = 0, \dots, T)$$

$R_{p,t}$ = Portföyün t zamanındaki piyasa değeri

w_i = i varlığının portföydeki ağırlığı

$R_{i,t}$ = i getirisi varlığının t zamandaki

Bu yolla her bir gözlem gününe ilişkin portföy getirisi elde edilerek portföyün bugünkü (gerçek) değeri ile karşılaştırılmakta, aradaki kâr/zarar farkları histogramından yola çıkılarak RMD tutarına ulaşılmaktadır (Dowd ve Kevin, 1998: 99).

2.2.1.3.3. Monte Carlo Simülasyonu Yaklaşımı

Tarihsel Simülasyon Yaklaşımı'ndan farklı olarak bu yaklaşımda, geçmiş fiyat değişimlerinin yanında rassal olarak üretilmiş değişimler kullanılmaktadır. Ayrıca model farklı dağılım varsayımları altında çalışmaktadır (Avcıbaşı, 2008: 34).

RMD hesaplama metotlarından Monte Carlo Yöntemleri olarak bilinen Simülasyon Yöntemlerinin temelindeki yapı; mümkün pek çok durumu kapsayan ve sahip olduğu olasılık dağılımının bilindiği varsayılan, finansal değişkenlerin tekrarlı bir rastgele sürecinin simülasyonudur. Böylece simülasyonlar portföy değerlerinin tümü için yeniden bir dağılım oluşturur ve hedef seçilen belli bir tarihteki portföy değerini bulmak için fiyatların davranışlarını yakınlştırarak rastgele fiyat rotaları oluşturup, çeşitli senaryolar üretirler (TCZB, 2005b: 29).

Monte Carlo Simülasyonu Yaklaşımı ile Tarihsel Simülasyon Yaklaşımı arasında benzerlikler vardır. Ancak bu benzerliklere rağmen iki yaklaşım arasındaki temel farklılık Tarihsel Simülasyon Yöntemi'nde varsayımsal portföy kâr veya zararlarını oluşturmak için kullanılan tarihi örnekleme döneminde piyasa etkenlerinde gözlemlenen reel değişimler kullanılmaktadır. Buna karşın, Monte Carlo Simülasyonu Yaklaşımı'nda piyasa etkenlerindeki olası değişimleri yeterli düzeyde temsil edebileceği düşünülen bir istatistiksel dağılım seçilmektedir. Böylece reel olmayan rastsal piyasa fiyat ve oranları üretilmektedir. Oluşturulan bu rastsal değerler eldeki portföye ilişkin varsayımsal kâr ve zararların dağılımını bulmak için kullanılmakta olup, RMD tutarı da bu dağılımdan bulunmaktadır. Portföyün riske maruz değeri simülasyonla bulunmuş olan portföy değerlerinden hesaplanmaktadır (Avcıbaşı, 2008: 35).

Risk türü algılamasının genişliği, uygulama esnekliği ve sonuçlarının yüksek güvenilirliği gibi olumlu niteliklerinin yanında, Monte Carlo Yaklaşımı'nın eleştirilen bazı yönleri de vardır. Uygulaması oldukça zaman alan, ayrıca yüksek nitelikli eleman

ve pahalı teknoloji yatırımları gerektiren yaklaşım, reel verilere dayanmaması sebebiyle risk oluşturmaktadır.

2.2.2. Kredi Riski

Kredi riski, bankaya karşı olan yükümlülüklerin zamanında yerine gerilmemesi nedeniyle doğabilecek zararlar olarak tanımlanabilir (Teker, Bolgün ve Akçay, 2005: 46). Bu riskin kaynağı borçlunun, borç ödememe veya ödeyememe veya iflas etmiş olması nedeniyle kendisinden tahsilat yapılamıyor olmasıdır. Borçlunun bu duruma düşmesi kendi yönetim ve politikalarından kaynaklanıyor olabileceği gibi, ekonomik durumun genel olarak kötüleşmesi veya olumsuz bir döneme girilmiş olması nedeniyle de olabilir.

Başka bir deyişle kredi riski, banka müşterisinin yapılan sözleşme gereklerine uymayarak, yükümlülüğünü kısmen veya tamamen zamanında ifa etmemesinden dolayı, bankanın karşılaştığı durumu ifade etmektedir. Bir borçlu tarafından, daha önceden imzalanan karşılıklı sözleşmenin şartları doğrultusunda ödenmesi beklenen tutarın, beklenen zamanda ödenmemesi durumu olarak da tanımlanabilir. Ayrıca, borçlunun kredi derecesinde meydana gelebilecek ani düşüşler de, kredi riski dahilinde değerlendirilmesi söz konusudur.

Kredi riski sebebiyle ortaya çıkan kredi kayıpları, borçlu kurumun bankaya ödemekle yükümlü olduğu miktar ve teminatların nakde dönüştürülmesi sırasında ortaya çıkacak her türlü masraf olarak nitelendirilmektedir.

Kredi kayıpları, bankaların kredilendirme fonksiyonunun kaçınılmaz bir parçasıdır ve bir bankanın tüm iş birimlerini etkilemektedir. Gelişmiş Risk Yönetimi uygulamalarının kullanıldığı ülkelerde, kurumlar kendilerini kredi kayıplarına karşı kredi risk sermayesi rezervleri ile korumaktadırlar. Gelecekte oluşabilecek kredi portföy kayıplarını tahmin etmek oldukça zor olmakla birlikte, istatistiki analizler, kredi kayıplarına karşı korunmak için gerekli sermaye ve rezervlerin belirlenmesinde ve yönetim kararlarının alınmasında yardımcı olmaktadır.

Bankalar tarafından verilen krediler, kredi riskinin en önemli unsuru olmakla birlikte özellikle son yıllarda artan bankalar arası para piyasası işlemleri, döviz işlemleri, garanti ve kefaletler, türev piyasa işlemleri ve bono yatırımları gibi işlemler, bankaların maruz kaldıkları diğer önemli kredi riski kaynaklarıdır (BCBS, 2000: 1).

Bankalar hem bütün olarak kredi portföyünün hem de tekil olarak her kredinin taşıdığı riski yönetmek durumundadırlar. Kredi riski yönetimi bankanın kredi riskini kabul edilebilir düzeylerde tutarak, risk ayarlı getirisinin en yükseğe çıkarılmasını amaçlamaktır. Bu çerçevede, etkin bir risk yönetimi şu işlevleri içermelidir (BCBS, 2000: 1):

- Kredi riskiyle ilgili uygun ortamın oluşturulması,
- Kredilendirme sürecinin etkin bir biçimde sürdürülmesi,
- Doğru bir kredi riski ölçümü ve izlemesi sürecinin sağlanması,
- Kredi riskinin kontrolünün sağlanması

Kredi riski kapsamında değerlendirilebilecek diğer risk arasında işlemlerin sonuçlandırılmaması riski, işlemin sonuçlandırılma öncesi oluşan risk, ülke riski ve transfer riski yer almaktadır (Avcıbaşı, 2008: 20):

- **İşlemin Sonuçlandırılmaması Riski:** Bankanın karşı taraftan, umulan süre içerisinde işleme konu finansal aracı veya nakdi teslim alamaması veya elde edememesi durumudur.
- **İşlemin Sonuçlandırılma Öncesi Oluşan Risk:** İşlemi yapan taraflardan birinin, işlemin süresi içinde, sözleşmedeki yükümlülüğünü yerine getiremeyeceğinin anlaşılması durumunda oluşan risktir.
- **Ülke Riski:** Borçlunun borcunu ödediği halde transferin yapılamaması sebebiyle doğan riskte ülke riski söz konusudur. Ülke riski genel olarak uluslararası kredi işlemlerine, kredi alan kişi veya kuruluşun faaliyette bulunduğu ülkenin ekonomik, sosyal ve siyasal yapısı nedeniyle yükümlülüğünü tamamen ya da kısmen yerine getirememesidir.
- **Transfer Riski:** Krediyi alan kişi veya kuruluşun bulunduğu ülkenin ekonomik durumu ve mevzuatı nedeniyle döviz borcunun aynı türde veya konvertibl olan diğer bir döviz cinsi ile geri ödenememe olasılığıdır.

Kredi riski ölçümüyle ilgili olarak son yıllarda çok önemli gelişmeler sağlanmıştır. Banka iflasların artması, kredi derecesi düşük olan orta ve küçük ölçekli firma sayısının artması, kredi faiz oranlarının oldukça rekabetçi hale gelmesi, taşınmaz değerlerin ve dolayısıyla teminatların değerindeki düşüş ve dalgalanmalar, hızla artan bilanço dışı işlemler, bilgisayar sistemlerinde büyük ilerlemeler sağlayan teknolojik gelişmeler gibi etkenler kredi risk ölçümüne yönelik yeniliklerin ortaya çıkmasında önemli rol oynamıştır. Anılan tüm bu etkenlerin yanında, bankaları yeni ölçüm yöntemleri kullanmaya yönelten bir diğer önemli unsur ise, iflas etmek üzere olan bir firmayla en yüksek kredi notuna sahip bir firmayı aynı risk düzeyinde değerlendiren ve aynı sermaye gereksinimini öngören Basel-I Yaklaşımı'nın risk ölçüm konusundaki yetersizliği olmuştur (Saunders, 1999: 1- 4).

Yıllar boyunca sürdürülen çalışmalar ve sağlanan ilerlemeler sonucunda oluşturulan ölçüm yaklaşımlarının bankalar tarafından belirli şartlarda kullanılmasını öngören Basel-II Yaklaşımı'nda kredi riski ölçüm yöntemleri, Basel-I Yaklaşımı'na göre neredeyse tamamen değiştirilerek piyasa koşullarına ve gereksinimlerine uygun hale getirilmiştir. Kredi risk miktarının ölçümü için Standart Yaklaşım ve İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım olmak üzere iki farklı yöntem önerilmektedir.

2.2.2.1. Standart Yaklaşım

Standart yaklaşım Basel-I Yaklaşımı'nda kredi riski hesaplama yöntemiyle genel olarak benzeşmekle beraber, risk duyarlılığı çok daha yüksek bir yöntemdir (BCBS, 2001: 3). Bu yaklaşımda varlık kalemleri ve bilanço dışı pozisyonlar, Uluslararası Derecelendirme Kuruluşları'nın verdiği kredi notları doğrultusunda Basel Komitesi tarafından belirlenmiş oranlarla ağırlandırılarak bankanın risk ağırlıklı varlıklar toplamı bulunmaktadır. Bu çerçevede varlık kalemleri ve bilanço dışı pozisyonlar öncelikle aşağıda belirtildiği gibi sınıflandırılmakta, daha sonra Komite tarafından her bir varlık sınıfı için kredi notuna göre belirlenmiş katsayılarla ağırlandırılmakta ve sonuçta risk ağırlıklı varlıklar tutarına ulaşılmaktadır. Söz konusu varlık sınıflandırılması ise şu şekilde yapılmaktadır (Bektaş, 2005: 59):

- Hazine ve Merkez Bankaları'na kullandırılan krediler,
- Merkezi hükümet dışındaki kamu kurum ve kuruluşlarına kullandırılan krediler,

- Çok taraflı kalkınma bankalarına kullandırılan krediler,
- Menkul değer ortaklıklarına kullandırılan krediler,
- Bankalara kullandırılan krediler,
- Kurumsal(şirketlere kullandırılan) krediler,
- Perakende krediler,
- Oturum amaçlı taşınmaz değer kredileri,
- Ticaret amaçlı taşınmaz değer kredileri,
- Tahsili gecikmiş alacaklar,
- Yüksek risk sınıfları,
- Diğer aktifler,
- Bilanço dışı işlemler.

Bağımsız bir Kredi Kuruluşu'nun derecelendirme ölçeklerinin kullanılabilmesi, o kuruluşun nesnellik, bağımsızlık, şeffaflık, kamuyu bilgilendirme, altyapı ve insan kaynağı ve güvenilirlik şartlarını taşıyor olmasına bağlıdır (BCBS, 2004: 23). Kredi riski ağırlıklarını gösteren aşağıdaki Tablo 2.10'da, Standart&Poors şirketinin derecelendirme ölçütleri kullanılmaktadır.

Tablo 2.10: Basel Yaklaşımında Dışsal Derecelendirmeye Dayalı Risk Ağırlıkları

VARLIKLAR	SEÇENEKLER	AAA -> AA-	A+ - -> A-	BBB+> BBB-	BB+ - -> B-	B-'nin Altı	Derecelendirilmemiş	
	Kredi Notuna Göre	0%	20%	50%	100%	150%	100%	
Hazine ve Merkez Bankası'na verilen krediler	Avantajlı Uygulama	Kendi ülke hazinesine ilişkin, kendisi ve kaynağı ulusal para cinsinden olan risklere daha düşük bir risk ağırlığı uygulanabilir.(ulusal tercih)						
Diğer Kamu Kurum ve Kuruluşlarına Kullanılan Krediler	Hazine benzeri	0%	20%	50%	100%	150%	100%	
	Seçenek 1	20%	50%	100%	100%	150%	100%	
	Seçenek 2	20%	50%	50%	100%	150%	20%	
Uluslararası kurumlara verilen krediler		0%						
Çok taraflı kalkınma Bankalarına verilen krediler	Seçenek 2	20%	50%	50%	100%	150%	20%	
		Belli koşulları sağlayanlar için %0						
Bankalara verilen krediler	Seçenek 1	20%	50%	100%	100%	150%	100%	
	Seçenek 2	20%	50%	50%	100%	150%	50%	
	Seç.2(kısa vade)	20%	20%	20%	50%	150%	20%	
Menkul değer ortaklıklarına verilen krediler		Bankalara benzer bir düzenlemeye tabi olanlar bankalara verilen krediler gibi değerlendirilir. Diğerleri ise kurumsal(şirketlere verilen) krediler gibi değerlendirilir.						
VARLIKLAR		AAA -> AA	A+ - -> A-	BBB+> BB	BB-'nin Altı	Derecelendirilmemiş		
Şirketlere Verilen Krediler		20%	50%	100%	150%	100%		
VARLIKLAR							RİSK AĞIRLIĞI	
Perakende krediler							75%	
Oturum amaçlı taşınmaz değer kredileri							35%	
Ticaret amaçlı taşınmaz değer kredileri							Belli koşulları sağlayanlar	50%
							Diğerleri	100%
Takipteki krediler (TK)	Oturum amaçlı taşınmaz değer kredileri	ÖK ₁ /TK >= %50				50%		
		Diğerleri				100%		
		ÖK/TK < %20				150%		
	Diğer krediler	ÖK/TK >= %20				100%		
		ÖK/TK >= %50				100% , %50(UT ₁)		
Pay senedi ve sermaye yatırımı							100%	
Diğer varlıklar							100%	
Bilanço Dışı İşlemler							Kalemler, niteliklerine göre karşılık gelen kredi dönüşüm oranlarıyla çarpılarak kredi eşdeğerlerine çevirmektedir.	

Kaynak: (Yüksel, 2004)

(<http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/Pillar-1.pdf>, 26.12.2009)

1 ÖK: Özel Karşılıklar; UT: Ulusal Tercih

2 Vadesi 1 yıldan kısa yükümlülükler için %20, vadesi 1 yıldan uzun yükümlülükler için %50, geri dönülebilir yükümlülükler için %0, ödünç ya da teminat olarak verilmiş menkul değerler için %100, kısa süreli akreditifler için %20 oranları kullanılır.

Tablo 2.10'dan da anlaşılacağı gibi standart yöntemin risk duyarlılığı önceki bir hayli yüksektir. Basel-II Yaklaşımı ile birlikte risk ölçümünün doğruluğunu oldukça olumsuz etkileyen “OECD ülkesi olan/olmayan ülke” ayrımı kaldırılarak risk düzeyleri nesnel ölçütlere bırakılmakta, ayrıca, varlık kalemlerine ilişkin sunulan seçeneklerle bankalara uygulama kolaylığı (esnekliği) getirilmektedir. Öte yandan bilanço dışı işlemlerin de, kredi dönüşüm oranları yoluyla kredi eşdeğerlerine dönüştürülmesi sağlanmaktadır. Risk katsayıları ve kredi dönüşüm oranlarıyla ağırlandırılmış tutarlar toplanarak, sermaye ihtiyacının belirlenmesinde kullanılacak risk ağırlıklı varlıklar tutarı elde edilmektedir.

Basel II'de ayrıca bir bankanın varlıkları ve bilanço dışı kalemleri nedeniyle karşılaştığı kredi riskinin azaltılması amacıyla kullanılan “kredi riski azaltıcı teknikleri” de dikkate alınmaktadır (Parasız, 1996: 250). Teminatlar, bilanço içi netleştirme anlaşmaları ile garantiler ve kredi türevleri bu kapsamda kullanılmaktadır.

2.2.2.2. İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım

İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım'da bankaların kredi portföylerini değerlemelerine yönelik olarak müşterilerin kredi değerliliğinin belirlenmesinde içsel modellerin kullanılmasına olanak sağlanmaktadır. Bu çerçevede müşterilerin kredi değerliliği ölçülmekte ve sonuçlar, gelecekteki olası kayıpların öngörülmesi ve buna bağlı olarak sermaye ihtiyacının hesaplanmasında kullanılmaktadır (BCBS, 2001: 24). İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım'ı kullanabilmek için bankalar belirli şartları yerine getirerek ilgili ulusal denetim otoritesinin onayını almak zorundadır. Bu yaklaşımı benimseyen bankaların, kredi riski altındaki varlıklarını niteliklerine (risk özelliklerine) göre; kurumsal portföy, Hazine ve Merkez Bankası kredileri, banka kredileri, perakende portföy ve sermaye yatırımları başlıkları altında sınıflandırmaları gerekmektedir (T.İş Bankası, 2004: 37).

İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım'ın uygulanmasında Basel Komitesi “temel ve “gelişmiş” olmak üzere iki alt yaklaşım belirlemiştir.

2.2.2.2.1. Temel İçsel Derecelendirme Yaklaşımı

Genel olarak İçsel Derecelendirme Yaklaşımı'nda belirli bir krediye ilişkin sermaye gereksinimi, risk bileşenleri için yapılan içsel hesaplamalara dayanarak

belirlenmektedir. Söz konusu risk bileşenleri; temerrüt olasılığı (PD), temerrüt halinde kayıp (LGD), temerrüt halinde kayıp yüzdesi ya da temerrüt tutarı (EAD) ve efektif vade (M)'den oluşmaktadır (Babuşcu, 2005: 278). İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım bu bileşenlerden yola çıkarak beklenen ve beklenmeyen kayıp değerlerinin bulunmasına dayanmaktadır (BCBS, 2004: 48). Beklenen kayıp (EL), belirli bir zamanda temerrüt durumunda karşılaşılabilecek olan kredi kaybı, beklenmeyen kayıp (UL) ise beklenen kaybın standart sapması olarak tanımlanmaktadır.

Beklenen kayıp tutarı sorunlu krediler için ayrılması gereken karşılığı, beklenmeyen kayıp tutarı ise bankanın kredi riskine karşı tutması gereken sermayeyi göstermektedir.

Belirlenmiş olan bu bileşenlerin hesaplanmasında kilit nokta temerrüt durumunun tanımlanması olarak ortaya çıkmaktadır. Temerrüde düşme olasılığı daha çok borçlunun kriterlerine göre alacağını geri ödememe olasılığının hesaplanmasını içermektedir. Diğer bileşenler ise daha çok alacakla bağlantılı olarak hesaplanmaktadır (Tanyıldız, 2007: 106).

Temel ve Gelişmiş Yaklaşım arasındaki farklılık, temel yaklaşımda içsel derecelendirme sistemi ile ilgili bazı risk bileşenleri ve parametrelerin denetim otoritesi tarafından sağlanmasıdır. Gelişmiş Yaklaşım'da tüm risk bileşenleri, gerekli şartları sağlamaları halinde, bankaların sorumluluğuna bırakılmaktadır (Bektaş, 2005: 67). Bu özellik, Temel İçsel Derecelendirme Yaklaşımı'nı Gelişmiş İçsel Derecelendirme Yaklaşımı'dan ayıran asıl unsurdur.

2.2.2.2.2. Gelişmiş İçsel Derecelendirme Yaklaşımı

Gelişmiş İçsel Derecelendirme Yaklaşımı'nda ise bankalar temerrüt olasılığı, temerrüt halinde kayıp, temerrüt tutarı ve efektif vade bileşenlerinin tamamını kendileri belirlemektedir. Bunun dışında, risk ölçümüne ilişkin diğer hesaplama süreci temel içsel derecelendirme yaklaşımdaki hesaplama biçiminden farklı değildir. Sermaye gereksiniminin belirlenmesinde ise, temel ve gelişmiş ayrımı olmaksızın, Basel Komitesi'nce belirlenen risk ağırlıklarının kullanılması zorunludur (BCBS, 2004: 55).

Gelişmiş İçsel Derecelendirme Yaklaşımı, zorluk derecesi en üst düzeyde olan kredi riski ölçüm metodudur. Yaklaşımın uygulanabilmesi için, bankanın oldukça

karmaşık bir kredi riski ölçüm modeli geliştirmesi ve bunun yanında etkin bir risk yönetimi anlayışına sahip olması gerekmektedir (Aratay, 2003: 5).

Uygulama güçlüğü sebebiyle, bankaların Gelişmiş İçsel Derecelendirme Yaklaşımı'nın kullanımına geçişi, bazı şartlara bağlı olarak kademeli bir biçimde gerçekleşebilmektedir. Başlangıçta bankanın tamamında değil yalnızca bir departmanında uygulamaya konulan Gelişmiş İçsel Derecelendirme Yaklaşımı, ilk iki yıl boyunca temel içsel derecelendirme yaklaşımı ile bir arada kullanılmakta ve bu sürede yaklaşımın etkinliği denenmektedir. Uygulama güçlüğü sebebiyle, gelişmiş yaklaşımın oldukça az sayıda banka tarafından kullanılması beklenmektedir.

İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım'da risk ayrımları standart yaklaşıma göre daha çok çeşitlendirilmiş, böylece risk duyarlılığının artırılması sağlanmıştır (BCBS, 2001:4). Aşağıdaki tabloda Basel-II Yaklaşımı dahilinde önerilen ve buraya kadar anlatılan kredi riski ölçüm yöntemlerine ilişkin karşılaştırmalı bir özet sunulmaktadır:

Tablo 2.11: Basel-II Yaklaşımında Kredi Riski Ölçüm Yöntemleri

KREDİ RİSKİ	Standart Yaklaşım	Temel İD Yaklaşımı	Gelişmiş İD Yaklaşımı
1. Sermaye Yeterliliği	- İyi derecelendirilmiş borçlar için yararlıdır - Risk ağırlıklarının Belirlenmesinde bağımsız derecelendirme kuruluşları kullanılır. - Kredi riskini azaltmak için kullanılan tekniklerin yöntemlerin satışı artmıştır.	<i>Ek olarak;</i> - Kendi borç ödememe olasılıklarının kullanılması - Veri seti oluşturulması - Ek veri toplanması ve saklanması - Menkul kıymetleştirme üzerinde ters yönlü etki oluşturması - Standart teminatlarda indirim yapılması	<i>Ek olarak;</i> - Banka verilerinin daha geniş kullanımı - Taşınmaz değer teminatlarının değişen niteliğinin dikkate alınması - Olası vade birleşmeleri - Geriye dönük test (backtesting) yapılması -Proje finansmanının yönetimi
2. Sermaye Yeterliliğinin Denetimi	Geçerli uygulamadaki gibi	- Denetim otoritesi ile nitel testlere dönük anlaşma yapılacaktır - Derecelendirme işlevinden üst yönetim sorumludur	Denetim otoritesi tüm kayıp değişkenlerini inceler
3. Kamuoyunu Bilgilendirme (Piyasa Disiplini)	Kullanılan yaklaşım konusunda kamuoyu bilgilendirilmesi	-Portföy yapısı ve borç ödememe olasılıklarının kamuoyuna duyurulması -Kullanılan risk ölçüm modellerinin açıklanması	-Temerrüt durumunda karşı karşıya kalınacak riskler, -Temerrüt durumundaki zararlara ilişkin veriler, - Derecelendirmedeki değişikliklerin dağılımı, -Ekonomik sermaye verisi, - Kredi türevlerine karşılık gerçekleştirilen risk aktarımı ve menkul kıymetleştirme konularında kamuoyunun bilgilendirilmesi

Kaynak: (TBB, 2002: 5)

2.2.3. Operasyonel Risk

Operasyonel risk bankaların karşılaştıkları en eski risk türüdür. Yeni kurulan bir banka kredi işlemleri veya piyasa pozisyonuyla ilgili karar vermeden önce operasyonel risklere karşı karşıya kalır. Son yıllarda bankalar açısından operasyonel riskin öneminin artması, özellikle uluslararası finansal piyasalarda kullanılmakta olan ürünler, yöntemler ve teknolojinin oldukça karmaşık bir düzeye ulaşmasından kaynaklanmaktadır. Son 20 yıldaki teknolojik ilerlemeler, finansal piyasaların ve finans mühendisliğinin gelişiminde önemli bir rol oynamıştır. Bu durum özellikle türev ürünleri ve diğer finansal yeniliklerin oluşumunu mümkün kılmıştır. Böylece bankaların risk profilini değerlendirme ve aktif olarak yönetme (örneğin hedging-finansal risklere karşı korunma ve aktif-pasif yönetimi) konusundaki yetenekleri gelişmiş ve bu da risk yönetim sürecini (riskleri tanımlama, ölçme, izleme ve kontrol etme) çok yönlü ve karmaşık hale getirmiştir. İşlemlerin karmaşıklığıyla beraber tamamlanma hızı ve verilere olan gereksinim artmıştır. Bu gelişmelere paralel olarak finansal kurumların teknolojik sistemlere ve kilit personele bağımlılığı daha da belirginleşmiştir (Boyacıoğlu, 2002: 51).

Bazı çalışmalarda operasyonel risk temsil kuramıyla (agency theory) ilişkilendirilmektedir. Temsil riski, işletme sahiplerinin yönetim yetkisini yöneticilere devretmesiyle ortaya çıkmaktadır. Tarafların çıkarlarının her zaman uyuşmaması, sorunun kökenini oluşturmaktadır (Sheedy, 1999: 8). Taraflar arasındaki çıkar farklılığı dolayısıyla zamanla oluşan bilgi asimetrisi (bilginin orantısız dağılımı), operasyonel riskin çok önemli bir kaynağını oluşturmaktadır.

Son yıllarda yaşanan teknolojik gelişmeler, piyasa değişiklikleri, ürün ve hizmetlerdeki değişimler ve beklenmeyen olaylar, bankaların operasyonlarının da değişmesine neden olmuş ve bu doğrultuda operasyonel risk yönetimi, bankaların ve denetim otoritelerinin gündeminde kredi ve piyasa riski dışında ayrı bir disiplin olarak önemini artırmıştır. Bu nedenle operasyonlardaki değişimlerin kontrol altına alınması amacıyla Basel II düzenlemeleriyle günümüzde banka yönetimleri için önemli yönetsel sorunlardan biri haline gelen operasyonel risk sermaye yeterliliği hesaplamalarına eklenmiştir.

Finansal sektörde yaşanan teknolojik değişimler, giderek daha fazla uyumlu olarak gelişen ve değişen piyasalar, bankaların sunduğu ürün ve hizmet çeşitliliğindeki

artış, banka operasyonlarını önemli ölçüde değiştirmiştir. Yaşanan bu değişimlerin etkilerinin belirlenmesi, bunların bugün kullanılan sistemlere adapte edilebilmesi, operasyonel risk yönetimi için oluşturulan kontrol mekanizmalarının gözden geçirilmesi ve yenilenmesi ile yaşanacak kayıplar minimize edilmeye çalışılmaktadır. Dünyada ve ülkemizde de çok ciddi kayıplara neden olmuş bazı temel örnekler aşağıdaki Tablo 2.12’de verilmiştir (Bolgün ve Akçay, 2005: 605).

Tablo 2.12: Operasyonel Risklerden Dolayı Oluşan Büyük Kayıplar

Kurum	Op. Risk Türü	Yıl	Kayıp (Milyar \$)
Daiwa Bank	Yetkisiz İşlem	1984 – 1995	1,1
Sumitomo Corp.	Yetkisiz İşlem	1986 – 1996	1,7
ABD Bankaları	Çek Yolsuzluğu	1993	0,7
Barings	Yetkisiz işlem ve banka içi kontrol sürecinin aksamaması	1995	1,6
Deutsche Bank	Yetkisiz İşlem	1996	0,6
İktisat Bankası	Yetkisiz işlem ve banka içi kontrol sürecinin aksamaması	2002 – 2004	1,3

Kaynak: (Bolgün ve Akçay, 2005: 605)

Bu gelişmeler doğrultusunda denetim otoritelerinin operasyonel riske yönelik ilgileri artmış ve operasyonel risk yönetimi kredi ve piyasa riski dışında ayrı bir disiplin olarak görülmeye başlanmıştır.

İlk olarak, büyük ölçekteki birçok finansal kurumun -özellikle yönetim aşamasındaki yetersizliklerden kaynaklanan nedenlerle- çok büyük boyutlu kayıplarla karşı karşıya kaldığı 1990’lı yıllarda ele alınmaya başlanan operasyonel risk, anılan sorunların etkisini gün geçtikçe arttırması sonucu zamanla ayrı bir risk türü olarak kabul edilmiş ve risk yönetimi süreçleri kapsamına alınmıştır. Söz konusu süreçte ilgili birçok kurum tarafından ele alınarak çeşitli tanımlamaları yapılan operasyonel risk, sermaye yeterliliği kapsamına ilk olarak Basel Komitesi tarafından 1999 yılında yayınlanan “Yeni Sermaye Yeterliliği Çerçevesi” isimli raporla alınmış ve böylelikle ayrı bir önem kazanmıştır.

Operasyonel risk Basel Komitesi tarafından 2001 yılında yayınlanan Rapor’da “yetersiz ya da başarısız içsel süreçler, çalışanlar, sistem ya da dışsal olaylardan kaynaklanan doğrudan ya da dolaylı kayıp riski” olarak tanımlanmıştır (BCBS, 2001: 2). Tanımlamadaki “dolaylı kayıp” ifadesine karşın, hesaplamalarda stratejik risk ve itibar riski gibi dolaylı etkenlerin kapsam dışında tutulması, daha sonra önemli eleştirilere neden olmuştur. Bunun üzerine Basel Komitesi’nce yayınlanan bir sonraki

rapordaki “doğrudan ve dolaylı” ifadesi kaldırılmış ve tanım son şeklini almıştır: Operasyonel risk, yetersiz veya başarısız içsel süreçler, personel ve sistem ya da dışsal olaylardan kaynaklanan kayıp riskidir (BCBS, 2001: 2). BDDK tarafından 2001 yılında yayınlanan ilgili yönetmelikte ise operasyonel risk, “Banka içi kontrollerdeki aksamalar sonucu hata ve usulsüzlüklerin gözden kaçmasından, banka yönetimi ve personeli tarafından zaman ve koşullara uygun hareket edilememesinden, banka yönetimindeki hatalardan, bilgi teknolojisi sistemlerindeki hata ve aksamalar ile deprem, yangın, sel gibi felaketlerden kaynaklanabilecek kayıplara ya da zarara uğrama olasılığı” olarak tanımlanmıştır (BDDK, 2001: 16). Basel II düzenlemesinin Haziran 2004 tarihinde yayınlanmasıyla, bankacılık sisteminde operasyonel risklerin ölçümü konusu daha güncel hale gelmiştir.

Ölçümündeki büyük güçlüklerle rağmen, Basel Komitesi bankaların operasyonel risk için de sermaye bulundurmalarını zorunlu hale getirerek çok önemli bir adım atmıştır. Bundan sonra bankaların operasyonel risk hususunda ister istemez çok daha duyarlı davranacakları, operasyonel riskin ölçüm ve yönetimine daha fazla kaynak harcanacağı, bunun da sonuçta operasyonel risk alanındaki gelişmeleri daha da hızlandıracağı söylenebilir.

2.2.3.1. Operasyonel Risk Türleri

Basel Komitesi'nin yaptığı tanımdan yola çıkarak, operasyonel riskin türlerini dört ana başlık altında toplamak mümkündür.

2.2.3.1.1 İnsan

Operasyonel risk türlerinin başında gelen insan faktörü kapsamında banka personeline gerçekleştirilen zimmet, hırsızlık, programlarda ve sistemlerde yapılan sahtekârlık olayları yer almaktadır. Ayrıca yetkisiz işlemler, personel hataları, usulsüzlükler, iş kanuna ilişkin uygulamalar, iş gücünün çeşitli nedenlerle kesilmesi gibi durumlarda bankada beklenmeyen maddi kayıplara yol açabilir. Bu tip operasyonel risklerin artmasında, personelin bilgi ve tecrübesinin yetersizliği, motivasyon eksiklikleri, aşırı iş yükü, iş yerinin iş yapmaya uygunluğunun kaybolması gibi nedenler etkilidir (TCZB, 2005b: 42). Banka personelinin eğitilmemesinden, ihmalinden, görevi

kötüye kullanmasından, personelin yolsuzluk, hırsızlık ve sahtekârlık olaylarından kaynaklanabilen bu tür riskler bankaları itibar riskiyle karşı karşıya bırakmaktadır.

Yine finansal piyasalar her geçen gün değişime uğrarken, çok sayıda yeni hizmet ve ürün ortaya çıkmaktadır. Yaşanan bu hızlı değişimler, banka çalışanlarının mevcut bilgi düzeyinin ürün karmaşasına yenik düşmesine neden olmakta ve hata yapma oranını artırmaktadır (Teker, 2006: 29). Bunun yanında piyasalara sunulan her yeni ürün ve hizmet ile birlikte banka çalışanlarının da kendi menfaatlerine işlem yapma oranında bir artış yaşanmaktadır (Bolgün ve Akçay, 2005: 609).

Ayrıca insan faktörünün neden olduğu risklere örnek olarak; banka yönetiminin limitleri aşarak ve yeterli güvence almadan kredi açması, gerekli incelemeleri yapmadan başka teşebbüslere iştirak etmesi, teknolojik yeniliklere bankayı adapte edememesi, değişime ayak uyduramaması, ürün ve hizmet tanıtımındaki yetersizlik ve belirsizliklerde verilebilir. Belirtilen hususlar dahilinde operasyonel riske neden olan insan faktörünün dört ana başlık altında toplandığı görülmektedir (Buğdaycı, 2007: 75):

- Banka çalışanlarının hatası
- Banka çalışanlarının yolsuzluğu
- Banka çalışanlarının iş kanununa aykırı davranışları
- Bankada kilit personel eksikliği

Operasyonel riskte insan faktörünün etkisinin azaltılabilmesi için, çalışanların hata yapma oranlarının aşağıya çekilmesi gerekmektedir. Bu nedenle yeni ürün ve hizmetlerle ilgili eğitim yatırımı yapılmalıdır. Ayrıca geleneksel denetim mekanizmaları, bir takım proaktif denetim teknikleri ile desteklenmeli ve teknoloji kullanımı artırılmalıdır.

2.2.3.1.2 Süreç Riski

Bankaların iç kontrol sistemleri, karşılaşılabilecek risklerden korunmak amacıyla geliştirilmiştir. Ancak tasarlanan bu iç kontrol sistemlerinin de yanlış geliştirilmesi ya da doğru olarak geliştirilmiş olsa bile yanlış uygulanması sonucu karşılaştığı operasyonel riskler artmaktadır. İç kontrol sisteminin yanlış geliştirilmesinin nedeni,

karşılaşılabilecek risklerin tam anlamıyla algılanamamış veya tanımlanamamış olmasından kaynaklanmaktadır (Bolgün ve Akçay, 2005: 610).

Bankanın süreç faktörü nedeniyle operasyonel risk ile karşılaşmaması için özellikle Genel Müdürlük birimlerinin Şubelerine iş akışlarını net bir şekilde ortaya koymaları gerekmektedir. Örneğin yeni bir kredi türünün müşterilere pazarlanmasına başlanması halinde; müşterinin kredi talebiyle başlayıp, kredinin banka tarafından ödenmesi ile devam eden ve kredi bedelinin müşteriden faiziyle birlikte tahsil edilmesi ile sona eren süreç içerisinde, tüm iş akışlarının ilgili birimlere açıkça ifade edilmesi gerekmektedir.

Operasyonel riske neden olan süreç faktörü, altı alt grupta incelenebilir: ödeme ve teslimat riski, belgeleme ve sözleşme riski, banka içi ve banka dışı raporlama, satış ve hizmet riski, banka sistem ve varlıklarının kontrol edilmemesi, görev tanım ve yetkilerinin belirlenmemesi gibi sıralanabilir.

2.2.3.1.3 Sistem Riski

Elektronik bankacılık faaliyetlerinin doğrudan etkilendiği bir risk kaynağı olan sistemin, operasyonel risk kavramının ortaya çıkmasında çok önemli bir faktör olduğu kabul edilmektedir. Banka sistemindeki bir hata ya da genel olarak mevcut sistemin kapasitesinin faaliyet yükünü karşılayamaması sonucu, bankalar operasyonel riskle karşılaşabilmektedir.

Sistemden kaynaklanan riskler beş nedenden kaynaklanmaktadır (Tekler, 2006: 31):

- Teknoloji ve yatırım riski,
- Sistem geliştirme ve uygulama ile ilgili aksaklıklar,
- Sistemin kapasite problemleri,
- Sistemin başarısızlıkları,
- Sistemin güvenlik problemleri

Diğer taraftan bankalar, bankanın sistemine yönelik; kapasite yönetimi, acil durum yönetimi ve değişim yönetimi konularında bir takım politikalar geliştirmelidir. Örneğin her bankanın bir acil yönetim merkezi kurulması gerekmektedir. Ayrıca bankanın

yazılım sistemlerinde yapılan değişikliklerin mevcut yapıyı bozup bozmadığı test edilmelidir. Kapasite yönetimi de işlemlerin hızlılığı ve sağlığı açısından bakımından çok önemlidir.

Bankalar yazılımlarına dışarıdan müdahaleyi engelleyebilmek için sürekli olarak yatırım yapmaktadır. Bununla birlikte elektronik bankacılık faaliyetlerinin kısa geçmişinde bu tarzda olaylarla karşılaşıldığı olmuştur. Banka sisteminde yaşanan bir hata veya boşluk; banka içinden ya da dışından sisteme müdahale olanağı vermektedir. 1995 yılında bir Rus “hacker”ın Citibank müşterilerinin hesaplarına ulaşarak 10 milyon Doları kendi hesaplarına aktardığının kamuoyunda duyulmasının ardından Citibank 20.000 müşterisini kaybetmiştir (Teker, 2006: 32).

Sonuçta bankaların, çalışanlarının suiistimali veya dışarıdan yapılması muhtemel saldırılara karşı bankanın sistemini korumaları gerekmektedir. Aksi takdirde banka maddi kaybın yanı sıra itibar riski ile de karşı karşıya kalacak ve itibar kaybına uğrayacaktır.

2.2.3.1.4 Dışsal Risk

Banka sistemine dışarıdan kaçak olarak girilmesi, banka dışında üçüncü kişilerle ilgili sahte belge veya kıymetli evrak düzenlenmesi, bilgi sızdırılması, risk oluşturan muhtemel konulara ilişkin hukuki düzenlemelerdeki değişiklik ve boşluklar, deprem, yangın, sel gibi felaketlerden kaynaklanan riskler, terörist faaliyetler, sosyal kargaşanın yol açacağı zararlar, para aklama, web sitelerinin dış müdahalelerle kötüye kullanılması, enerji iletiminde oluşan aksamalar operasyonel riske neden olan dışsal faktörlere örnek oluşturmaktadır (TCZB, 2005b: 42). Ayrıca mevzuatlarda yapılan değişiklikler, hükümetlerin vergi kanunları gibi yasal ve politik risk, tedarikçiden kaynaklanan risklerde operasyonel riske neden olan dışsal faktörler arasında yer almaktadır.

Günümüzde bazı bankalar, bankacılıkla direkt bağlantısı olmayan veya farklı nitelikte uzmanlık gerektiren bazı faaliyetlerin dışarıdan temin edilmesi yoluna gitmektedir. Örneğin ülkemizdeki bazı bankaların, teknoloji gerektiren bir takım faaliyetlerini ya da çağrı merkezi faaliyetlerini bir başka firma aracılığıyla yürüttükleri bilinmektedir. Bu durum banka için ölçek ekonomisi yaratarak, maliyetlere olumlu yansiyabilmektedir. Fakat müşteri bilgilerinin gizliliğinin son derece önem arz ettiği

bankacılık sektöründe, banka sisteminde yer alan bilgilerin banka dışından, taşeron hizmet veren üçüncü taraflarla paylaşılması, suiistimal ve dolandırıcılık riskini artırmaktadır. Ayrıca bu birimlerin istenilen kalitede hizmet verememesi de farklı bir risk faktörü olabilmektedir.

Bankalar, dışsal riskler içerisinde yer alan doğal afetlerin bankanın sistemine vereceği zarara karşı, genel olarak sigorta yaptırmak yoluna gitmektedir.

2.2.3.2 Operasyonel Riskin Asgariye İndirilmesi Uygulamaları

Operasyonel riskler karşılığında bankalar operasyonel riski sınırlama ve/veya transfer etmek için bir dizi önlemi devreye alabilir. Aslında bu önlemlerden bazıları sadece problem olduğunda değil sürekli devrede tutulması gereken iyileştirici veya önleyici unsurlardır. Ancak ortaya çıkan operasyonel risk olayları ve kayıplar bankada ilgilenilmesi gereken ve her zaman için tekrar edebilecek bir sorun olduğuna işaret eder. Doğal afetler gibi bazı risklerden kaçınmak banka yönetiminin elinde olmayabilir, ancak bu tür olaylar için önceden her türlü hazırlığı yapmak ve risk ortaya çıktığında olumsuz etkileri minimumda tutma banka yönetiminin sorumluluğundadır (Altıntaş, 2006: 477).

Sermaye düzeyinin belirlenmesinde son derece önemli bir rolü bulunan operasyonel risk alanındaki sorun, çok az sayıda bankanın operasyonel kayıpların rapor edilebileceği sistemlere sahip olmasıdır. Ayrıca operasyonel verilerin eksikliği de söz konusu olduğundan, bankalar için diğer sorunun yeterli verinin temin edilmesinde ortaya çıkacağı düşünülmektedir. Bankaların Basel II'ye uyum çerçevesinde oldukça maliyetli olan veri tabanına yatırım yapmaları gerekmektedir. Operasyonel risk yönetiminde kullanılan diğer önemli araç iç denetimdir. İç denetim özellikle potansiyel problemlerin tasvir edilmesi, yönetimin kendi kendini değerlendirmesinin bağımsız olarak onaylanması ve problemleri işleme yöntemleri ile gerçekleştirilmektedir (Kaya, 2007: 130).

Operasyonel riski azaltmak amacıyla kullanılan iç kontrol teknikleri içerisinde; personelin özenle seçimi, yetiştirilmesi ve izlenmesi görevlerin ayırımı, çıkar çatışmalarına neden olabilecek sorumlulukları personele devretmeme, açık bir yönetim raporlama hattı ve uygun faaliyet süreçleri sayılabilir. İç kontrolün zayıflığı veya mevcut iç denetim süreçleriyle uyum eksikliği, operasyonel riske neden olacak olayları

doğurmaktadır. Bu nedenle bankanın etkin bir risk kontrol sistemi oluştururken; kendi risk politikası, iç talimat ve direktifler yoluyla yeterli örgütsel düzenlemeyi yapması, uygun iletişim ve bilgi sistemlerini kurması, gözetim fonksiyonunu algılaması, sorumluluğu açıkça tanımlaması, ön ve arka ofisleri (frontback offices) birbirinden ayırması, riski hesaba katan teşvik ve limit sistemlerini geliştirmesi gerekir (Boyacıoğlu, 2002: 61).

2.2.3.3 Operasyonel Riskin Ölçümüne Yönelik Yaklaşımlar

Basel Komitesi tarafından operasyonel risklerin ölçümüne yönelik olarak, Temel Gösterge Yaklaşımı, Standart Yaklaşım ve İleri Ölçüm Yaklaşımları olmak üzere üç ayrı yaklaşım önerilmektedir (Yazıcı, 2008: 15). Çalışmanın bu kısmında bu yaklaşımları ele alacağız.

2.2.3.3.1 Temel Gösterge Yaklaşımı

Temel Gösterge Yaklaşımı'nı kullanan bankalar, operasyonel risk için, pozitif yıllık brüt gelirin sabit bir yüzdesinin (alfa işaretiyle gösterilir) son üç yıl içindeki ortalamasına eşit tutarda sermaye bulundurmalarıdır. Yıllık brüt gelirin eksi veya sıfır olduğu herhangi bir yılla ilgili rakamlar, bu ortalamanın hesaplanmasında hem pay hem de paydanın dışında tutulmalıdır (BIS, 2005: 191).

Temel Gösterge Yaklaşımı'nda, brüt gelirin belirli bir katsayı (α) ile çarpılması sonucu ayrılması gereken sermayenin hesaplanmasıdır (Chambers ve Çifter, 2007: 144).

$$K_{BIA} = [\sum (GI_{1, \dots, n} * \alpha)] / n \quad (1)$$

K_{BIA} : Gerekli Sermaye

GI : Yıllık Brüt Gelir (son üç yılda pozitif)

n : Brüt gelirin son üç yılda pozitif olduğu yıl sayısı

α : % 15

Bu yaklaşımda, bankanın bütün faaliyetleri için “brüt gelir” tek gösterge olarak belirlenmiş olup, temel göstergenin belirli bir oranı tutarında operasyonel riske yönelik sermaye yükümlülüğü hesaplanmaktadır. Bu oran $\alpha = \% 15$ düzeyindedir. Temel

Gösterge Yaklaşımı, bankalar arasında yaygın olarak kullanılan ve uygulaması oldukça kolay bir yaklaşım olmasına karşın risk yönetim sistemleri açısından bankalar arasında bir fark gözetmediğinden gelişmiş bankalar tarafından tercih edilmemektedir.

2.2.3.3.2 Standart Yaklaşım

Temel Gösterge Yaklaşımı'nın daha karmaşık bir şekli olan Standartlaştırılmış Yaklaşım, banka faaliyetlerini bir dizi standartlaştırılmış faaliyet birimlerine ve faaliyet kollarına ayırmakta, daha sonra bu alanlarda bankanın faaliyetinin büyüklüğü ve hacmini yansıtan genel bir gösterge kullanmaktadır. Bu göstergeyle, her bir faaliyet koluna ilişkin operasyonel risk miktarının yaklaşık olarak temsil edilmesi amaçlanmaktadır (Yılmaz, 2006: 47).

Bu yaklaşım, bankanın faaliyetlerini Kurumsal Finansman, Alım–Satım Faaliyetleri, Perakende Bankacılık, Ticari Bankacılık, Ödemeler Sistemi, Temsilcilik Hizmetleri, Varlık Yönetimi ve Aracılık Hizmetleri olmak üzere sekiz faaliyet koluna ayırmıştır.

Bu alanlarda bankanın faaliyetinin büyüklüğü ve hacmini yansıtan genel bir β katsayısı kullanılmaktadır. β katsayısı, sekiz faaliyet kolu için gerekli sermaye gereksinimi ile brüt gelir düzeyinin ilişkilendirildiği sabit bir oranı ifade etmektedir. Yukarıda sıralanan faaliyet kollarının brüt gelir tutarları, belirlenmiş β katsayıları ile çarpılmakta ve çıkan sonuçlar toplanarak operasyonel riske yönelik sermaye yükümlülüğü hesaplanmaktadır (TCZB, 2005b: 44).

Standartlaştırılmış Yaklaşım'ın Temel Gösterge Yaklaşımı'ndan farkı, dikkate alınan brüt gelirin sekiz gelir grubuna göre değerlendirilmesi ve tek katsayı yerine (α) her bir gelir grubu için farklı katsayı (β) kullanılmasıdır.

$$K_{TSA} = [\sum \text{YILLAR } 1-3 \max(\sum (GI_{1-8} * \beta_{1-8}, 0)] / 3 \quad (2)$$

K_{TSA} : Gerekli Sermaye

GI_{1-8} : Yıllık Brüt Gelir, β_{1-8} : Katsayı

Tablo 2.13: Operasyonel Risk Standart Yaklaşımında Faaliyet Kolları

Kurumsal Finansman	Alım Satım Faaliyetleri	Bireysel Bankacılık	Ticari Bankacılık
Ödemeler Sistemi	Temsilcilik Hizmetleri	Varlık Yönetimi	Aracılık Hizmetleri

Kaynak: (Babuşcu, 2005: 165)

İleri Ölçüm Yaklaşımı'nda, Temel Gösterge Yaklaşımı ve Standartlaştırılmış Yaklaşım'da bulunan brüt gelirin bir fonksiyonu yerine toplam 8 işkolunda 7 adet risk alanı için belirlenen 49 kategoride risk gözlenmekte ve sermaye gereksinimi beklenen zarar ve beklenmeyen zarar toplamı ile bulunmaktadır.

Yürütülen sayısal etki çalışmaları sonucunda elde edilen bulgular doğrultusunda, isteyen bankaların -ulusal denetim otoritesinin onayına bağlı olarak- "alternatif" standart yaklaşımı kullanmalarına olanak sağlanmıştır. Bu yaklaşımın temel farkı, perakende bankacılık ve ticari bankacılık iş kolları için risk göstergesi olarak brüt gelir yerine toplam kredi tutarının % 3,5 katsayısıyla çarpılarak kullanılmasıdır (Teker, 2004: 66).

2.2.3.3.3 İleri Ölçüm Yaklaşımları

Temel Gösterge Yaklaşımı, Standart Yaklaşım ve Alternatif Standart Yaklaşım, operasyonel risk ayrılması gereken sermaye miktarını brüt gelirin, önerilen katsayılar ile çarpılması sonucu elde edilmesini öngörmektedir. Ancak bu yaklaşımlar, bankalara sadece ayırmaları gereken sermaye miktarı konusunda fikir verirken, karşılaşmış oldukları operasyonel riskin niteliği ve risk noktaları hakkında bilgi sağlamaz. İlk üç yaklaşımın uygulanabilmesi için, banka mizanları kullanılarak bankanın brüt geliri hesaplanmakta ve her yaklaşımın öngördüğü katsayılar ile çarpılarak operasyonel risk için sermaye gereksinimi hesaplanabilmektedir.

İleri Ölçüm Yaklaşımı ise, riske en duyarlı yöntem olup, uygulanabilirliği sadece banka iç verilerinin mevcut olması ile kullanılması mümkün olan bir yaklaşımdır ve bankanın karşılaştığı operasyonel riskin niteliğini ve sınıflandırılmış miktarını ortaya koymaktadır (Teker, 2004: 47).

İleri Ölçüm Yaklaşımları'nda yasal sermaye gereksinimi, bankanın çeşitli kantitatif ve kalitatif kriterleri kullanarak kendi içsel operasyonel risk ölçüm sisteminin

ürettiği risk ölçümüne eşittir. Bu yaklaşımla bankalara, gerekli sermayenin hesaplanmasında kendi içsel zarar verilerini kullanabilme olanağı sunulmuştur.

İçsel zarar verileri bankaların kendi yapılarına ilişkin özelliklerini ve operasyonel risk profillerini yansıtan en objektif ve duyarlı risk göstergeleri olarak kabul edilmekte ve İleri Ölçüm Yaklaşımları'nda kullanılmak üzere tüm bankaların, gerçekleşmiş operasyonel risk olaylarına ilişkin zarar miktarı, zararın ortaya çıkma sıklığı, zararın kaynağı ve benzeri bilgileri güvenli bir yapı içerisinde toplaması gerekmektedir.

İleri Ölçüm Yaklaşımı için standart yaklaşımda belirtilen 8 faaliyet kolu için 7 tane risk alanı belirlenmiştir. Bu risk alanları banka içi suistimal, banka dışı suistimal, çalışanların uygulamaları, müşteri, ürün ve iş süreçleri, banka mallarına zarar, sistemin çökmesi ile işe ara verilmesi ve ulaşım şeklinde sıralanabilir (BCBS, 2001c: 21).

Basel Komitesi, İleri Ölçüm Yaklaşımları'nın beş yıllık içsel zarar verisine dayanması gerektiğini belirtmekle birlikte, yaklaşımların ilk kullanılmaya başlandığı dönemde üç yıllık geçmiş zarar verisini yeterli kabul etmektedir (Yazıcı, 2008: 19).

İleri Yaklaşımlar kapsamında, büyük boyutlu ve karmaşık yapıli bankalar için İçsel Ölçüm Yaklaşımı'na ek olarak Zarar Dağılımı ve Puan Kartı Yaklaşımları önerilmektedir (Avcıbaşı, 2008: 39). Çalışmanın bu kısmında bu yaklaşımlar hakkında kısa bir bilgi verilmektedir.

2.2.3.3.3.1 Zarar Dağılımı Yaklaşımı

Bu yaklaşımda, beklenen ve beklenmeyen zararlara ilişkin objektif tahminlere ulaşabilmek için bankanın operasyonel zararlarının sıklık (olabilirlik) ve etki (şiddet) tahminleri aracılığıyla ve standart hesaplama teknikleri kullanılarak modellenmesidir. Bu yaklaşım, temel veri olarak zararı esas almaktadır. Bunun nedeni zararın en objektif risk göstergesi olması ve her bir finansal kuruluşun kendine özgü risk profilini yansıtmasıdır (TCZB, 2005b: 45).

2.2.3.3.3.2 Puan Kartı Yaklaşımı

Bu yaklaşımda bankalar, öncelikle bankanın tamamını veya faaliyet kolu düzeyini esas alacak operasyonel risk sermayesinin başlangıç düzeyini tespit edip, bu miktarı puan kartına dayalı olarak zaman içinde değiştirirler. Puan kartı, çeşitli faaliyet kollarında risk profilini ve risk kontrol çevresinin önemini belirlemeye çalışır (Kaya,

2007: 129). Bu yaklaşımda, faaliyet kolu, birimi yöneticisi ve yöneticileri tarafından kontrol listesi yardımı ile ilgili faaliyet kollarındaki riskler değerlendirilmekte ve sermayeye çevrilmektedir.

Basel II Yaklaşımı'nda operasyonel riske ilişkin buraya kadar anlatılan yöntemleri sermaye gereksinimi ve karmaşıklık niteliklerine göre büyükten küçüğe sıralarsak,

Sermaye dağıtımı bakımından Temel Gösterge Yaklaşımı > Standart Yaklaşım > İleri Ölçüm Yaklaşımları > Zarar Dağılımı Yaklaşımı > Puan Kartı Yaklaşımı,

Karmaşıklık düzeyi bakımından ise, Puan Kartı Yaklaşımı > Zarar Dağılımı Yaklaşımı > İleri Ölçüm Yaklaşımı > Standart Yaklaşım > Temel Gösterge Yaklaşımı gibi bir sıralama ortaya çıkmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BASEL II YAKLAŞIMININ TÜRKİYE BANKACILIK SEKTÖRÜNE ETKİLERİ

Basel II Yaklaşımı, her ne kadar uluslararası sermaye çevreleri ve ekonomileri gelişmiş G-10 ülkeleri tarafından dayatılsa da birçok gelişmekte olan ülkede özellikle Türkiye'nin mali piyasaları ve bankacılık sektöründe önemli etkilerde bulunmuş ve büyük değişimler getirmiştir. Bu bölümde yaşanan bu değişimleri Basel II Yaklaşımı'na hazırlık çalışmaları, AB, Türkiye Bankacılık Sektörü'ne olumlu ya da olumsuz etkileri, ekonomik konjonktür ve reel sektör açısından ele alacağız. Ayrıca BDDK'nın Mayıs 2009 ve Eylül 2009 aylarına ait bankacılık sektörü Basel II İlerleme Raporları'nı değerlendireceğiz. Yine Türkiye'nin sektörde en büyük ve güçlü kamu bankalarından birinin 2007 ve 2008 yıllarına ait bilanço verilerini inceleyerek Basel II Yaklaşımı bakımından genel bir değerlendirmede bulunacağız.

3.1 TÜRKİYE BANKACILIK SEKTÖRÜNDE BASEL II YAKLAŞIMINA YÖNELİK HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

Türkiye Bankacılık Sistemi'nin Basel Yaklaşımı ile tanışıklığı çok yeni değildir. Türkiye'de bankacılık sektörünün Basel kriterlerine uyum süreci 2001 yılındaki ekonomik kriz sonrasında başlamıştır. Bankacılık odaklı yaşanan bu krizin ardından bankalar iç denetim ve risk yönetimi konularına ağırlık vermeye başlamışlardır. Bu nedenle bankalar ilk olarak Basel I standartlarına dayandırılan yönetmelikleri uygulamaya koymuşlardır. Basel I kuralları, yayımlanmasından kısa bir süre sonra pek çok ülkede kullanılmaya başlanmış fakat finansal sistemin işlevini daha sağlıklı yerine getirebilmesi açısından bu kuralların ayrıntılı bir şekilde yeniden gözden geçirilmesi gereği ortaya çıkmıştır. Bu amaçla Basel Komitesi üye ülkelerince çalışmalar yapılmış ve yapılan bu çalışmalar sonucunda Haziran 2004 yılında Basel II standartları ortaya çıkmıştır (Tanyıldız , 2007: 130).

Türkiye Bankacılık Sektörü şu an itibarıyla tam olarak Basel-II'ye hazır olmamakla birlikte Basel-II'nin uygulanabilmesi yolunda önemli mesafe kaydedilmiştir. Mevcut eksikliklerin giderilmesi ve olası sorunların aşılması yönündeki çalışmalar

devam etmektedir. BDDK bu konuda bankalar ve diğer ilgili taraflar ile yakın işbirliği içerisinde dir.

Basel-II'ye geçişe ilişkin yol haritası, bankaların da görüşü alınmak suretiyle 30.05.2005'de BDDK tarafından kamuoyuna açıklanmıştır (BDDK, 2005). Bu yol haritasına göre bankalar, 2007 yılında standart, 2009 yılında ise gelişmiş yöntemlerle Basel II uygulamasına geçecek şekilde hazırlıklarını hızlı bir şekilde sürdürmektedir. Bankacılık sektörünün tamamı Basel II'ye yönelik hazırlıkların tamamlanması yönünde yoğun bir tempoda çalışmalarına devam etmektedir (Tanyıldız, 2007: 130). Nitekim bankalar BDDK, "Bankaların CRD/Basel II'ye Geçişine İlişkin İlerleme Anketi" sonuçlarına göre bankacılık sektörünün % 98'i CRD/Basel II birimlerini oluşturduğu fakat teknik konularda bazı aksaklıkların olduğu saptanmıştır (BDDK, 2009a).

BDDK, Basel-II'yi uyulması gerekli şekli bir düzenleme ve bir hesaplama aracı olarak değil, bankaların risklerini daha iyi yönetmelerini sağlamaya yönelik bir stratejinin temel yapıtaşı olarak görmektedir (BDDK, 2005).

3.1.3. Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Türkiye Bankacılık Sektörü ve Basel-II Yaklaşımına Uyum Olanakları

Türkiye Bankacılık Sektörü'nün tarihsel gelişimi konusunda daha önce sunulan bilgiler ışığında değerlendirildiğinde, sektörün çok temel sorunlarla uğraş verdiği bir süreçte AB'nin çok daha yeni ve kapsamlı sorunları ele aldığı ve bunlara ilişkin –ileriye yönelik bir bakış açısıyla– çözümler üretme çabası içinde olduğu görülmektedir. Bu durum Türkiye Bankacılığı'ndaki sorunları çözmeye yönelik çabaların, bütünleşme amacını da içine alacak biçimde genişletilmesi ve hızlandırılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Söz konusu gereklilik, Basel-II Yaklaşımı'nın Türkiye'de uygulanabilirliğinin sağlanması açısından da oldukça önemlidir.

AB 2007 yılında Basel-II Yaklaşımı'nı uygulamaya koymayı tasarlamaktadır. Bu nedenle Türkiye Bankacılık Sektörü'nün Basel-II Yaklaşımı'nın gerektirdiği şartlara uygun hale getirilmesi, finansal bütünleşme bağlamında, AB'ye uyum çabalarının çok önemli bir aşamasıdır. Çalışmanın bu kısmında öncelikle AB ve Türkiye Bankacılık Sektörü'nde Basel-II Yaklaşımı'na uyum çabaları incelenmekte, her iki sektör bazı önemli göstergeler ışığında karşılaştırmalı olarak ele alınmakta, sonrasında ise Türkiye

Bankacılığında Basel-II Yaklaşımı'nın ne ölçüde uygulanabileceği ve bunun olası sonuçları sorgulanmaktadır.

3.1.3.1. AB Bankacılığında Basel-II Kriterlerine Uyum Çabaları

Bir düşünce olarak ortaya atıldığı ilk yıllardan başlayarak, Avrupa Birliği oluşum sürecinde finansal bütünleşme çabalarına özel bir önem verilmiştir. Finansal bütünleşmenin sağlanabilmesinin çok önemli bir parçası olan milli bankacılık sektörlerinin birbiriyle uyumlaştırılması konusunda yıllar boyunca çok önemli adımlar atılmıştır. Bu çerçevedeki geniş kapsamlı ilk düzenleme, Birlik üyesi ülkelerin bankacılık düzenlemelerinin uyumlaştırılmasını hedefleyen (ancak yeterince etkili olamayan) 1977 yılındaki “Birinci Bankacılık Direktifi”dir. Finansal bütünleşmenin sağlanmasına yönelik olarak yayınlanan Beyaz Belge (1985), Tek Avrupa Sözleşmesi (1986), İkinci Bankacılık Direktifi (1989), Sermaye Hareketlerinin Serbestleştirilmesine İlişkin Konsey Direktifi (1998) ve Finansal Hizmetler Eylem Planı (1999) söz konusu düzenlemelerin en önemli ve kapsamlı olanlarıdır (Erdönmez, 2004: 68).

Bankacılık sektörüne dönük olarak ayrıca kara para aktarımı, finansal tabloların konsolidasyonu, banka risklerinin denetimi, ödeme sistemleri, finansal tabloların yayınlanması, sınır ötesi finansal işlemler, finansal iştirakler ve sermaye yeterliliği gibi konularda çok sayıda düzenleme yapılmıştır.

Finansal bütünleşmenin önündeki engellerin kaldırılmasını amaçlayan 1999 yılındaki düzenlemeyle, yapılacak çalışmalar bir takvime bağlanmış ve bunların 2005 yılı sonunda tamamlanarak finansal piyasalardaki bütünleşmenin tam olarak sağlanması hedeflenmiştir. 2004 ve 2005 yıllarını kapsayan dönemde ise AB Bankacılık Sektörü, yeni uluslararası finansal raporlama standartlarına uyum sağlanması, Basel-II Yaklaşımı'nın uygulanmasıyla ilgili düzenlemenin tamamlanması ve 2005-2010 yıllarını kapsayan “Yeni Finansal Hizmetler Politikası” belgesinin (Yeşil Belge) yayınlanması konularına odaklanmıştır (European Central Bank, 2005: 7).

AB, Basel-II Yaklaşımı'nı tüm bankalar, kredi kurumları ve yatırım şirketlerini kapsayacak biçimde 2007 yılı başında uygulamaya koymayı öngörmüştür. Birlik

tarafından yayınlanan son sermaye yeterliliği direktifi¹⁷ CAD-3 (Third Capital Adequacy Directive) de 2007 yılından itibaren kademeli olarak uygulamaya konulmaktadır. (Yetim ve Gülhan, 2005) CAD-3, tüm kredi kurumları ve yatırım kurumlarını kapsamı dolayısıyla Basel-II'ye göre daha geniş kapsamlı bir düzenlemedir. CAD-3'ün Birlik içinde uygulanmasının zorunlu olması Basel-II'den farklılaştığı bir diğer noktadır. Basel-II Yaklaşımı ile CAD-3 arasında ortaya çıkabilecek uyumsuzluklarda ise söz konusu "AB Direktifi" esas alınacaktır (Yetim ve Gülhan, 2005: 61). Anılan düzenlemelerin AB Bankacılık Sektörü'nün uzun dönemli hedeflerinin gerçekleştirilmesinde ve bütünleşme sürecinin hızlandırılmasında etkili olması beklenmektedir.

3.1.3.2. Türkiye Bankacılığında Basel-II Kriterlerine Uyum Çabaları

2001 yılında çok büyük bir kriz atlatan ve önemli kayıplara uğrayan Türkiye Bankacılık Sektörü'ne yönelik olarak, krizin hemen ardından daha da yoğunlaştırılan çalışmalar doğrultusunda oldukça geniş kapsamlı düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Temel olarak sektörün krizlere karşı oldukça kırılgan olan yapısının sağlamaştırılmasını, bu yolla etkin bir biçimde ve güven içinde çalışmasını amaçlayan söz konusu düzenlemeler Basel-II Yaklaşımı'na uyum sürecinin de önemli aşamalarını oluşturmuştur.

08.02.2001 tarihinde yürürlüğe giren "Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetim Sistemleri Hakkında Yönetmelik" uyarınca bankalara, karşılaştıkları riskleri en iyi şekilde yönetebilmelerine olanak verecek ayrı bir risk yönetim birimi (bölümü) kurmaları ve bu yolla etkin bir risk yönetim sistemi oluşturmaları zorunluluğu getirilmiştir (www.bddk.org.tr , 2001). Bu doğrultuda harekete geçen ve gerek insan kaynağı gerekse teknoloji açısından önemli yatırımlar yapan bankalar, halen devam eden süreçte, söz konusu sistemlerin istenilen biçimde işlemesine ve geliştirilmesine yönelik olarak büyük gayret göstermektedirler. Geline aşamada pek çok banka içsel derecelendirme sistemlerini kurmuş ve veri seti oluşturma çalışmalarına başlamış

---

¹⁷ Avrupa Birliğinde ilk sermaye yeterliliği direktifi (CAD-I) 1996, ikinci sermaye yeterliliği direktifi(CAD-II) ise 1998 yılında yayınlanmıştır.

bulunmaktadır (Ancak işletmelerin yaygın, ölçücü ve tutarlı bir biçimde derecelendirilebilmesi daha uzun yıllara yayılacak çalışmaları gerektirmektedir).

Kuşkusuz bu çabalar Basel-II Yaklaşımı'na uyum açısından da büyük önem taşımaktadır. 2002 yılı Ocak ayında yürürlüğe giren ve piyasa riskinin de sermaye yeterliliği ölçümü kapsama alınmasını öngören yönetmelik ve sektörün bazı önemli risk kaynaklarına ilişkin birtakım sınırlamaları içeren diğer yönetmelikler, yine bu amaca yönelik olarak atılmış olan önemli adımlardır.

Sektörün Basel-II'ye kademeli bir biçimde uyumunun tasarlanması amacıyla TBB bünyesinde oluşturulan "Basel-II Yönlendirme Komitesi" tarafından 2003 yılı Eylül ayında yayınlanan "*Yeni Sermaye Yeterlilik Uzlaşısına Geçişe İlişkin Yol Haritası*" ile söz konusu uyum çabaları -gerektiğinde güncellemelere açık olmak üzere- bir takvime bağlanmıştır¹⁸. Basel-II Yaklaşımı'na uyuma giden sürece çok önemli bir ivme kazandıran "Yol Haritası"nın 20.05.2005 tarihli güncellenmiş yeni taslağına göre Türkiye Bankacılık Sektörü'nün hazırlıklarını 2007 yılı sonunda tamamlamış olması öngörülmüştür (BDDK Araştırma Dairesi, 2005). İçsel modellerin kullanımına da 2008 yılı sonunda geçilmesi planlanmıştır. Ancak planlandığı gibi içsel model kullanımına geçilememiştir. BDDK'nın Şubat 2010 Bankacılık Sektörü Basel-II İlerleme Raporu'nda Türkiye Bankacılık Sektörü'nün %87'sini oluşturan bankalar, yasal sermaye hesaplamalarında içsel model kullanımına ilişkin planları olduğunu belirtmektedir. Mevcut durumda yasal sermaye hesaplamalarında içsel model kullanımının daha yoğun olarak 2012 yılında başlatılmasına ilişkin planlama söz konusudur (BDDK, 2010). Basel II'ye geçiş için gerekli tüm hazırlıklar tamamlanacak olsa bile, yıllar boyunca gerçek çalışma alanlarının dışında faaliyet göstererek yüksek kârlar elde etmeye alışmış Türkiye Bankacılık Sektöründe Basel II Yaklaşımı'nın hedeflenen tarihlerde uygulamaya konulabilmesi, özellikle içsel modeller bakımından şüphelidir.

Basel II'ye geçiş tarih olarak planlanan gibi olmamıştır. Türkiye'de faaliyet gösteren bankaların, Basel II'nin uygulamasının bir program dahilinde başlatılması talebiyle paralel olarak bankaların kredi risklerinin hesaplanmasına ilişkin uygulama 2009 yılına ertelenmiştir. 24/07/2007 tarihinde BDDK tarafından yazılı açıklamada

---

¹⁸ Yine bu çerçevede ayrıca, "Yol Haritası"ndaki süreçlere ilişkin olarak Yönlendirme Komitesi çatısı altında çalışmak üzere çeşitli görev alanlarında alt çalışma grupları oluşturulmuştur.

"Bankaların sermaye yeterliliği ölçümünde esas alınacak kredi riskinin derecelendirmeye dayalı hesaplanmasına ilişkin uygulamanın 2009 yılı başına ertelenmesi ve derecelendirmenin sadece gösterge amaçlı yapılabileceği sonucuna ulaşıldı" beyanı yapılmıştır. Buna gerekçe olarak da AB'nin ilgili direktiflerinde Basel II dökümanında olduğu gibi, bankaların sermaye yeterliliklerini, kredi ve piyasa riskine ilaveten operasyonel risk unsurlarını da dahil ederek hesaplamalarının, kredi riskinin belirlenmesinde ise teminatın niteliğinin değil, derecelendirme sonuçlarının esas alınması ve üye ülkelerin mevzuatlarını 2006 sonunda tamamlayıp, 1 Ocak 2007'den itibaren uygulamaya geçmelerinin öngörüldüğü hatırlatılan açıklamada, ancak birçok AB üyesi ülkenin bu süreci tamamlayamadığı ifade edilmiştir. Halen Türkiye Bankacılık Sistemi'nde sermaye yeterliliğinin hesaplamasının "Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik" esasına göre yapıldığı hatırlatılan açıklamada, söz konusu Yönetmelikte uygulamanın Haziran 2007 tarihinde başlatılmasının öngörüldüğü vurgulanmıştır. Bu nedenle, BDDK tarafından açıklanan yol haritasında belirlenen tarihin yaklaşık altı ay öncesinde AB Direktifine kısmen uyumlu sermaye yeterliliğine geçildiği belirtilmiştir.

Kredi riskinin derecelendirmeye dayalı hesaplanmasının ise, reel sektör firmalarının uluslararası muhasebe ve finansal raporlama standartları ile uyumlu finansal tablolar hazırlamalarını gerektirdiği belirtilen açıklamada, daha sonra şöyle ise "Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu da, standartlarının yayımını tamamlamıştır. Ancak, standartların uygulanmasını zorunlu hale getirecek hükümleri içeren yeni Türk Ticaret Kanunu tasarısı yasalaşmamıştır. Nitekim, reel sektör kuruluşlarının temsilcileri tarafından da bu durum gerekçe gösterilerek, söz konusu derecelendirme uygulamalarının ertelenmesi yönünde taleplerde bulunmaktadır. Diğer taraftan, halen kredi riskinin hesaplanmasında % 0 risk ağırlığı uygulanmakta olan bankaların yabancı para cinsinden gerek devlet iç borçlanma senetlerinin ve gerekse Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası nezdindeki alacaklarının da ülke kredi notuna dayalı olarak riske edilmesi gündeme gelecektir. Söz konusu durum doğrudan bankaların bu çerçevedeki aktif kalemler için daha fazla sermaye tahsis etmeleri zorunluluğunu doğuracak ve nihayetinde, para ve maliye politikalarının uygulanmasını etkileyecektir. Banka üst düzey yöneticilerinin büyük çoğunluğundan da belirtilen gerçekçeler dile getirilmek suretiyle bu kapsamdaki uygulamanın ertelenmesi yönünde taleplerde bulunulmuştur."

BDDK açıklamasında, bu çerçevede, talepler de dikkate alınarak, bankaların sermaye yeterliliğinin ölçümünde esas alınacak kredi riskinin derecelendirmeye dayalı olarak hesaplanmasına ilişkin uygulamanın 2009 yılı başına ertelenmesi ve derecelendirme esaslı hesaplamanın sadece gösterge amaçlı yapılabileceği sonucuna ulaşıldığı ifade edilmiştir (www.pozitifsmmm.com, 2010). Nitekim BDDK'nın Şubat 2010 Bankacılık Sektörü Basel-II İlerleme Raporu'nda Türkiye'de faaliyet gösteren bankaların büyük bir kısmı kredi riskinin hesaplanmasında uygulamanın başlamasını takip eden üç yıl içerisinde İleri Yöntemlere geçmeyi planlamaktadır. Bu çalışmalar kapsamında Türkiye Bankaları veri biriktirmekte, yine büyük bir kısmı stres testleri uygulamakta ve bankaların tamamına yakını kredi riski analiz sonuçlarını karar alma süreçlerinde kullanmaktadır (BDDK, 2010).

2009 yılında operasyonel risk te, sermaye gereksinimi hesaplamasına dahil edilmiş ve taslak kredi riski yönetimi standartları hazırlanmıştır. Ancak, Basel II Yaklaşımının uygulanması yönünde ilerleme sağlanmamıştır (AB Türkiye İlerleme Raporu, 2009).

Türkiye'deki bankaların çoğunluğu 2010 yılı başı itibariyle operasyonel riske ilişkin olayları banka personeli tarafından şube içinde de kayıt altına alma uygulamasına başlamıştır. Herhangi bir kaza, terör, doğal afet vb. sonucu hasara uğraması nedeniyle oluşan giderler, operasyonel riske konu olan bir olayın noter, dava, harç ve avukatlık ücretleri muhasebeleştiği anda ayrıntılı olarak kayıt altına alınarak bankanın operasyonel risk kayıp veri tabanına aktarılacaktır (TCZB, 2009). Böylelikle bankaların sermaye ihtiyacı hesaplamasına operasyonel risk net ve açık olarak eklenecektir.

Görülmektedir ki Basel II Yaklaşımı'nın uygulanması konusunda yapısal olarak engeller bulunmaktadır. Basel II Yaklaşımı'nın tamamıyla Türkiye Bankacılık Sektörü'ne uygulanması da mümkün değildir. Çünkü her ülkenin ekonomik yapısı kendi içinde farklıdır. Basel II Yaklaşımı'na yönelik uyum çabalarının Türkiye'deki sosyo-ekonomik durum ve Türkiye Bankacılık Sektörü'nün kendi iç dinamikleri dikkate alınarak ele alınması daha sağlıklı ve yerinde olacaktır. Ülke dışından getirilen uluslararası her uygulamanın iyi olacağı diye genel bir kanı yoktur. Basel II Yaklaşımı da bu duruma örnek verilebilir.

3.1.3.3. AB ve Türkiye Bankacılık Sektörlerinin Karşılaştırılması

Temel bankacılık göstergeleri ekseninde değerlendirildiğinde, Avrupa Birliği Bankacılık Sektörü'nün Türkiye Bankacılık Sektörü'ne oranla daha gelişmiş ve ekonomik işleyişe katkı yapan bir niteliğe sahip olduğu görülmektedir. Bu durum, bazı açılardan Türkiye'nin ulusal gelirinin görece düşüklüğüyle de doğrudan ilgilidir. Bu nedenle, sektörler arasında yapılacak karşılaştırmalarda kullanılacak değerlerin milli gelir (GSMH) rakamlarıyla ya da toplam aktiflerin tutarıyla ilişkilendirilmesinde büyük fayda vardır.

2005 yılı sonu rakamlarına göre AB ülkeleri bankacılık sektörlerinin toplam aktif büyüklüğü toplam milli gelirlerinin üç katı kadardır. Türkiye'de ise bu oran 0.81 düzeyindedir. Sektörün ekonomiye katkısının en önemli göstergesi olan kredi kullandırma rakamlarında da Türkiye Bankacılığı AB ortalamasının gerisinde kalmıştır. Toplam Kredi/Toplam Aktif oranı AB'de 2005 yılı için % 51.74 iken Türkiye Bankacılık Sektörü'nde bu oran % 38.6 düzeyindedir. Menkul değer cüzdanının toplam aktifler içerisindeki payı ise AB ülkelerinde %17 dolayında iken Türkiye'de bu oran % 36 düzeyindedir. Söz konusu oranlar, kaynakların ekonomi açısından ne ölçüde verimli kullanıldığının da bir göstergesidir. Bu çerçevedeki önemli bir başka gösterge olan Toplam Kredi/Toplam Mevduat oranı da bu durumu desteklemektedir. Mevduatın krediye dönüşüm oranları ortalaması AB'nin eski üye ülkelerinde % 100'ü, yeni üye ülkelerde ise % 80'i aştığı göz önüne alındığında, % 50 düzeyindeki Türkiye ortalamasının oldukça düşük kaldığı görülmektedir (www.ecb.int, 2006 ve www.tbb.org.tr, 2010).

Söz konusu rakamlar Türkiye Bankacılık Sektörü'nün gerçek fonksiyonunu ne ölçüde yerine getirdiğinin de önemli bir göstergesidir. Kredilendirme, yıllar boyunca ikincil bir işlev olarak ele alındığından; devletin borçlanma ihtiyacının ve dolayısıyla reel faizlerin düşük düzeylere çekilmesi ve AB'ye tam üyeliğin sağlanması durumunda, bütünleşmenin doğuracağı yeni piyasa ortamında sektörün yabancı bankalarla rekabet etmekte oldukça zorlanacağı tahmin edilmektedir. Gelirlerin önemli bölümünün yıllar boyunca rekabet dışında kalan alanlardan elde edilmiş olması ve zaten düşük olan kredi hacminin önemli bir kısmının da grup şirketlerine aktarılmış olması nedeniyle, Türk Bankacılığı gerçek faaliyet alanları konusunda yeterli gelişmeyi sağlayamamıştır. Kredi fiyatlarının (Birlik üyesi ülkelere oranla) oldukça yüksek düzeylerde oluşmasına da

neden olan bu durum ayrıca, gerek ürün çeşitliliği gerekse de uzmanlaşma gibi sektörü rekabette öne çıkaracak niteliklerin daha da gelişmesini önlemiştir.

Tablo 3.14: Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye'de Uzun Vadeli Faiz Oranları

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
AB Ortalaması	4,66	5,04	5,03	4,91	4,14	4,12
Danimarka	4,91	5,64	5,08	5,06	4,31	4,31
Belçika	4,75	5,59	5,13	4,99	4,18	4,15
Almanya	4,49	5,26	4,8	4,78	4,07	4,04
Yunanistan	6,3	6,1	5,3	5,12	4,27	4,26
İspanya	4,73	5,53	5,12	4,96	4,12	4,1
Fransa	4,61	5,39	4,94	4,86	4,13	4,1
İrlanda	4,71	5,51	5,01	5,01	4,13	4,08
İtalya	4,73	5,58	5,19	5,03	4,25	4,26
Lüksemburg	4,70	5,5	4,86	5,97	5,22	5,1
Hollanda	4,63	5,4	4,96	4,89	4,12	4,1
Avusturya	4,68	5,56	5,07	4,97	4,15	4,15
Portekiz	4,78	5,6	5,16	5,01	4,18	4,14
Finlandiya	4,72	5,48	5,04	4,98	4,13	4,11
İsveç	4,98	5,37	5,11	5,3	4,64	4,42
İngiltere	5,01	5,33	5,01	4,91	4,58	4,93
Türkiye	109,5	37,7	99,6	63,5	44,1	24,7

Kaynak: (Rodoplu, 2005)

Öte taraftan tam üyelik süreci sektörde dikkate değer iyileşmelerin ortaya çıkmasında önemli bir etken olmuştur. Alınan önlemler ve ekonomide önceki dönemlere göre sağlanan istikrar sonucunda, açılan kredi tutarları geçmiş yıllara oranla önemli bir yükseliş eğilimine girmiştir. Söz konusu tutarların istenen düzeylere yükseltilebilmesi, ekonomik iyileşmelerin sürdürülmesi ve düzenleyici otoritenin bu yöndeki çabalarıyla yakından ilişkilidir. Tablo 2.8'de sunulan Türkiye'ye ilişkin faiz oranı verilerinde gözlenen düşüş eğilimi, Türk Bankacılığı'nda son yıllarda oluşan olumlu gelişmeler bağlamında ele alındığında; sektörün sağlıklı bir yapıya kavuşturulmasında makroekonomik politikaların önemini ve sorunların çözümünde eşgüdümlü çabaların gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Türkiye Bankacılık Sektörü'nde kârlılık rakamları AB bankalarına oranla oldukça yüksektir. AB Bankacılık Sektörü'nün 2005 yılı ortalama aktif kârlılığı % 0.63 düzeylerinde iken Türkiye'de bu oran % 1.40 olarak gerçekleşmiştir (www.tbb.org.tr, 2010). Yine 2005 yılı sonu itibariyle uzun vadeli faiz oranları Euro bölgesinde % 3.93, Türkiye'de ise % 16.3 düzeylerinde gerçekleşmiştir (www.ecb.int, 2010 ve www.hazine.gov.tr, 2010). Söz konusu rakamlar Türkiye Bankacılık Sektörü'nün daha yüksek kârlılıkla çalıştığını göstermektedir. Ancak daha önce de

belirtildiği gibi sektördeki kârların önemli bölümü Devlet İç Borçlanma Senetlerine yapılan yatırımlardan sağlanmaktadır. Ayrıca bu alandaki rekabet eksikliğinin de etkisiyle, krediler AB standartlarına oranla oldukça yüksek fiyatlarla ve işlem maliyetleriyle kullanılmakta, diğer bankacılık hizmetleri de yine yüksek ücret ve komisyonlarla gerçekleştirilmektedir. Dolayısıyla yüksek kârlılık rakamları, Türkiye Bankacılık Sektörü'nün aktiflerini Birlik ülkeleri bankalarına göre daha verimli kullanabilmesi yeteneğinden değil, gerçekte, ekonominin yapısal sorunlarının oluşturduğu çarpık piyasa şartlarından kaynaklanmaktadır. Uzun vadeli faiz oranları arasındaki temel farklılıkta enflasyon oranından kaynaklanmaktadır. Gerçi son yıllarda Türkiye İstatistik Kurumu'nun açıkladığı enflasyon oranı ne kadar tek haneli rakamlara kadar düşmüşse de AB standartlarına göre halen yüksektir. Temel ekonomik göstergelerin AB şartlarına uygun hale getirildiği ve bütünleşmenin resmen sağlandığı olası bir durumda, Türkiye Bankacılığı'nın süregelen yapısıyla AB üyesi ülke bankalarıyla rekabet etmesi ve kârlılığını bu düzeylerde sürdürmesi olanaksız görülmektedir.

Sektörde son yıllarda ortaya çıkan ve hizmet çeşitliliğinin, teknoloji kullanımının ve fiyat rekabetinin artması yönündeki gelişmeler ise son derece olumlu olarak değerlendirilmektedir. Ekonomik göstergelerdeki iyileşmelere ve artan rekabete bağlı olarak sektörde sağlanan iyileşmeler, uluslararası düzeyde rekabet edebilme gücüne ulaşma hedefi bağlamında, umut verici unsurlardır.

1980 ve 1990'lı yıllardaki birçok çalışmada önemli bir sorun olarak gösterilen yoğunlaşma olgusu, bütünleşen piyasalarda artan rekabet baskısının da etkisiyle artık bir sorun olarak değil (çok yüksek düzeylerde olmaması şartıyla) olumlu bir nitelik olarak değerlendirilmektedir. Finansal piyasalarda ortaya çıkan risklerin yapısı ve boyutları, banka birleşme ve devralmalarını özendirerek yoğunlaşma oranlarının artmasına ortam oluşturmaktadır. 2005 yılı itibarıyla AB ülkelerinde % 59.7 olan ilk beş bankanın sektörün aktif büyüklüğü içindeki payı, Türkiye'de de yaklaşık olarak aynı düzeyde gerçekleşmiştir (TCMB, 2006: 42). Türkiye Bankacılık Sektöründe konuyla ilgili sorun gibi görünen de söz konusu oran içerisindeki kamu bankalarının yüksek payıdır. Türkiye'de her ne kadar kamu bankalarının yıllar boyunca verimlilik ve etkinlikten uzak çalıştıkları bilinse de son yıllarda bu durum tersine dönmüştür. Son sekiz yılda olmak üzere kamu bankalarının kârlılık ve etkinlik oranları sektör ortalamasının oldukça

üstündedir. Tabii ki, bunda Kasım 2000 ve Şubat 2001 yılları sonrasında gerçekleştirilen bankacılık reformlarının büyük etkisi vardır. Buna göre kamu bankalarının özelleştirilmesine gerek kalmamıştır. Kamu bankalarını özelleştirmek, sektörün rekabet dengesini bozabilir ve Türkiye Bankacılık Sektörü'nün tamamıyla yabancı sermayeye teslim edilmesine yol açabilir. Bu da Türkiye'nin ekonomik bağımsızlığını tehlikeye düşürecektir. Diğer Kamu İktisadi Teşekkülleri'nin tekelleşmeye yol açan, devleti ve vatandaşı zarara uğratan başarısız özelleştirme uygulamaları da dikkate alındığında kamu bankalarının özelleştirilmemesi gerekir.

Bankacılık sektörleri arasında yapılan karşılaştırmalarda kullanılan en önemli göstergelerden biri de sermaye yeterlik oranlarıdır. Ancak TBB tarafından sektörün sermaye yeterliliğine ilişkin yayınlanan veriler, 2001 yılına kadar yalnızca kredi riski dikkate alınarak hesaplanmıştır. Oysa bu hesaplama yönteminin gerçek risk düzeylerini yansıtmadığı 1990'lı yılların ortalarından beri yaygın olarak kabul edilmektedir. Sadece kredi riskinin göz önüne alındığı hesaplamaların bankaların sermaye yeterliliklerinin belirlenmesinde son derece etkisiz olduğu, konuyla ilgili çok sayıda bilimsel çalışmada ve daha önemlisi Basel Komitesi tarafından yayınlanan raporlarda belirtilmiştir. Türkiye Bankacılık Sektörü'nü sermaye yeterliliği açısından dünyanın en önde bankaları arasında gösteren söz konusu hesaplamanın, sektörün karşılaştığı gerçek risk düzeyini yansıtmadığını, yakın geçmişte yaşanan kriz deneyimleri göstermiştir.

Öte yandan, 2002 yılından itibaren uygulamaya konulan ve piyasa riskini de dikkate alan verilere göre de sektörün sermaye yeterliliği oldukça yüksek düzeydedir. Örneğin Türkiye Bankacılık Sektörü'ndeki tüm bankalar için söz konusu oran, 2002-2008 döneminde sırasıyla % 24,2, % 30,9, % 28,8, % 24,2, % 22, % 19,1 ve % 18,1 olarak gerçekleşmiştir (www.tbb.org.tr, 2010). Küresel ekonomik kriz dolayısıyla Türkiye Bankacılık Sektörü'nün genel sermaye yeterlilik oranları giderek düşmüştür. Ancak piyasa duyarlılığının oldukça yüksek olduğu bir ortamda, piyasa riskinin ölçümünde halen standart yöntemin kullanılıyor olması ve bunun yanı sıra denetim ve gözetim fonksiyonunda yaşanan olumsuzluklar, söz konusu oranların sorgulanmasını gerektiren bir başka unsurdur. Anılan nedenlerle, sermaye yeterliliği verilerine ilişkin karşılaştırmaların sağlıklı sonuçlar üretmesi beklenmemelidir. Basel-II Yaklaşımı'na uyum sonrasında, sermaye yeterlilik düzeylerine ilişkin karşılaştırmaların çok daha güvenli sonuçlar vermesi olanaklı hale gelecektir. Diğer bir taraftan ise Türkiye

Bankacılık Sektörü ve AB ile karşılaştırıldığında banka şubesi başına düşen müşteri sayısı, personel başına düşen müşterileri sayısı ve müşterilerin gelir ve eğitim düzeyi v.b temel verisel ölçütler bakımından standartların oldukça altındadır. Basel-II Yaklaşımı kriterlerine ulaşmak için öncelikle bu şartlar iyileştirilmeli ve standartlar yakalanmalıdır.

3.2 BASEL II YAKLAŞIMININ TÜRKİYE BANKACILIK SEKTÖRÜ ÜZERİNE KATKILARI

Basel II'nin Türkiye Bankacılık Sektörü'nün gelişmesine ve ilerlemesine üç yapısal blok çerçevesinde önemli katkıları olmuştur. Bu katkılar üç ana başlık halinde ele alınmaktadır.

3.2.1. Birinci Yapısal Blok (Asgari Sermaye Yeterliliği) Kapsamındaki Katkıları

Birinci Yapısal Blok dahilinde, sermaye yeterlilik oranının belirlenmesinde, piyasa riski ile ilgili hesaplamalarda herhangi bir değişiklik önerilmezken, kredi riskinin hesaplanmasında yeni yöntemler geliştirilmiş ve rasyoya operasyonel riskler eklenmiştir. Aşağıda söz edilen unsurlar açısından Türkiye Bankacılık Sistemi'nin kat ettiği yol gösterilmeye çalışılmıştır.

Piyasa Riskleri

Basel II Yaklaşımı ile birlikte piyasa riskinin ölçülmesinde İçsel Modellerin kullanılması, elde edilen sonuçların gerçeğe daha yakın olmasını sağlayacaktır. Bu da Türk Bankacılık Sistemi'nde risk ölçümlerinin daha hassas yapılması sonucunu doğuracaktır. Aşağıda Tablo 3.15'de Türkiye'de faaliyet gösteren bankaların piyasa risklerinin ölçümünde İçsel Model kullanma oranları gösterilmiştir.

Tablo 3.15: Piyasa Risklerinin Ölçümünde İçsel Model Kullanımı ve Modellerin Dayandığı Yöntemler (%)

Piyasa Risklerinin Ölçümünde İçsel Model Kullanımı	Modellerin Dayandığı Yöntemler
Gerek Görülmemektedir 0,3	Tarihi Simülasyon 93,7
Planlanmaktadır 1,0	Varyans-Kovaryans 77,0
Oluşturulmaktadır 0,8	Monte Carlo Simülasyonu 69,4
Kullanılmaktadır 97,8	

Kaynak: (BDDK, 2009b)

Türkiye Bankacılık Sektörü'nün aktiflerinin % 97,8'ini oluşturan bankalar piyasa risklerinin ölçümünde İçsel Modelleri kullanmaktadır. Sadece sektörün % 0,8'i İçsel Modellerini oluşturmakta olduğunu, % 1'i planlama aşamasında olduğunu, % 0,3'ü ise söz konusu modellere gereksinim duymadığını belirtmiştir. Sektörde piyasa risklerinin ölçümünde İçsel Model kullanımı çok büyük bir çoğunlukla benimsenmiştir. Modellerin dayandığı en yaygın yöntemin % 93,7'lik oranla Tarihi Simülasyon Yöntemi olduğu görülmektedir. Bu yöntemi % 77'lik oranla Varyans-Kovaryans yöntemi (Parametrik Yaklaşım) ve % 69,4'lük oranla Monte Carlo Simülasyonu takip etmektedir.

Tablo 3.16: Piyasa Riski Analizi Sonuçlarının Karar Alma Süreçlerinde Kullanılması (%)

Kullanılmaktadır	86,9
Orta ve uzun dönem stratejinin belirlenmesi	67,8
Kaynakların birimler/iş kolları arasında dağıtımı	18,7
Ürün fiyatlaması	34,5
Yatırım /Plasman kararları	40,9
Limit tahsisi	77,6
Karşılık ayrılması	0,8
Performans ölçümü	18,3
Riske ayarlı getiri hesaplamaları	10,4
Bütçeleme	32,1
Diğer	1,1
Kullanılmamaktadır	13,1

Kaynak: (BDDK, 2009b)

Tablo 3.16'ya göre sektörün % 86,9'u piyasa riski analiz sonuçlarını karar alma süreçlerinde kullanmaktadır. Bankalar piyasa riski analizi sonuçlarını % 67,8 oranla orta ve uzun dönem stratejisinin belirlenmesinde, % 77,6 oranla limit tahsisinde, % 40,9 oranla ise yatırım/plasman kararlarında kullanmaktadır. Bunların dışında piyasa riski analizi sonuçları, performans ölçümü, ürün fiyatlaması, riske ayarlı getiri hesaplamaları, kaynakların iş kolları arasında dağıtımı ve bütçeleme alanlarında da kullanmaktadır.

Kredi Riski

Basel II Yaklaşımı ile birlikte kredi riski hesaplama yöntemlerinin değiştirilmesi sonucu bankalar teminatı ölçü alarak kredi vermek yerine, karşı tarafın kredi değerliliğini ve riskini ölçerek kredi verme durumuna gelecektir. Bu noktada risk

derecesi yüksek olan firmaların sermaye maliyetleri artarken, kredi derecesi yüksek olan firmaların sermaye maliyetleri düşecektir.

Türkiye’de kredi riskinin hesaplanmasında Basel-II uygulaması ertelenmekle beraber CRD ve Basel-II ile uyumlu düzenleme çalışmaları devam etmektedir (BDDK, 2009b).

Bankaların CRD/Basel II’ye uyum durumu anketler üzerinden incelendiğinde kredi riskinde bankaların % 99’unun Standart Yaklaşım’a % 50 ile % 100 arasında uyum sağladığı görülmektedir. İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım’da % 50’nin üzerinde uyum sağlayan bankalar geçen döneme göre artarak % 38’e yükselmiştir (BDDK, 2009b).

Tablo 3.17: Kredi Riski Azaltma Yöntemlerinin Kullanım Sıklığı

(%)	Kullanılmıyor	Kullanılması Planlanıyor	Kısmen Kullanılıyor	Yoğun Şekilde Kullanılıyor
Teminatlar	1,12	12,30	0,26	86,32
Garanti ve Kefaletler	1,11	12,30	3,47	83,12
Bilanço İçi Netleşme Söz.	58,91	25,60	13,98	1,50
Sigortalama	57,96	2,68	22,69	16,68
Finansal Korunma	51,88	18,85	28,47	0,80
Risk Transferi	34,68	57,50	7,82	0,00
Diğer	0,00	0,00	0,00	0,00

Kaynak: (BDDK, 2009b)

Tablo 3.17’ye göre kredi riski azaltma yöntemlerinde % 86,32 oranında teminatlar ile garanti ve kefaletler kullanılmakta, sigorta kullanımı ise % 16,68’de kalmaktadır. Finansal korumanın kullanılması sektörün % 18,85’i, bilanço içi net sözleşmelerin kullanılması sektörün % 25,60’sı ve risk transferlerinin kullanılması ise bankacılık sektörünün % 57,50’si tarafından planlanmaktadır. Finansal koruma % 51,88, bilanço içi net sözleşme % 58,91, sigortalama % 57,96 ve risk transferi ise % 34,68 oranında Türkiye Bankacılık Sektörü tarafından kullanılmamaktadır.

Operasyonel Risk

Bu kısımda operasyonel risk yönetimi ile ilgili olarak Basel-II’nin Türkiye Bankacılık Sektörü’ne yapmış olduğu katkılar açıklanmaya çalışılacaktır. BDDK’nın Eylül 2009’da yayınladığı “Bankaların CRD/Basel 2’ye Geçişine İlişkin İlerleme

Anketi” ne göre Türkiye Bankacılık Sektörü’nde operasyonel risk yönetimi konusunda yapılan çalışmalar ve bankaların uyum düzeyleri şu şekildedir:

Operasyonel riskte bankaların tamamı şu anda kullanılmakta olan temel gösterge yaklaşımına uyum sağlarken, standart yaklaşımda % 75 ile % 100 arasında uyum sağlayan bankaların oranı % 29’da kalmaktadır (BDDK, 2009b).

Bankacılık sektöründeki tüm bankalar Eylül 2009 itibarıyla operasyonel risk için sermaye ihtiyacının hesaplanmasında Temel Gösterge Yaklaşımı’nı kullanmaktadır. Tablo 3.18’de operasyonel risk hesaplamasında kullanılacak yöntemler gösterilmiştir.

Tablo 3.18: Operasyonel Risk Hesaplamasında Kullanılacak Yöntemler

Hedeflenen Yöntem	(%)
Temel Gösterge Yaklaşımı	0,59
Standart Yaklaşım	0,82
Alternatif Standart Yaklaşım	0,61
İleri Ölçüm Yaklaşımı	70,72
Standart Yaklaşım ve İleri Ölçüm Yaklaşımı	25,52
Cevap yok/hedef belirtilmemiş	1,57

Kaynak: (BDDK, 2009b)

* Bankalar soruya birden fazla cevap verdiği için toplam %100’u aşmaktadır.

Tablo 3.18’de görüldüğü gibi operasyonel risk yasal sermaye hesaplamasında; Temel Gösterge Yaklaşımı’nı gelecekte de kullanmayı hedefleyen bankalar, sektörün % 0,59 gibi küçük bir kısmını oluşturmaktadır. Nihai hedefte Temel Gösterge Yaklaşımı’nın büyük çoğunlukla terk edilmesi ve bankaların çoğunluğu tarafından İleri Ölçüm Yaklaşımı’nın kullanılması planlanmaktadır.

Tablo 3.19: Operasyonel Risk Hesaplamasında İleri Yöntemlere Geçiş (%)

Yıllar	Operasyonel Risk Hesaplamasında İleri Yöntemlere Geçiş
2010	10,07
2011	13,82
2012	23,27
2013	17,51
2013+	35, 34

Kaynak: (BDDK, 2009b)

Tablo 3.19’da sektörün genelinde operasyonel risk yasal sermaye hesaplaması için İleri Yöntemlere geçilmesine çoğunlukla 2012 yılından sonra başlanacağı

görülmektedir. Anket çalışması 2013 yılı sonuna kadar sektörün yaklaşık % 65'inin İleri Yöntemlere geçmeyi planladığını göstermektedir.

Tablo 3.20: Standart Yöntemde Bilgi ve Veri Sistemleri Alt Yapısının Yeterliliği

Standart Yöntemde Bilgi ve Veri Sistemleri Alt Yapısının Yeterliliği	
Tamamen Yeterlidir	%1,5
Büyük Ölçüde Yeterlidir	%60,2
Kısmen Yeterlidir	%38,2
Yeterli Değildir	%0,1

Kaynak: (BDDK, 2009b)

Tablo 3.20'de Standart Yöntem kullanılmasında sektörün % 60'ını oluşturan bankalar bilgi ve veri sistemleri alt yapılarını büyük ölçüde yeterli görürken, sadece % 1,5'lik kısmı tamamen yeterli olduğunu düşünmektedir. Altyapılarını kısmen yeterli gören % 38,2'lik kısmın büyük çoğunluğunda eksikliklerini gidermeye yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Bankaların sadece % 0,1'lik bir oranla sistem altyapısının yetersiz olduğu ortaya çıkmaktadır.

Bankalarda operasyonel risk analizi sonuçları karar alma süreçlerinde çoğunlukla kullanılmakta olup, bu sonuçların hangi alanlarda kullanıldığına bakıldığında banka orta ve uzun dönem stratejisinin belirlenmesi, limit tahsisi, bütçeleme ve kaynakların birimler/iş kolları arasında dağıtımını en basta gelmektedir. Sektörün % 35,5'ini oluşturan bankalar; operasyonel risk analizi sonuçlarını, yukarıda belirtilenler dışındaki diğer alanlarda da kullandığını belirtmektedir. Aşağıda Tablo 3.21'de operasyonel risk analizi sonuçlarının karar alma süreçlerinde kullanımı oranları gösterilmiştir.

Tablo 3.21: Operasyonel Risk Analizi Sonuçlarının Karar Alma Süreçlerinde Kullanımı (%)

Kullanılmaktadır	84,4
Banka orta ve uzun dönem stratejisinin belirlenmesi	46,6
Kaynakların birimler/iş kolları arasında dağılımı	15,9
Ürün fiyatlaması	0,0
Yatırım /Plasman kararları	2,3
Limit tahsisi	31,0
Karşılık ayrılması	11,9
Performans ölçümü	4,3
Riske ayarlı getiri hesaplamaları	9,8
Bütçeleme	27,6
Diğer	35,5
Kullanılmamaktadır	15,6

Kaynak: (BDDK, 2009b)

3.2.2 İkinci Yapısal Blok (Denetim Süreci) Kapsamındaki Katkıları

İkinci Yapısal Blok bankaların, ilgili otoriteler tarafından, içsel değerlendirme süreçlerinin yeterliliğinin denetlenmesini, düzeltici önlemlerin alınmasını, bankaların risk yönetim yeteneklerinin geliştirilmesinin teşvik edilmesini öngörmüştür (Ak, 2008: 53).

BDDK'nın Basel-II İlerleme Raporları ele alındığında İkinci Yapısal Blok'a uyumun Birinci Yapısal Blok'a kıyasla daha düşük düzeylerde kaldığı dikkat çekmektedir. Kredi riskinin Birinci Yapısal blok'ta kapsanmayan hükümlerine ilişkin uyum durumunun % 75 - % 100 aralığında olduğunu belirten bankalar sektörün sadece % 1'ini oluşturmaktadır. Yapısal faiz oranı riski ve likidite riskine ilişkin uyum düzeyi % 50 - % 100 aralığında olan bankaların Türkiye Bankacılık Sistemi'nin aktif büyüklüğü içindeki payı ise % 99 düzeyindedir (BDDK, 2009b).

Basel-II yaklaşımı ile ilgili olarak, bankacılık sektörü toplam aktif büyüklüğünün % 8,5'ini oluşturan bankalar ekonomik sermaye tahsisi uygulamasına gerek görmez iken, % 3,3'ü ekonomik sermaye tahsisini uygulamakta, kalan kısım ise konuya ilişkin çalışmalarına devam etmektedir. Bankaların İkinci Yapısal Blok kapsamında ele alınan yapısal faiz oranı, likidite riski ve yoğunlaşma risklerini çoğunlukla tanımlamış oldukları, diğer taraftan karşı taraf risklerine ilişkin strateji ve politikalarını yeni oluşturmaya başladıkları anlaşılmaktadır (BDDK, 2009b).

Türkiye Bankacılık Sistemi'nde gelinen noktaya baktığımızda, İkinci Yapısal Blok sonucu, bankalar, karşılaşılan risklerin tanımlanmasında, iç kontrol ve denetim sistemi tarafından piyasa koşullarında ve bankanın çeşitli pozisyonlarında meydana gelen değişikliklere göre periyodik olarak gözden geçirilmesine, ekonomik ve yasal gereksiniminin sorumlu üst yönetime periyodik olarak raporlanmasına ilişkin süreçleri belirlemişlerdir (Ak, 2008: 54).

Türkiye Bankacılık Sektörü'ndeki bankaların İkinci Yapısal Blok kapsamında ele alınan yapısal faiz oranı ve likidite risklerini çoğunlukla tanımlamış oldukları, diğer taraftan bir kısmının kredi yoğunlaşma riskini tanımladıkları ve kredilendirme kararlarında dikkate aldıkları, karşı taraf risklerine ilişkin strateji ve politikalarını ise henüz oluşturmaya başladıkları anlaşılmaktadır. Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu Eylül 2009 anketine katılan bankaların % 92,8'i yapısal faiz oranı riskini

tanımlamış, % 3,3'ü herhangi bir tanımlama yapmamış, % 3,9'u ise yapısal faiz oranı riski ile karşılaşmadığını ifade etmiştir. Diğer taraftan, sektörün % 94,2'si likidite riskini tanımlamakta ve analizlerde kullanmakta olup, % 51,8'inin kredi yoğunlaşmasını tanımladıkları ve kredilendirme aşamasında dikkate aldıkları ifade edilmiştir. Ayrıca, İkinci Yapısal Blok altında, piyasa riski, operasyonel risk, spesifik risk gibi diğer risk türlerinin de ele alındığını ifade eden bankalar bulunmaktadır (BDDK, 2009b). Birinci Yapısal Blok kapsamı içine dahil edilmeyen risklere ilişkin ek sermaye gereksiniminin belirlenmesi konusundaki çalışmalar sürmektedir.

3.2.3 Üçüncü Yapısal Blok (Piyasa Disiplini) Kapsamındaki Katkıları

Üçüncü Yapısal Blok'ta yer alan düzenlemeler, piyasaların risk ve krizlere tek başına uyarı verebilmesini sağlayacak açık bir ortam yaratılması yolunda atılması yapılması gerekenlerle ilgilidir.

Üçüncü Yapısal Blok olan piyasa disiplini ile Türkiye Bankacılık Sektörü'nün kamuoyuna açıklamaları gereken konular açık ve şeffaf olmakta ve açıklamaların içeriği, şekli ve sıklığı ortaya konmaktadır. Üçüncü Yapısal Blok düzenlemelerine ise bankaların % 93'unun %50 ile %100 arasında uyum sağladığı görülmektedir (BDDK, 2009b).

Tablo 3.22'de de göreceğimiz üzere Üçüncü Yapısal Blok kapsamında bankalar genellikle bankacılık sektörünün kamuya açıklama yükümlülükleri konusunda Basel-II Yaklaşımı kriterlerine büyük ölçüde uyumlu olduklarını ortaya çıkmaktadır.

Tablo 3.22: CRD/Basel II’de Öngörülen Kamuya Açıklama Yükümlülüklerine Uyum Düzeyi

(%)	Uyumsuz	Kısmen Uyumlu	Büyük Ölçüde Uyumlu	Tam Uyumlu
Uygulamanın Kapsamı	0,1	25,4	64,6	1,2
Sermaye Yapısı	0,0	14,2	59,7	17,4
Sermaye Yeterliliği	0,0	15,2	58,7	17,4
Kredi Riski				
Genel Bilgiler	0,1	16,1	59,8	15,2
Standart Yaklaşım İlişkin Portföyler	17,4	15,0	20,5	22,8
İDD Yaklaşımına Tabi Portföyler	29,9	36,2	0,3	0,0
Kredi Riski Azaltma	5,9	32,5	31,2	0,1
Menkul Kıymetleştirme	0,0	0,2	0,3	0,0
Piyasa Riski				
Standart Yaklaşım	16,2	13,8	13,5	63,9
İçsel Modeller Yaklaşımı	0,8	27,1	16,1	13,1
Operasyonel Risk	0,8	29,2	46,5	14,8
Hisse Senedi Yatırımları	5,4	9,6	49,5	14,9
Yapısal Faiz Oranı Riski	0,0	14,4	47,9	14,3

Kaynak: (BDDK, 2009b)

Bankaların Basel II Yaklaşımı kapsamında kamuya açıklama yükümlülüklerine uyum durumu Birinci Yapısal Blok ve İkinci Yapısal Blok kapsamında öngörülen riskler çerçevesinde değerlendirildiğinde; sektör aktiflerinin % 43,3’üne sahip olan bankaların kredi riskinde Standart Yaklaşım’a büyük ölçüde veya tam uyumlu oldukları, İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım’da ise bu oranın yaklaşık % 0,3 düzeyinde olduğu görülmektedir. Ayrıca, kredi riski azaltılmasında sektörün % 31,3’ünün Basel II Yaklaşımı’na büyük ölçüde veya tam uyumlu olduğu ancak, % 5,9’luk bir kısmının ise uyumsuz olduğu ortaya çıkmaktadır (BDDK, 2009b).

Piyasa riskinde toplam aktiflerin % 63,9’una sahip bankaların Standart Yaklaşım kapsamında kamuoyuna yapılacak açıklamalara ilişkin yükümlülüklerine tam uyumlu olduğu, sektörün % 13,1’lik kısmının ise İçsel Modeller Yaklaşımı konusunda tam uyumlu olduğu görülmektedir. Standart Yaklaşım’da büyük ölçüde veya tam uyumluluk % 77,4 düzeyindedir. Bu oran İçsel Modeller Yaklaşımı’nda % 29,2 düzeyindedir. Ayrıca, bankaların % 27,1’inin İçsel Modeller Yaklaşımı’na kamuya açıklama

yükümlülükleri açısından kısmen uyumlu olduğu, % 16,2'lik kısmının ise uyumsuz olduğu belirtilmektedir. Operasyonel risk bu kapsamda değerlendirildiğinde, sektörün % 29,2'sini oluşturan bankaların kısmen uyumlu oldukları, % 0,8'lik kısmının ise uyumlu olmadığı görülmektedir. Operasyonel risk konusunda büyük ölçüde veya tam uyumluluk oranı % 61,3 olarak belirtilmiştir.

Yapısal faiz oranı riski ve hisse senedi yatırımlarına ilişkin olarak sektörün sırasıyla % 62,2 ve % 64,4'ünü oluşturan bankalar kamuoyuna açıklama yükümlülüklerine büyük ölçüde veya tam uyumlu olduğunu belirtmektedir. Ayrıca, sektörde % 5,4'lük aktif payına sahip bankaların; söz konusu kamuyu aydınlatma yükümlülüklerine hisse senedi yatırımları bakımından uyumsuz oldukları görülmektedir.

Basel II Yaklaşımı'nın uygulama kapsamına ilişkin açıklama yükümlülüklerine ise sektörün % 64,6'sının büyük ölçüde uyumlu olduğu, % 25,4'lük bölümünün kısmen uyumlu olduğu ve sadece % 0,1'lik bölümünün uyumsuz olduğu görülmektedir. Sermaye yapısı ve sermaye yeterliliğine ilişkin olarak sektörün %80'e yakınının büyük ölçüde uyumlu veya tam uyumlu olduğu anlaşılmaktadır.

3.3 BASEL II YAKLAŞIMININ REEL SEKTÖR ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNE İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER

Basel II Yaklaşımı uygulamasının hem şirketler kesimi sistemi hem de KOBİ'ler açısından reel sektöre önemli etkileri söz konusudur. Araştırmanın bu kısmında bu etkileri değerlendirilecektir.

3.3.1 Basel II'nin Şirketler Kesimine Etkileri

Basel II'nin şirketler açısından etkileri değerlendirildiğinde, bankalar ister Standart Yöntemleri kullanarak kredi riski hesaplanmasında bağımsız derecelendirme şirketlerinin borçlular hakkında verdikleri notları ve bu notlara karşılık gelen faiz oranlarını kullansınlar, isterse İçsel Derecelendirme Yöntemlerini kullanarak kredi riskine ilişkin parametreleri kendileri belirlesinler, şirketlerin eskisine göre çok daha açık bir yapıya kavuşarak kayıt altına girmeleri bir gereklilik haline gelmektedir. Şirketler, bankalardan daha ucuz kaynak elde etmek olanaklarına kavuşmak için derecelendirme faaliyetlerine tabi olmak durumundadırlar. Derecelendirmeyi yapan

taraf ister banka isterse bağımsız derecelendirme kuruluşu olsun bu durum şirketlerin daha sağlıklı bir mali yapıya kavuşmalarını, mali yapılarını gösterir şeffaf bir finansal yapıya kavuşmalarını ve dolayısıyla kayıt altına alınmalarını gerektirmektedir (Kınık, 2006: 82)

Kayıt altına alınmadan sermaye piyasalarından faydalanma olanağı bulunmayan şirketler Basel II'nin uygulanmaya başlamasıyla bankalardan kaynak temininde de zorluklar yaşayabilecektir. Bu bakımdan Basel II Yaklaşımı'nın Türkiye Bankacılık Sektörü'nde tam olarak uygulanması zor görünmektedir. Ancak Basel II'nin Yaklaşımı'nın şirketlerin mali yapılarını zorunlu olarak kayıt altına alınması ile Türkiye Ekonomisi'nin en önemli problemlerinden birisi olan kayıt dışı ekonomi sorununun çözülmesine olumlu bir katkı sağlayacağı da düşünülebilir.

Kaynak temininde şeffaflık ve kayıt altına alınma konularında Basel II Yaklaşımı ile beraber eskisine göre daha eşit platformlarda yer almaya başlayacak olan sermaye piyasaları ve bankacılık sektörü arasındaki rekabetçi farklılıklar da böylelikle azalmış olmaktadır. Bu sayede bankacılık sektöründeki kaynaklardan faydalanabilmek amacıyla kayıt altına giren şirketler için sermaye piyasalarından kaynak bulma olanakları da uygun hale gelebilecektir. Yakın zamana kadar sermaye piyasalarından birçok şirketin uzak durmasının başlıca sebeplerinden olan kayıt dışı kalmaktan kaynaklanan rekabetçi avantajları bu düzenlemelerle bir biraz olsun azalmaktadır.

3.3.2 Basel II'nin KOBİ'lere Etkileri

Basel II Yaklaşımı bankalar açısından olduğu kadar KOBİ'ler açısından da çeşitli etkilere sahiptir.

KOBİ'ler gelişmiş veya gelişmekte olan tüm ekonomilerde ve ülkemizde önemli bir yere sahiptir. Uluslararası ekonomik ilişkilerde yaşanan gelişmeler, rekabet koşullarındaki hızlı değişme, teknoloji alanındaki yenilikler yanında ekonomik faaliyeti düzenleyen kurallardaki değişmeler KOBİ'lerin performansını etkilemektedir. Son dönemde uluslararası finans sisteminde yoğun olarak tartışılmakta olan Basel II düzenlemesi dolaylı olarak KOBİ'leri çok yakından ilgilendirmektedir (mrasen.blogcu.com).

Türkiye'deki işletmelerin % 99,5'i, istihdamın % 64'ü, katma değer % 36'sı KOBİ'lere aittir (Kınık,2006: 83).

Türkiye’de farklı KOBİ tanımlamaları bulunmaktadır. Hazine Müsteşarlığı’nın tanımına göre; imalat sanayinde faaliyette bulunan ve yasal defter kayıtlarında arsa ve bina hariç, makine ve teçhizat, tesis, taşıt araç ve gereçleri, demirbaşlar vb. toplamının net tutarı 400 milyar Türk Lirasını aşmayan;

- 1- 9 işçi çalıştıran işletmeler çok küçük ölçekli,
- 10- 49 işçi çalıştıran işletmeler küçük ölçekli,
- 50- 250 işçi çalıştıran işletmeler orta ölçekli işletmelerdir.

En fazla 400.000 TL tutarında sabit yatırım harcaması yapan işletmelerin tüm yatırımları KOBİ kapsamında değerlendirilir.

Dış Ticaret Müsteşarlığı tanımına göre ise KOBİ’ler; imalat sanayinde faaliyet gösteren, 1- 200 işçi çalıştıran, gerçek usulde defter tutan, arsa ve bina hariç sabit sermaye tutarı bilanço net değeri itibariyle 2 milyon ABD Doları karşılığı TL’yi aşmayan işletmelerdir (Uslu, 2005).

Türkiye’de şimdiye kadar yapılan KOBİ tanımlarından farklı olarak, Basel II’de sermaye yeterliliğini belirlemek için kullanılan standart yöntemde SME (Small and Medium Sized Entities-Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler) sınıfının sınırları firmaların yıllık toplam satış cirolarına göre belirlenmeye başlanacaktır. KOBİ; toplam cirosu 50 milyon Euro’yu geçmeyen firmalar olarak tanımlanmaktadır. KOBİ tanımına bağlı olarak “perakende-kurumsal” ayrımı çok önem kazanmakta olup, bir bankadaki toplam kredisi (Nakit + Gayrinakit) 1 milyon Euro’nun altında kalan KOBİ’ler “perakende portföy” içinde tanımlanmakta, ilgili bankadaki kredi miktarı 1 milyon Euro’nun üstünde olan KOBİ’ler ise “kurumsal portföy” içinde tanımlanmaktadır (Aras, 2004: 13).

Tablo 3.23: Basel II Standart Yaklaşım’da KOBİ’lerin Risk Ağırlıkları

Sınıflandırma	Yıllık Ciro	Kredi Tutarı	Risk Ağırlığı
Kurumsal KOBİ	> 50 Milyon €	> 1 Milyon €	Derecelendirme Notuna Göre Ağırlıklandırılır.
Perakende KOBİ*	< 50 Milyon €	< 1 Milyon €	Standart %75

*Birbiriyle aynı risk grubunda bulunan küçük işletmeler veya şahıslar tek bir işletme olarak kabul edilmektedir. Bu tür firmalara verilen kredilerin tutarı toplam perakende portföyünün %2’sini geçemez.

Kaynak: (Kınık, 2006: 85)

Bu kapsamda, Basel II Yaklaşımı içerisinde KOBİ kredilerinin durumuna ilişkin yapılan ampirik çalışmalarda, KOBİ'ler genel olarak standart yaklaşımda hem mevcut duruma göre hem de büyük ölçekli şirketlere göre daha avantajlı konumda bulunmaktadır. İçsel Derecelendirme Yaklaşımlarında ise büyük ölçekli şirketlere göre daha avantajlı konumda bulunmakla beraber, mevcut mevzuata kıyasla tabi olacakları sermaye yükümlülükleri derecelendirme notlarına bağlı olarak daha düşük veya daha yüksek olabilmektedir. Ayrıca Basel II bankalara farklı ölçüm yaklaşımlarının yer aldığı seçenekler sunmaktadır. Bu sebeple, Basel II ile birlikte farklı ölçüm yaklaşımlarını ve farklı derecelendirme sistemlerini kullanan bankalar olabilecektir. Bu farklılıklar KOBİ'ler açısından da farklı bankalarda farklı kredi olanaklarına sahip olabilmeleri sonucunu doğurabilecektir.

Standart Yaklaşım çerçevesinde, kredi notu bulunmayan işletmelere yönelik kredilerin % 100 risk katsayısı ile ağırlıklandırılması öngörülmektedir. Her ne kadar bir takım çabalar gösterilse de, Türkiye'de bağımsız derecelendirmenin henüz işlevsellik kazanmadığı bilinmektedir. Derecelendirme işlevinin kurumsal bir kimlik kazanmasının ve kullanımının yaygınlaşmasının, ancak orta ve uzun vadede gerçekleşebileceği gerçeği göz önüne alındığında, özellikle KOBİ'lerin bundan önemli ölçüde etkileneceği öngörülmektedir (Ayan, 2007: 83).

Tablo 3.24: Standart Yaklaşımda Kurumsal Portföyde Yer Alan KOBİ Kredilerine Uygulanacak Risk Ağırlıkları

Derecelendirme Notu	Risk Ağırlığı
AAA'dan AA-'ye Kadar	% 20
A+'dan A-'ye Kadar	% 50
BBB'den BB-'ye Kadar	% 100
BB-'den Düşük	% 150
Derecelendirme Notu Bulunmayan	% 100

Kaynak: (Yüksel, 2005)

Yukarıdaki Tablo 3.24'te standart yaklaşım çerçevesinde, kredi notu bulunmayan işletmelere yönelik kredilerin %100 risk katsayısı ile ağırlıklandırılması öngörülmektedir. Her ne kadar bir takım çabalar gösterilse de, Türkiye'de bağımsız derecelendirmenin henüz işlevsellik kazanmadığı bilinmektedir. Derecelendirme işlevinin kurumsal bir kimlik kazanmasının ve kullanımının yaygınlaşmasının, ancak orta ve uzun vadede gerçekleşebileceği gerçeği göz önüne alındığında, özellikle KOBİ'lerin bundan önemli ölçüde etkileneceği öngörülmektedir (Ayan, 2007: 83).

Basel II Yaklaşımı ile birlikte her hangi bir kesime kullanılan kredilerin toplam hacminde sadece Basel II uygulamasından kaynaklanan önemli bir değişiklik olmayacağı tahmin edilmektedir. Söz konusu toplam kredi hacminin genelde makro değişkenlere, portföylerin risk-getiri profillerine, bankacılık sektörünün rekabet yapısına ve fon kaynaklarına erişimine bağlı olarak değişeceği düşünülmektedir. KOBİ'lere kullanılacak toplam kredi hacmi bu açıdan değerlendirildiğinde, Türkiye Ekonomisi'ndeki ve Türkiye Bankacılık Sektörü'ndeki gelişmelerin KOBİ kredilerinin artması sonucunu doğuracağı tahmin edilmektedir. Bunun en temel nedenleri olarak faiz oranlarındaki azalmaya paralel olarak kamu borçlanma gereksinimindeki düşüşler ve kamu borçlanma araçlarının getirilerinin azalması, ekonomideki olumlu gelişmeler paralelinde KOBİ'lerin ortalama kredi kalitesinin artması ve bankacılık kesiminin yurt dışından sağladığı uygun koşullu fonlardır (Katar,2009: 54).

Basel II'nin KOBİ kredilerinin maliyetlerine en önemli etkilerinin kredi faiz oranlarındaki (risk primlerindeki) farklılaşmaların artması şeklinde olması gerekmektedir. Bu farklılaşmaların da temel olarak Bağımsız Kredi Değerlendirme Kuruluşları ve bankalarca verilen derecelendirme notlarıyla ilişkilendirilmesi beklenmektedir. Bu durum da Basel II Yaklaşımı ile beraber KOBİ kredilerinin maliyetlerinin iyileştirilmesi amacıyla KOBİ'lerin daha yüksek derecelendirme notu almasının sağlanmasına yönelik çabalarda yarar sağlayacaktır (Katar,2009: 55).

KOBİ'lerin daha yüksek derecelendirme notu alması için KOBİ'lerin bankalarca veya Bağımsız Kredi Değerlendirme Kurumları'nca kullanılan derecelendirme sistemleri hakkında bilgi sahibi olmaları ve bu sistemlerin gereklerini yerine getirme konusunda adım atmaları önem arz etmektedir. Bu kapsamda, değerlendirilebilecek önemli hususlar KOBİ'lerde kurumsal yönetim, hesap ve kayıt düzeni, şeffaflık, finansal planlama ve risk yönetimi olarak ortaya çıkmaktadır (Yüksel, 2005: 39). Bu şartların oluşması KOBİ'lerin ilk etapta kurumsal yönetim ilkelerinin benimsenmesi ve uygulanması, kayıt dışı faaliyetlerin bulunmaması, başta yüksek öz kaynak düzeyi olmak üzere güçlü bir mali yapıya sahip olması, KOBİ'lerin faaliyetleri dolayısıyla karşılaştıkları riskleri yönetebilme yeteneği, Bağımsız Kredi Derecelendirme Kuruluşları ve bankalarca talep edilen bilgileri sağlıklı ve zamanında sunabilmesi ile mümkündür (Katar, 2009: 55).

Firmaların şeffaflaşmaları ve gerek Bağımsız Kredi Derecelendirme Kuruluşları gerekse bankalar tarafından daha ciddi bir şekilde sınıflama sürecine tabi tutulmaları, kurumsallaşma yönünde önemli bir motivasyon olacaktır. Özellikle KOBİ'lerde profesyonel yönetici ve kurumsal yönetim kavramlarının ön plana çıkması gerekecektir. Risk kültürünün reel sektöre taşınabilmesi için gerekli olan bu hususlar, bankaların veya dışsal derecelendirme kuruluşlarının, reel sektör firmalarını değerlendirirken önem vereceği noktalar olacaktır (TCZB, 2005a: 25).

Basel-II'nin reel sektöre olası etkilerini şu şekilde özetlersek (<http://www.tbb.org.tr>, 2010);

- Derecelendirme gereksinimlerinin artması,
- Bankalarca talep edilen verilerin kapsamında artış,
- Yönetişim yapısındaki değişiklikler,
- Kabul edilen teminat türlerinin değişmesi,
- Borçlanma maliyetlerinin düzeyindeki ve oynaklığındaki değişiklikler,
- Kredilerde fiyat farklılaşmalarının artmasıdır.

Bu etkiler içerisinde KOBİ'ler açısından en önemli olanlar, toplam kredi hacmine ve kredi fiyatlarına ilişkin etkilerdir. Makroekonomik gelişmeler çerçevesinde faiz oranlarındaki düşüşler, ülkenin ve bankaların derecelendirme notlarındaki artışa bağlı olarak fonlama maliyetindeki azalmalar buna örnek olarak verilebilir.

Basel II'nin KOBİ'lere getireceği avantajları ise (<http://www.tbb.org.tr>, 2010);

- İyi derecelendirmeye sahip firmalara diğer firmalara göre düşük maliyetli finansman avantajı
- Firmaların sermaye yapılarını güçlendirme fırsatı
- Finansal kurumlarca standartlarına göre objektif değerlendirme
- Kayıt dışılık önlenerek, artan şeffaflıkla birlikte adil rekabet ortamının sağlanması
- Uluslararası kabul görmüş mali tabloların üretilmesi ve uluslararası rekabet olanağının oluşması
- Firmalarda risk kültürünün oluşması, risklerin tanınması ve yönetilebilir hale gelmesi ile sıralanabilir.

3.4 BASEL II YAKLAŞIMI VE FİNANSAL İSTİKRAR

Sermaye; hem sahipleri, bankalar ve mudiler açısından hem de finansal sistemin sağlıklı işleyişini kontrol etme durumunda olan devlet ve denetleme mercileri bakımından merkezi bir role sahiptir. Zayıf bankacılık sistemlerinin yol açtığı finansal krizlerin uluslararası yayılmasıyla doğan sorunlarda göz önüne alınacak olursa, hatta konunun milli sınırları aşan bir yönünün olduğunu söylenebilir (Kaplan ve Turhan, 1999: 1).

Finansal sistemlerin krizlere karşı direncini artırma gereksinimi gittikçe artan uluslararası bir sorun olarak dikkat çekmektedir. Bu çerçevede dünya çapında BCBS (Basel Committee on Banking Supervision), IMF, BIS, ve The World Bank gibi bir çok kuruluş dünyadaki mali istikrarı sağlayacak yollar aramaktadır. Bankacılık krizleri ile birlikte, uluslararası piyasalarda varolan gelişmeler, bu piyasalarda ortaya çıkan alternatif yatırım araçları, türev piyasalarda ortaya çıkan yenilikler, bilgi ve iletişim teknolojisindeki ilerlemeler, sermayenin bir ülkeden başka bir ülkeye gerek kısa gerekse de uzun vadeli olarak serbestçe dolaşımı sebebiyle bir ülkede ortaya çıkan finansal şokun, Asya Krizi'nde olduğu gibi öncelikle bölgesel sonrasında da küresel bir şoka dönüşmesi gibi faktörler uluslararası finansal sistemde denetim yapısının güçlendirilmesi gerektiğini ortaya çıkarmış ve risk yönetiminin önemini artırmıştır (Tuncer, 2006: 1).

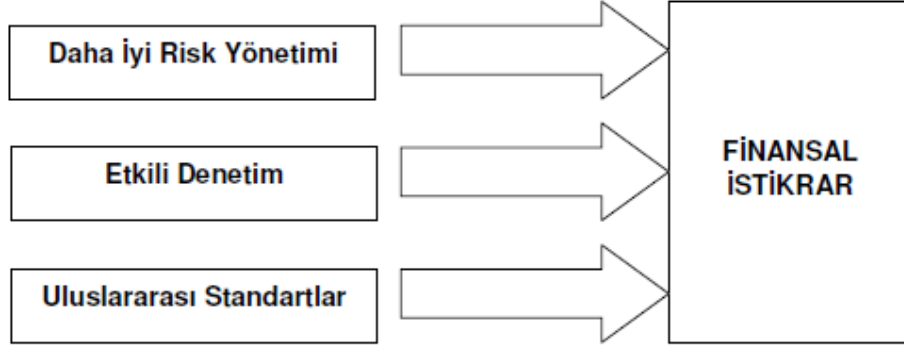
Finansal istikrarın üç temel yapıtaşı bulunmaktadır. Bu yapıtaşları (Erçel, 1998);

1. Kurumlar
2. Piyasalar
3. Denetleme mekanizmalarıdır.

Yukarıda sıralanan bu üç temel unsur, finansal istikrarın kurulmasında ve devamının sağlanmasında önemli rol oynar. O halde finansal istikrar, güçlü ve sağlam finansal kurumlar, istikrarlı finansal piyasalar ve etkin düzenleme ve denetleme mekanizması olarak tanımlanabilir.

Basel II ve finansal istikrar ilişkisi aşağıdaki Şekil 3.1 yardımıyla açıklanabilir:

Şekil 3.1: Basel II ve Finansal İstikrar İlişkisi

Kaynak: (Başçı, 2005)

Basel II ve Finansal İstikrar İlişkisi üç maddeyle de ifade edilebilir (Özkaragöz, 2006):

1. Daha iyi risk yönetimi için dürtüler

- Yeni Basel II sermaye çerçevesi dürtü ve risk yönetimi temellerine oturmaktadır.
- İyileştirilmiş ve formatlaştırılmış risk yönetimi daha iyi risk değerlendirmesi ve daha iyi sayısal ölçüm ve risk hakkında daha yüksek güvenilirlik getirecektir. Sorunlara erken reaksiyon yeni duruma daha yumuşak geçiş sağlayacaktır.

2. Şok emicileri yeterli ve riske duyarlı olmalıdır.

- Risk yönetiminin temel unsuru bankanın beklenen zararları emecek provizyon kuralları ve yeterli sermayeye sahip olmasıdır.
- Denetçiler bankacılık sektörünün iç ve dış zayıflıklarını ve daha geniş olarak makroekonomik istikrar ve kurumsal özelliklerin finansal istikrarla ilişkisini dikkate almak zorundadır.

3. Basel II finansal istikrarın kurulması ve korunmasında hem mikro hem de makro faktörleri esnek bir denetim yapısı içinde dikkate almaktadır.

Finansal istikrarın en önemli aktörü insan unsurunu ve geleceğe ilişkin bir zaman boyutunu içermesidir. Bu özellik insanların sözlerini yerine getireceği ve borçların zamanında geri ödeneceği varsayımı ile ilgilidir. Bu nedenle finansal sektör ileriye yönelik temel belirsizlikler içerir. Modern finansal sistem, finansal sektördeki belirsizliklerin ölçülebilir ve fiyatlanabilir bir riske dönüştürülmesi için risk yöntemleri sunar. Bu yöntemler bir finansal kurumun karşılaşılabileceği anapara riski, likidite riski, piyasa riski, operasyon riski gibi risklerin ölçülmesine, fiyatlandırılmasına ve yönetilmesine hatta denetlenmesine yardımcı olur. Basel II Yaklaşımı bu konuda bize yeni açılımlar sunmaktadır (Özince, 2005: 18).

Basel II Yaklaşımı'nın amaçları arasında en önemlilerinden birisi, bir bütün olarak bankaların güvenliğini, kredi itibarını geliştirmek ve böylece finansal sistemin istikrarını güçlendirmektir. Bankalara üretici ekonomik büyüme, güçlü ve istikrarlı bankacılık sisteminde rol oynaması için büyük önem verilmiştir. Bankalar, güçlü bir ekonomi için sürdürülebilir büyümeye katkı sağlamak gibi hizmetler verebilmek için bankalar daha iyi durumda olmalıdır(Carauna, 2005: 253).

Ayrıca yeni düzenleme uluslararası sisteme şu katkıları sağlamayı da amaçlamaktadır (Başar, 2007: 13):

- Finansal sistemin sağlamlığı ve güvenilirliğinin gelişmesine yardımcı olmayı sürdürmek,
- Rekabet eşitliğinin sürdürülmesine katkıda bulunmak,
- Risklerin belirlenmesinde çok yönlü yaklaşımları benimsemek,
- Uluslararası faaliyet gösteren bankalara odaklanılmakla beraber yeni düzenlemenin getirmiş olduğu kuralların değişik düzeylere sahip bankalara uygulanmasını uygun hale getirmek,
- Risk yönetimine daha fazla önem vermek ve bankaların risk değerlendirme kapasitelerinde devam eden gelişmeleri cesaretlendirmek.

Piyasa disiplininin sağlanmasıyla müşterilerin, yatırımcıların ve ilgili diğer tarafların finansal kararlarını belirlemede doğru ve anlamlı bilgiye ulaşmalarının sağlanması ve bu yolla piyasadaki risk ve belirsizliklerin en asgariye indirilmesi amaçlanmıştır. Bu çerçevede yatırımcıların yatırım kararlarını etkileyebilecek her türlü

bilginin piyasa iştirakçilerine zamanında, eksiksiz ve öngörölen standart ve nitelikleri haiz bir şekilde açıklanması hedeflenmektedir. Dolayısıyla piyasa disiplininin sağlanması, dolaylı da olsa finansal istikrarın sağlanmasına katkıda bulunmaktadır (Küçüközmen, 2006: 1).

Risklerin doğru bir biçimde ölçülmesinin ve buna ilişkin sermaye yeterliliğinin sağlanmasının asıl fonksiyonu, risk alma eğilimlerini yavaşlatarak bankacılık krizlerinin ortaya çıkmasını engellemek, meydana gelmiş herhangi bir krizden de yine bu sayede en az kayıpla çıkılmasını sağlamaktır. Bilindiğı gibi sermaye ihtiyacı tutarı, taşınan risklerle doğru orantılı olarak değışmektedir. Risklerin doğru olarak ölçülmesi halinde, taşınan riskler arttıkça sermaye ihtiyacı tutarı da artacağından, bu durum risk alma eğilimini azaltarak daha dengeli bir finansal piyasa ortamının sağlanmasına katkıda bulunacaktır (Ayan, 2007: 128).

Basel Komitesi'nce gelişmiş ekonomilerde banka batışları üzerine yapılan bir çalışmanın tespitleri ve sonuçları özellikle krizleri aşmak için katlanılan maliyet ve süreler ile mevzuat ve uygulamalarda yapılan değışiklikler Türkiye'deki bankacılık krizlerinin anlaşılmasında ve değışlendirilmesinde yararlı olmuştur. Güçlü ve etkin olan bir düzenleme ve denetleme hizmeti, finansal istikrarın devamı için vazgeçilmez öneme sahiptir. Düzenleme ve denetleme işlevi, bankaların güvenli ve sağlam bir biçimde ve aldıkları riskle orantılı sermaye yapısında çalışmalarını güvence altına almaktadır.

2000'li yılların başlarında Türkiye ile IMF arasında yapılan stand-by anlaşmasının uygulanmaya konmasıyla birlikte faizlerdeki düşüş hazinenin borç ödemelerini rahatlatmıştır. Ucuzlayan kredi faizleri ve bankaların bireysel kredi uygulamaları tüketimi kamçılamaı TCMB'nın enflasyonla mücadelelerini tetiklemiştir. Yıl sonuna doğru bankalar açık pozisyonlarını kapatmak ve likiditelerini arttırmak için mevduat toplamaya başlamışlardır. Bankaların bu davranışı faizlerin hızla sıçramasına neden olmuştur. Krizin başlaması ve derinleşmesi sonucu faizlerdeki hızlı yükseliş, aktiflerinde yüksek miktarda hazine bonusu bulunan ve bunları kısa vadeli repo ve fonlarla finanse eden bankaları sıkıntıya sokmuştur. Bu fonlara ortak olan yabancı bankaların paralarını alarak fondan çıkmasıyla başlamışlardır. 2000 krizi faiz oranı riski ve likidite riski içermektedir.

2000 Kasım Krizi'nde dövize saldırı yabancı yatırımcılarla sınırlı kalmıştır. 2001 Şubat Krizi'nde yerli yatırımcıların da, özellikle bankaların dövize hücum ettiği görülmüştür (Uygur, 2001: 23).

Demirbank'ın batması ve finansal sistemin çöküşü risk yönetim sistemlerinin etkin bir şekilde kurulmamış olmasından kaynaklanmıştır. Basel II Yaklaşımı ile bankalar risklerini etkin bir biçimde yöneterek risklerini asgariye düşürmeleri sağlayacak ve krizlerin önüne geçmede bir bakıma önlem işlevi görecektir. Nitekim Basel II uygulamaları ile 2008 ekonomik krizinden Türkiye Bankacılık Sistemi fazla etkilenmemiş hatta kâr oranlarını hızla arttırmaya ve büyümeye devam etmiştir. Bu bakımdan Basel II Yaklaşımı uygulamaları meyvelerini vermiş ve Türkiye Bankacılık Sektörü'ne faydalı olmuştur.

3.5 EKONOMİK KRİZ SÜRECİNDE BASEL II KRİTERLERİNDE ÖNGÖRÜLEN DEĞİŞİKLİKLER

Ünlü iktisatçı Joseph Stiglitz, Basel II düzenlemelerinin temel felsefesini oluşturan “özdenetim”in ve derecelendirme şirketlerinin kredi notlarına dayalı yapının kendi başına bir paradoks olduğunun yaşanan küresel krizde belirginleştiğini defalarca dile getirmiştir. Nouriel Roubini ise Basel II'nin vücuda getirilmesine katkıda bulunan önde gelen oyuncuların kurallar tam olarak uygulanamadan başarısızlığa uğradıklarını, şu anda da Basel II'yi ret aşamasında olduklarını ifade etmektedir. Roubini'ye göre, irrasyonel bolluğun ve düzenleme farklılıklarının (arbitrajının) olduğu bir dünyada Basel II'nin başarılı olma şansı bulunmamaktadır (Candan, 2008: 1).

2006 yılında nihai halini aldıktan sonra dünya çapında farklı uygulama tarihleri ile zaten tartışılmakta olan Basel II Süreci, krizin getirdiği koşullarda, sadece eleştirildiği zamanlarda anılmaktadır. Ülkelerin uyum için açıkladıkları yol haritaları askıya alınmış durumdadır. Denetim otoritelerinin ve bankaların gündemi Basel II'den çok geleneksel risk yönetimi konularıyla meşguldür.

Basel Komitesi ise uygulandığı takdirde Basel II Yaklaşımı düzenlemelerinin karşılaşılan riski saptama ve değerlendirme konusunda uygun bir araç olduğu yolundaki değerlendirmesini devam ettirmektedir. Bankacılık denetim ve gözetim kurallarının düzenlendiği Basel I Yaklaşımı ile karşılaştırıldığında, Basel II Yaklaşımı kurallarının, salt bankaların risk yönetimi süreçlerinin geliştirilmesine yönelik doğru teşvikleri

içermekle kalmayıp aynı zamanda kurumsal yönetim, kontrol ve uyum mekanizmalarına da katkıda bulunduğunu ileri sürmektedir.

Basel Komitesi, Basel II dışında çalışma yaptığı tüm konularda uluslararası standartları yaygınlaştırmada stratejik bir açılım getirmiştir. Komite, Basel II uygulamaları konusunda görevli çalışma grubunun (AIG–Accord Implementation Group) adını ve fonksiyonunu Basel Komitesi tarafından yayımlanmış tüm standartların uygulamaya geçirilmesi konusunda çalışmak üzere Standartlar Uygulama Grubu olarak değiştirmiştir. Bugüne değin salt Basel II konusundaki ilkelerin uygulamasını yaygınlaştırma görevi olan grubun görev ve etki alanı genişletilmiştir.

Basel Komitesi Basel II konusundaki faaliyetini de sürdürmektedir. Komite tarafından yayımlanan son müzakere dokümanı (*Proposed Enhancements to the Basel II Framework, BCBS, 17.1.2009*) banka denetim ve gözetimi açısından Basel II'nin hâlâ en yetkin metodoloji olduğunu, krize neden olan ters yöndeki birtakım teşvikleri kısıtlayıcı özellikler taşıdığını vurgulamaktadır. Mali piyasalarda yaşanan krizin belirginleştirdiği zayıf taraflarını gidermek üzere Basel Komitesi Basel II yapısını gözden geçirdiğini vurgulamıştır.

Basel Komitesinin önerisi, Basel II'yi oluşturan üç temel yapıyı da kapsamaktadır. Öne çıkan zenginleştirici hususlar şu şekildedir (Candan, 2008: 81):

- Basel II piyasa riski ilkelerinin revizyonu,
- Alım satım hesaplarındaki marjinal riske ait sermaye gereksiniminin hesaplanmasına yönelik ilkelerin oluşturulması,
- Yeniden menkul kıymetleştirmeye dönük standartların oluşturulması,
- Stres testleri, likidite riski yönetimi ve değerlendirme tekniklerine ilişkin ilkelerin İkinci Yapısal Blok'ta irdelenmesi,
- Menkul kıymetleştirmeye ait risklerin kamuoyuna açıklanmasına dönük ilkelerin Üçüncü Yapısal Blok'a eklenmesi.

Basel II Yaklaşımı'nda piyasa riski konusuna değindiğimizde çok sayıda bankanın RMD modellerinin yakalayamadığı riskler dolayısıyla büyük zararlarla karşılaştıkları bilinmektedir. Buradaki zararların önemli bölümünün temerrütten ötürü olmadığı,

likidite yetersizliđi veya ilgili aktiflerin piyasa deđerlerindeki ani dūřmeler nedeniyle ortaya çıktıđı da malumdur.

Basel Komitesi Basel II Piyasa Riski bۆlümüne ilişkin şu yenilikleri önermiştir (Candan, 2008: 81):

- Marjinal risk modellemesi: Opsiyonlar ve diğer doğrusal olmayan ürünler (örneğin, konut kredisi üzerinden oluşturulmuş menkul kıymetler) için riskin yakalanabilmesi bakımından marjinal riskin modellenmesi, bu modellerin denetim otoritesinin onayına sunulması hususu eklenmek istenmektedir. Menkul kıymetleştirme ve yeniden menkul kıymetleştirme işlemlerinden kaynaklanan zararların yol açtığı zararlar karşısında önerildiği anlaşılan bu yöntem, bankacılık kesiminden farklı geri bildirimler almıştır. Bu türden zararlara uğrayan bazı bankalar önceden onaylattıkları modellerinin bu kategorideki risk sıçramalarını yakalayabildiğinin zaten test edildiğini bildirmiş, bir kısım banka da öngörülebilir gelecekte bankaların bu işlemlere yer vermeyeceği düşünceyiyle mevcut yapının değiştirilmemesinin uygun olacağını açıklamıştır.

- Basel Komitesi, RMD modellerinin yakalayamadığı olay riskleri açısından standart yöntemle göre hesaplanmış spesifik riskin, modelin ürettiği risk rakamına eklenmesini önermektedir. Son iki yılda karşılaşılan zararlara ait risklerin salt derecelendirmeye dayalı yaklaşımlarla saptanabilmesinin olanaksız olduğu ortaya çıkmıştır. Ancak, özellikle yapılandırılmış bankacılık ürünleri açısından marjinal riskin, hesaplamada standart bir sermaye yükümlölüğüne tabi tutulması, risk ölçümü teknikleri bakımından geriye gidiş olacaktır. Bankacılık kesimi bunun yerine modellemelerde her bankaya esneklik tanınmasını talep etmektedir.

Bir başka konu ise Bankacılık hesaplarındaki yaklaşımın alım satım hesaplarına da uygulanmasıdır. Basel Komitesi'nin müzakere dokümanında, stresli piyasa koşullarının alım satım hesaplarına da uygulanması suretiyle ilave sermaye yükümlölüğü getirilmesi öngörülmüştür. Stres testlerinin likiditeye, yoğunlaşmalara ve menkul kıymetleştirme ve yeniden menkul kıymetleştirme işlemlerine yapılması önerilmektedir. Stresli pozisyonların genel RMD rakamları içerisinde yer alması konusunda, bankanın RMD modelinin devresel değişimler karşısındaki zayıflıklarını ve

tahmin sapmalarını dikkate alma amaçlı olduğu sonucuna varılmaktadır (Candan, 2008: 82).

Yeniden menkul kıymetleştirmeye dönük standartların oluşturulması konusu ise İçsel Derecelendirmeye Dayalı Risk Ölçümü Yaklaşımı'nda menkul kıymetleştirme işlemlerinin yanı sıra, yeniden menkul kıymetleştirme işlemlerine de risk ağırlığı tayin edilmesi önerilmesiyle gündeme gelmiştir. Bu ağırlıklar, menkul kıymetleştirme işlemlerine göre önemli oranda yüksek değerlerdedir. Aynı düşüncenin devamı olarak Standart Yöntem'de söz konusu olan yeniden menkul kıymetleştirme işlemlerine de yüksek risk ağırlıkları önerilmiştir.

Basel Komitesi, İkinci Yapısal Blok kısmında bankacılık denetim otoritelerinin işlevlerine ilişkin ilkelere yaptığı eklerde esasen farklı belgelerde daha önce yayımladığı risk yönetiminin temel prensiplerine yer vermiştir. Risk yönetiminin bankadaki fonksiyonu; yönetim kurulu, üst yönetim ve risk yönetimiyle görevli yönetim kurulu üyesinin sorumlulukları; icradan bağımsız bir işleyişin oluşturulması gereği; örgütsel risk kültürünün oluşturulması, bunun tüm çalışanlarca anlaşılmasının sağlanması; risk iştahının belirlenmesine yönelik ilkeler, risk limitleri vb. şeklinde sıralanabilir. Ancak, bu bağlamda yeni sayılabilecek bazı hususlar dikkat çekicidir (Candan, 2008: 82).
Örneğin;

- Sermaye gereğinin kısa vadeden çok uzun vade için de değerlendirilmesi gereği, fazla sermayenin piyasa koşullarının şiddetli ve uzun süreyle olumsuz seyir izlediği dönemleri de kavrayacağını hesap edilmesi;
- Yeni ürün ve uygulamaların yönetim kuruluna varan bir zincir tarafından taşıdıkları riskler itibariyle anlaşılmasını sağlayacak onay mekanizmalarının tesisi;
- İtibar riskinin tanımlanıp, ölçülmesine dönük politikaların belirlenmesi; konuları ayrıntılı olarak irdelenmiştir.

Üçüncü Yapısal Blok'la ilgili olarak da kamuya açıklanması önerilen başlıca konular şunlardır:

- Alım satım hesaplarındaki menkul kıymetleştirme riskleri;

- Bilanço dışı faaliyetlerde bankanın bahse konu faaliyet veya ürünlerle olan illiyet bağı;
- Bankaların menkul kıymetleştirme işlemlerine yönelik içsel değerlendirmelerine ilişkin bilgiler;
- Yeniden menkul kıymetleştirme riskleri;
- Menkul kıymetleştirme işlemlerindeki değerlendirme yöntemi;
- Menkul kıymetleştirme risklerine konu aktiflerin nasıl ve hangi değerlemelerle ayrımlandığına ilişkin bilgiler.

Kamuya açıklamaya yönelik ek hususlar diğer iki blokta öngörülen ekleme ve tadilatın tamamlayıcısı niteliğindedir.

Sonuç olarak 2008-2009 küresel mali krizi, yasal sermaye yeterliliğinin belirlenmesinde başvurulan risk bazlı yaklaşımlara kuşkuyla bakılmasına yol açmıştır. Basel I kurallarının yetersizliği saptamasıyla geliştirilen Basel II'nin adı kriz döneminde akla sadece eleştirilmek için getirilir olmuştur. Üzerinde tam anlamıyla uzlaşma sağlanması bir yana, olağanüstü dönemden önce de ciddi eleştiri ve tereddütlere konu olan Basel II yapısının mevcut durumdaki itibar kaybı, önemli değişiklikleri gerekli kılmaktadır (Candan, 2008: 83)

Yukarıda özetlenen yeni geliştirme ve iyileştirme önerileri dikkate alındığında, yeniliklerin Basel II'nin temel felsefesinde ve metodolojilerinde farklılık oluşturmadığı görülmektedir. Basel II değişiklik önerilerinde üçlü yapı korunmuş, her yapısal blokta esin kaynağı kriz olan değişiklikler getirilmiştir.

Basel Komitesi tarafından kamuoyu tartışmasına açılan değişikliklerin benimsenmesi halinde ulaşılabilecek yapı, Basel II'nin ötesinde ve fakat "Basel III" olarak adlandırılmayacak bir düzenlemeyi gündeme getirecektir. Basel II Yaklaşımının temel noktalarını muhafaza ettiğini, görünür aksamalara ilişkin geliştirmelerde bulunmakla yetindiğini saptadığımız önerilen yeni yapıyı, bu nedenlerle " Basel 2½ " olarak nitelenebilir (Candan, 2008: 83).

Mali piyasalardaki ağır güven kaybının yansıdığı bir boyut da bankacılık sisteminin denetimi ve gözetimi konusunda olmuştur. Uzlaşma sürecinde çok tartışılan ve dünya çapında benimsenmesi konusunda ciddi aksamlar yaşanan Basel II

düzenlemelerinin kriz döneminde genel güven zedelenmesi bağlamında uğradığı itibar kaybının yeniden kazanılması, yalnızca zamanın işlevi değildir. Olağan şartlarda dile getirilen eleştirilerin, şartlar olağanüstü hâl alınca doğrudan ret gerekçesi olduğu görülmektedir. Bu bakımdan, kriz sonrası dönemde zenginleştirilmiş haliyle Basel 2½ formatına dönüştürülmüş yaklaşımın hiçbir şey olmamışçasına benimsenmesi beklenmemelidir. Olağan şartlar geri geldiğinde bankacılık gözetim ve denetiminde ve banka sermaye yönetimi konularında kökten değişikliklere gidilmesi olasıdır.

3.6 BDDK’NIN KASIM 2008, MAYIS 2009 VE EYLÜL 2009 DÖNEMLERİNDE BANKACILIK SEKTÖRÜ BASEL II İLERLEME RAPORLARINA İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER

Basel II Yaklaşımı’nın Türkiye Bankacılık Sistemi üzerine olası etkilerini analiz etmek amacıyla BDDK tarafından periyodik olarak Basel II İlerleme Raporları hazırlanmaktadır. Basel II İlerleme Raporu çalışmaları bankalar ve özel finans kuruluşların katılımı ile anket yapılarak bu anketlerden elde edilen sonuçların sunulması şeklindedir.

Çalışmanın bu kısmında BDDK tarafından yapılan Kasım 2008, Mayıs 2009 ve Eylül 2009 bankacılık sektörü Basel II İlerleme Raporu sonuçlarını sırasıyla analiz ederek değerlendireceğiz.

3.6.1 Kasım 2008 Raporu ve Analizi

Kasım 2008 Basel II İlerleme Raporu BDDK tarafından Basel II uygulamalarının mali sektör üzerindeki etkilerini incelemek üzere, “Bankaların CRD/Basel II’ye Geçişine İlişkin İlerleme Anketi”ne bankalarca Haziran 2008 dönemi baz alınarak verilen cevaplar kullanılarak hazırlanmıştır (BDDK, 2008).

2007 yılında sorunlu mortgage kredileri nedeniyle başlayan dalgalanma ve ardından tüm finansal piyasalarda yaşanan gelişmeler, Basel II’nin uygulanmasının ve bankaların, üstlendikleri riskler ile orantılı olarak güçlü bir sermaye yapısına sahip olmasının önemini bir kez daha ortaya koymuştur. Bilindiği gibi Türkiye’de kredi riskinin hesaplanmasında Basel-II uygulaması ertelenmekle beraber CRD ve Basel-II ile uyumlu düzenleme çalışmaları hızlanmıştır.

Türkiye Bankacılık Sektörü'nün Basel II'ye uyum çalışmalarının izlenmesi amacıyla hazırlanan anket çalışmasına Haziran 2008 itibarıyla verilen yanıtlara göre; sektörün toplam aktif büyüklüğünün % 64'ünü oluşturan bankalar bireysel bazda, % 59'unu oluşturan bankalar ise konsolide bazda CRD/Basel II'ye ilişkin strateji ve politikalarını yönetim kurullarının onayına sunmuş veya söz konusu strateji ve politikaları yönetim kurullarına onaylatarak uygulamaya koymuştur. Bankacılık sektörünün % 97'si CRD/Basel II çalışmalarını yürütecek üst yönetim ve birimlerini oluşturmuş, % 79'u sorumlu personelini, % 82'si ise komitelerini belirlemiştir (BDDK, 2008).

Bankaların CRD/Basel II'ye uyum durumu anketler üzerinden incelendiğinde kredi riskinde bankaların % 99'unun Standart Yaklaşım'a % 50 ile % 100 arasında uyum sağladığı, % 67'sinin ise İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım'a % 50'den düşük bir düzeyde uyum sağladığı görülmektedir. Bankaların tamamı piyasa riskinde Standart Yöntem'e uyum sağlarken, İçsel Ölçüm Yöntemlerinde ve değerlemeye ilişkin konularda büyük ölçüde uyumlu (% 75 - % 100) olan bankaların oranı sırasıyla % 81 ve % 76'dır. Spesifik riske ilişkin konularda büyük ölçüde uyumlu olduğunu belirten bankaların oranı % 44 düzeyinde kalmaktadır (BDDK, 2008).

Operasyonel riske Standart Yaklaşım'da % 75 ile % 100 arasında uyum sağlayan bankaların oranı % 26'da kalmaktadır. İleri Ölçüm Yaklaşımlarında ise bankaların % 58'i, % 0 ile % 25 arasında uyum sağlamıştır (BDDK, 2008).

İkinci Yapısal Blok'a uyumun Birinci Yapısal Blok'a kıyasla daha düşük düzeyde olduğu dikkat çekmektedir: Kredi riskinin Birinci Yapısal Blok'ta kapsamayan hükümlerine ilişkin uyum durumunun % 75 - % 100 aralığında olduğunu belirten bankalar sektörün sadece %3'ünü oluşturmaktadır. Yapısal faiz oranı riski ve likidite riskine ilişkin uyum düzeyi % 50 - % 100 aralığında olan bankaların Türkiye Bankacılık Sistemi aktif büyüklüğü içindeki payı ise sırasıyla % 87 ve % 97 düzeyindedir. Üçüncü Yapısal Blok hükümlerine ise bankaların % 88'inin % 50 ile % 100 arasında uyum sağladığı görülmektedir (BDDK, 2008).

Basel II Yaklaşımı ile ilgili karşılaşılan sorunlara ve kısıtlara bakıldığında bankaların öncelikli engelinin veri eksikliği olduğu görülmektedir. Bu kısıntıyı, mevzuattaki belirsizlikler ve teknolojiye karşılaşılan sorunlar takip etmektedir. Bankaların büyük çoğunluğunun nitelikli personel, bütçe ve Basel II Yaklaşımı'nın

anlaşılması konularında önemli sorunlar yaşamadığı da verilen araştırma sonuçlarından ortaya çıkmaktadır.

2010 yılında da Basel II'nin tam olarak uygulanması ertelenmiştir. Kredi riskinin hesaplanmasında bankaların büyük bir kısmı uygulamanın başlamasını izleyen üç yıl içerisinde İleri Yöntemlere geçmeyi planlamakta, bu çalışmalar kapsamında veri biriktirmekte, yine büyük kısmı stres testleri uygulamakta ve bankaların tamamına yakını kredi analiz sonuçlarını karar alma süreçlerinde kullanmaktadır. Operasyonel risk hesaplamasında bankaların büyük çoğunluğu nihai olarak İleri Ölçüm Yaklaşımını hedeflemekte ve operasyonel risk analiz sonuçlarını karar alma süreçlerinde kullanmaktadır. Piyasa risklerinin ölçümünde bankaların tamamına yakını İçsel Modeller kullanmakta, stres testleri uygulamakta, analiz sonuçlarını karar alma süreçlerinde kullanmakta ve sektörün yaklaşık olarak yarısı yasal sermaye hesaplamalarında İçsel Model kullanımını planlamaktadır.

CRD/Basel II ile ilgili olarak, bankacılık sektörü toplam aktif büyüklüğünün % 8'ini oluşturan bankalar ekonomik sermaye tahsisi uygulamasına gerek görmez iken, % 4'ü ekonomik sermaye tahsisini uygulamakta, kalan kısım ise konuya ilişkin çalışmalarını sürdürmektedir (BDDK, 2008). Bankaların İkinci Yapısal Blok kapsamında ele alınan yapısal faiz oranı ve likidite risklerini çoğunlukla tanımlamış oldukları, diğer taraftan kredi yoğunlaşma veya karşı taraf risklerine ilişkin strateji ve politikalarını henüz yeni oluşturmaya başladıkları anlaşılmaktadır.

Üçüncü Yapısal Blok kapsamında ise Türkiye Bankacılık Sektörü'nün kamuya açıklama yükümlülüklerine büyük ölçüde uyumlu olduğu görülmektedir.

3.6.2 Mayıs 2009 Raporu ve Analizi

Mayıs 2009 Basel II İlerleme Raporu, BDDK tarafından Basel II uygulamalarının mali sektör üzerindeki etkilerini incelemek üzere, "Bankaların CRD/Basel II'ye Geçişine İlişkin İlerleme Anketi"ne bankalarca Aralık 2008 dönemi baz alınarak verilen cevaplar kullanılarak hazırlanmıştır (BDDK, 2009a).

Anketin sonuçlarına göre Türkiye'de, bankacılık sektörünün % 98'inin CRD/Basel II çalışmalarını yürütecek üst yönetim ve birimlerini oluşturduğu, % 78'inin sorumlu personelini, % 69'unun ise komitelerini belirlediği saptanmıştır. Türkiye'de bankacılık sektörü toplam aktif büyüklüğünün % 47'sini oluşturan bankalar bireysel bazda, %

43'ünü oluşturan bankalar ise konsolide bazda CRD/Basel II'ye ilişkin strateji ve politikalarını yönetim kurullarının onayına sunmuş veya söz konusu strateji ve politikaları yönetim kurullarına onaylatarak uygulamaya koymuştur. Bankacılık sektörünün % 98'i CRD/Basel II çalışmalarını yürütecek üst yönetim ve birimlerini oluştururken, % 78'i sorumlu personelini, % 69'u ise komitelerini belirlemiştir. Bankaların CRD/Basel II'ye uyum durumu yapılan Mayıs 2009 anketi üzerinden incelendiğinde kredi riskinde bankaların % 99'unun Standart Yaklaşım'a % 50 ile % 100 arasında uyum sağladığı, % 67'sinin ise İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım'a % 50'den düşük bir düzeyde uyum sağladığı görülmüştür. Bankaların tamamı piyasa riskinde Standart Yöntem'e uyum sağlarken, İçsel Ölçüm Yöntemlerinde ve değerlemeye ilişkin konularda büyük ölçüde uyumlu (% 75 - % 100) olan bankaların oranı sırasıyla % 82 ve % 81 olmuştur. Spesifik riske ise büyük ölçüde uyumlu olduğunu belirten bankaların oranı % 45 düzeyinde kalmıştır. Operasyonel riskte de Standart Yaklaşım'a % 75 ile % 100 arasında uyum sağlayan bankaların oranı ise % 25'de kaldığı belirlenmiştir. Yapısal faiz oranı riski ve likidite riskine ilişkin uyum düzeyi % 50 - % 100 aralığında olan bankaların Türkiye Bankacılık Sistemi aktif büyüklüğü içindeki payı ise sırasıyla % 98 ve % 99 düzeyindedir. Üçüncü Yapısal Blok hükümlerine ise bankaların % 92'sinin % 50 ile % 100 arasında uyum sağladığı görülmüştür (BDDK, 2009a).

CRD/Basel II ile ilgili karşılaşılan sorunlara ve kısıtlara bakıldığında bankaların öncelikli engelinin veri eksikliği olduğu gözlenmiştir. Yine eksikliği, mevzuattaki belirsizlikler ve teknolojiye karşılaşılan sorunlar takip etmektedir. Bankaların büyük çoğunluğunun nitelikli personel, bütçe ve CRD/Basel II'nin anlaşılması hususlarında önemli sorun yaşamadığı da verilen cevaplardan anlaşılmıştır. CRD/Basel II ile ilgili olarak, bankacılık sektörü toplam aktif büyüklüğünün % 8'ini oluşturan bankalar ekonomik sermaye tahsisi uygulamasına gerek görmez iken, % 4'ü ekonomik sermaye tahsisini uygulamakta, kalan kısım ise konuya ilişkin çalışmalarını sürdürmektedir (BDDK, 2009 a).

3.6.3 Eylül 2009 Raporu ve Analizi

Eylül 2009 Basel II İlerleme Raporu, BDDK tarafından Basel II uygulamalarının mali sektör üzerindeki etkilerini incelemek üzere, "Bankaların CRD/Basel II'ye

Geçişine İlişkin İlerleme Anketi”ne bankalarca Haziran 2009 dönemi baz alınarak verilen cevaplar kullanılarak hazırlanmıştır (BDDK, 2009b).

Basel Bankacılık Denetim Komitesi tarafından oluşturulmuş olan “Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Uyumlaştırılması” dökümanı 2006/48/EC ve 2006/49/EC sayılı Direktifler (CRD) ile Avrupa Birliği (AB) müktesebatına eklenmiş ve söz konusu Direktifler belirli bir geçiş süreci içinde AB üyesi ülkelerde uygulamaya konulmuştur. Hali hazırda, dünya genelinde birçok ülkede ise Basel-II’ye uyum çalışmaları devam etmektedir.

Türkiye’de kredi riskinin hesaplanmasında Basel-II uygulaması ertelenmekle beraber CRD ve Basel-II ile uyumlu düzenleme çalışmaları devam etmektedir. Ayrıca, bankaların CRD/Basel II’ye uyum konusunda yürüttükleri çalışmaların yakından takip edilmesi amacıyla bankalardan altışar aylık dönemlerde “Bankaların CRD/Basel 2’ye Geçişine İlişkin İlerleme Anketi” talep edilmekte ve ankete verilen yanıtlar değerlendirilerek kamuoyunun bilgilendirilmesi amaçlanmaktadır.

Söz konusu ankete Haziran 2009 itibarıyla verilen yanıtlara göre; sektörün toplam aktif büyüklüğünün % 39,8’ini oluşturan bankalar bireysel bazda, % 29,7’sini oluşturan bankalar ise konsolide bazda CRD/Basel II’ye geçişe ilişkin strateji ve politikalarını yönetim kurullarının onayına sunmuş veya söz konusu strateji ve politikaları yönetim kurullarına onaylatarak uygulamaya koymuştur. Bankacılık sektörünün % 99’u CRD/Basel II çalışmalarını yürütecek üst yönetim ve birimlerini oluşturmuş, % 82’si sorumlu personelini, % 70’i ise komitelerini belirlemiştir (BDDK, 2009 b).

Bankaların CRD/Basel II’ye uyum durumu anketler üzerinden incelendiğinde kredi riskinde bankaların % 99’unun Standart Yaklaşım’a % 50 ile % 100 arasında uyum sağladığı görülmektedir. İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım’da % 50’nin üzerinde uyum sağlayan bankalar geçen döneme göre artarak % 38’e yükselmiştir. Bankaların tamamı piyasa riskinde Standart Yöntem’e uyum sağlarken, İçsel Ölçüm Yöntemlerinde ve değerlemeye ilişkin konularda büyük ölçüde (% 75 - % 100) uyumlu olan bankaların oranı sırasıyla % 84 ve % 83’dir. Spesifik riske ilişkin konularda büyük ölçüde uyumlu olduğunu belirten bankaların oranı % 46 düzeyinde kalmaktadır. Operasyonel riskte bankaların tamamı şu anda kullanılmakta olan Temel Gösterge Yaklaşımı’na uyum sağlarken, Standart Yaklaşım’da % 75 ile % 100 arasında uyum sağlayan bankaların oranı % 29’da kalmaktadır (BDDK, 2009b).

İkinci Yapısal Blok'a uyumun Birinci Yapısal Blok'a kıyasla daha düşük düzeyde kaldığı dikkat çekmektedir. Kredi riskinin Birinci Yapısal Blok'ta kapsanmayan hükümlerine ilişkin uyum durumunun % 75 - % 100 arasında olduğunu belirten bankalar sektörün sadece % 1'ini oluşturmaktadır. Yapısal faiz oranı riski ve likidite riskine ilişkin uyum düzeyi % 50 - % 100 arasında olan bankaların Türkiye Bankacılık Sistemi aktif büyüklüğü içindeki payı ise % 99 düzeyindedir. Üçüncü Yapısal Blok hükümlerine ise bankaların % 93'unun % 50 ile % 100 arasında uyum sağladığı görülmektedir (BDDK, 2009b).

CRD/Basel II ile ilgili karşılaşılan sorunlara ve kısıtlara bakıldığında bankaların öncelikli engelinin veri eksikliği olduğu görülmektedir. Bunu, mevzuattaki belirsizlikler ve teknolojiye karşılaşılan sorunlar takip etmektedir.

CRD/Basel II uygulamasına ilişkin olarak son altı aydaki gelişmelerin nasıl değerlendirildiğine bakıldığında, en olumlu olarak değerlendirilen gelişme Basel Komitesi'ne üye olunması, en olumsuz olarak değerlendirilen gelişme ise küresel kriz olmuştur.

Kredi riskinin hesaplanmasında bankaların büyük bir kısmı uygulamanın başlamasını izleyen üç yıl içerisinde İleri Yöntemlere geçmeyi planlamakta, bu çalışmalar kapsamında veri biriktirmekte, yine büyük kısmı stres testleri uygulamakta ve bankaların tamamına yakını kredi riski analiz sonuçlarını karar alma süreçlerinde kullanmaktadır.

Operasyonel risk hesaplamasında bankaların büyük çoğunluğu nihai olarak İleri Ölçüm Yaklaşımı'nı hedeflemekte ve operasyonel risk analiz sonuçlarını karar alma süreçlerinde kullanmaktadır.

Piyasa risklerinin ölçümünde bankaların tamamına yakını İçsel Modeller kullanmakta, stres testleri uygulamakta, analiz sonuçlarını karar alma süreçlerinde kullanmakta ve sektörün yaklaşık olarak % 93'ü yasal sermaye hesaplamalarında İçsel Model kullanımını planlamaktadır (BDDK, 2009b).

CRD/Basel II ile ilgili olarak, bankacılık sektörü toplam aktif büyüklüğünün % 8,5'ini oluşturan bankalar ekonomik sermaye tahsisi uygulamasına gerek görmez iken, % 3,3'ü ekonomik sermaye tahsisini uygulamakta, kalan kısım ise konuya ilişkin çalışmalarını sürdürmektedir (BDDK, 2009b). Bankaların İkinci Yapısal Blok kapsamında ele alınan yapısal faiz oranı, likidite riski ve yoğunlaşma risklerini

çoğunlukla tanımlamış oldukları, diğer taraftan karşı taraf risklerine ilişkin strateji ve politikalarını yeni oluşturmaya başladıkları anlaşılmaktadır.

Üçüncü Yapısal Blok kapsamında ise bankacılık sektörünün kamuya açıklama yükümlülüklerine büyük ölçüde uyumlu olduğu görülmektedir.

Bu çalışmada analiz edilen Kasım 2008, Mayıs 2009 ve Eylül 2009 Basel II İlerleme Raporu anketleri sonuçlarından genel olarak anlaşıldığı üzere, Basel II Yaklaşımı, Türkiye Bankacılık Sektörü'nce ne olduğu yeterince kavranmış ve tam uygulamaya geçiş için gerekli altyapı büyük ölçüde oluşturulmuştur. Ancak tam uygulamaya geçişte yine de bazı yapısal ve spesifik sorunlar vardır. Bu nedenle süreç sürekli ertelenmektedir. Geçen zaman içinde Basel II Yaklaşımı'nda sektörde tam olarak uygulamaya geçilmesi hedeflenmektedir.

3.7 ÖRNEK OLARAK X BANKASININ 2008 BİLANÇOSU ÜZERİNDE İNCELEME

Basel II Yaklaşımı'nın banka sermaye yeterlilik oranı üzerindeki etkisini anlayabilmek amacıyla Türkiye Bankacılık Sektörü'nün büyük ve köklü bir bankasının konsolide aktifleri, gayri-nakit riskleri ve sermaye tabanı üzerinden mevcut ve muhtemel durumunu 2008 yılı konsolide bilançosu itibarıyla göstereceğiz. Ayrıca bankanın 2007 ana sermaye, katkı sermaye, toplam öz kaynak ve konsolide sermaye yeterliliği standart oranlarını 2008 yılı rakamları ile karşılaştırarak bir değerlendirmede bulunacağız. Bu kısımda etik açıdan ve reklam olmaması bakımından bankanın ismi verilmemiştir. Bankanın adı X Bankası olarak sembolize edilmiştir.

Tablo 3.25: X Bankası 2008 Yılı Aktifler Toplamı

(Tutarlar aksi belirtilmedikçe Bin Türk Lirası olarak ifade edilmiştir.)

	AKTİF KALEMLER	TÜRK LİRASI	YABANCI PARA	TOPLAM
1.	NAKİT DEĞERLER VE MERKEZ BANKASI	7.792.291	1.583.306	9.375.597
2.	GERÇEĞE UYGUN DEĞER FARKI KÂR/ZARARA YANSITILAN FV (Net)	640.943	22.636	663.579
2.1	Alım Satım Amaçlı Finansal Varlıklar	639.939	21.530	661.469
2.1.1	Devlet Borçlanma Senetleri	639.938	21.530	661.468
2.1.2	Sermayede Payı Temsil Eden Menkul Değerler	-	-	-
2.1.3	Diğer Menkul Değerler	1	-	1
2.2	Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kâr/Zarara Yansıtılan Olarak Sınıflandırılan FV	-	-	-
2.2.1	Devlet Borçlanma Senetleri	-	-	-
2.2.2	Sermayede Payı Temsil Eden Menkul Değerler	-	-	-
2.2.3	Diğer Menkul Değerler	-	-	-
2.3	Alım Satım Amaçlı Türev Finansal Varlıklar	1.004	1.106	2.110
3.	BANKALAR	9.237	3.701.113	3.710.350
4.	PARA PİYASALARINDAN ALACAKLAR	-	-	-
4.1	Bankalararası Para Piyasasından Alacaklar	-	-	-
4.2	İMKB Takasbank Piyasasından Alacaklar	-	-	-
4.3	Ters Repo İşlemlerinden Alacaklar	-	-	-
5.	SATILMAYA HAZIR FİNANSAL VARLIKLAR (Net)	3.970.104	5.100.940	9.071.044
5.1	Sermayede Payı Temsil Eden Menkul Değerler	21.391	6	21.397
5.2	Devlet Borçlanma Senetleri	3.637.410	3.582.741	7.220.151
5.3	Diğer Menkul Değerler	311.303	1.518.193	1.829.496
6.	KREDİLER	29.589.641	1.246.553	30.836.194
6.1	Krediler	29.475.597	1.246.553	30.722.150

Tablo 3.25:devamı

6.1.1	Bankanın Dâhil Olduğu Risk Grubuna Kullandırılan Krediler	18.715	41.511	60.226
6.1.2	Diğer	29.456.882	1.205.042	30.661.924
6.2	Takipteki Krediler	595.747	8.533	604.280
6.3	Özel Karşılıklar (-)	481.703	8.533	490.236
7.	FAKTÖRİNG ALACAKLARI	-	-	-
8.	VADEYE KADAR ELDE TUTULACAK YATIRIMLAR (Net)	44.001.121	4.786.079	48.787.200
8.1	Devlet Borçlanma Senetleri	43.997.649	4.785.670	48.783.319
8.2	Diğer Menkul Değerler	3.472	409	3.881
9.	İŞTİRAKLER (Net)	134.954	-	134.954
9.1	Öz kaynak Yöntemine Göre Muhasebeleştirilenler	87.702	-	87.702
9.2	Konsolide Edilmeyenler	47.252	-	47.252
9.2.1	Mali İştirakler	43.426	-	43.426
9.2.2	Mali Olmayan İştirakler	3.826	-	3.826
10.	BAĞLI ORTAKLIKLAR (Net)	65.112	449.879	514.991
10.1	Konsolide Edilmeyen Mali Ortaklıklar	60.313	449.879	510.192
10.2	Konsolide Edilmeyen Mali Olmayan Ortaklıklar	4.799	-	4.799
11.	BİRLİKTE KONTROL EDİLEN ORTAKLIKLAR (İŞ ORTAKLIKLARI) (Net)	-	24.982	24.982
11.1	Öz kaynak Yöntemine Göre Muhasebeleştirilenler	-	-	-
11.2	Konsolide Edilmeyenler	-	24.982	24.982
11.2.1	Mali Ortaklıklar	-	24.982	24.982
11.2.2	Mali Olmayan Ortaklıklar	-	-	-
12.	KİRALAMA İŞLEMLERİNDEN ALACAKLAR	-	-	-
12.1	Finansal Kiralama Alacakları	-	-	-
12.2	Faaliyet Kiralaması Alacakları	-	-	-
12.3	Diğer	-	-	-

Tablo 3.25:devamı

12.4	Kazanılmamış Gelirler (-)	-	-	-
13.	RİSKTEN KORUNMA AMAÇLI TÜREV FİNANSAL VARLIKLAR	-	-	-
13.1	Gerçeğe Uygun Değer Riskinden Korunma Amaçlılar	-	-	-
13.2	Nakit Aktif Riskinden Korunma Amaçlılar	-	-	-
13.3	Yurtdışındaki Net Yatırım Riskinden Korunma Amaçlılar	-	-	-
14.	MADDİ DURAN VARLIKLAR (Net)	812.577	2.165	814.742
15.	MADDİ OLMAYAN DURAN VARLIKLAR (Net)	8.952	2.342	11.294
15.1	Şerefiye	-	-	-
15.2	Diğer	8.952	2.342	11.294
16.	YATIRIM AMAÇLI GAYRİMENKULLER (Net)	-	-	-
17.	VERGİ VARLIĞI	170.888	-	170.888
17.1	Cari Vergi Varlığı	426	-	426
17.2	Ertelemiş Vergi Varlığı	170.462	-	170.462
18.	SATIŞ AMAÇLI ELDE TUTULAN VE DURDURULAN FAALİYETLERE İLİŞKİN DURAN VARLIKLAR (Net)	4.143	-	4.143
18.1	Satış Amaçlı	4.143	-	4.143
18.2	Durdurulan Faaliyetlere İlişkin	-	-	-
19.	DİĞER AKTİFLER	282.525	23.568	306.093
	AKTİF TOPLAMI	87.482.488	16.943.563	104.426.051

Tablo 3.26: X Bankası 2008 Yılı Öz Kaynak Hesaplaması

(Tutarlar aksi belirtilmedikçe Bin Türk Lirası olarak ifade edilmiştir.)

	(TL)
ANA SERMAYE	
Ödenmiş Sermaye	2.500.000
Nominal Sermaye	2.500.000
Sermaye Taahhütleri (-)	-
Ödenmiş Sermaye Enflasyon Düzeltme Farkı	543.482
Hisse Senedi İhraç Primleri	-

Tablo 3.26: devamı

Hisse Senedi İptal Kârları	-
Yasal Yedekler	1.568.647
I. Tertip Kanuni Yedek Akçe (TT 466/1)	568.041
II. Tertip Kanuni Yedek Akçe (TTK 466/2)	1.000.606
Özel Kanunlar Gereği Ayrılan Yedek Akçe	-
Statü Yedekleri	-
Olağanüstü Yedekler	365.839
Genel Kurul Kararı Uyarınca Ayrılan Yedek Akçe	-
Dağıtılmamış Kârlar	365.839
Birikmiş Zararlar	-
Yabancı Para Sermaye Kur Farkı (*)	-
Yasal Yedek, Stat.Yed. ve Ol. Yed. E. Göre Düz. Farkı	-
Kâr	2.294.057
Net Dönem Kârı	2.134.259
Geçmiş Yıllar Kârı	159.798
Muhtemel Riskler İçin A. Serbest Kârlılıkların Ana Sermayenin %25'ine Kadar Olan Kısmı	607.509
İştirak ve Bağlı Ortaklık Hisseleri ile Gayrim. Satış Kazançları	-
Birincil Sermaye Benzeri Borçların Ana Sermayenin %15'ine Kadar Olan Kısmı	-
Zarar (-) (Yedek Akçelerle Karşılanamayan Kısım)	-
Net Dönem Zararı	-
Geçmiş Yıllar Zararı	-
Özel Maliyet Bedelleri (-) (**)	-
Peşin Ödenmiş Giderler (-) (**)	4.463
Maddi Olmayan Duran Varlıklar (-) (**)	11.294
Ana Sermayenin %10'unu Artan Ertelemiş Vergi Varlığı Tutarı (-)(**)	-
Kanununun 56'ncı Mad. Üçüncü Fıkrasındaki Aşım Tutarı (-)	-
Konsolidasyon Şerefiyesi	-
Ana Sermaye Toplamı	7.879.534
KATKI SERMAYE	
Genel Karşılıklar	247.013
Menkuller Yeniden Değerleme Değer Artışı Tutarının %45'i	-
Gayrimenkuller Yeniden Değ. Değer Artışı Tutarının %45'i	-
İştirakler, Bağlı Ortaklıklar ve Birlikte Kontrol Edilen Ortaklıklar (iş ortaklıkları) Bedelsiz Hisseleri	12.764
Birincil Sermaye Benzeri Borçların Ana Sermaye Hesaplamasında Dikkate Alınmayan Kısmı	-
İkincil Sermaye Benzeri Borçlar	-
Menkul Değerler Değer Artış Fonu Tutarının %45'i	34.402

Tablo 3.26: devamı

İştirakler ve Bağlı Ortaklıklardan (***) (***)	20.278
Satılmaya Hazır Finansal Varlıklardan	14.124
Sermaye Yedeklerinin, Kâr Yedeklerinin ve Geçmiş Yıllar Kâr/Zararının Enflasyona Göre Düzeltme Farkları (Yasal Yedek, Statü Yedekleri ve Olağanüstü Yedeklerin Enflasyona Göre Düzeltme Farkı Hariç)	-
Azınlık Payları	-
Katkı Sermaye Toplamı	294.179
ÜÇÜNCÜ KUŞAK SERMAYE	-
SERMAYE	8.173.713
SERMAYEDEN İNDİRİLEN DEĞERLER	596.431
Konsolidasyon Dışı Bırakılmış Bankalar ile Finansal Kuruluşlardaki Ortaklık Payları (***)	578.349
Bankalara, Finansal Kuruluşlara (Yurt içi, Yurt Dışı) veya Nitelikli Pay Sahiplerine Kullanılan İkincil Sermaye Benzeri Borç Niteliğini Haiz Krediler ile Bunlardan Satın Alınan Birincil veya İkincil Sermaye Benzeri Borç Niteliğini Haiz Borçlanma Araçları	2.310
Öz sermaye Yöntemi Uygulanmış Ancak Aktif ve Pasifleri Konsolide Edilmemiş Bankalar ve Finansal Kuruluşlara İlişkin Ortaklık Payları	-
Kanununun 50 ve 51 inci Maddeleri Hükümlerine Aykırı Olarak Kullanılan Krediler	-
Bankaların, Gayrimenkullerinin Net Defter Değerleri Toplamının Öz kaynaklarının Yüzde Ellisini Aşan Kısmı ile Alacaklarından Dolayı Edinmek Zorunda Kaldıkları ve Kanununun 57'nci Maddesi Uyarınca Elden Çıkarılması Gereken Emtia ve Gayrimenkullerden Edinim Tarihinden İtibaren Beş Yıl Geçmesine Rağmen Elden Çıkarılmayanların Net Defter Değerleri	-
Diğer	-
TOPLAM ÖZKAYNAK	7.577.282

(*) Öz kaynak değişim tablosunda "Ödenmiş Sermaye Enflasyon Düzeltme Farkı"nda gösterilen yabancı para iştirak, bağlı ortaklık ve birlikte kontrol edilen ortaklıkların bağımsız değerlendirme raporları dikkate alınarak yeniden değerlendirilmesi dolayısıyla 2008 yılı sonunda iptal edilmiştir. Yurtdışı şubelerin çevirimden doğan kur farkları 01.05.2008 tarihinden sonra ana sermaye içerisinde çıkartılıp katkı sermaye içerisinde gösterilmeye başlanmıştır.

(**) Bankaların öz kaynaklarına ilişkin yönetmeliğinin 1. Geçici Maddesine göre 01.01.2009 tarihine kadar sermayeden indirilen değerler olarak dikkate alınmıştır.

(***) Öz kaynak değişim tablosunda "Ödenmiş Sermaye Enflasyon Düzeltme Farkı"nda gösterilen yabancı para iştirak, bağlı ortaklık ve birlikte kontrol edilen ortaklıkların bağımsız değerlendirme raporları dikkate alınarak yeniden değerlendirilmesi dolayısıyla 2008 yılı sonunda iptal edilmiştir. Yurtdışı şubelerin çevirimden doğan kur farkları 01.05.2008 tarihinden sonra ana sermaye içerisinde çıkartılıp katkı sermaye içerisinde gösterilmeye başlanmıştır.

(****) Yurtdışında faaliyet gösteren ve yabancı para cinsinden takip edilen birlikte kontrol edilen ortaklıklara ilişkin yatırımlar cari dönemde gerçeğe uygun değerleri ile izlenmeye başlanmıştır. Söz konusu ortaklıklar için bağımsız değerlendirme firmasının hazırladığı değerlendirme raporu ile tespit edilen rayiç değerlere ilişkin değerlendirme farkları bu satırda gösterilmektedir.

Tablo 3.27: X Bankası 2008 Yılı Risk Ağırlıkları Tablosu

(Tutarlar aksi belirtilmedikçe Bin Türk Lirası olarak ifade edilmiştir.)

Cari Dönem (1 Ocak- 31 Aralık 2008 Dönemine Ait) Ana Ortaklık Banka							
RİSK AĞIRLIKLARI							
	%0	%10	%20	%50	%100	%150**	%200**
Kredi Riskine							
Esas Tutar							
Bilanço Kalemleri (Net)	62.248.838	-	3.767.277	7.192.914	20.882.757	11.050	-
Nakit Değerler	705.197	-	14	-	-	-	-
Vadesi Gelmiş Menkul Değerler	1	-	-	-	-	-	-
T.C. Merkez Bankası	7.111.837	-	-	-	-	-	-
Yurtiçi, Yurtdışı Bankalar, Yurtdışı Merkez ve Şubeler	-	-	3.647.645	-	59.400	-	-
Para Piyasalarından Alacaklar	-	-	-	-	-	-	-
Ters Repo İşlemlerinden Alacaklar	-	-	-	-	-	-	-
Zorunlu Karşılıklar	1.434.558	-	-	-	-	-	-
Krediler	3.841.909	-	8.485	7.137.010	19.070.381	11.050	-
Tasfiye Olunacak Alacaklar (Net) *	-	-	-	-	308	-	-
Kiralama İşlemlerinden Alacaklar	-	-	-	-	-	-	-
Satılmaya Hazır Finansal Varlıklar	-	-	-	-	21.397	-	-
Vadeye Kadar Elde Tutulan Yatırımlar	47.110.326	-	-	-	3.765	-	-
Aktiflerimizin Vadeli Satışlarından Alacaklar	-	-	-	-	5.081	-	-
Muhtelif Alacaklar	9.343	-	314	-	90.134	-	-
Faiz ve Gelir Tahakkuk ve Reeskontları	1.831.931	-	1.291	55.904	680.358	-	-

Tablo 3.27: devamı

İştirak, Bağlı Ortaklıklar ve İş Ortaklıkları(net)	-	-	-	-	83.023	-	-
Maddi Duran Varlıklar	-	-	-	-	818.872	-	-
Diğer Aktifler	203.736	-	109.528	-	50.038	-	-
Nazım Kalemler	174.227	-	61.437	-	3.189.041	-	-
Gayri nakdi Krediler ve Taahhütler	174.227	-	61.437	-	3.186.469	-	-
Türev Finansal Araçlar	-	-	-	-	2.572	-	-
Risk Ağırlığı Verilmemiş Hesaplar	-	-	-	-	-	-	-
Toplam Risk Ağırlıklı Varlıklar	62.423.065	-	3.828.714	7.192.914	24.071.798	11.050	-

* Mali tablolarda Takipteki Alacaklar (Net) tutar> 114.044 Bin YTL olmasına karşın, söz konusu tutarın 113.736 Bin YTL'si riski Ana Ortaklık Banka'ya ait olmayan fon kaynaklı kredilere ait olup, bahse konu tutar krediler satırının %0 risk ağırlığında gösterilmiştir.

** %150 ve %200 oranlarındaki Risk Ağırlıkları mevzuattaki değişiklik sebebi ile Mart 2008 döneminden itibaren uygulanmaya başlanmıştır.

Tablo 3.28: X Bankası 2007- 2008 Yılı Sermaye ve Öz kaynak Rakamları Karşılaştırması

(Tutarlar aksi belirtilmedikçe Bin Türk Lirası olarak ifade edilmiştir.)

	2007	2008
Ana Sermaye	7.452.473	7.879.534
Katkı Sermaye	238.088	294.179
Üçüncü Kuşak Sermaye	0	0
Öz kaynak	7.244.742	7.577.282
Sermaye	7.690.561	8.173.713
Sermayeden İndirilen Değerler	455.819	596.431
Toplam Öz kaynak	7.244.742	7.577.282

Tablo 3.29: X Bankası Konsolide Sermaye Yeterliliği Standart Oranına İlişkin Özet Bilgi:

(Tutarlar aksi belirtilmedikçe Bin Türk Lirası olarak ifade edilmiştir.)

	2007	2008
Kredi Riskine Esas Tutar (KRET)	20.166.221	28.450.572
Piyasa Riskine Esas Tutar (PRET)	398.175	1.172.713
Operasyonel Riske Esas Tutar (ORET)	7.915.880	8.115.602
Öz kaynak	7.244.742	7.577.282
Öz kaynak/(KRET+PRET+ORET) *100	25,44	20,08

Yukarıdaki tablolarda X Bankasının 2008 yılı bilançosuna göre aktifleri toplamı, ana sermaye, katkı sermaye ve öz kaynak tutarları ve hesaplamaları ve de Basel II Yaklaşımı'na göre risk ağırlıkları ayrıntılı olarak verilmiştir. Risk ağırlıklarına bakıldığında genel olarak X bankasının kredi riski bakımından ihtiyatlı gittiği söylenebilir. Riskin önemli bir kısmı düşük risk ağırlıklarında toplanmıştır. Bu açıdan bakıldığında kredi riski olarak banka Basel II kriterlerine tam olarak uyum sağlamıştır.

Tablo 3.29'da X Bankasının 2007 ve 2008 yılları bilançosuna göre ana sermaye, katkı sermaye, öz kaynak ve toplam sermaye miktarları Türk Lirası cinsinden gösterilmiştir. Bankanın 2007 yılı bilanço verilerini baz alırsak, 2008 yılında toplam sermaye tutarında % 6.2 ve toplam öz kaynak tutarında ise % 4,6'lık bir artış olmuştur. Fakat X Bankasının 2008 yılı bilançosunda bu artışları reel olarak enflasyon oranından indirgediğimizde ise bankanın sermaye ve öz kaynak olarak küçüldüğünü değerlendirilebilir. Tabii ki, bunda 2008 yılı küresel ve mali ekonomik krizin büyük bir etkisi olmuştur. Buna karşın yine de bankanın aktif büyüklüğünde önemli bir değişiklik olmamıştır.

Tablo 3.30'da X Bankasının 2007 ve 2008 yılları bilanço verileri kullanılarak Basel II kriterlerine göre hesaplanan konsolide sermaye yeterliliği standart oranları verilmiştir. Tabloda Basel II kriterlerine göre mevcut ve olağan risk türleri olan kredi riski, piyasa riski ve operasyonel risk tutarları hesaplanmış ve tüm bu risk gruplarının toplamı öz kaynak tutarına göre formüle edilerek oranlanmıştır. Ulaşılan bu verilerle bir genel bir değerlendirme yaptığımızda X Bankasının 2008 yılında 2007 yılına göre kredi riskine esas tutar olan KRED (Kredi Riskine Esas Tutar) tutarı % 41 oranında artmıştır. Bunun nedeni bankanın kredi portföyündeki büyümedir. Yine X bankasının 2008 yılı bilançosuna göre piyasa riski tutarı PRET (Piyasa Riskine Esas Tutar) 2007 yılına göre % 194 oranında yani yaklaşık üç kat artmıştır. Bu anormal artışın sebebi ise reel piyasalardaki ekonomik kriz ve belirsizlik ortamı gösterilebilir. Kredi riski ve piyasa riski oranların 2008 yılında, 2007 yılına göre yüksek çıkmasının bir başka nedeni de Basel II kriterlerine göre olası ekonomik krizlere karşı ihtiyatlı gitme ve önlemi önceden almaktır. Böylelikle bankanın sermayesinde olası kriz olasılıklarına karşı önlem olarak karşılık ayrılmış bulunmaktadır.

X Bankasının 2008 yılı bilanço verilerine göre operasyonel risk tutarı ORET (Operasyonel Riske Esas Tutar) ise 2007 yılına göre % 3'lük küçük bir artış

göstermiştir. Operasyonel risk içeriği olarak dışsal faktörlerden oluşmaktadır. Bu dışsal faktörler çalışmamızda daha önce değindiğimiz gibi insan unsuru, sistem hataları, teknolojik unsurlar, banka içi usulsüzlük ve ihmaller vs. örnek verilebilir. Basel II kriterleri ile bu dışsal risk unsurları en asgari düzeye indirilmiştir. Ayrıca operasyonel risk unsuru daha net olarak hesaplanarak sermaye yeterliliğinin de net olarak bulunması sağlanmıştır. X Bankasının Basel II kriterleri bazında operasyonel risk düzeyi bankanın büyüklüğü de dikkate alındığında normal bir durumdadır. Operasyonel risk olarak bazı aksaklıklar olsa da bunun zaman içinde teknolojik koşullar ve diğer faktörler iyileştirilerek en aza indirgenmesi hedeflenmektedir. Basel II kriterlerinin bankacılık sektörüne getirdiği en önemli yenilik operasyonel risk faktörünün ortaya çıkarılması ve nazar itibara alınmış olmasıdır. Bankanın bilanço verilerinden de görüldüğü üzere bu konuda çalışmalar devam etmektedir.

X Bankasının son olarak bütün KRED, PRED ve ORET miktarları özkaynak tutarına oranlandığında bulunan sonuçlarına göre bankanın 2008 yılında sermaye yeterlilik oranı % 5,36 oranında azalarak % 20,08 düzeyine gerilemiştir. 2008 yılı içinde küresel ekonomik krizi kukla değişken olarak dikkate alırsak bu durum normaldir. Bankanın sermaye yeterlilik oranı asgari % 8 düzeyinin çokça üstündedir. Bu da şunu göstermektedir ki X Bankası Basel II kriterlerine büyük bir ölçüde uyum sağlamış ve Basel II Yaklaşımı standartlarıncı örnek kabul edilecek bir banka konuma gelmiştir. Çıkan sayısal verilerden X Bankasının Basel II kriterleri çerçevesinde zaman içinde devresel koşullar ve ekonomik gelişmelerle birlikte ilerlemesinin devam etmesi ve Basel II Yaklaşımı'na tam olarak uyum sağlanması beklenmektedir.

SONUÇ

Basel Komitesi bankacılık sektöründe istikrarı sağlamak, bankacılık sektörü faaliyetlerine belli standartlar getirmek üzere bir dizi düzenlemeler getirmiştir. Bankaların belirli normlar içinde etkili bir şekilde çalışmasını sağlamak, piyasaların sağlıklı çalışmasını, banka risklerinin krizlere dönüşmesini engellemek, sektörün şeffaflığını sağlamak düzenlemenin ana amaçlarıdır.

Bankalar, bankacılık sektörünün etkin gözetimi ve denetimine ilişkin Basel Komitesi'nin genel olarak kabul ettiği kriterler içinde risklerini oranlayarak asgari sermaye gereksinimlerini belirleyecektir. Bankacılık etkin gözetim ve denetimine ilişkin ilk çalışmasını 1988 yılında Basel I Yaklaşımı'yla yapan Komite, sermayenin risk ağırlıklı aktiflere oranının % 8 olmasını öngörmüştür. İlk taslakta sadece kredi riski ağırlıklandırılırken, yaşanan küresel mali krizler sonrasında piyasa riski de asgari sermaye yeterliliğinin hesaplanmasına eklenmiştir.

Basel I Yaklaşımı'nın ülke farkı gözetmeksizin ülkelerin OECD üyesi olup olmamasını dikkate alarak risk oranlaması yapması ve asgari sermaye gereksiniminin belirlenmesinde kullanılan yöntemin yetersiz kalması nedeniyle Komite Basel II Yaklaşımı'nı ortaya çıkarmıştır. Basel II Yaklaşımı'nın "asgari sermaye yeterliliği", "sermaye yeterliliğinin denetimi" ve "piyasa disiplini"nden oluşan üç temel unsuru vardır.

Basel II Yaklaşımı bankaların taşıdıkları risklerle doğru orantılı olarak belirlenen sermaye gereksinimini düzenleyerek, bankaların risk alma eğilimlerini azaltmayı, bir sonraki aşamada ise meydana gelecek olası bir kriz anında bankaların en az kayıpla krizleri atlattıklarını amaçlamaktadır.

Basel II Yaklaşımı ile genel olarak, küresel bankacılık sektöründe ve finansal piyasalarda istikrarın, piyasalardaki disiplinin, şeffaflığın ve rekabetin artırılarak güven ortamının sağlanması; daha etkin risk yönetimi ve uluslar arası piyasalarda daha güvenli ve etkin bankacılık faaliyetlerinin sürdürülmesi amaçlanmaktadır. Ancak, banka sermaye yeterliliklerinin ölçülmesi ve değerlendirilmesi hususunda düzenlemeler içeren Basel II Yaklaşımı'nın bankacılık sektörü yanında sermaye piyasaları üzerinde de önemli etkiler doğuracağı açıktır.

Konu Türkiye Bankacılık Sektörü açısından değerlendirildiğinde sektör, AB'ye uyum ve uluslararası bankacılık sistemine entegre olabilmek için uyulması gereken standartlar bütünü olan Basel II'ye yönelik çalışmalarına BDDK önderliğinde, Basel II standartları ile bankalar uluslararası kabul görmüş ve uygulama olarak karşılaştırılabilir yöntemlerle risklerini oranlayarak uluslararası alanda kabul gören Basel II standartlarına yaklaşmaya çalışmaktadır.

Basel II Yaklaşımı ile Türkiye Bankacılık Sektörü krediler için sıfır risk ağırlığına sahipken, OECD'ye üye ülke olma avantajını yitirmiştir. OECD üyesi olup olmamayı dikkate alarak aktiflerin risk ağırlıkları belirlenirken, Basel II Yaklaşımı'yla Kredi Derecelendirme Kuruluşları ve bankaların içsel derecelendirmeleri esas alınacaktır. Bu açıdan Türkiye'deki bankalar % 100 risk ağırlığına göre sermaye ayıracaktır. Bunun da maliyetleri yükseltici etkisi olacaktır. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki; Basel II Yaklaşımı'nın Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin borçlanması üzerinde olumsuz etkileri olabileceği öne sürülmekle birlikte, özellikle uluslararası alanda faaliyet gösteren büyük bankalar risk yönetimine verdikleri önemle bağlantılı olarak uzun yıllardır yasal sermayelerinin yanı sıra, beklenmeyen kayıplarını karşılayabilmek amacıyla da ekonomik sermaye tutmaktadırlar. Dolayısıyla, Basel II Yaklaşımı'nın uluslararası bankalar tarafından gelişmekte olan piyasalara sağlanan kaynakların akışında dramatik sonuçlara yol açmayacağı düşünülmektedir.

Öte yandan, Basel II Yaklaşımı kapsamında özellikle bankacılık sektöründe iyi yönetişimin geliştirilmesi ve desteklenmesi ile derecelendirme faaliyetine yapılan vurgu sonucunda, “kurumsal yönetişim”, “şeffaflık”, “finansal planlama” ve “risk yönetimi” gibi kavramların kazanacağı önemin finansal piyasalara egemen olan genel düşünce yapısını olumlu şekilde etkileyeceği ve sermaye piyasalarına olumlu katkılarının olacağı düşünülmektedir.

Örnek olarak, Basel II Yaklaşımı'nın üçüncü ana ayağını oluşturan “Piyasa Disiplini” başlığı altında bankaların kamuyu aydınlatıcı bilgileri, yatırımcılar da dahil olmak üzere tüm ekonomik birimlerle doğru, zamanında ve yeterli biçimde paylaşması gerekmektedir. Özellikle geçmiş dönemde, bankacılık sırrı kavramı çerçevesinde kamuyu aydınlatmada yaşanan eksiklikler sonucunda özellikle sermaye piyasası yatırımcılarının aleyhinde fiili bir durumun ortaya çıktığı ve çeşitli mağduriyetlerin

yaşandığı ülkemizde, Basel II ile öngörülen kamuyu aydınlatma yaklaşımının sermaye piyasalarının gelişimi açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

Basel II Yaklaşımı'nın şirketler kesimine olan etkilerini incelediğimizde, şirketlerin de uygulanan yönteme göre dışsal ya da içsel olarak alacakları kredi notlarına göre risk ağırlıklarına tabi tutulacakları görülmektedir. Yıllık cirosu 50 milyon Euro'dan düşük olan şirketler KOBİ kapsamında değerlendirilerek standart yöntemde herhangi bir bankadan almış oldukları 1 milyon Euro'ya kadar olan borçları % 75 risk ağırlığına tutulmuş olsa da, genel itibariyle şirketlerin kredi maliyetlerini aşağı çekmek amacıyla dışsal veya içsel metotlarla belirlenen yüksek kredi notlarına gereksinim duyacakları düşünülmektedir. Bu kapsamda, şirketlerin yüksek kredi notu almak amacıyla daha şeffaf bir mali yapıya kavuşarak, daha yüksek oranlarda kayıt altına girecekleri tahmin edilmektedir. Dolayısıyla, uzun süredir sermaye piyasasından kaynak bulmak isteyen şirketlerin karşılaştıkları rekabetçi dezavantajlar azalmış olacaktır. Bankacılık sektöründen ve sermaye piyasalarından kaynak bulma fırsatları arasında meydana gelecek bu tip bir yakınsama şirketleri daha uzun vadeli kaynak bulabilecekleri sermaye piyasalarına yaklaştıracak bir unsurdur.

Bunun yanında, Türkiye Sermaye Piyasası'nda faaliyette bulunmakta olan aracı kurumlarının sermayeleri ve sermaye yeterliliğine ilişkin düzenlemenin Basel II Yaklaşımı ile uyumlaştırılması sonucunda sektördeki risk algılamasının değişeceği ve risk yönetimine ilişkin önemli adımlar atılacağı düşünülmektedir. Bu kapsamda, aracı kurumların müşterilerini kredilendirme sürecinde daha dikkatli davranacak olmaları ve temerrütten sakınmaları neticesinde ikincil piyasalarda spekülasyon amaçlı işlemlerin azalması beklenmektedir.

Basel II yol haritası kapsamında her yıl uygulanmaya geçilmesi öngörülen Basel II Yaklaşımı bankaların sermaye yeterliliğinin ölçümünde esas alınacak kredi riskinin derecelendirilmeye dayalı olarak hesaplanmasına ilişkin uygulama bir takım aksaklıklar, bankaların mevzuat uyumlaştırması ve yasal düzenlemeler nedeniyle BDDK tarafından sürekli olarak bir ertesi yıla ertelenmektedir. Bunun yanı sıra uluslararası mali piyasalarda Basel II Yaklaşımı'nda da aksaklık ve sorunlar yaşanmakta yeni düzenlemelere geçilmesi tasarlanmaktadır. Türkiye'deki şirketlerin ve KOBİ'lerin mali durumları da dikkate alındığında Basel II Yaklaşımı'na tam olarak geçişte sıkıntılar yaşanmaktadır. Fakat Türkiye Bankacılık Sektörü Basel II Yaklaşımı'na tam olarak

geçişte uygulamalarda gerekli kararlılık ve gayreti göstermektedir. Nitekim bu kararlılık ve gayreti çalışmada ele alınan araştırmalar ve örnekte görülmektedir.

Bu çalışmada Basel II Yaklaşımı'na Türkiye Bankacılık Sektörü'nün uyum düzeyini test etmek amacıyla BDDK tarafından Türkiye'de faaliyet gösteren tüm bankalar ve finans kurumları üst düzey yöneticilerine yapılan anket çalışmalarından Kasım 2008, Mayıs 2009 ve Eylül 2009 Raporlarının değerlendirmesi yapılmıştır. Bu değerlendirmeler sonucunda Türkiye Bankacılık Sektörü'nün Basel II Yaklaşımı standartlarına elde edilen rakamsal verilerle büyük ölçüde uyum sağladığı görülmektedir. Bazı yapısal sorunlar ve sistemsel aksaklıklar da giderildiğinde Türkiye Bankacılık Sektörü'nün Basel II kriterlerine yakın zamana kadar tam olarak geçmesi olasıdır.

Bu çalışmada bir de Türkiye Bankacılık Sektörü'nün köklü ve ileri gelen bir bankasının 2008 bilançosunu Basel II yaklaşımı kriterlerine uyumu açısından örnek olarak ele alınmıştır. X bankasının 2008 yılı bilanço verilerinden elde edilen kredi riski, piyasa riski ve operasyonel risk oranları Basel II Yaklaşımı standartları ile karşılaştırıldığında X Bankasının sektörün mevcut Basel II kriterleri uyum düzeyinin de üstünde olduğu görülmektedir. Bu bakımdan X Bankasının Basel II kriterlerine uyum açısından da Türkiye Bankacılık Sektörü'nde lider bir konumda olduğu açıktır. X bankası kredi riski, piyasa riski ve operasyonel risk oranlarını hesaplamada basit standart ve temel yöntemler dışında içsel ve ileri değerlendirme yöntemlerini de kullanmıştır. Böylelikle olası risklere karşı banka alınacak önlemleri en üst düzeyde almıştır. Alınan bu önlemlerle X Bankası 2008 yılındaki dünya üzerindeki küresel ekonomik krizin etkilerini en asgari düzeye indirmiştir. Bu da X Bankasının sektörde en kârlı ve büyük bankalarından biri olmasına katkı sağlamıştır.

Sonuç olarak Basel II Yaklaşımı Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler için risk ağırlıklarını artıracak olmasına karşın, dünya genelinde egemen eğilimler ve AB'ye uyum süreci, Basel II Yaklaşımı'nı Türkiye Bankacılık Sektörü açısından gerekli kılmaktadır. Basel II Yaklaşımı'na uyum sağlayamayan bankalarının sistem dışı kalacağı açıktır. Ancak şunu da unutmamak gerekir ki Basel II Yaklaşımı salt olarak olduğu gibi değil; Türkiye Ekonomisi gerçeklerine ve finansal sistemin kendi iç dinamiklerine uygun olarak uygulandığında Türkiye Bankacılık Sektörü'ne yararlı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Afşar, M. 2004. *Finansal Küreselleşme ve Türk Bankacılık Krizleri Üzerine Etkileri*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, s. 139.
- Ak, Ö. 2008. *Basel II Uzlaşısı Çerçevesinde Bankalarda Operasyonel Risk Yönetimi ve Hipotetik Bir Uygulama*, Muğla Üniversitesi SBE İşletme Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s. 53-54.
- Akan, N. B. , Laçiner, A. O. , Tüzün, Y. *Parametrik Riske Maruz Değer Yöntemi Türkiye Uygulaması*, Bankacılar Dergisi, TBB, S. 45, s. 31.
- Akgüç, Ö. 1989. *100 Soruda Türkiye’de Bankacılık*, Gerçek Yayınevi, İstanbul.
- Allen, L. , Boudoukh, J. , Saunders A. 2004. *Understanding Market, Credit And Operational Risk*, Blackwell Publishing, United Kingdom, s. 204.
- Alp, A. 2002. *Uluslararası Mali Piyasalardaki Gelişmeler ve Türkiye*, İMKB Yayınları, Ankara, s. 161.
- Alparslan, M. 2000. *Son Dönemde Bankacılık Alanında Gerçekleştirilen Yasal ve Düzenleyici Değişiklikler: 1999- 2001*, Bankacılar Dergisi, S. 39, s. 81-83.
- Altıntaş, M. A. 2006. *5411 Sayılı Bankacılık Kanunu, Basel-I ve Basel-II Düzenlemeleri Çerçevesinde Bankacılıkta Risk Yönetimi ve Sermaye Yeterliliği*, Turhan Kitapevi, Ankara, ss. 70-477.
- Altunbaş, Y. ve Sarısu, A. 1996. *AB Sürecinde Türk ve Avrupa Bankacılık Sistemlerinin Karşılaştırılması*, TBB Yayını, no. 200, İstanbul, s. 66.

- Apak, S. 2002. *Türk Bankacılık Sisteminde Risk Kaynakları ve Yönetimi*, Balıkesir Üniversitesi Bandırma İİBF 5. Türkiye Finans Eğitim Sempozyumu, Bandırma, s. s. 5.
- Aratay, S. 2003. *Kredi Riskinin Tanımı, Ölçümleme Yöntemleri ve Modelleri*, Active Finans Dergisi, Temmuz-Ağustos, s. 5.
- Atiker, M. 2005. *Basel I ve Basel II*, Konya Ticaret Odası–Araştırma Servisi Bilgi Raporu, S. 2005-41/08, s.13-14.
- Avcıbaşı, F.T. 2008. *Basel II'nin Türk Bankacılık Sistemi Üzerine Etkileri*, Sütçü İmam Üniversitesi SBE İktisat Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş, ss. 11-34.
- Ayan, E. 2002. *Ülkeyi Krize Götüren Süreçte Türk Bankacılık Sektörünün Sorunları*, Kocaeli Üniversitesi SBE Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s. 22-23.
- Ayan, E. 2007. *Bankacılıkta Risk Yönetiminde Basel-II Uzlaşısı*, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul, ss. 83-179.
- Aykut, C. 2008. “*Basel II Standartları*”, Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi, T.C. Dışişleri Bakanlığı Yayınları, Ağustos, S:30, s. 2.
- Babuşcu, Ş. 2005. *Basel II Düzenlemeleri Çerçevesinde Bankalarda Risk Yönetimi*, Akademi Consulting & Training, Ankara, s. 278.
- Baker, J.C. 2002. *Bank For International Settlements: Evolution&Evaluation*, Greenwood Publishing Group, Westport.
- Başar, M., 2007. *Basel II Düzenlemeleri ve KOBİ'ler*, Anadolu Üniversitesi İİBF Yayınları,no: 196, Eskişehir, s. 13.

- BCBS (Basel Committee On Banking Supervision), 1996. *Amendment To The Capital Accord To Incorporate Market Risk*, ss. 3-53.
- BCBS, 2000. *Principles For The Management Of Credit Risk*, s. 1.
- BCBS, 2001. *The New Basel Capital Accord: An Explanatory Note*, s. 3-4.
- BCBS, 2001. *Operational Risk*, Consultative Document, s. 2.
- BCBS, 2001. *Working Paper On The Regulatory Treatment Of Operational Risk*, ss. 2-21.
- BCBS, 2004. *International Convergence Of Capital Measurement And Capital Standarts*, June 2004, ss. 23-55.
- BCBS, 2004. *International Convergence Of Capital Measurement And Capital Standarts*, Pillar 2, ss. 158-164.
- BCBS, 2004. . *International Convergence Of Capital Measurement And Capital Standarts*, Pillar 3, ss. 177-186.
- BCBS, 2005. *International Convergence of Capital Measurements and Capital Standarts (A Revised Framework)*, BIS.
- BDDK, 2001. *Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı*, Mayıs 2001, ss. 21.
- BDDK, 2001b. *Bankaların Kuruluş ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik*, 27 Haziran 2001 tarih ve 24445 sayılı Resmi Gazete, madde-20.
- BDDK, 2002. *Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik*, 31 Ocak 2002 tarih ve 24657 sayılı Resmi Gazete, s. 8.

BDDK, 2003. *Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı Gelişme Raporu-VII*, Ekim 2003, s. 7.

BDDK, 2004. *Bankacılık Sektörü Risk Değerlendirme Raporu Aralık-2004 Dönemi*, s. 12-13.

BDDK, 2005. *Basel II'ye İlişkin Yol Haritası*, BDDK Araştırma Dairesi, Mayıs.

BDDK, 2005. *10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı : Basel II*, BDDK Araştırma Dairesi, Ocak, s. 2.

BDDK, 2008. *Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu*, Kasım.

BDDK, 2009a. *Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu*, Mayıs.

BDDK, 2009b. *Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu*, Eylül.

BDDK, 2010. *Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu*, Şubat.

Bektaş, Z. 2005. *Türk Bankacılık Sisteminde Risk Yönetimi ve Basel II Kriterleri*, Gazi Üniversitesi SBE Muhasebe Finansman Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, ss. 50-83.

BIS (Bank for International Settlements), 1988. *International Convergence Of Capital Measurement and Capital Standarts*, s. 30.

Boyacıoğlu, M.A. 2002. *Operasyonel Risk ve Yönetimi*, Türkiye Bankalar Birliği, Bankacılar Dergisi, S. 43, ss. 51-61.

Bolgün, K. E. , Akçay, M. B. , 2005. *Risk Yönetimi: Gelişmekte Olan Türk Finans Piyasasında Entegre Risk Ölçüm Ve Yönetim Uygulamaları*, 2. baskı, Scala,

İstanbul, ss. 605-610.

Buğdaycı, E. 2007. *Dünya’da ve Türkiye’de Elektronik Bankacılığın Gelişimi ve Basel Komitesi’nin Elektronik Bankacılık Konusuna Yaklaşımı*, İstanbul Üniversitesi, SBE Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s. 75.

Candan, H. 2008. *Kriz Sürecinde Basel II’de Öngörülen Değişiklikler*, Bankacılar Dergisi, S.65, ss. 81-84.

Carauna, J. 2005. *Implementation of Basel II’’,Financial Markets, Institutions and Instruments’*, S:14 (5), ss. 253-254.

Celasun, M. 2002. *2001 Krizi, Öncesi ve Sonrası: Makroekonomik ve Mali Bir Değerlendirme*, Türkiye Ekonomisi Araştırmaları-I, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, ss. 7-12.

Çelik, F. ve Kızıl İ. 2008. *Banka Sermaye Yeterliliğinde Basel II Yaklaşımı ve Türk Bankacılığı*, Doğu Üniversitesi Dergisi, S:9 (1), s.20.

Chambers, N. 2004. *Kriz Dönemi ve Sonrasında Bankaların Finansal Yapısının Analizi*, Avcıol Basım Yayın, İstanbul, s. 14.

Chambers, N. ve Çifter A. 2007. *Operasyonel Risk Yönetimi’nde Zarar Dağılımları ile Gelişmiş Ölçüm Yaklaşımı Uygulaması*, Doğu Üniversitesi Dergisi, 8 (2), s. 144.

Danielson J. , Embrechts P. , Goodhart C. , Keating C. , Muennich F. , Renault O. , Shin H.S. 2001. *An Academic Response to Basel II*, LSE Financial Markets Group an ESRC Research Centre, s. 14.

Darryll, H. , Beverly, H. 1997. *Bank Capital Requirements For Market Risk: The Internal Models Approach*, Federal Reserve Bank of New York Economic Policy Review, December, s. 8.

- David G. , Sidler C. *The New Basel Capital Accord: Update and Impact*, Whitepaper: Basel I, s. 5.
- Değirmenci, N. 2003. *Sermaye Yeterliliği Konusundaki Basel Standartları ve Seçilmiş Bazı Ülkelerdeki Uygulamalarının Değerlendirilmesi*, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, TCMB Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, Nisan, Ankara, s. 89-90.
- Delikanlı, İ. U. 1996. *Döviz Kuru Riski ve Sermaye Yeterliliği*, Active Finans Dergisi, Nisan-Mayıs 1999, ss. 64-67.
- Demirci, N. 2005. *Finansal Krizlerin Anatomisi Modern Kriz Teorileri Işığında Gelişmekte Olan Ülkeler ve Türkiye*, Sermaye Piyasası Kurulu, No. 186, Ankara, s. 168.
- Dinçer, A. 2006. *Bankacılık Sektöründe Konsolidasyon, Ülke Deneyimleri ve Türkiye İçin Öneriler*, DPT Yayınları, no. 2697, s.126.
- Dinçer, S. S. 2004. *AB Bankacılık Sektöründe Yarın*, TÜSİAD Yayın Organı Görüş Dergisi, s.60, Eylül – Ekim, s. 32.
- Dieric, F. , Pires, F. , Scheicher, M. , Spitzer K. G. 2005. *The New Basel Framework And Its Implementation In European Union* , Occasional Paper, no. 42, December, s. 10.
- Dowd, K. 1998. *Beyond Value At Risk: The New Science Of Risk Management*, John Wiley and Sons, Great Britain, s. 99.
- Duman, M. 2000. *'Bankacılık Sektöründe Finansal Riskin Ölçülmesi ve Gözetiminde Yeni Bir Yaklaşım: Value At Risk Metodolojisi'*, Bankacılar Dergisi, S.32, s. 22.

- Erdönmez, P. A. 2004. *Avrupa Birliği Finansal Entegrasyon Sürecinde Bankacılık Sektörü*, Bankacılar Dergisi, S. 50, s. 68.
- Giese, G. 2002. *Basel II Uzlaşısı'na İlişkin Eleştiriler ve İyileştirme Önerileri*, (Çev. M. A. Boyacıoğlu), Bankacılar Dergisi, S.41, s.76.
- Greunning, H.V. , Bratanovic S.B., 2003. *Analyzing And Managing Banking Risk*, The World Bank, Washington DC, ss. 102-104.
- Gup, B. E. ; W. Kolari, J. 2005. *Commercial Banking: The Management Of Risk*, J. Wiley, 3rd Edition, Hoboken, s. 347.
- Güloğlu, B. 2001. *İstikrar Programından İstikrarsızlığa (Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizleri)*, Yeni Türkiye Dergisi, Kriz Özel Sayısı I, Eylül-Ekim, s. 6.
- Günel, M. 2001. *Türk Bankacılık Sektörünün Sorunları ve Geleceği*, Ankara Ticaret Odası Yayını, Ankara, ss. 17-47.
- Hendricks, D. , Hirtle, B. J. 1997. *Bank Capital Requirements For Market Risk: The Internal Models Approach*, Federal Reserve Bank of New York Economic Policy Review, December, s. 2.
- Hirtle, B. J. 2002. *What Market Risk Capital Reporting Tells Us About Bank Risk*, Federal Reserve Bank of New York Economic Policy Review, December, s. 3.
- İşeri, M. 2004. *Son Finansal Krizler Ertesinde Türkiye'de Bankacılık*, Türkmen Kitapevi, İstanbul, ss. 124-176.
- Jorion, P. 2001. *Value At Risk: The New Benchmark For Managing Financial Risk*, McGraw- Hill, New York, s. 22.

- Kansu, A. 2004. *Türkiye 1994 ve 2001 Krizleri*, Derin Yayınları, İstanbul, s. 161.
- Kaplan, C. 2002. Bankacılık Sektörünün Yabancı Para Pozisyon Açığı: Türkiye Örneği, TCMB Çalışma Tebliği, ss. 13-20.
- Karacan, A. İ. 1996. *Bankacılık ve Kriz: Bir Yazın Taraması*, Tütünbank, İstanbul.
- Katar, N. 2009. *Basel II Risk Yönetimi ve Kobilere Etkileri*, Afyon Kocatepe Üniversitesi SBE Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar, s. 54-55.
- Katırcıoğlu, H. 2006. *Basel II Standartlarına Göre Ticari Bankalarda Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi ve Bir Uygulama*, Yıldız Teknik Üniversitesi SBE İşletme Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, s.102.
- Kaufman, G.G. 1996. *Bank Failures, Systemic Risk And Bank Regulation*, The Cato Journal, vol.16, no.1, s.17.
- Kaya, S. 2007. *Her Yönüyle Dış Ticaret*, Ce-Ka Yayınları, Ankara, ss. 130-292.
- Keyder, N. 2001. *Türkiye’de 2000-2001 Krizleri ve İstikrar Programları*, İktisat İşletme ve Finans Dergisi, Haziran, s. 39.
- Kınık, T. 2006. *Basel II’nin Sermaye Piyasalarına Etkisinin Değerlendirilmesi*, Ankara Üniversitesi SBE İşletme Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, ss. 82-85.
- Kocabıyık F. 2007. *Basel II Kriterleri Çerçevesinde Türk Bankacılık Sistemine Genel Bir Bakış*, İstanbul Üniversitesi SBE İşletme Anabilim Dalı Finansman Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, ss. 43-57.
- Kumcu, E. 2001. *Krizin Ayak Sesleri*, TÜSİAD Görüş Dergisi, Sayı 47, Nisan-Mayıs, s. 30.

- Küçüközmen, C. 1999. *Bankacılıkta Risk Yönetimi ve Sermaye Yeterliliği: Value At Risk Uygulamaları*, İktisat, İşletme ve Finans, Mart, s. 75.
- Matlum, T. , 2007. *Basel-II Uzlaşısının Finansal Kesim ve Türk Ekonomisine Etkisi*, İstanbul Üniversitesi SBE İktisat Anabilim Dalı Yayınmamış Doktora Tezi, s. 26.
- Matten, C. 2000. *Managing Bank Capital*, John Willey&Sons, Newyork, s. 90.
- Mercan, D. İ. , 2006. *Basel II Kriterleri Çerçevesinde Türk Bankacılık Sektöründe Sermaye Yeterliliği Sorununun İncelenmesi*, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Bankacılık Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, s. 21.
- Oksay, S. 1996. *Uluslararası Kalkınma Yardımı ve Kalkınma Yardım Kuruluşları*, Ankara, s. 6.
- Oruç, B. 2002. *Finansal Sistemlerin Ekonomik Kalkınma ve Krizler Üzerindeki Etkileri: Türk Sermaye Piyasaları*, SPK Yeterlik Etüdü, Ankara, s. 12.
- Özçam, M. 2004. *Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Uluslararası Piyasa Riski*, Sermaye Piyasası Kurulu Araştırma Raporu, s. 9.
- Özerkek, Ö. 2006. *Basel II Kriterleri Türk Bankacılığı'nda Risk Yönetimi Denetim Süreçleri Üzerindeki Etkisi ve Örnek Uygulama*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, s. 111.
- Özince, E., 2005. *Finansal İstikrar, Basel II ve Bankalar Açısından Etkileri*, Bankacılar Dergisi, S. 53, s. 18.

Parasız, İ. 1996. *Kriz Ekonomisi*, Ezgi Kitapevi, Bursa.

Parasız, İ. 2007. *Modern Bankacılık Teori ve Uygulama*, Ezgi Kitapevi, Bursa.

Resmi Gazete, 27.06.2001. *Bankaların Kuruluş ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik*, s. 24445, madde- 4.

Rodoplu, G. 2005. *Küreselleşen Dünyada Türkiye ve Avrupa Birliği Finans Pazarlarına Genel Bakış*, Mersin Üniversitesi, Panel Tebliği, s. 5.

Saunders, A. 1999. *Credit Risk Measurement*, John Wiley&Sons, New York, ss. 1-4.

Sayılgan, Ş. 2004. *Uluslararası Finansal Entegrasyon Sürecinde Türk Bankacılık Sisteminin Güncel Sorunları ve Çözüm Önerileri*, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Geleneksel Finans Sempozyumu 2004 Bildirileri, 27- 28 Mayıs, s. 41-42.

Schwarz, A.J. 1998. *Asian Banking Crisis In The 1990s:All Alike?*, Research In Financial Services, Edited By George Kaufman; Jai Pres, vol.10, London, s. 141.

Sheedy, E. 1999. *Applying An Agency Framework To Operational Risk Management*, CMBF Papers, no. 22, s. 8.

Şahin, H. 2000. *Türkiye Ekonomisi*, Ezgi Kitapevi, Bursa, s. 207.

Tanyıldız, H. 2007. *Türk Bankacılık Sisteminde Basel II Kriterleri Çerçevesinde Risk Yönetim*, Balıkesir Üniversitesi SBE Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s. 106.

Taşcıoğlu, A. 1998. *Cumhuriyet Dönemi Bankalar Kanunları ve İlgili Yasal Düzenlemeler*, Türkiye Bankalar Birliği, İstanbul.

TBB, 2000. *Sermaye Yeterliliği Konusunda BIS Tarafından Getirilen Yeni Öneriler ve Değerlendirilmesi*, Türk Bankalar Birliği Yayınları, Ocak, İstanbul, s. 3.

- TBB, 2001. *Bankalarımız 2000*, İstanbul, s. 46-47.
- TCMB, 16-18 Mayıs 2005. *Finansal İstikrar ve Basel II'nin Etkileri Konferansı FSI Başkanı Josef Tošovský'ın Konuşması*, İstanbul, ss.37-40.
- TCMB, 2006. *Finansal İstikrar Raporu*, Aralık, s. 42.
- TCZB, 2005a. *Basel II Bilgilendirme Raporu*, T.C. Ziraat Bankası A.Ş. Risk Yönetimi Daire Başkanlığı, Ankara, ss. 5-25.
- TCZB, 2005b. *Risk Yönetimi ve Ölçme Usulleri*, T.C. Ziraat Bankası A.Ş. Risk Yönetimi Daire Başkanlığı, Ankara, ss. 28-48.
- TCZB, 2009. *Operasyonel Risk Mevzuatı*, T.C. Ziraat Bankası A.Ş. Risk Yönetimi Daire Başkanlığı.
- Teker, D. L. 2004. *Bankacılıkta Operasyonel Risk ve Sermaye Yeterliliği*, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü & Bankacılık ve Sigortacılık Yüksekokulu Geleneksel Finans Sempozyumu, ss. 47-66.
- Teker, D. L. 2006. *Bankalarda Operasyonel Risk Yönetimi: Örnek Banka Uygulamalı*, Literatür Yayıncılık, 1 baskı, ss. 26-32.
- Teker S., Bolgün K.E. ve Akçay M.B. 2005. *Banka Sermaye Yeterliliği: Basel II Standartlarının Bir Türk Bankasına Uygulanması*, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, c. 3, s. 12, ss.45-54.
- T.İş Bankası Risk Yönetimi Müdürlüğü, 2004. *Bankacılıkta Yeni Sermaye Yeterliliği Düzenlemeleri: Basel II*, T.İş Bankası Eğitim Müdürlüğü, no. 78, İstanbul, s. 37.
- Toprak, M. Ve Demir, O. 2001. *Türk Bankacılık Sektörü: Sorunlar, Krizler ve Arayışlar*, Cumhuriyet Üniversitesi İİBF Dergisi, c. 2, s. 2, Ekim, ss. 8-14.

- Tuncer, E. 2006. "Basel II Gelişmekte Olan Ülkeler için Bir Lüks mü?", Active Dergisi, Sayı:48.
- Uyar, S. 2003. *Bankacılık Krizleri*, Ziraat Matbaacılık, Ankara, s. 127.
- Uygur, E. 2001. *Krizden Krize Türkiye:2000 Kasım ve 2001 Şubat Krizleri*, Türkiye Ekonomi Kurumu Tartışma Metni 2001/1, Ankara, ss. 11-23.
- Yayla M. , Kaya Y.T. 2005. *Basel- II:Ekonomik Yansımaları ve Geçiş Süreci*, BDDK Çalışma Raporu, no. 2005/3, ss. 4-16.
- YAZICI A. , 2008. *Basel II kriterlerinin KOBİ'lerin finansmanına etkileri ve tekstil sektöründe bir uygulama*, Selçuk Üniversitesi SBE Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s. 15.
- Yetim, S. ve Gülhan O. 2005. *Avrupa Birliğine Tam Üyelik Sürecinde Türk Bankacılık Sektörü-2*, BDDK, Eylül, s. 61.
- Yıldız, E.. 2007. *Basel II'nin Türk Bankacılık Sistemine Olası Etkileri*, İstanbul Üniversitesi SBE Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, s. 5-6.
- Yılmaz, E. 2006. *Türk Bankacılık Sisteminin Sermaye Yeterliliği ve Basel Standartları*, Kadir Has Üniversitesi SBE Bankacılık ve Finans Bölümü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, s. 47.
- Yüksel, A. 2005. *Basel II'nin KOBİ Kredilerine Muhtemel Etkileri*, BDDK ARD Çalışma Raporları, no. 2005/4, ss. 18- 39.
- Zicchio L. 2005. *A Model of Bank Capital, Lending and the Macroeconomy: Basel I versus Basel II*, Bank of England Working Paper, no. 270, s. 36.

İNTERNET KAYNAKLARI

AB, 2009. AB 2009 Yılı Türkiye İlerleme Raporu, Brüksel, 14.10.2009, s. 50.
http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2009.pdf, Erişim: 09.01.2010.

Active Finans Dergisi, 2002. “Bankaları En Çok Basel II’nin Kalitatif Kriterleri Zorlayacak”, s. 1.
http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=1362 ,
 Erişim: 01.01.2010

Altınok, T. “Son Beş Yılda Tarihe Mal Olan Bankalar TMSF’ye Devir Noktasına Nasıl Geldiler?”.
www.finanskulup.org.tr/html/makale/tevfik_altinok.html , Erişim:24.11.2009.

Aras, G. 2004. *Basel II Uygulamasının KOBİ’lere Etkileri ve Geçiş Süreci*, Friedrich Ebert Vakfı ve Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalıştayı’nda (İstanbul, 24.12.2005) Sunulan Tebliğ, www.sbe.yildiz.edu.tr .

BCBS, 2001. *Overviem Of The New Basel Capital Accord:A Consultative Document*, s. 6-7.
<http://www.bis.org/publ/bcbsca02.pdf>, Erişim: 22.09.2009.

BCBS, 2004. *History Of The Basel Committee And Its Membership*, s. 1.
<http://www.bis.org/bcbs/history.pdf>, Erişim: 31.08.2009.

BCBS, *Amendment to the Capital Accord to Incorporate Market Risks*.
<http://www.bis.org/publ/bcbs119.htm>, Erişim: 05.12.2009.

BDDK, 2001. *Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Hakkında Yönetmelik*, ss. 1-16.
www.bddk.org.tr/turkce/mevzuat/bddk_icdenetim_riskyonetimi.doc,
 Erişim: 27.12.2009.

BDDK, 2001. *Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı*.
http://www.bddk.org.tr/turkce/yayinlarveraporlar/rapor/yapilandirmaprogrami/bank_yapilandirma_prog.doc, Erişim: 30.11.2009.

BDDK, 2001. *BDDK Yıllık Rapor- 2000*, Mayıs, ss. 32-33.
http://www.bddk.org.tr/turkce/yayinlarveraporlar/rapor/bddk/bddk_yillikrapor_2000.doc, Erişim: 22.11.2009.

BDDK, 2002. Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesinde ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik, ss. 5- 304.
http://www.bddk.org.tr/turkce/mevzuat/sermaye_yet_y2.doc, Erişim: 05.09.2009.

BDDK, 2002. Yabancı Para Net Genel Pozisyon/Öz kaynak Standart Oranının Bankalarca Konsolide ve Konsolide Olmayan Bazda Hesaplanmasına ve Uygulanmasına İlişkin Esaslar Hakkında Yönetmeliğe Dair Genelge.
<http://www.bddk.org.tr/turkce/mevzuat/ypgenelge.htm> , Erişim: 22.11.2009.

BDDK, 2004. *Basel II'nin Uygulamasına İlişkin Göz Önünde Tutulması Gereken Hususlar*, s. 25.
http://www.bddk.org.tr/turkce/Basel-II/1240basel_uygulama.pdf, Erişim: 04.10.2009.

BDDK, 2005. *Basel-II'ye İlişkin Yol Haritası(Taslak)*, BDDK Araştırma Dairesi.
<http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel.htm> , Erişim: 09.01.2009.

BDDK, *Tekdüzen Hesap Planı ve İzahnamesi Hakkındaki Tebliğ*.
<http://www.bddk.org.tr/turkce/mevzuat/mevzuat.htm#2> , Erişim: 22.11.2009.

BDDK, *Pamukbank Bilgilendirme Raporu*.
<http://www.bddk.org.tr/turkce/yayinlarveraporlar/rapor/bddk/PAMUKBANK.doc>, Erişim: 23.11.2009.

Bank For International Settlements, "BIS History".

<http://www.bis.org/about/history.htm>, Erişim: 31.08.2009.

Basel II'nin Muhtemel Etkileri,

<http://www.tbb.org.tr/turkce/konferans/riskbasel/bddk.doc> , Erişim: 24.01.2010.

Başcı, E. 2005. *Implications Of Basel II For Central Bank Policies*, Mayıs.

<http://www2.tcmb.gov.tr/conference/present%5CBasci.ppt>, Erişim: 23.01.2010.

BIS, *Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslar arası Düzeyde Birbiriyle Uyumlaştırılması (Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı) Gözden Geçirilmiş Düzenleme (Türkçe Çeviri)*, s. 191.

http://www.tbb.org.tr/turkce/basle/Basel%20II%20Cevirisi-1410200516_19.pdf,
Erişim: 02.01.2010.

Erçel, G. 1998. *Finansal İstikrar ve Para Politikası*.

<http://www.tcmb.gov.tr/yeni/evds/konusma/tur/1998/k14.html>, Erişim:
25.09.2009.

European Central Bank, 2005. *EU Banking Structures*, October, s. 7.

<http://www.ecb.int/pub/pdf/other/eubankingstructure102005en.pdf>,
Erişim: 08.01.2009.

European Central Bank, 2006. *EU Banking Sector Stability*, November.

<http://www.ecb.int/pub/pdf/other/eubankingsectorstability2006en.pdf>,
Erişim: 16.12.2009.

European Central Bank, 2006. *EU Banking Banking Structures*, October.

http://www.ecb.int/pub/pdf/other/eubanking_structures2006en.pdf,
Erişim: 16.12.2009.

European Central Bank, <http://www.ecb.int/press/pr/stats/mfi/html/index.en.html>,

Erişim: 11.01.2010.

Evcil, V. *Sermaye Yeterliliği Düzenlemelerinin Geçmişi-Geleceği*.
<http://ssrn.com/Basel/baselIII.htm> Erişim: 5.12.2009.

Griffith-Jones, S. and Spratt, S. 2001. *Will The Proposed New Basel Capital Accord Have A Net Negative Effect On Developing Countries?*, Instit Development Studies, University Of Sussex, s. 6.
<http://www.gapresearch.org/finance/FinalBasel.pdf>, Erişim: 11.10.2009.

Group of Thirty Global Derivatives Study Group, 1993. *'Derivatives: Practises and Principles'*, New York.
<http://risk.ifci.ch/136160.htm> , Erişim: 15.01.2010.

Haubenstock, M. J. and Andrews, C. A. 2002. *Implementing the New Basel Accord*, The RMA Journal December 2001- January 2001, s. 34.
http://rmaweb.rmahq.org/NewsltrTemp/2002_Annual_Report.pdf, Erişim: 04.10.2009.

Kaplan, H. , Turhan M. İ. 1999. Sermaye Yeterliliği Yeterli Mi? , *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*.
http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=307 ,
 Erişim: 26.12.2009.

Kazgan, G. *Türkiye'de Ekonomik Krizler: (1929–2001) Nedenleri ve Sonuçları Üzerine Karşılaştırmalı Bir İrdeleme*.
<http://kazgan.bilgi.edu.tr/docs/Turkiye.doc> , Erişim: 01.11.2009.

Küçüközmen, C. 2006. *Basel-II, Blok3: Bilgilendirme Yoluyla Şeffaflığın Artırılması ve Piyasa Disiplininin Sağlanması*, Ankara.
http://www.finanskulup.org.tr/html/makale/coskun_kucukozmen_2.html ,
 Erişim: 24.12.2009.

Özkaragöz, A. 2006. *Yaklaşan Tehlike Basel II*, Mart.
<http://www.istanbul.tbd.org.tr/mmdbfiles/TBD/martegitimler.pdf>, Erişim: 23.01.2010.

- PWC, 2001. *Challenges Of The New Basel Accord-Actions For Senior Management*, pp. 34.
<http://www.pwcglobal.com/extweb/indissue.nsf/DocID/4E84BBE5266B94EF85256B26004CB6EC>, Erişim: 04.10.2009.
- TBB, 2005. *5411 Sayılı Bankalar Kanunu Paneli ve 5411 ve 4389 Sayılı Bankalar Kanunu Karşılaştırmalı Tablosu*, Bankacılar Dergisi, S. 55, ss. 50-87.
<http://www.tbb.org.tr/turkce/kanunlar/5411/5411%204389%20ile%20Karşılaştırmalı%20Tablo.doc>, Erişim: 30.11.2009.
- TBB, 2009. *Türkiye’de Bankacılık Sistemi ‘Seçilmiş Rasyolar’ 2001-2008*.
http://www.tbb.org.tr/tr/Banka_ve_Sektor_Bilgileri/Istatistiki_Raporlar.aspx, Erişim: 10.01.2010.
- TCMB, 2002. *Küreselleşmenin Türkiye Ekonomisine Etkileri*, TCMB Yayınları Ankara, ss. 17- 19.
www.tcmb.gov.tr/yeni/evds/yayin/kitaplar/kuresel.pdf, Erişim: 24.11.2009.
- Uslu, O. 2005. *Basel - II ve Kobilere Etkileri*
http://www.alomaliye.com/ozan_uslu_basel.htm , Erişim: 02.02.2010.
- Uslu, S. 2007. *Dış Ticaret İşlemlerinde Mevzuat*.
<http://www.sakaryamedya.com/detay.php?id=9432>, Erişim: 17.10.2009.
- <http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/KonjokturIzlemeDb/sermaye.doc>, Erişim: 01.11.2009.
- http://www.hazine.gov.tr/stat/egosterge/VI-KamuMaliyesi/VI_10_2.xls
Erişim:11.01.2010.
- <http://mrasen.blogcu.com/Risk+Yonetimi> , Basel II’nin KOBİ’lere etkileri,
Erişim: 03.02.2010.

<http://www.polipen.com/faydali-bilgiler/donem-sonu-doviz-kurlari.html> , Erişim:
01.11.2009.

<http://www.pozitifsmmm.com/Yazi/546.aspx> , BDDK Basel II 'yi 2010'a erteledi,
Erişim: 09.01.2010.

<http://www.tbb.org.tr/turkce/bulten/yillik/2000/rasyolar.xls> , Erişim: 01.11.2009.

[http://www.tbb.org.tr/turkce/bulten/3%20aylik/eylul2000/banka/Demirbank%20T.A.%
DE..asp](http://www.tbb.org.tr/turkce/bulten/3%20aylik/eylul2000/banka/Demirbank%20T.A.%DE..asp) , Erişim: 22.11.2009.

<http://www.treasury.gov.tr/stat/icborcistatistikleri.htm> , Erişim: 22.11.2009.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Serdar Keçeci
Doğum Yeri ve Tarihi : Aydın – 09.05.1983

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Adnan Menderes Üniversitesi Nazilli İ.İ.B.F
İktisat Bölümü, 2000-2004.
Yüksek Lisans Öğrenimi : Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler
Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, 2005-2010.
Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

İletişim

e-posta Adresi : serdar_kececi@mynet.com

Tarih :